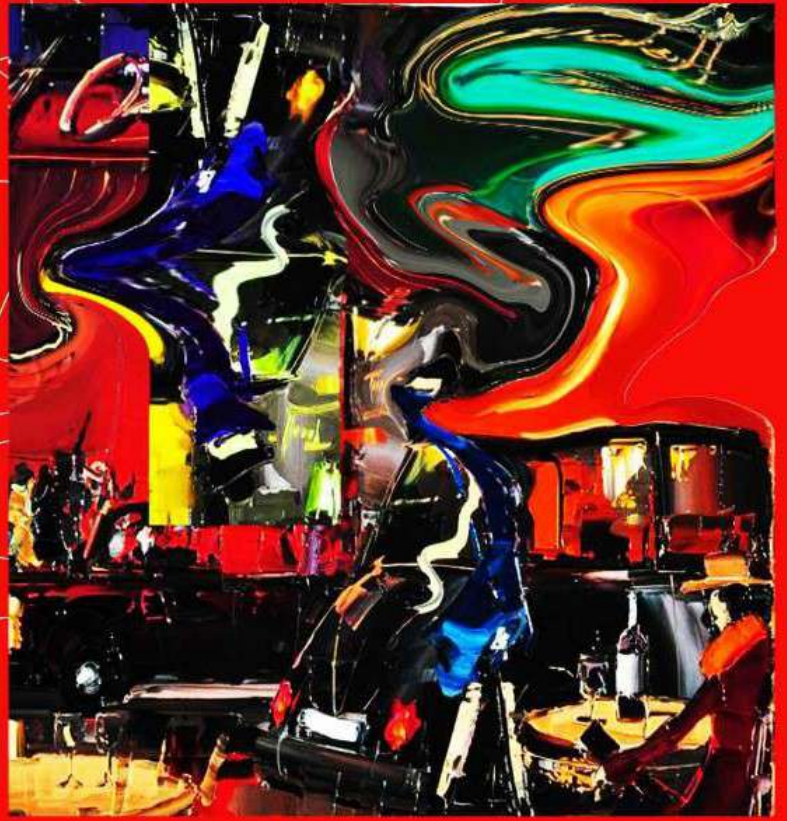

BiblioPolis • Vol. 68 (2018) Nr. 1

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU Vol. 68 (2018) Nr. 1

BiblioPolis

ISSN 1811-900X

The logo for BiblioPolis is a grey square containing the words "Biblio" and "Polis" in a white, stylized, serif font. "Biblio" is positioned above "Polis".

**Biblio
Polis**

Revistă de biblioteconomie,
științe ale informării și de cultură,
editată de Biblioteca Municipală
„B.P. Hasdeu” din Chișinău

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”

BiblioPolis

Apare din anul 2002

Vol. 68 (2018) Nr. 1

Director fondator:

conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

Director:

dr. Mariana HARJEVSCHI

Redactor-șef:

Vlad POHILĂ

Colegiul de redacție:

Elena BUTUCEL (*Servicii, Imagine*);

acad. Mihai CIMPOI;

Tatiana COȘERIU (*Evaluare*);

Nicolae DABIJA, membru de onoare al Academiei Române;

dr. hab. Aliona GRATI (*Studii și cercetări*);

Mariana HARJEVSCHI (*Legislație, Politici*);

Margarita ȘCELICOVA (*Biblioteci ale minorităților etnoculturale*);

conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI (*Dezvoltare, Inovații*);

prof. univ. dr. Zamfira MIHAIL (București);

Ludmila PÂNZARU (*Tehnologii, Resurse*);

Maria PILCHIN (*Programe și evenimente*);

Vlad POHILĂ (*Editorial, Cultură și spiritualitate*);

dr. Vitalie RĂILEANU (*Procesul literar contemporan*);

drd. Sorina STANCA (Cluj-Napoca);

conf. univ. dr. Vasile ȘOIMARU;

Elena TARAGAN (*Lectură*);

conf. univ. dr. hab. Nelly ȚURCAN (*Teorie și practică*)

Secretar general de redacție:

Genoveva SCOBIOALĂ

Coperta:

Valeriu HERȚA

Machetare:

Ion VÂRLAN

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova

Tel. redacției: 022 210 734; e-mail: bibliopolis@hasdeu.md;

www.hasdeu.md; <http://bibliopolis.hasdeu.md>

CUPRINS

EDITORIAL

- Vlad POHILĂ
„...Unde-s mulți, puterea crește...”... 5

STUDII ȘI CERCETĂRI

- Mariana HARJEVSKI
Accesul digital: impactul dreptului de autor asupra practicilor de digitizare în bibliotecă..... 10
- 12 tehnologii inovatoare, emergente, de implementat în biblioteci (*Traducere de Lidia KULIKOVSKI*)19

TEORIE ȘI PRACTICĂ

- Cum e să proiectezi biblioteca viitorului? Perspective din Biblioteca Centrală Helsinki Oodi (*Traducere de Lidia KULIKOVSKI*).....24
- Biblioteca modernă: video CV-uri, roboți și resurse vii (consemnare: *Aliona CIURCĂ*)..... 28
- M. Ю. MATBEEB
Проблемы создания имиджа традиционных библиотек в электронной среде 30

CENTENARUL UNIRII

- Ioan-Aurel POP
Fascinația Marii Uniri din 191842
- Vasile ȘOIMARU
O mare iubire: Bradul Unirii..... 47

DESIGN

- Modelul patru spații (*Traducere de Lidia KULIKOVSKI*).....51

BIBLIOTECA 2035

- Ana OSTAȘEVSKI
Bibliotecarii vor fi un fel de arhitecți .. 56
- Lilia DON-CIOBANU
Biblioteca din Alexandriaville 57
- Elena NEGURĂ
Cărțile și tehnologiile vor avea o conexiune 58

EMINESCIANA 2018

- Larisa ARSENI
„Să ne aducem pururi aminte de Mihai Eminescu” 59

PLĂCEREA LECTURII SF

- Lumi fantastice din preajma noastră (*Elena TARAGAN*) 64

VIAȚA FILIALELOR

- Mariana JIOARĂ
Letopisește ale timpului 70
- Larisa BARABAȘ
140 лет освобождению Болгарии ... 72

MANIFESTĂRI CULTURALE

- Valeriu RAȚĂ
Iulian Filip: la aniversare – cu plinul ... 77
- Daniel VOLOȘCIUC
Lansarea unui roman psihologic ce poate pasiona mulți cititori 81
- Angela OLĂRESCU
Conferință științifico-practică: „Hristo Botev – geniul epocii sale”..... 84

ANIVERSĂRI

- Vlad ZBÂRCIOG
Proză care revigorează sufletul, conștiința... 88
- Larisa UNGUREANU
Actrița care a ieșit din... „buzunar” 91

DIALOGURI MAGISTRALE

- „Sper să vedem în acest an și făclia mult așteptatei schimbări...” (*Consemnare: Gheorghe BUDEANU*) 94
- Unicul tratament eficient este reunirea cu Țara... (*Consemnare: Roxana IORGULESCU*) 100
- Gurie Grosu: binecuvântarea și pastorală unirii (*Consemnare: Raia ROGAC*)..... 113

OMAGIERI

- Angela OLĂRESCU
Nicolai Cervencov – om al științei. 127

Vlad POHILĂ

Eveniment editorial ce impresionează și după 34 de ani... ..129

PATRONUL NOSTRU SPIRITUAL

Dumitru CĂLDARE

B.P. Hasdeu: dimensiuni privind rolul personalității în istorie132

Stancu ILIN

B.P. Hasdeu, poetul.....135

FILE DE ISTORIE

Radu MOȚOC

Biblioteca Mavrocordaților139

CARTEA DE SPECIALITATE

O monografie aniversară
(Valeriu RAȚĂ)145

RECENZII ȘI CONSEMĂRI

Spectrele grădinii de sticlă (Nina CORCINSCHI).....151

Bărbații din viața mea sau epistolografie din Siberia (Iulia MĂRGĂRIT)155

O logodnă fructuoasă – natura, silvicultura și literatura
(Ion PĂRNĂU).....159

Un volum gândit în timpuri verbale
(Lidia KULIKOVSKI).....163

IMPRESII DE LECTURĂ

Secretele popularității în lumea succeselor (Lidia KULIKOVSKI).....168

Un motiv *camusian* în *Cenușă rece* de Mihaela Perciun (Lilia DON-CIOBANU)182

Impresii post-lectură (Lilia DON-CIOBANU)183

NOTE POLEMICE

Mihail SLOBOZIANU
185 de ani de la înființarea primei biblioteci publice a orașului Chișinău185

Mihail COCA
O monografie ce poate pune pe jar istoricii și lingviștii.196

„...UNDE-S MULȚI, PUTEREA CREȘTE...” (Ideea unității naționale și a Unirii în literatură și în viață)

Vlad POHILĂ

Omul este ca atare un individualist, un egoist; de altfel, în secolul XIX egoist însemna și om cu personalitate, ins stăpîn pe sine, individul care își vede, în primul rînd, de propriile trebi, probleme, interese. Viața însă îi prilejuiește omului diferite încercări, sarcini sau obligații care-i sînt peste puteri și care-l obligă să caute ajutorul, sprijinul, concursul altor semeni. Experiența de viață denotă că deși nu este de neglijat implicarea unor colegi, prieteni sau unor vecini, cel mai eficient, mai benefic ajutor (sprijin, concurs) îl poți obține totuși de la rudele de sînge – cel mai probabil datorită unor tainice sau greu sesizabile fire pe care le posedă genele.

Observația este valabilă și pentru fragmente de popoare, segmente de națiuni, frînturi de țări: aceste diviziuni se pot descurca un timp anume de unele singure, dar atunci cînd le ies în față greutăți sau primejdii mari, greu de depășit, ele caută ajutorul celorlalte segmente (frînturi, fragmente). Recurgînd la un limbaj ceva mai patetic, vom spune că acestea doresc, caută, solicită, unirea tuturor fraților de limbă, de sînge, de simțire. Ideea de unitate și de unire este deosebit de puternică la popoarele dezmembrate sub aspect geopolitic, precum și la cele aflate în zone marcate de pericole externe. Chiar dacă învățații și cronicarii noștri au spus răspicat, încă din sec. XVI-XVII că „lăcuiitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesci și românii din țările ungurești (= Transilvania) tot un neam sînt...” (apud: Miron Costin, *De*

neamul moldovenilor, 1686), secole la rînd aceste trei ramuri ale neamului românesc au fost dezbinat. Inclusiv pentru că aceste pămînturi și, în primul rînd Moldova, se afla, după judicioasa observație a cronicarului Gr. Ureche, în calea tuturor răutăților: vecini puternici, lacomi și războinici și la răsărit, și la nord, și la sud.

În fața dezbinării și a numeroaselor primejdii, strămoșii noștri, în mod firesc, vedeau o scăpare în unire. Nu este deloc întîmplător că ideea de unitate, apoi și cea de unire a fost mereu prezentă în conștiința moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, avînd o expresie elevată în creația cărturarilor, scriitorilor, ierarhilor, boierilor și domnitorilor luminați. Neprietenii noștri au pus mereu la îndoială autenticitatea acestei preocupări continue a românilor din toate provinciile istorice populate de ei. Se pare că în mod deosebit este pusă la îndoială vechimea și continuitatea ideii de unitate și unire, de către diferiți istorici, ziariști, scriitori și politicieni angajați la străini, în anii premergători lui 2018, cînd se așteaptă o amplă sărbătorire a Centenarului Marii Uniri din 1918. Iată că Anul Centenar a început, iar îndoielile autorilor din această suspectă tagmă sînt etalate, ai impresia, cu și mai multă ardoare... Nu le vom acorda onoarea de a-i cita, nici măcar de a le evoca numele. Vom aminti doar unul din „princiipiile” lor călăuzitoare, și anume că ideea de unitate și dorința de unire ca o permanență a istoriei românilor ar fi un mit, o poveste frumoasă, o dolean-

ță a unui cerc îngust de intelectuali exaltați și că ar trebui să renunțăm la acest mit, la această poveste sau doleanță. Păreră mea este că nu trebuie să acordăm nicio atenție acestor scribi de serviciu, ci să dăm ascultare marilor noștri înaintași, între care pe un loc de seamă se situează Mihai Eminescu. Iată, așadar, ce a spus în acest sens Luceafărul literaturii și simțirii românești: „Unitatea națională, visul de secole al tuturor românilor... de la plugari, păstori, meșteșugari la preoți, cărturari, oșteni sau politicieni integri. Politicește putem fi despărțiți, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atît de mare și de energică, încît nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui ... Azi limba este una, azi datina e una, rasa e una și etnologic e unul și același popor, care nu mai doarme somnul pămîntului și al veacurilor”. Comentariile, credem, sînt aici de prisos. Totuși, ne pare potrivit să amintim anume aici că Mihai Eminescu, fiind din punct de vedere geografic moldovean, s-a manifestat încă din fragedă tinerețe ca un român fervent. La 18 ani el a scris tulburătorul poem *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, ca mai apoi, ca poet, prozator și publicist să se impună ca un apărător intransigent al românimii. Mihai Eminescu ne-a înscris pe noi, basarabeni, într-un firesc perimetru românesc, după cum reiese din mai multe creații de ale sale, inclusiv în celebra *Doină*: „De la Nistru pîn-la Tisa / Tot românul plînsu-mi-s-a...” Este cel care a spus răspicat: „*Sîntem români și punctum!*” - axiomă ce-i pune pe jar și astăzi pe tot felul de adversari ai românismului, inclusiv pe numeroși adepți ai moldovenismului primitiv (a se citi: antiromânesc) de la noi. Mihai Eminescu a scris circa o sută de articole de apărare a românilor din Transilvania și din Bucovina, aflați sub apăsarea coroanei austro-ungare. Cu referire la împilatorii maghiari cel mai de seamă publicist de la ziarul *Timpul* din București constata că ei

sînt în stare să maghiarizeze și pietrele din Ardealul românesc – o concluzie valabilă, din păcate, și în zilele noastre. Poate ceva mai puține, dar la fel de ferme sînt articolele eminesciene în care el îi apără pe basarabeni, demascînd atrocitățile la care se dedau ocupanții ruși, scoțînd în evidență starea tragică în care au fost aduși basarabeni, așa cum ne-o descrie în poemul *La arme*: „Auzi departe strigă slabii / Și asupriții către noi, / E glasul blîndeii Basarabii / Ajunsă-n ziua de apoi. / Și sora noastră cea mezină / Gemînd sub cnutul de calmuc / Legată-n lanțuri a ei mîină, / De ștreang tîrînd-o ei o duc. Murit-au... poate numai doarme / Ș-așteaptă moartea de la cîini / La arme, la arme, dar români!” E de menționat tulburătorul epitet pe care l-a atribuit Eminescu baștinei noastre – *blînda Basarabie*; este de-a dreptul dezarmant spiritul vizionar eminescian, căci Basarabia și în prezent – trăiește în *ziua de apoi*... „Însuși cuvîntul *Basarabia* țipă sub condeiele rusești”, constata Eminescu pe la 1878, fără a bănuși, desigur, că și în prezent acest toponim țipă sub condeiele rusești.

De altfel, se creează impresia că moldovenii, inclusiv basarabeni, au demonstrat cel puțin, de-a lungul istoriei ultimelor două secole, o fermitate deosebită în ceea ce privește realizarea ideii de unitate și de unire. Și nu ne referim numai la faptul că „Mica Unire”, din 1859, a fost, în primul rînd, opera fruntașilor moldoveni, care au servit, în multe privințe, drept model pentru munteni. E cazul să menționăm că la actul Unirii Principatelor, din 1859, și la punerea fundamentului statului român modern au participat și basarabeni – ne referim la cele trei județe din sudul Basarabiei, care reveniseră la Principatul Moldovei după Războiul Crimeii (1856). Cînd afirmăm că moldovenii / basarabeni au arătat mai multă fermitate în problema unirii românilor nu punem accentul nici pe faptul că în 1918 Basarabia a fost

prima provincie românească înstrăinată care s-a unit cu Vechiul Regat. Ne gândim la mulțimea de basarabeni care, în secolul de înstrăinare (după 1812, pînă la 1918), au făcut zeci și sute de uniri individuale, personale – părăsind imperiul țarist și stabilindu-se, apoi și manifestându-se plenar în Regatul României. Poate primul basarabean ce a plecat în dreapta Prutului ca să contribuie acolo la edificarea și consolidarea românismului a fost scriitorul și gînditorul Alecu Russo, născut într-un sat din preajma Strășenilor. Este cel care a cules balada populară *Miorița*, încredințându-i-o, pentru șlefuire și publicare, lui Vasile Alecsandri. Alecu Russo a compus și emoționantul poem în proză *Cîntarea României*, anticipînd, cu ani buni înainte, Unirea Principatelor Române, fără a se bucura, însă, de roadele acestei uniri. Alt mare intelectual cu rădăcini basarabene, Mihail Kogălniceanu, a lăsat o moștenire literară relativ modestă, în schimb a făcut enorm pentru întemeierea și consolidarea statului român modern. La inaugurarea Academiei Mihăilene din Iași (prototipul primei universități românești, fondată în 1860), M. Kogălniceanu a enunțat o axiomă de care țin cont și astăzi istoricii onești: că nu se poate vorbi de istoria Moldovei ruptă de istoria Țării Românești (Munteniei) și a Transilvaniei. Născut la Cernăuți, cu studii liceale la Chișinău și cu studii universitare la Moscova și Petersburg, Zamfir Ralli-Arbore a desfășurat o vastă activitate publicistică, științifică și literară după ce s-a stabilit la București, în Regatul României. Lucrarea sa *Dicționar geografic al Basarabiei* a văzut lumina tiparului în anul 1906, în colecția numită sugestiv *Dicționarele geografice ale provinciilor române în afară de Regat*. Și la un secol de la apariție, această monografie este de o reală utilitate pentru cercetători și pentru cei care doresc să cunoască mai bine trecutul provinciei noastre natale.

Deși a avut o carieră profesională foarte bună în Rusia, în chiar capitala imperiului, Alecu Donici a putut face carieră literară – strălucită, de altfel, ca fabulist și traducător – abia după ce a trecut cu traiul în Principatul Moldovei. La fel, trecînd Prutul și stabilindu-se în Dobrogea românească, s-a impus ca medic – aceasta fiind profesia sa de bază, – dar și ca prozator, chișinăuianul Victor Crărescu.

Un capitol cu totul aparte în contextul basarabenilor ce s-au afirmat în Regatul României, după ce au părăsit Imperiul Rus îi revine lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Deși vădea însemne de genialitate încă în anii de studenție la Harkov, numeroasele și vulcanicele sale energii și talente le-a putut valorifica numai în condițiile favorabile de care a beneficiat în patria istorică. Privat în copilărie, adolescență și fragedă tinerețe de o ambianță lingvistică românească, la 30-40 de ani B.P. Hasdeu devine unul dintre cei mai fini cunoscători și exploratori ai limbii române. A oferit modele de abordare științifică modernă, de talie europeană, în mai multe domenii: lingvistică, folcloristică, istorie, arhivistică, bibliografie etc. A dedicat românimii, românismului, patriei române pagini de poezie și publicistică deosebit de emoționante.

Excepțional este și cazul sau modelul Constantin Stere, literat și gînditor format, în fază inițială, în Basarabia rusificată, trimis în surghiun în Siberia pentru activitate revoluționară. Din gerurile și din condițiile inumane din Siberia a văzut scăparea în a se stabili în *Patria ideală*, cum numea România tînărul C. Stere. A avut o carieră fulminantă, ajungînd profesor universitar și rector al Universității din Iași, fondator, alături de Garabet Ibrăileanu, al unei importante reviste literare – *Viața Românească*, autor de doctrine politice, publicist de notorietate. Nu a uitat nici pe o clipă de baștină: a contribuit enorm la întemeierea și apariția la Chișinău a pri-

mei gazete de limbă română, *Basarabia*; a susținut pe tinerii basarabeni care doreau să facă studii superioare la Iași sau la București, iar în 1918 nu numai că a salutat, dar a și sprijinit masiv activitatea Sfatului Țării, asumându-și un rol unic în actul unirii Basarabiei cu Regatul României. Nu putem să nu precizăm, aici, că pînă la, dar mai ales după 1918 C. Stere a avut parte de neașteptate deziluzii în *Patria ideală*, a militat pentru schimbări, a polemizat cu mai-marii zilei, dar nici o dată nu a pus la îndoială valoarea însăși a Marii Uniri, a aflării pentru totdeauna a Basarabiei în componența României Mari.

Al treilea caz sau model excepțional, în contextul de adeziune la ideea unității și unirii naționale ni-l oferă preotul și poetul Alexe Mateevici. Crescut și „scufundat” într-o atmosferă de totală rusificare – a făcut școala, Seminarul Teologic la Chișinău și Academia Teologică la Kiev în limba rusă; a scris teza de licență, valoroasă cît una de doctor în aceeași limbă; în fine, a avut nevastă rusoaică – și se părea că semnase un legămînt pe viață cu limba și cultura rușilor. Totuși, a scris versuri în cea mai frumoasă limbă românească, poezii ce se alimentau din folclor – după cum a observat G. Călinescu în faimoasa-i *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent* (1941). Conform aceluiași critic și istoric literar, A. Mateevici a scris, în 1917, cea mai frumoasă odă limbii române, depășindu-l, în privința artistismului și a emotivității pe George Sion, care a lăsat (în 1857) un poem ce intrase adînc în conștiința românească: *Mult e dulce și frumoasă / Limba ce-o vorbim...* Și dacă poemul *Limba noastră* de Alexe Mateevici, devenit și text pentru Imnul Republicii Moldova (muzică de Alexandru Cristea), este bine cunoscut basarabenilor, mai puțini știu despre existența unui text cumva însoțitor al acestei ode pentru limba română. Este vorba de o alocuțiune a

lui Al. Mateevici, ținută la congresul învățătorilor basarabeni, în fața cărora a citit și poezia *Limba noastră*.

Discursul, publicat în vara anului 1917 în ziarul *Cuvînt Moldovenesc*, a fost umbrat, se vede, de poem, căci, din păcate, nu a beneficiat nici pe departe de popularitatea pe care o merita. Vom cita, spre luare-aminte, cîteva crîmpeie din acest discurs cu adevărat istoric, ce demonstrează că românismul nu a fost, nu este și probabil nici nu va fi stîrpit din mintea și din sufletul basarabenilor, oricît de cumplite ar fi metodele de rusificare și deznaționalizare.

„Ca unul care viu cu toată dragostea mea în mijlocul D-voastră cred că pot să-mi îngăduiesc a vă da unele sfaturi frățești. Mai întîi de toate, să știți că: „Unde-i unul, nu-i putere, / La nevoi și la durere. / Unde-s doi puterea crește, / Și dușmanul nu sporește”.

Fără unire nu vom dobîndi nimic. Deci să avem un gînd, o inimă, un ideal!

Al doilea sfat e acesta. Lucrul drept poate înflori numai dacă se întemeiază pe idei drepte. Cu mîhnire am văzut astăzi că între D-voastră nu toți sînt uniți asupra unor idei drepte. Unii se socotesc moldoveni, alții – cei mai puțini – români. Ei bine, dacă ați luat asupra D-voastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățămîntul e fără rost. Da, sîntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului, așezat prin România, Bucovina și Transilvania. (*Aplauze*) Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi! (*Aplauze*)

Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel sîntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că sîntem români, strănepoți de-ai romanilor, și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să le-o spunem și copiilor și tutu-

ror celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumina cea dreaptă.

Al treilea sfat pe care vi-l dau este: să stați cu mare putere la straja intereselor naționale. Să trăim bine și cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cade pentru totdeauna. Dacă vom fi slabi în lupta pentru viață, vom fi înghițiți de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, cari nu luptă pentru neamul nostru, și să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obște, naționale.

Și, în sfârșit, sfatul cel din urmă al meu e: să nu uităm norodul, țărănimea care a suferit atîta pînă acum! Să-l luminăm, să mergem mîna în mîna cu el, căci fără noi el

nu poate face nimic, după cum nici noi nu putem face nimic fără el. Să-l îndreptăm pe calea adevărului prin fapte, iar nu cu vorbe...”

Uimește, în acest text, sinceritatea și inteligența mesajului, dar, nu mai puțin, și actualitatea postulatelor. Astfel avem la îndemînă o dovadă în plus că trebuie să fim atenți la ideile, dovezile, argumentele emise de marii noștri clasici, trecînd indiferenți pe lîngă eforturile zgomotoase, dar și găunoase ale unor preinși istorici, filologi sau literați situați pe partea opusă a simbolicele baricade sfințite de prezența unor profeți ai Neamului nostru.

ACCESUL DIGITAL: IMPACTUL DREPTULUI DE AUTOR ASUPRA PRACTICILOR DE DIGITIZARE ÎN BIBLIOTECĂ

*Dr. Mariana HARJEVSCHI,
director general, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”,
președinte ABRM*

Rezumat

Bibliotecarii joacă roluri-cheie în modelarea politicii naționale și internaționale privind drepturile de autor și protejarea, dar și promovarea accesului la cunoștințe. În Republica Moldova a fost creată o rețea importantă de biblioteci ca instituții culturale și științifice pentru furnizarea de informații ca bun public și păstrarea patrimoniului nostru cultural. Pentru a-și îndeplini misiunea în era digitală, bibliotecile au nevoie de un sistem al legislației cu privire la dreptul de autor. Atât Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI), ca instituție cu un cadru juridic delimitat în domeniul PI, inclusiv DA, cât și Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova care promovează biblioteca și informația în societate, acționează pentru dezvoltarea accesului egal la informații și cunoștințe pentru toți, oferă sprijin pentru a găsi soluții și instrumente pentru a permite bibliotecilor să-și păstreze colecțiile, să sprijine educația și cercetarea și să împrumute materiale în mediul electronic.

Bibliotecarii conștientizează că legile restrictive privind drepturile de autor creează bariere juridice în calea utilizării resurselor pentru educație, cercetare și dezvoltare socio-economică. Acest lucru poate avea consecințe semnificative asupra persoanelor care folosesc bibliotecile în țările în curs de dezvoltare și în economiile în tranziție, în care abilitatea de a produce și de a folosi cunoștințele este un factor major în dezvoltare.

Introducere

Tehnologiile digitale deschid astăzi perspective noi bibliotecilor, oferind oportunități pentru cercetare, studiu, dialog, publicare și comunicare. Actualmente, bibliotecile din Republica Moldova au devenit furnizori principali de informații în cadrul societății. Pe lângă păstrarea și asigurarea accesului la „material digital născut” un număr mare de biblioteci s-a orientat spre crearea de conținut digital. Motivele pentru implementarea inițiativelor de digitizare în bibliotecile din Republica Moldova, sau conversia digitală a resurselor din cadrul acestor instituții, sunt variate ca mod de abordare și se pot suprapune. Deciziile de digitizare au fost lansate în funcție de tipul bibliotecii, dar și contextul dezvoltării acestor instituții: a amplifica accesul la informație pentru utilizatorii de bibliotecă sau a îmbunătăți accesul la o anumită parte a colecției din bibliotecă; a optimiza serviciile pentru un grup de utilizatori, extinse prin furnizarea unui acces îmbunătățit la resursele instituției în ceea ce privește învățământul la distanță și/sau învățarea pe parcursul vieții; a reduce manevrarea și utilizarea materialului original fragil sau/și copia materialelor pe cale de dispariție, cum ar fi cărți sau documente fragile (manuscrite etc.); a oferi instituției oportunități de dezvoltare a infrastructurii sale tehnice și a fortifica capacitatea de calificare a personalului în domeniul

digitizării; a dezvolta resurse colaborative și a împărtăși parteneriate cu alte instituții pentru a crea colecții virtuale și pentru a crește accesul la nivel mondial; a valorifica avantajele economice ale unui program sau ale unui anumit proiect care poate genera economii semnificative în ceea ce privește partajarea colecțiilor. Deși multe biblioteci au reușit să lanseze proiecte sau inițiative de digitizare, totuși, este necesară pregătirea unei revizuirii a problemelor privind protecția dreptului de autor în bibliotecile din Moldova în contextul procesului de digitizare a conținutului cultural.

Context național

Sistemul Național de Biblioteci din Republica Moldova

Actualmente, Sistemul Național de Biblioteci include 2720 de biblioteci: Biblioteci publice din sistemul Ministerului Culturii, Biblioteci ale instituțiilor de învățământ (universitare, școlare etc.), Biblioteci departamentale etc., toate însumând 88 449 434,00 unități (cărți, publicații seriale (reviste, anuare, ziare), documente de muzică tipărită, manuscrise, documente audiovizuale, documente electronice (CD, DVD), documente grafice, brevete și alte documente). Actualmente, documentele digitale (titluri) și publicațiile electronice seriale (numere/ fascicule), create în formă digitală sau digitizate de bibliotecă, includ 14 902 titluri¹.

Politicile naționale și cadrul juridic privind digitizarea conținutului cultural

Documentul major, care stabilește cadrul vizionar asupra creării conținutului cultural în domeniul culturii, reprezintă

Strategia Națională de edificare a societății informaționale – „Moldova electronică”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 255 din 9 martie 2005, și Hotărârea Guvernului nr. 392 din 19 mai 2010 „Cu privire la crearea Centrului de Guvernană Electronică (E-Government)”. Acest document declară în calitate de direcții prioritare în domeniul informatizării sferei culturii următoarele acțiuni: crearea spațiului informațional cultural, protejarea și valorificarea patrimoniului național și asigurarea accesului liber la valorile culturale naționale și universale pentru toți membrii societății prin implementarea noilor tehnologii informaționale și de comunicații. Menționăm că, pentru acest proces, Guvernul a aprobat *Hotărârea nr. 478 din 04.07.2012 cu privire la Programul național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020*, conform căreia Ministerul Culturii a identificat domeniile prioritare pentru procesul de digitalizare: patrimoniul cultural material mobil și imobil, muzeele, arhivele, inclusiv și bibliotecile. Totodată, procesul de digitalizare a sferei culturii include și facilitarea accesului la informație prin rețeaua electronică, deci servicii culturale publice oferite online. Desigur, prezentul document are drept scop prezentarea viziunii de digitalizare a sferei culturii, motivarea necesității de dezvoltare a infrastructurii existente pentru a crea un spațiu informațional unic al patrimoniului cultural, a extinde durata de existență a obiectelor culturale, a conferi valabilitate și autoritate informației furnizate spațiului electronic despre patrimoniul cultural al Republicii Moldova și a facilita prezervarea și promovarea culturii țării într-un mediu al globalizării. Conștientizăm că acest document a reușit să sprijine construirea infrastructurii și a spațiului informațional cultural necesar pentru prestarea serviciilor electronice în domeniul culturii, nemijlocit al bibliotecilor: dotarea cu TI, oferirea accesului la

¹ Statistica de bibliotecă 2017: Raportul centralizator privind activitatea Sistemului Național de biblioteci pentru anul 2017 și Raport statistic centralizator privind activitatea bibliotecilor publice din Republica Moldova în anul 2017 [accesat 09.10.2018]

internet, crearea instrumentelor de căutare facilă a informației, crearea serviciilor culturale publice online etc., asigurarea accesului publicului larg prin crearea paginilor web pentru instituțiile de cultură (biblioteci). Și totuși, rămân neacoperite, obiectivele specifice stipulate:

- asigurarea digitalizării fondului de carte din bibliotecile publice la 100% până în 2020;
- asigurarea accesului publicului larg prin crearea paginilor web pentru instituțiile de cultură la 100% până în 2020.

Desigur, procesul de realizare a Programului a fost unul laborios, cuprinzând diverse etape cu acțiuni concrete, reflectate în Planul de acțiuni pentru realizarea acestuia, bibliotecile reușind să obțină rezultate pe componenta informatizare și tangențial digitizare prin diverse proiecte lansate la nivel local, instituțional sau național, menționând aici Programul Național de modernizare a Bibliotecilor *Novateca*, *Proiectul TEMPUS „Modernizarea serviciilor informaționale pentru îmbunătățirea calității studiilor”¹* etc. și, desigur,

¹ Biblioteca Științifică Medicală a Instituției Publice Universitatea de Medicină și Farmaceutică „Nicolae Testemițanu”, care deține și funcția de coordonator al proiectului la nivel național, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova, Biblioteca Universității Tehnice a Moldovei, Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova, Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alecă Russo” din Bălți, Biblioteca Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. Alături de bibliotecă ca parteneri naționali sunt Direcția învățământ superior și dezvoltare a științei a Ministerului Educației a RM și Consiliul Național al Organizațiilor Studentești din Moldova. Ca parteneri europeni în cadrul proiectului, experți și consilieri în modernizarea bibliotecilor universitare din Republica Moldova sunt bibliotecile: Biblioteca Universității de Științe Medicale din Kaunas, Lituania; Biblioteca Științifică a Universității Tehnice din Riga, Letonia; Biblioteca Națională și Universi-

unicul proiect orientat spre digitizare, dar care revede și modernizarea proceselor de conservare, restaurare și expunere a documentelor de patrimoniu prin proiectul Salvagardarea Hrisoavelor basarabene din perioada țaristă (1812-1917)².

Strategia de consolidare și modernizare a rețelei de biblioteci publice teritoriale 2017-2020 constituie documentul principal de planificare strategică pe termen mediu, care determină obiectivele de dezvoltare a bibliotecilor publice teritoriale din Republica Moldova până în anul 2020 și stabilește măsurile și acțiunile prioritare pentru atingerea acestor obiective, și-a trasat drept acțiuni – realizarea unui studiu pe tema „Conținut digital disponibil și necesități de digitalizare” ce urmează a fi realizat de către BNC „Ion Creangă”, CBT, BMC „B.P. Hasdeu”, BMB „E. Coșeriu” și IDSI.

Ținem să menționăm că în susținerea acestor mecanisme de realizare actuala Lege cu privire la biblioteci nr. 160 din 20.07.2017 permite într-o formă expresă că *colecțiile de bibliotecă se constituie și se dezvoltă prin achiziționare, abonare, transfer, schimb interbibliotecar național și internațional, precum și prin donații, Depozit Legal și digitizare*, inclusiv stipulează că *în procesul promovării și diseminării documentelor din colecțiile acestora, al utilizării resurselor informaționale, bibliotecile respectă prevederile Legii nr. 139/2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe, precum și reglementările internaționale privind excepțiile și limitările dreptului de autor*.

Acest cadru normativ, indică că patrimoniul cultural, deținut de biblioteci,

tară din Debrecen, Ungaria; Biblioteca Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj, România.

² Implementat de Biblioteca Națională a RM, susținut de Ambasada SUA, în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al R. Moldova

Analiza SWOT a activității de digitizare la nivelul bibliotecilor

PUNCTE TARI	OPORTUNITĂȚI
<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotecile dețin un număr impunător de patrimoniu¹; • Cadrul legal permisiv privind digitizarea colecțiilor de biblioteci; • Centre de competență/ coordonare a domeniului - Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”; • Proiecte / inițiative de digitizare inițiate de bibliotecile din țară (naționale, publice teritoriale, universitare etc.); • Personal de bibliotecă cu viziune deschisă în privința realizării de strategii de digitizare (instruiți, competențe etc.); • Instruirea unui segment de persoane privind importanța și rolul dreptului de autor și digitizarea în cadrul bibliotecilor (AGEPI, USM, ABRM, BNRM etc.); • Colaborări fructuoase cu structurile de promovare și realizare a activităților în domeniul protecției juridice privind dreptul de autor (AGEPI, EIFL etc.); 	<ul style="list-style-type: none"> • Sprijin acordat de diverși finanțatori prin proiecte de digitizare la nivel instituțional, inclusiv la nivel internațional; • Posibilități de dezvoltare a parteneriatelor cu variate instituții la nivel local, național și internațional privind digitizarea; • Consultarea de specialiști, precum profesori, cercetători în diferite domenii ale cunoașterii în selectarea de documente prețioase care să fie digitizate; • Utilizatori noi de bibliotecă datorită produselor digitizate disponibile on-line;
PUNCTE SLABE	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotecile dețin bugete insuficiente specifice activităților de digitizare; • Sprijin acordat de diverși finanțatori prin proiecte de digitizare • Numărul limitat de specialiști IT în biblioteci; • Lipsa metodologiei de lucru privind digitizarea a diverselor tipuri și genuri de produse ale patrimoniului cultural; • Absența instruirilor consecvente conform unei agende naționale; • Procent scăzut al resurselor digitizate accesibile în mediul online; 	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsa unui Program Național de finanțare a digitizării conținutului aflat în cadrul bibliotecilor; • Restricțiile legale (drepturile proprietății intelectuale) și lipsa unui cadru flexibil de excepții și limitări pe segmentul digitizării în cadrul bibliotecilor; • Inexistența unui portal național al tuturor obiectelor digitizate din bibliotecile din Republica Moldova.

¹ Din patrimoniul național de documente de bibliotecă fac parte documentele rare, deosebit de valoroase, care prezintă un interes aparte pentru cultura țării. Patrimoniul național de documente de bibliotecă este protejat de stat.

(2) Patrimoniul național de documente de bibliotecă este constituit din:

a) documente bibliofile de unicat – cărți editate până la 1850 și manuscrise;

b) documente de bibliotecă dintre 1851 și 1960 care au intrat în istoria literaturii și a culturii naționale și universale, precum și cele de după 1960 cu o prezentare grafică deosebită sau apărute cu prilejul unor jubilee, tipărituri cu dedicații și autografe autentice ale autorilor și ex-librisuri;

c) exemplare de documente de bibliotecă ce constituie depozitul legal;

d) alte documente de bibliotecă incluse prin decizia Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (Legea nr. 160, din 20.07.2017 cu privire la biblioteci).

reprezintă cel mai vast segment ce are potențial, dar și deschidere pentru susținere privind dezvoltarea conținutului digital național al Republicii Moldova, demonstrând că digitizarea este esențială pentru a pune patrimoniul de carte al bibliotecilor din Republica Moldova la dispoziția

unui număr cât mai mare de persoane și pentru a stimula dezvoltarea industriilor creative din țară, fiind favorabil sprijinite de digitizarea obiectelor patrimoniului cultural (pe bază de proiecte ale instituțiilor bibliotecare).

Este prea bine cunoscut că succesul unei politici este asigurat atât prin implicarea cetățenilor, cât și a structurilor specializate. În promovarea politicii în domeniul bibliotecilor s-au evidențiat mai mulți actori prin eforturile cărora s-a reușit a se realiza politica în domeniul promovării unui drept de autor echitabil. Motivul responsabilizării, inițiat, de regulă, de structurile profesionale, precum Federația Internațională a Asociațiilor Bibliotecare (IFLA), Fundația Informații Electronice pentru Biblioteci (e.IFL.net), Biroul European al Asociațiilor Bibliotecare (EBLIDA), Autoritatea Națională a Bibliotecilor Publice din Europa (NAPLE), este unul argumentat de următoarele postulate: ele reprezintă vocea bibliotecarilor la nivel internațional și european, având capacitatea și autoritatea de a soluționa multiplele probleme. Astfel, problemele bibliotecilor, reiterate în cadrul mai multor întruniri, au devenit și probleme civice. Iar subiectele cu privire la excepțiile și limitările în cadrul dreptului de autor, dreptul de împrumut public, includerea documentelor electronice în depozitul legal și utilizarea operelor orfane au mobilizat asociațiile pentru a asigura înscrierea acestora pe agenda politicilor internaționale. Astfel, problemele enunțate au fost discutate în cadrul sesiunilor Organizației Mondiale a Proprietății Intellectuale, Comisiei Europene (CE), Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

Pentru a ajuta la proiectarea unei viziuni de ansamblu asupra problemelor privind protecția dreptului de autor în bibliotecile din Moldova privind procesul de digitizare a conținutului cultural în bibliotecile din țară e necesar a fi analizat prin prisma analizei SWOT, oferind oportunitatea de a radiografia și, în același timp, a evalua factorii de influență interni și externi pe acest segment, precum și poziția acesteia în sfera culturală sau în raport cu celelalte instituții.

Viziuni de ansamblu asupra problemelor privind protecția dreptului de autor în procesul de digitizare a conținutului cultural în bibliotecile din Moldova

În domeniul bibliotecilor, conservarea digitală este un efort complex pentru a asigura ca resursele digitale să fie oferite continuu și să rămână accesibile și utilizabile pentru generații. Aceasta presupune planificarea, alocarea resurselor (financiare, umane, tehnologice, dar și aplicarea metodelor și tehnologiilor de conservare) și combină un cadru de politici, strategii și acțiuni pentru a asigura accesul la conținutul digitizat și „născut digital”, indiferent de provocările legate de schimbările tehnologice, sau chiar juridice, sociale, economice etc. Scopul conservării digitale este redarea corectă a conținutului autentificat în timp.

Cadrul normativ privind dreptul de autor și drepturile conexe este menit să echilibreze interesul public pentru accesarea informațiilor ce dețin drepturile autorilor, artiștilor și editorilor. În unele țări, legile privind drepturile de autor includ prevederi speciale, astfel încât bibliotecile și arhivele pot oferi acces public la cunoștințele lumii – însă în multe țări aceste excepții se aplică numai resurselor care există în formate tradiționale, nu și digitale. Legile privind drepturile de autor depășesc din ce în ce mai mult bibliotecile și arhivele în a-și îndeplini funcțiile cele mai de bază, pur și simplu pentru că resursele sunt acum digitale. Întrucât regulile în favoarea titularilor drepturilor de autor s-au extins prin tratate globale obligatorii, regulile pentru biblioteci și arhive care permit accesul la informații au rămas „înghețate”. Drepturile de autor din majoritatea țărilor lumii includ excepții sau limitări aplicabile în mod specific bibliotecilor și arhivelor. Aceste prevederi joacă un rol important în facilitarea serviciilor bibliotecilor și în ser-

virea intereselor publice și private în dreptul de autor, inclusiv digitizarea.

Desigur, bibliotecile din Republica Moldova consideră că sunt necesare acțiuni naționale, dar și internaționale pentru a asigura ca funcțiile esențiale ale bibliotecilor și arhivelor să continue a fi încadrate în legile privind drepturile de autor.

În scopul îmbunătățirii cadrului de reglementare, Asociația Bibliotecarilor a lansat proiectul Advocacy pentru îmbunătățirea Legii cu privire la dreptul de autor și drepturi conexe. Este mare rolul bibliotecilor, care a permis armonizarea cadrului de reglementare cu privire la dreptul de autor din perspectiva accesului la informație. Activitățile proiectului s-au focusat pe consolidarea comunității bibliotecare privind fundamentarea unor excepții pentru biblioteci pentru o lege echitabilă și corectă, precum și promovarea culturii juridice în domeniul dreptului de autor pentru comunitatea bibliotecară din Republica Moldova, pentru a influența pozitiv proiectul Legii cu privire la dreptul de autor și drepturi conexe, ce ar reflecta interesele utilizatorilor.

Cum ar arăta un cadru propice pentru biblioteci, ca să își justifice digitizarea colecțiilor? Analiza situației denotă că un cadru specific care să faciliteze sigur procesele de împrumuturi în cadrul bibliotecilor, împrumuturile interbibliotecare și furnizarea de documente în format digital și tipărit; permite utilizarea operelor orfane și digitizarea acestora; asigurarea capacității de a achiziționa cărți electronice de la editori (prin prisma procurării achizițiilor dintr-o singură sursă). Propunerile privind un cadru de reglementare a excepțiilor și restricțiilor în materie de drepturi de autor pentru biblioteci și arhive planează în mediul bibliotecilor la nivel internațional, fiind susținute de experți în biblioteci pentru a ghida aplicarea unor modele / mecanisme ce ar facilita aplicarea drep-

tului de autor pentru a sprijini activitățile acestui sector. Recunoscând rolul esențial al tehnologiilor digitale în conservarea, accesul și utilizarea înregistrărilor istorice, înțelegem că astfel de noi tehnologii trebuie să solicite mecanisme adecvate pentru a permite bibliotecilor și arhivelor să răspundă în mod corespunzător noului mediu digital pentru a asigura progresul cercetării, dar și culturii.

Bibliotecile din Republica Moldova au reușit să transpună prin digitizare resursele lor din colecții, justificându-și acțiunile prin:

- Fixarea în formă electronică a operelor intrate în domeniul public în scopuri de arhivare de către biblioteci, fără obținerea unui avantaj economic sau comercial, direct ori indirect, este permisă fără consimțământul autorului sau al altui titular al dreptului de autor și fără plata vreunei remunerații (Legea nr. 139 din 02.07.2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe, capitolul VI, Alte drepturi. Domeniul public, Art. 47 Remunerația pentru valorificarea operelor intrate în domeniul public și a expresiilor folclorice).

Selecția materialelor pentru inițiativele de digitizare, abordate de bibliotecile din Republica Moldova:

- Documente rare, unice sau fragmentate (fragile) aflate în domeniul public — digitizarea a fost efectuată printr-un nivel ridicat de calitate și acces rapid. Deși dificil de realizat folosind anumite tehnologii și investiții financiare și umane, totuși bibliotecile au reușit să ofere un conținut digital accesibil online și util celor interesați. (Exemple: Biblioteca Națională Digitală Moldavica, susținută de Biblioteca Națională a Republicii Moldova, oferă pentru prima dată acces integrat la moște-

nirea culturală scrisă, inclusiv cărți, manuscrise, tipărituri vechi și rare, alte documente patrimoniale. Ea deschide noi căi de explorare a patrimoniului cultural național; Istoria Chișinăului – platformă online pe diverse domenii precum: istorie, arhitectură, cultură, muzică, arte plastice, sport, literatură, geografie, religie, pedagogie, dans, film, turism ș.a. Structura postărilor variază de la cele ce includ doar text, sau doar imagini, la cele mixte.

- Documente cu un conținut științific (dreptul exclusiv la publicație îl deține autorul și îl realizează prin luarea în mod voluntar a deciziei privind prezentarea publicației sale pe Internet) — repozitori (biblioteci electronice) includ materiale ce au fost create digital și colectează, păstrează și oferă acces la articole publicate în reviste științifice, anale, lucrări de conferință și ateliere, teze de doctorat, materiale educaționale create de comunitatea academică din cele mai importante biblioteci universitare din Republica Moldova (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Academia de Studii Economice a Moldovei, Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Liberă Internațională din Moldova etc.).

Menționăm că, urmare a diverselor inițiative, dreptul de conservare a materialelor de bibliotecă, solicită să fie permisă bibliotecilor ca acestea să reproducă opere sau materiale protejate prin drepturi conexe, în scopul conservării sau înlocuirii, în conformitate cu practicile corecte. Actualmente, bibliotecile revendică o stringentă necesitate ca materialele lipsă, sau solici-

tate, să le ofere posibilitatea de a crea copii în scopul conservării sau înlocuirii pentru a fi folosite în locul operelor sau materialelor originale conservate sau înlocuite, în conformitate cu practicile corecte. Aceste aspecte, desigur, sunt difuze, acoperite de cadrul de reglementare, astfel încât tendința bibliotecilor este de a solicita anumite excepții de la dreptul de reproducere în scopul conservării operelor și a materialelor protejate prin drepturi conexe. Aceasta ar permite bibliotecilor să reproducă pentru conservare cât mai multe exemplare de lucrări sau materiale în cât mai multe formate din punct de vedere tehnic, în conformitate cu standardele celor mai bune practici de conservare profesională. Desigur aceasta ar oferi flexibilitate pentru copierea, mutarea formatului și migrarea lucrărilor și materialelor protejate prin drepturi de autor pe diferite platforme și utilizarea acestor copii.

Tendențele actuale în domeniul bibliotecilor este de a digitiza inclusiv și copiile Depozitului Legal, ceea ce e un impediment, rezultând din constrângerile legale. Vorba e că patrimoniul național cultural și economic, patrimoniul științific pentru perpetuitate se face și prin intermediul Depozitului Legal. Obiectivul acestei inițiative, care devine tot mai imperioasă este de a încuraja adoptarea legilor și a sistemelor naționale de Depozit Legal pentru a păstra și patrimoniul științific pentru perpetuitate. Prin Programul de digitalizare a bibliotecilor este recunoscută importanța bibliotecilor ca punct de acces al informației, ca instrument de dezvoltare educațională și, totodată, ca punct de acces al serviciilor publice. Serviciile prestate de bibliotecile publice cuprind servicii de împrumut, de rezervare online a unei cărți, de accesare online a cărților, de utilizare a internetului și de utilizare a materialelor de studiu online.

În concluzie, reiterăm ca asociațiile bibliotecare să sprijine aplicarea efectivă a drepturilor de autor și să recunoască că bibliotecile au un rol crucial în supravegherea și facilitarea accesului la creșterea numărului de resurse informaționale electronice locale și oferite la distanță. Bibliotecarii profesioniști trebuie să promoveze respectul pentru drepturile de autor și să consolideze activ operele protejate, să se opună utilizării incorecte și exploatarea neautorizate, atât a documentelor tipărite, cât și a celor digitale. Cunoașterea excepțiilor și limitărilor pot susține bibliotecarii în vederea respectării dreptului de autor, dar și implementarea inițiativelor de digitizare în mod corect și relevant:

- conservarea (ar oferi posibilitatea de a reproduce autorizat opere publicate și nepublicate din colecții în scopuri de conservare, inclusiv de a trece la formate diferite);
- organizarea Depozitului Legal în format electronic (ar permite ca operele publicate să fie incluse în toate formatele, ceea ce ar facilita conservarea lor);
- împrumutul interbibliotecar și furnizarea electronică a documentelor (ar permite bibliotecilor să furnizeze documentele din propriile colecții direct sau prin intermediul unei alte biblioteci, indiferent de formatul și mijloacele de comunicare);
- educația și studiul în auditoriile instituțiilor de învățământ (ar asigura autorizarea oficială ca operele obținute în mod legal de către o bibliotecă sau o instituție de învățământ să fie puse la dispoziția procesului educativ în auditorii sau la distanță, într-un mod care nu aduce prejudicii titularului dreptului de autor);
- reproducerea pentru activități de cercetare sau în scopuri private (ar permite utilizatorilor individuali reproducerea unor materiale și părți separate pentru cercetări, studii și în alte scopuri private);
- asigurarea informațională pentru persoanele cu dizabilități (ar oferi bibliotecilor posibilitatea de a converti autorizat materialele dintr-un format în altul pentru a le face accesibile persoanelor cu dizabilități);
- reproducerea operelor orfane (ar asigura rezolvarea problemelor operelor orfane, în cazul în care titularul drepturilor de autor nu poate fi identificat sau localizat);
- termenele dreptului de autor (trebuie menținute în concordanță cu Convenția de la Berna, care stipulează că „durata dreptului de autor se extinde pe parcursul întregii vieți a autorului și timp de 50 de ani după moartea acestuia”);
- măsurile de protecție tehnologică pentru stoparea utilizării ilicite (ar permite bibliotecilor și utilizatorilor să utilizeze opera fără eludare. În multe țări, punerea în aplicare a legislației cu privire la combaterea eludării depășește cerințele art. 11 din Tratatul OMPI privind dreptul de autor, ceea ce, în mod evident, elimină excepțiile existente în legislația dreptului de autor);
- contractele și excepțiile statutare (contractele în cauză trebuie să permită excepții și limitări; actele normative care prevăd excepțiile reprezintă declarații de principiu național și internațional, iar contractele trebuie să corespundă documentelor respective);
- limitarea răspunderii pentru bibliotecă și personalul acestora care activează cu bună credință (pentru a avea siguranța că acționează în conformitate cu legislația privind dreptul de autor).

În cadrul dezbaterilor de autor internațional, IFLA reprezintă interesele bibliotecilor și utilizatorilor. În scopul de a menține un echilibru între interesele deținătorilor de drepturi și utilizatorilor, IFLA a formulat următoarele principii strategice: în legislația națională cu privire la dreptul de autor excepțiile și limitările trebuie să asigure tratarea informației în egală măsură, atât pentru cea disponibilă în format electronică, cât și cea tipărită; pentru lucrările în format digital, utilizatorilor nu trebuie să li se aplice nici o taxă pentru a răsfoi, lectura, asculta sau vizualiza materialele ce sunt protejate de drepturile de autor, acestea fiind puse la dispoziția publicului în interiorul bibliotecii, la distanță, prin intermediul site-ului sau al unor baze de date; biblioteca poate oferi documente în format electronic pentru uz personal în scopuri de cercetare; bibliotecilor și arhivelor trebuie să li se permită să convertească materialele protejate prin dreptul de autor în format digital în scopuri de conservare și arhivare; legislația națională trebuie să reglementeze, de asemenea, ca Depozitul Legal să includă și documentele electronice.

Bibliotecile au demonstrat pe parcursul ființării lor ca au un rol important în informarea și educarea utilizatorilor cu privire la importanța dreptului de autor, de aceea bibliotecarii trebuie să posede cunoștințe despre unele domenii-cheie referitoare la dreptul de autor, astfel încât comunitatea bibliotecară să-și poată apăra poziția lor și să reușească să îndeplinească misiunea în era digitală.

Recomandări:

- Realizarea unui Studiu de fezabilitate privind prezervarea prin digitizare a resurselor bibliotecilor, meca-

nismul de digitizare și accesibilitate pentru utilizatori;

- Dezvoltarea unui mecanism ce ar elimina aspectele restrictive privind drepturile de autor ce creează bariere juridice în calea utilizării resurselor pentru educație, cercetare și dezvoltare socio-economică aflate în biblioteci;
- Elaborarea unui Program de digitizare distinct bibliotecilor parte a Sistemului Național de Biblioteci.

Lista de literatură:

- 1) Accesul la informație și dreptul de autor. Asoc. Bibliotecarilor din Rep. Moldova; col. red.: Olga Belei, Ludmila Costin, Natalia Goian [et al.]; ed. îngr. de Ludmila Costin, Mariana Harjevschi. – Chișinău: Centrul Ed. al UASM, 2010. 130 p.
- 2) Digital Library Standards and Practices <https://old.digilib.org/standards.html>
- 3) EIFL Draft Law on Copyright including Model Exceptions & Limitations for Libraries and their Users http://www.eifl.net/system/files/resources/201607/eifl_draft_law_2016_online.pdf
- 4) eIFL-IP Advocacy pentru accesul la cunoștințe: dreptul de autor și bibliotecile. Manual cu privire la dreptul de aut. și alte probleme juridice conexe bibliotecilor. Ed. îngrijită de Mariana Harjevschi; trad. din lb. engl. Svetlana Boincean. - Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2009. 88 p.
- 5) Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives, prepared by Kenneth Crews, Director, Copyright Advisory Office, Columbia University http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=109192
- 6) Treaty Proposal on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives, prepared by IFLA, ICA, EIFL, Innovarte, <http://www.ifla.org/en/node/5856>
- 7) WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights: Twenty-Third Session. Proposals by Member States http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=22210

12 TEHNOLOGII INOVATOARE, EMERGENTE, DE IMPLEMENTAT ÎN BIBLIOTECI

Sinteză: *Deoarece misiunea principală a majorității bibliotecilor este de a oferi acces egal la informații pentru fiecare cetățean, atunci de ce să nu fie un trendsetter în utilizarea digitală și să implementăm tehnologii inovatoare? După cum subliniază Mogens Vestergaard, directorul Bibliotecii și Serviciului Cetățenesc al Bibliotecilor Roskilde din Danemarca, în interviul nostru, „este obligația bibliotecii să se afle în vârful diferitelor utilizări ale culturii și utilizărilor tehnologiei”. Acest articol prezintă o serie de tehnologii inovatoare relevante și utile pentru implementare în bibliotecă. Ne concentrăm asupra aplicabilității tehnologiei și asupra beneficiilor pe care le-ar aduce bibliotecii și nu asupra impactului bug-etar potențial al tehnologiilor respective.*

Cuvinte-cheie: *tehnologii inovatoare, progres tehnologic, realitate virtuală, inteligență artificială, realitate augmentată, internetul lucrurilor, aplicații mobile, autoservire, drone, 3D printere, roboți, interfață digitală la cartea tipărită.*

1. Big data (Date mari)

Împreună cu toate progresele tehnologice, activitățile cele mai de bază ale oamenilor generează mai multe date decât oricând. Depozitarea și analiza seturilor de date mari pot constitui un real avantaj pentru bibliotecari, având abilitățile și cunoștințele relevante pentru a utiliza cât mai bine aceste surse de informații masive.

Cum pot fi folosite datele importante de către bibliotecii? Datele mari pot îmbunătăți activitatea bibliotecii în general, prin simpla accesare a mai multor informații în mintea utilizatorului. Într-un articol scris pe publiclibrariesonline.org despre utilizarea datelor importante în bibliotecii, Ginny Mies subliniază că „bibliotecile pot beneficia de inteligența utilizatorilor de

bază pentru a ajunge mai bine la alți utilizatori, a crea o conexiune mai bună cu comunitatea și a deveni mai relevanți și a rămâne mai flexibili și adaptabili la toate schimbările de mediu”. Puteți citi întregul articol [aici](#).

În plus, bibliotecile pot utiliza date importante pentru a crea o experiență personalizată a utilizatorilor, oferind conținut și resurse bazate pe fiecare dorință individuală. Dar, în același timp, bibliotecile trebuie să ia în considerare problemele de confidențialitate care vin cu orice acces la date cu caracter personal. De exemplu, pentru cei care prelucrează datele cu caracter personal ale cetățenilor UE, este necesar să se respecte Regulamentul general privind protecția datelor începând cu luna mai 2018.

2. Realitatea virtuală

A permite oamenilor să se scufunde într-un univers nou este unul dintre principalele motive pentru care aceștia se bucură de lectură și de accesarea colecțiilor bibliotecilor. Acum puteți oferi un nou format atractiv pentru aceeași experiență. Oferiți utilizatorilor șansa de a se juca, de a învăța și de a explora alte locuri doar stând în confortul bibliotecii lor locale. În același timp, realitatea virtuală poate fi utilizată pentru a aduce biblioteca mai aproape de utilizatori, prin crearea tururilor virtuale ale bibliotecii sau chiar a unor ateliere virtuale și de formare.

Realitatea virtuală este aici pentru a rămâne astfel încât să nu beneficiați de utilizarea acesteia și să atrageți mai mulți utilizatori în bibliotecă? După cum explică Jill Sexton, într-un articol pentru revista *Biblioteci Americane*, bibliotecile care se feresc de opțiunea de a oferi instrumente

VR, „nu aveți nevoie de prea multe pentru a începe, într-adevăr depinde de obținerea acestor căști VR, plus câteva calculatoare care sunt suficient de puternice pentru a acționa căștile. Nu este nevoie să aveți o mulțime de infrastructuri în loc. Este vorba mai mult despre construirea de parteneriate și de a face aceste tehnologii de consum accesibile utilizatorilor și personalului”.

3. Realitatea augmentată

Realitatea augmentată este o tehnologie nouă și oamenii sunt curioși să vadă desfășurarea acesteia în diverse domenii, de la medicină până la jocuri. De ce să nu o implementați și în bibliotecă și să combinați digital cu realitatea? În articolele sale pe site-ul „eBook friendly”, Piotr Kowalczyk oferă câteva exemple de tehnologii – unele dintre ele încă un concept – care ar putea fi folosite în viitor. Un concept RA, interesant, pe care îl prezintă, este o aplicație de realitate augmentată bazată pe imagine.

librARi permite utilizatorilor să caute cărți cu interacțiune RA (a se vedea video de prezentare [aici](#)). Întregul concept al aplicației se bazează pe localizarea cărților despre spațiul fizic și despre descoperirea cărților aferente.

4. Inteligența artificială

Cu Siri și Alexa (roboți/avatari), disponibili pe dispozitivele tuturor astăzi, inteli-

gența artificială nu mai este o perspectivă futuristă, deoarece câștigă tot mai multă tracțiune în activitățile noastre de zi cu zi. Așa cum subliniază Kristin Whitehair într-un articol pe site-ul *Public Libraries Online*, „Cu multe aplicații IA axate pe furnizarea de informații către utilizator, se poate dovedi că IA este o provocare pentru bibliotecă”. Dar, în același timp, ea adaugă: „inteligenta este artificială, nu umană. Bibliotecile pot conecta oamenii la informații și, mai important, la alte persoane”, în timp ce IA nu poate.

Adăugarea unei părți inteligente la toate aplicațiile din bibliotecă reprezintă o ocazie reală de a înțelege tiparele în comportamentul utilizatorilor și de a le adapta nevoilor curente.

5. Tehnologie cu lanțuri (de blocare)

Tehnologia Blockchain a fost una dintre cele mai discutate tehnologii din ultimul an, deoarece Bitcoin (monedă virtuală) a câștigat din ce în ce mai multă putere. Tehnologia Blockchain reprezintă o bază de date descentralizată care ține evidența tranzacțiilor digitale pseudonime care sunt vizibile pentru oricine din rețea. Prin urmare, este un nou mod de colectare și stocare a datelor.

Sue Alman, profesor pe tehnologii emergente, subliniază într-un articol pentru „EdSurge” că tehnologia blocării „ar putea fi folosită pentru a construi un sistem de metadata îmbogățit pentru bibliotecă,

pentru a urmări drepturile de proprietate digitală și proprietatea, pentru a conecta rețelele de biblioteci și universități, sau chiar să sprijine programele de împrumut și de împărțire a competențelor bazate pe comunitate.”

Folosirea blocajelor în biblioteci poate părea o abordare futuristă, dar este o tehnologie care ar trebui urmărită, studiată, analizată, deoarece câștigă tot mai multă atenție din partea companiilor din întreaga lume.

6. Internetul lucrurilor

Deoarece conectivitatea la Internet a devenit o necesitate mai mult decât un lux, Internetul lucrurilor atrage din ce în ce mai mult atenția. Deoarece tehnologia RFID, IOT se referă la posibilitatea conectării dispozitivelor de zi cu zi și transferului de date între ele. Dar numai în cazul IOT, datele sunt transferate prin Internet. După cum reiese dintr-un articol recent despre site-ul Web al Bibliotecilor Americane, există multe „oportunități pentru aplicațiile de bibliotecă, de la utilizarea camerei de urmărire și de la participarea la programe la monitorizarea nivelurilor de umiditate pentru colecții speciale și mai mult”. Prin urmare, bibliotecă poate oferi utilizatorilor o experiență mai bună prin îmbogățirea serviciilor și a colecțiilor.

Exemplul din articol prezintă Biblioteca Publică Hillsboro din Oregon, care a

introdus Book-O-Mat, un chioșc de auto-servire care este monitorizat de la bibliotecă principală pentru a urmări utilizarea și a identifica tendințele de utilizare și de a face recomandări.

7. Aplicații mobile pentru biblioteci

Aplicațiile mobile sunt o adevărată tendință acum, deoarece oamenii au acces permanent la dispozitivele mobile. De asemenea, oamenii petrec mai mult timp în aplicațiile mobile și mai puțin timp în cadrul browserelor mobile. De ce să nu vă conectați cu patronii într-un mod care le place? O aplicație mobilă poate extinde serviciile bibliotecii în afara granițelor lor fizice și poate facilita interacțiunea cu patronii.

O aplicație care oferă funcții cum ar fi un catalog de bibliotecă, ghiduri interactive de bibliotecă, un tur virtual, un calendar interactiv cu toate evenimentele bibliotecii, posibilitatea de a împrumuta și a citi cărți și articole electronice, posibilitatea de a rezerva resursele bibliotecii sau de a plăti pentru unele servicii reprezintă un beneficiu real pentru patroni, facilitând activitățile lor.

Și mai mult, bibliotecă poate folosi aplicațiile mobile ca parte a unui serviciu de bibliotecă. Nicole Henning, profesionist în tehnologiile mobile din bibliotecă, a făcut o listă cu 50 de idei pentru utilizarea creativă a aplicațiilor mobile în servi-

ciile de bibliotecă, printre care ateliere de aplicații, cluburi de aplicații, cărți de realitate augmentată și multe altele.

8. Soluții de imprimare, copiere și scanare cu autoservire

Este cunoscut faptul că era digitală a afectat în mod direct imprimarea la domiciliu. Oamenii nu mai au nevoie să imprime pagini în cantități mari. Acesta este locul în care bibliotecile pot veni la îndemână pentru persoanele care nu vor mai păstra o imprimantă la domiciliu.

Princh, o companie de software daneză (și autorul acestui blog) oferă o soluție construită în colaborare cu majoritatea bibliotecilor daneze. Patronii pot intra în bibliotecă, pot tipări și plăti direct de pe telefoane, laptopuri sau PC-uri de bibliotecă fără a-și stabili un cont. (Vedeți video aici pentru a afla mai multe).

9. Imprimante 3D

Imprimarea 3D a fost un subiect foarte dezbătut în ultimii ani și acum, când imprimantele 3D au atins un punct de preț mai mic, este mult mai ușor pentru oameni să aibă acces la ele. Din ce în ce mai multe biblioteci academice oferă acest serviciu și desfășurarea lui este substanțială în diferite discipline și foarte populară printre studenți.

În plus, un serviciu de tipărire 3D este atractiv și pentru alți utilizatori; copiii adoră crafting propriile jucării, iar adulții sunt ușor uimiți de puterea impresionantă a tehnologiei. Deci, de ce nu-l puneți la dispoziție tuturor, de ce nu arătați oamenilor că bibliotecile sunt un loc unde tehnologia se dezvoltă?

10. Roboți

Există o serie de biblioteci care au implementat deja cu succes un fel de tehnolo-

logie automatizată. De exemplu, Biblioteca Joe și Rika Mansueto din Chicago are un depozit automat și un sistem de recuperare găzduit într-un spațiu subteran mare.

Un exemplu mai futurist este Biblioteca Westport din Connecticut, care a achiziționat recent doi roboți, Vincent și Nancy, care vor fi folosiți pentru a ajuta la predarea codificării și abilităților de programare pe calculator. Da, este un nivel complet nou de interacțiune socială, dar este și o modalitate foarte bună de a atrage atenția oamenilor și de a-și spori interesul pentru tehnologie și, cel mai important, pentru bibliotecă.

11. Drone

Dispozitivele mici de zbor controlate de la distanță sunt un alt trendsetter în domeniul științei din zilele noastre. Bibliotecile pot beneficia foarte mult de utilizarea acestora, fie prin adăugarea unei noi tehnologii la bibliotecă, fie prin crearea de ateliere pentru utilizatorii în care pot învăța să construiască și să folosească o dronă.

Mai mult, dronele pot fi utilizate pentru crearea de conținut pentru bibliotecă, culegerea datelor sau, așa cum menționează Piotr Kowalczyk în articolul său, drona poate fi utilizată pentru serviciul de livrare pentru utilizatorii bibliotecii care nu au posibilitatea de a merge la bibliotecă –

fie din cauza unei dizabilități, fie din cauza distanței lungi față de bibliotecă.

Imposibil, ai crede! Dar livrarea cărților se întâmplă deja, numai în biblioteci. Începutul australian Flirtey a făcut prima demonstrație a livrării de cărți pentru un serviciu de închiriere de cărți numit Zookal. Puteți să-l urmăriți **aici**. Serviciul ar putea fi prea mult pentru o bibliotecă, dar într-o epocă în care utilizatorii doresc să aibă totul la dispoziția lor cu mai puțin efort, s-ar putea să merite să-i acordeți atenție.

12. Interfață digitală pentru cărți tipărite

O combinație între lumea digitală și cea reală este o dezvoltare pe care o așteptăm cu nerăbdare cu toții, mai ales când vorbim despre obiecte fizice. Toată lumea iubește funcțiile „copie” și „găsiți” ale unei cărți electronice și evidențiază toate fragmentele importante din documente.

FingerLink este un prototip dezvoltat de Fujitsu, care permite utilizarea tuturor funcționalităților digitale pe o carte tipărită (vezi videoclipul prezentat **aici**). Detectează degetele utilizatorilor și ce atinge și creează un touchscreen interactiv, unde poate selecta partea pe care o dorește și o transpune într-o formă digitală, unde poate fi procesată.

*Traducere din limba engleză
de Lidia KULIKOVSKI*

CUM E SĂ PROIECTEZI BIBLIOTECA VIITORULUI? PERSPECTIVE DIN BIBLIOTECA CENTRALĂ HELSINKI OODI

Sinteză: Orașul Helsinki și-a construit o nouă bibliotecă, cea mai mare și mai modernă bibliotecă din Finlanda. Cum s-a construit, ce semnifică și ce scop au urmărit prin acest proiect aflăm de la directorul acestei biblioteci, Anna-Maria Soininvaara.

Cuvinte-cheie: Biblioteca Centrală Helsinki, proiectare bibliotecă, obiective, spații, centru comunitar, servicii, utilizatori, parteneri, management.

Noua Bibliotecă Centrală Helsinki Oodi a fost în topul știrilor din ultimele săptămâni datorită designului impresionant și a structurii sale. Construcția bibliotecii centrale a început în toamna anului 2015 și va fi finalizată în 2018 pentru a sărbători centenarul independenței Finlandei.

Oodi înseamnă o odă: este o odă pentru bibliotecari, bibliotecile din Finlanda, pentru lectură, pentru democrație și pentru libertatea de exprimare.

Pentru a afla mai multe despre clădirea impresionantă și ceea ce este nevoie pentru a proiecta biblioteca viitorului, am avut o discuție cu Anna-Maria Soininvaara, directorul noii Biblioteci Centrale Oodi.

Poți să ne spui puțin despre tine și despre munca ta cu bibliotecile publice?

Din iunie 2017, am cea mai interesantă funcție, de director al noii noastre Biblioteci Centrale Oodi. Înainte de aceasta, am lucrat ca director adjunct al Bibliotecii Municipale din Helsinki. Am fost responsabilă pentru colecții, dezvoltare, resurse umane și finanțe - ceea ce este similar sarcinilor pe care le întreprind acum în rolul meu actual.

În timp ce în această etapă, clădirea Bibliotecii Oodi nu este încă deschisă (va fi gata de utilizare în decembrie), sunt foarte implicată în problemele administrative. Încerc să negociem acorduri parteneriale și să planificăm viitoarele structuri organizaționale cu liderii noștri de echipă.

Cum va arăta structura organizatorică a bibliotecii?

În primăvară, am recrutat 53 de angajați, inclusiv doi manageri de servicii și doi administratori de servicii. Împreună cu aceștia am recrutat și ceilalți membri ai personalului. A fost o recrutare internă în cadrul Bibliotecii Municipale din Helsinki,

www.oodihelsinki.fi

www.oodihelsinki.fi

deoarece nu am primit posturi vacante noi pentru Oodi.

Acest lucru înseamnă, de asemenea, că întreaga rețea de biblioteci din orașul Helsinki, din 36 de biblioteci-filiale, se află într-un proces rapid și profund de schimbare. Organizăm activitatea, atât în Oodi cât și în alte biblioteci, în echipe care pot schimba membrii de la o bibliotecă la alta, după cum este necesar.

Oodi va fi un fel de unitate de dezvoltare, deci este important să obținem atât practici inovatoare, cât și să le împărtășim tuturor celorlalte unități-filiale.

La Oodi am încercat să realizăm o schimbare și mai revoluționară: să nu aibă propriul său personal permanent, ci să aibă personal care să se rotească în alte biblioteci. Totuși, acest lucru nu a fost posibil în conformitate cu regulile HR ale orașului Helsinki. Prin urmare, am angajat persoane cu prevederea că toată lumea trebuie să lucreze în altă bibliotecă cel puțin 1/2 de an într-un interval de doi ani. Aceasta înseamnă păstrarea celor mai bune practici și a know-how-ului care circulă în toate bibliotecile.

Care este scopul principal al spațiului / clădirii?

Pe măsură ce am creat planul de arhitectură în 2012, am vrut să oferim cetățenilor și turiștilor ceea ce voiau:

- Un spațiu public deschis, necomercial;

- O bibliotecă pentru toate sensurile - un program nou în fiecare zi;

- Informații și abilități pentru o societate mai funcțională;

- Experiențe bogate urbane, create de locuitorii înșiși;

- Viață nouă a cărții - o casă de citit în Töölönlahti;

- Să descoperim și să valorificăm inteligent viața de zi cu zi.

La Oodi, vom avea 54 de membri ai bibliotecii, dar și parteneri și voluntari. Am încheiat deja acorduri de parteneriat cu diferite organizații și autorități locale; de exemplu, showroom-ul departamentului de planificare urbană, alte servicii ale departamentului pentru copii mici (loc de joacă) și adolescenți, pentru a numi doar câteva.

Oodi este o bibliotecă mare. De fapt, este cea mai mare bibliotecă publică din Finlanda. Cu toate acestea, nu va fi doar o bibliotecă, ci va deveni, de asemenea, un centru comunitar.

Încercăm să facem clădirea cât mai atractivă posibil. Este situată chiar în centrul orașului – e Biblioteca Centrală! Se află în cea mai bună locație, cu o arhitectură frumoasă.

Este clar că cetățenii se așteaptă să obțină cele mai bune rezultate pe care le poate oferi o bibliotecă. În plus, acesta este motivul pentru care nu avem mult spațiu dedicat personalului, deoarece

www.oodihelsinki.fi

nu vrem să risipim acest spațiu frumos și scump doar pentru birouri. Vrem să avem cât mai mult spațiu posibil pentru toți utilizatorii, să vină și să se bucure.

Cum ați ajuns la planul pentru noul proiect de bibliotecă?

Opiniile utilizatorilor au fost valoroase și utilizate mult pe parcursul întregului proces de planificare, de la primul plan de proiect în 2010 până la planurile de mobilier din acest an.

Una dintre primele campanii mai mari a fost colectarea așa-numitelor „vise” pentru bibliotecă. Avem mai mult de 2000 de idei diferite, pe care le-am examinat înainte de a face planurile inițiale pentru concursul de arhitectură (care a avut loc în perioada 2012-13).

Grupurile de interese speciale au inclus tineri utilizatori, cititori activi, entuziaști de noile tehnologii și persoane cu

dizabilități. Acestea sunt grupurile pe care le-am întâlnit destul de regulat.

Continuăm să ne gândim cum putem ține pasul cu acea atitudine; pentru a permite utilizatorilor noștri să se implice în procesele de dezvoltare ale bibliotecii.

Sperăm că oamenii se vor bucura de noile servicii, spațiile mai generoase de producție, studiourile de calitate și numeroasele oportunități de învățare care vor fi disponibile în Oodi.

Cum va fi structurată bibliotecă?

Oodi este ca un ansamblu de trei clădiri diferite într-o clădire, deoarece conține trei spații-medii distincte.

Primul etaj este mai mult pentru parteneri. Există un cinematograful, un restaurant, experiența Europa, biroul de informații al orașului (alături de bibliotecari) și showroom-ul orașului.

La etajul al doilea, avem toate spațiile de producție, studiouri, camere de jocuri,

www.oodihelsinki.fi

bucătărie pentru clienți, camere de lucru în grup și o sală de lectură mare. De asemenea, avem o nouă cameră de evenimente cu pereți digitali inteligenți. La etajul al doilea se află și birouri mici pentru personalul nostru și pentru partenerii noștri.

Etajul 3, numit „Book Heaven” („Cărțile din cer”), cu o colecție de cărți de aproximativ 100.000 de exemplare. De asemenea, avem spații familiale, cu cărți pentru copii și cu materiale digitale de învățare. De exemplu, există o vulpe virtuală de lectură care face același lucru ca un câine tradițional de lectură.

Cel de-al treilea etaj are, de asemenea, cea mai frumoasă priveliște asupra orașului Helsinki, cu un balcon pentru a sta și a privi clădirea parlamentului, situată chiar vizavi de Oodi. Vom organiza câteva evenimente comune cu Biblioteca Parlamentului pentru a profita de faptul că două instituții democratice se uită una la alta pe strada principală. Vom vorbi mai mult despre cultură, învățare și problemele de lectură.

Cum se schimbă dinamica la bibliotecă în comparație cu o bibliotecă mai tradițională?

Planificăm să organizăm sau să organizăm împreună cu partenerii noștri numeroase evenimente și ateliere în fiecare zi (în fiecare dimineață și în fiecare seară)

- cu orele de funcționare de la 8.00 la 22.00 în timpul săptămânii și de la 10.00 la 20.00 la sfârșit de săptămână.

Oodi este o instituție care se schimbă permanent, o unitate de dezvoltare în oraș, prin care încercăm, în mod constant, să găsim noi metode, ultimele tendințe și să ne îmbunătățim în mod constant procesele proprii.

În prezent, ne gândim cum să organizăm munca în echipă cu un principiu de autogestionare. Încercăm să sărim cât mai multe bariere posibil pentru a evita o organizare ierarhică, pentru ca Oodi să devină un loc de muncă în care toată lumea să își dea tot ce este mai bine și să schimbe direcția dacă este nevoie. Toate acestea, împreună cu utilizatorii noștri, desigur.

Clădirea bibliotecii va fi în curând pregătită, iar deschiderea „oficială” va avea loc pe 5 decembrie. Ca organism în continuă schimbare, Biblioteca nu va fi niciodată pe deplin pregătită, dar va fi cu atât mai bună din cauza asta.

Estimăm că 10.000 m² ai Bibliotecii Oodi vor atrage cca 10.000 de vizitatori pe zi, ajungând la 2,5 milioane de vizite per an.

Sursa: http://princh.com/design-the-library-of-the-future-insights-from-helsinki-central-library-oodi/#.W44St_kzbct

Traducere de Lidia KULIKOVSKI

BIBLIOTECA MODERNĂ: VIDEO CV-URI, ROBOȚI ȘI RESURSE VII

În 2017, Parlamentul R. Moldova a aprobat *Legea cu privire la biblioteci*. Această *Lege* face referire la aspecte importante legate de felul în care funcționează și se dezvoltă bibliotecile din țară. Acum, acestea nu mai sunt văzute ca depozite de carte, ci și ca spații în care utilizatorii pot primi acces la cele mai noi tehnologii informaționale, pot beneficia de oportunități de învățare pe tot parcursul vieții, pot socializa cu semenii lor și pot participa la alte activități de socializare și recreere. Despre noua *Lege a bibliotecilor* și posibilitățile pe care le deschide aceasta am discutat cu dna Mariana Harjevschi, directoare a Bibliotecii Municipale „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, președinta Asociației Bibliotecarilor din Moldova.

- **Ce înseamnă să fi un bibliotecar modern și ce schimbări aduce noua *Lege a bibliotecilor* pentru acesta?**
- Un bibliotecar modern este, în primul rând, un bibliotecar instruit, care cunoaște interesele și necesitățile comunității sale. A fi un bibliotecar modern înseamnă a fi în pas cu tendințele noi ale tehnologiei și a fi informat despre lucrurile care se întâmplă în comunitatea pe care o deservești. Bibliotecarul de astăzi trebuie să participe la cât mai multe instruirii, să-și dezvolte noi competențe și să adopte o atitudine pro-activă. A aștepta utilizatorii să vină la bibliotecă nu mai e o opțiune, bibliotecarul trebuie să iasă din spațiul bibliotecii pentru a promova toate oportunitățile pe care le oferă bibliotecă și a atrage noi vizitatori. Un bibliotecar modern trebuie să cunoască necesitățile utilizatorilor

săi și să fie mereu pregătit să-i ajute. Dacă, spre exemplu, utilizatorul va dori să afle ceva din domeniul geografiei sau economiei, atunci bibliotecarul trebuie să îl ajute să găsească această informație. Mai nou, cei care vin la bibliotecă, își doresc să aibă acces și să utilizeze tehnologiile, fapt ce îi motivează pe bibliotecari să exploreze și ei acest domeniu. Vorbind prin prisma *Legii cu privire la biblioteci*, avem nevoie de susținerea autorităților publice locale (APL), care să aloce resurse financiare pentru dezvoltarea tehnologiilor și pentru menținerea acestor tehnologii. Totodată, autoritatea locală e și obligată să ofere acces gratuit la internet, iar noua *Lege* interpretează acest serviciu un drept al omului, declarat de altfel și de ONU.

- **Cu ce alte schimbări vine noua *Lege a bibliotecilor*?**
- *Legea cu privire la biblioteci* vine cu un set nou de termeni pe care noi, bibliotecarii, deși îi cunoșteam deja, azi necesită să-i și utilizăm. Prin această lege se schimbă și viziunea asupra bibliotecii, care nu mai e doar un depozit de carte, ci un centru comunitar activ care oferă nenumărate oportunități pentru comunitate. Astăzi, bibliotecă oferă acces gratuit la internet și echipament modern precum calculatoare, tablete și chiar roboți. La fel, bibliotecarul pune la dispoziția utilizatorului resurse informaționale și suport în diverse domenii de activitate: angajarea în câmpul muncii, sănătate sau agricultură. Deseori,

aplicăm și conceptul de „bibliotecă vie” – atunci când invităm specialiști din diverse domenii pentru a împărtăși cunoștințele lor cu utilizatorii noștri. În contextul noii *Legi*, împreună cu APL-urile trebuie să asigurăm accesul la biblioteci pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv prin construirea rampelor. Totodată, prin noua *Lege* trebuie să asigurăm acces la informații pentru minoritățile naționale.

- **Cum arată și ce se află acum într-o bibliotecă obișnuită din rețeaua Novateca?**
- O bibliotecă obișnuită din rețeaua Novateca oferă acces la tehnologii moderne, instruire și platforme pentru comunicare. Aici fiecare utilizator, indiferent de vârstă și ocupație, poate găsi ceva pe interesul său. Bibliotecile din întreaga țară și-au diversificat serviciile și au creat parteneriate, astfel încât să răspundă necesităților actuale ale comunității.
- **Odată cu modernizarea bibliotecilor a crescut și numărul vizitatorilor? Care sunt cele mai solicitate servicii?**
- Marele succes obținut de toate bibliotecile, cu susținerea programului Novateca, este numărul în creștere al vizitatorilor. Membrii comunității percep astăzi bibliote-

ca drept o instituție unde pot găsi nu doar cărți, ci oportunități de dezvoltare. Utilizatorii vin la bibliotecă pentru un interes educațional, de avansare în domeniul pe care-l profesază. Aici putem întâlni profesori, agricultori și chiar persoane în căutarea unui job. Pe acesta din urmă bibliotecarul îl poate învăța cum să scrie un CV, cum să ia legătura cu un angajator prin intermediul poștei electronice și, mai nou, cum să facă un video CV. Azi, cel care deschide ușa bibliotecii știe că aici poate beneficia de mai multe oportunități: spațiu pentru discuții, instruire și servicii moderne.

- **Cum vedeți în continuare colaborarea bibliotecilor cu autoritățile centrale și locale pentru a asigura sustenabilitatea modernizării bibliotecilor?**
- *Legea cu privire la biblioteci* susține o colaborare strânsă între bibliotecari și autoritățile centrale și locale, pentru a asigura comunitățile cu acces la resurse informaționale, tehnologii moderne și noi oportunități de dezvoltare. În același timp, bibliotecile necesită suportul APL în privința instruirilor și formării continue a bibliotecarilor, pentru ca aceștia să avanseze și să ofere servicii calitative.

Consemnare: Aliona CIURCĂ

ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ ИМИДЖА ТРАДИЦИОННЫХ БИБЛИОТЕК В ЭЛЕКТРОННОЙ СРЕДЕ

М. Ю. МАТВЕЕВ

Имидж традиционных библиотек в электронной среде складывается под воздействием различных обстоятельств как зависящих, так и независящих от самих библиотек. К числу важнейших мер, находящихся в компетенции самих библиотек, относится создание веб-сайта библиотеки. Из обстоятельств, зависящих от деятельности библиотек лишь частично, наиболее существенным является феномен блоггерства, т. е. «самодетельность» различных библиотекарей на их собственных страничках, направленная, по их мнению, на улучшение представлений общества о работе библиотек и библиотечной профессии. Из независимых от работы традиционных библиотек факторов выделяются конкуренция со стороны электронных библиотек, недоброжелательность пользователей Интернета по отношению к обычным книгохранилищам и обилие довольно-таки грубого «библиотечного» юмора, основным хранилищем которого является Всемирная сеть (комиксы, карикатуры, анекдоты и т. д.).

Ключевые слова: имидж, сайт, традиционные библиотеки, электронные библиотеки, стереотипы восприятия

Mikhail Y. Matveev

Problems creating an image of traditional libraries in the electronic environment

Image of traditional libraries in the electronic environment develops under various circumstances both dependent and

independent of the libraries themselves. The most important measures that are in the competence of the libraries themselves, is the creation of the library site. From the circumstances of the dependent library activities only partly, in greatest significant is the phenomenon of blogging, that is initiative of different librarians in their own pages, directed, in their opinion, to improve the representation of the libraries and library profession in the public view. The independent factors of traditional libraries are allocated by competition from digital libraries, ill Internet users in relation to conventional stacks and an abundance of pretty rough «library» humor, which is the main repository of the World Network (comics, cartoons, jokes, etc.).

Keywords: image, website, traditional libraries, digital libraries, stereotypes of perception

Проблема создания позитивного впечатления о работе традиционных («книжных») библиотек в Интернете уже не нова, хотя нельзя сказать, чтобы все ее аспекты были бы одинаково хорошо изучены. Самое важное при ее осмыслении – не забывать о том, что есть обстоятельства, зависящие от усилий самих библиотек, есть обстоятельства, зависящие от этих усилий лишь частично, и есть обстоятельства, от них никоим образом не зависящие.

Итак, что же находится «в пределах досягаемости» самих библиотек?

В настоящее время практически все исследователи признают тот факт, что важнейшим шагом для позиционирования традиционной библиотеки в элек-

тронной среде является создание ее Веб-сайта. Значение такого сайта состоит прежде всего в том, что с его помощью «можно обеспечить непрерывный информационный поток – от новостей и рекламы до деловых предложений, исходящих как от библиотеки, так и от потребителей информации»¹. При этом сайт как таковой не является навязчивой и «мозолящей глаза» рекламой, и у посетителя всегда есть свобода выбора². В конечном итоге посещаемость сайта библиотеки в Интернете может оказаться не менее важным показателем для определения ее общественной значимости, чем книговыдача³, и к тому же он формирует позитивное представление о библиотеке не только у пользователей, но и у самих сотрудников⁴.

При организации и последующей работе сайта следует учитывать три вопроса, в равной степени важных для восприятия библиотеки и в конечном счете – для ее имиджа: известность сайта, его оформление и содержание.

Известность сайта определяется мероприятиями, направленными на оповещение максимально возможного числа пользователей Интернета о его существовании (промоушен или продвижение сайта, от которого в основном и зависит число посетителей)⁵. К общепринятым методам продвижения сайта относятся:

Регистрация в поисковых системах (машинах) и каталогах (справочниках, рубрикаторах) ресурсов, которые являются основными средствами навигации в Интернете. Подобная регистрация является наиболее простым и одновременно наиболее эффективным методом, позволяющим известить о появлении сайта практически всю потенциальную аудиторию. Наиболее популярными поисковыми системами, где можно зарегистрировать свой

сайт, являются российские Яндекс, Апорт, Rambler и зарубежные Google и AllTheWeb; из каталогов ресурсов следует упомянуть отечественный List.ru и, в случае если сервер библиотеки имеет англоязычную версию, зарубежные Open Directory и Yahoo!

Баннерная реклама, которая производится с помощью служб обмена баннерами (RLE, InterReklama, Reklama.ru и др.), обеспечивающими показ баннеров библиотек на других страницах взамен на показ на страницах библиотеки чужих баннеров. Значение подобной рекламы заключается не столько в привлечении на сайт новых пользователей (обычно их число не превышает 1% от числа всех увидевших рекламу), сколько в создании имиджа: «У людей, увидевших баннер, откладывается впечатление о рекламируемом сервере, и начинает формироваться отношение – позитивное или негативное, в зависимости от баннера и характера рекламируемого сайта»⁶.

Размещение ссылок на серверах аналогичной тематики. Применительно к библиотечному делу это серверы РБА, Общероссийской информационно-библиотечной компьютерной сети Либнет, портал «Библиотеки России».

Участие в конференциях и тематических форумах, которые могут быть как библиотечными, так и неблиотечными. Библиотекарь может высказывать свое мнение в различных обсуждениях, и тем самым косвенно способствовать известности своей библиотеки. В целом, чем чаще упоминаются имена сотрудников определенной библиотеки в Интернете, тем больше ее известность.

Рассылка возможным партнерам по электронной почте приглашений посетить сайт.

Приведение адреса сайта в печатной рекламе⁷.

Среди основных требований к оформлению сайта выделяются: легкость восприятия, простота пользования и возможность «скачивания» материалов пользователем для дальнейшего ознакомления⁸. Дизайн библиотечного сайта должен быть лаконичным и законченным, без кричащих тонов, не перегруженным графическими элементами и выдержанным в единой цветовой гамме. Навигационное меню размещается вверху и присутствует на каждой странице сайта. В свою очередь, ссылки должны давать четкое и недвусмысленное представление о том, что находится на той странице, куда они ведут. Что касается структуры, то в целом рекомендуется организовывать материалы так, чтобы до нужной информации было бы не более трех «кликов» (нажатий мышки), и сайт не напоминал виртуальный лабиринт⁹. Последнее замечание относительно структуры наиболее принципиально: традиционные библиотеки в художественной литературе, кино и СМИ и без того часто уподобляются лабиринтам, и «перенесение» подобного «архетипического» образа в виртуальный мир представляется опасным вдвойне.

На восприятии сайта, безусловно, сказываются такие показатели, как: быстрая загрузка ресурса (без избытка больших иллюстраций); легкая находимость организации по ключевому слову (ее названию) при использовании стандартных поисковых систем; короткое доменное имя; функциональность (посетитель сайта всегда должен знать, куда он попал); интересное и разнообразное содержание; постоянная обновляемость информации.

Недостатки в оформлении библиотечных (и не только библиотечных) сайтов объясняются тем, что в большинстве случаев на веб-дизайнеров

средств не хватает, и сайт оформляют программисты (именно поэтому многие отечественные сайты достаточно однообразны)¹⁰. С другой стороны, оформление сайта – это наглядное проявление вкуса работников библиотеки и принятого в ней фирменного стиля. В идеальном варианте библиотечный сайт должен быть узнаваем даже в том случае, если на экране не виден логотип и прочая атрибутика¹¹. Для обмена опытом вполне логичной представляется такая мера, как конкурс библиотечных сайтов¹².

Что касается содержания сайта, то в целом «Современный российский типовой „рекламно-библиотечный набор“» включает общие сведения о библиотеке (историческая справка, распорядок работы, правила записи читателей, статистические данные о фондах), характеристику информационных баз (перечень каталогов, карточек и электронных баз данных), список предоставляемых библиотекой услуг, публикации библиотеки, новости библиотечной жизни и более-менее полные перечни ссылок на средства навигации Интернет. Реже к этому добавляются ежемесячные списки новых поступлений, сведения о массовых мероприятиях библиотеки (клубы, выставки, встречи с писателями), общая информация о регионе¹³. Некоторые авторы предлагают помещать на сайте схемы зданий, маршруты городского транспорта и счетчики посещений популярных серверов статистики Интернета (Mail.ru, HotLog, Rambler Top 100 и др.)¹⁴. Достаточно важен раздел выполненных справок, в котором даются ответы на наиболее распространенные вопросы читателей (виртуальная справочная служба). В то же время наличие гостевой книги или форума для библиотечного сайта представляется неже-

лательным, поскольку они создадут много информационного шума и даже могут содействовать распространению заведомо неверной или провокационной информации¹⁵.

Электронный каталог – один из важнейших элементов библиотечного сайта, по скорости и удобству пользования которым выносятся суждения о всем сайте и даже самой библиотеке¹⁶. Данный ресурс желательно снабдить подробной пояснительной информацией, содержащей сведения о количестве библиографических записей в каталоге, принципах их отбора, периоде охвата материала, форме представления записей в каталоге и алгоритме их вывода на экран. Кроме того, у пользователей должна быть четко обозначенная возможность обратной связи в случае обнаружения каких-либо неточностей.

Не менее важными представляются бюллетени новых поступлений, легко находимый список услуг, предоставляемых через Интернет и, в особенности, новости по библиотеке, свидетельствующие, что данному учреждению не безразличны запросы его пользователей. Применительно к общим сведениям (адреса, телефоны, контактные данные руководящих лиц) очень важно, чтобы они не были «спрятаны» на второстепенных страницах, и посетитель сайта не тратил много времени на их обнаружение¹⁷. Кроме того, на оценку пользователей влияет объем полнотекстовой информации – чем больше ее размещено на сайте, тем лучше впечатление и от сайта, и от библиотеки¹⁸.

Формируя образ библиотеки в Интернете, очень важно предвидеть тенденции развития как традиционных, так и электронных библиотек¹⁹. Противоречивые взгляды на их будущее – это, пожалуй, один из главных барьеров, мешающих эффективно использо-

вать сайт библиотеки для улучшения ее имиджа. В целом применительно к информационным технологиям можно выделить следующие типы библиотек: традиционная (она представляет собой собрание печатных текстов, сосредоточенных в определенном месте); автоматизированная (предполагает наличие электронных каталогов и баз данных); гибридная (подразумевает объединение цифровой информации и печатных источников и возможность использования этих ресурсов через Интернет); цифровая («библиотека без стен», которая не собирает информацию на материальных носителях)²⁰. При этом, однако, нельзя категорично говорить о быстром исчезновении «материальных» библиотек в ближайшем будущем, поскольку нет уверенности в том, что цифровая библиотека как «библиотека будущего» вообще соответствует самому понятию библиотеки и бытующим в обществе представлениям о ее облике. Иначе говоря, цифровая библиотека не в состоянии принимать во внимание все желания посетителей – вполне возможно, что они остановятся на гибридной библиотеке, и дальнейшего «отчуждения» от материальных носителей не последует²¹.

Еще одним барьером является излишняя виртуальная мобильность пользователей Интернета, сводящая на нет многие реальные достоинства сайта, каким бы содержательным и продуктивным он ни был: «В реальности 70% гостей „влетает“ на сайт не более чем на 30 секунд, успевает проглядеть всего одну страницу и мчится дальше... Забирая по зерну, они рассчитывают смолоть мешок муки гораздо позднее»²².

После создания сайта возможно применение и других, более опосредованных мер, направленных на улучшение представлений общества о библи-

отеке. К примеру, на таком сайте могут быть помещены материалы, непосредственно связанные с исследованиями имиджа (так, чтобы посетители сайта могли видеть, что библиотекарям не безразлично, как к их учреждению относятся пользователи и население в целом). Главное при этом – соблюдать чувство меры и не превращать проблему имиджа в бесконечную дискуссию, так как это может иметь и обратный эффект.

И действительно, опыт зарубежных стран свидетельствует о том, что проблема имиджа библиотек в рамках отрасли является не только одной из наиболее заметных – она еще является и самой «публичной» – по крайней мере, судя по тому, насколько широко она представлена в Интернете. Причины такой «публичности» различны. С одной стороны, библиотекари используют новые информационные технологии, для того чтобы попытаться изменить представления общества о библиотечной профессии, а с другой – происходит и своеобразное «отторжение» слишком болезненной темы. Противоречивыми могут оказаться и результаты, достигнутые такими публикациями. Так, размещенные в Интернете материалы способствуют обмену опытом между библиотекарями разных стран, но в то же время бурное обсуждение имиджа и внутренних проблем одной профессии, считающейся в обществе очень скромной и тихой, у «посторонних» пользователей Сети может вызвать скорее недоумение и усмешку, чем подлинный интерес. При этом сказывается и разница между самими материалами: публикация на сайте определенной библиотеки или библиотечной ассоциации выдержек из библиотечной прессы или докладов, сделанных на конференциях, – это одно, а «самодеятельность»

библиотекарей, имеющих собственные сайты, – совершенно другое.

Заметим, что в зарубежном Интернете к настоящему времени сложилась целая библиотечная субкультура, поддерживаемая критически мыслящими библиотекарями, недовольными общим состоянием своей профессии и не желающими ограничиваться публикациями в профессиональной прессе. В немалой степени это относится и к проблеме имиджа, что хорошо видно даже по названиям некоторых электронных ресурсов (наиболее емкая формулировка для подобных «отступников» – «The Renegade librarian»²³).

Феномен блоггерства, т. е. самостоятельные действия тех или иных библиотекарей в Интернете, направленные (по их мнению) на улучшение представления общественности о библиотеках, их работниках и библиотечной профессии в целом, как раз и можно рассматривать как обстоятельство, лишь отчасти связанное с деятельностью библиотек.

Большинство сайтов, созданных отдельными библиотекарями, можно назвать «антистереотипными», поскольку их создатели стремятся развенчать существующие в обществе расхожие представления о библиотеках и библиотекарях и создать новые оригинальные образы²⁴. Практически на всех «антистереотипных» сайтах озвучивается идея, что библиотекари отнюдь не являются мрачными и скучными людьми, не имеющими никаких увлечений и проводящими все свое время в библиотеке, хотя аргументация авторов и наполнение сайтов заметно различаются друг от друга. В этой связи можно рассмотреть некоторые наиболее характерные примеры.

Одним из наиболее старых по времени возникновения сайтов (середина 1990-х гг.) является «Lipstick librarian»

(«Библиотекарша с губной помадой»), отличающийся содержательной гостевой книгой. Его главная идея заключается в том, что библиотекарь должен сохранять свой стиль и свое лицо в любых обстоятельствах:

«Что создает позитивный имидж библиотекаря? Деньги? Известность? Красота? Профессиональное мастерство и владение информационными технологиями? Нет и еще раз нет! Это – способность выглядеть невероятной, мыкаясь вокруг отказавшего матричного принтера с согнутой скрепкой в руках»²⁵.

Не менее заметным является сайт «Bellydancing librarian» («Библиотекарша, танцующая танец живота»), также направленный на преодоление стереотипных представлений о профессии библиотекаря: «Человек – в особенности женщина – не живет одной информацией и по ночам вполне может танцевать для публики. Библиотекари не так уж сильно отстают от моды, поскольку встретить стереотипного библиотекаря „в чистом виде“ довольно сложно.

Большинство библиотекарей – страстные защитники свободы слова. Поверьте, мы не тратим наши дни только на то, чтобы шикать на людей и сдувать пыль со старых книг! Публичная библиотека – наиболее демократичное учреждение, обеспечивающее свободный информационный доступ всем гражданам. Библиотекари из медицинских библиотек обеспечивают врачей информацией, которая помогает спасти жизни, в то время как библиотекари, работающие в фирмах, помогают своим компаниям в конкурентной борьбе... Танец живота – сильное и радостное артистическое самовыражение, а отнюдь не эпатирование публики»²⁶.

Еще один сайт, имеющий достаточную давнюю историю, – это «Modified

librarian» («Модифицированный библиотекарь»), посвященный татуировкам и пирсингу, которые делают на своих телах библиотекари, и содержащий соответствующие изображения²⁷. Хотя он формально предназначен для обсуждения «модификации тела в контексте библиотечного дела» (!), в данном случае наблюдается еще больший «отход» от собственно библиотечной тематики.

Весьма далек от библиотечного дела и сайт «The Bodybuilding Librarian» («Библиотекарша, занимающаяся бодибилдингом»). Его создательница «начала подобно многим нескладным и неловким девочкам, понятия не имеющим о спортивных занятиях. Однако перед глазами был пример отца, который стал заниматься бегом после 40 лет по причине малоподвижного образа жизни»²⁸. Содержание данного сайта представляет собой подробнейшее описание занятий гимнастикой и бодибилдингом год за годом вперемешку с характеристикой различных тренажеров, курсов по снижению веса и т. п. Далее следуют впечатления от занятий велогонками и штангой, и... разочарования в бойфрендах, которые в большинстве своем отнюдь не одобряли подобные увлечения.

Еще более эпатажным является «The Ska Librarian» («Бритоголовый библиотекарь») – «...огромный и ужасный, который точно съест ваших деточек, если вы только отпустите их в публичную библиотеку»²⁹.

Несколько особняком стоит ресурс «The Librarians Web-jest» («Сетевые шутки библиотекарей») ³⁰, которые можно рассматривать и как нетрадиционную попытку исследования имиджа библиотек, и как собственно «антистереотипный» сайт. Его авторы приводят сведения из истории возникновения стереотипов, списки ли-

тературы, перечисляют способы преодоления расхожих представлений и др. Этот источник отличается большей взвешенностью, чем большинство других похожих сайтов – посетителю ненавязчиво предлагается сформулировать все то, что он знает о библиотекарях, и подумать, соответствует ли это действительности.

В целом анализ «антистереотипных» сайтов убеждает в том, что создание позитивного имиджа – чрезвычайно сложная задача, изобилующая многими «подводными камнями». Библиотекари нередко упускают из виду то обстоятельство, что между индивидуальным образом и обликом всей профессии существует определенная разница (то, чем занимаются только отдельные люди, не может стать общей характеристикой). В этом отношении можно предположить, что библиотекарям в первую очередь нужен **хороший массовый образ**, а не хаотичные индивидуальные презентации.

У «антистереотипных» сайтов есть и другие слабые стороны. Так, их авторы неизбежно попадают в логический тупик: созданные ими образы до некоторой степени построены на эпатировании «читающей публики», т. е., по сути, сами являются примером «продвижения» новых стереотипов, столь же мало соответствующих действительности, как и стереотипы старые.

Действительно ли способствовали зарубежные «антистереотипные» сайты улучшению имиджа библиотек, библиотекарей и библиотечной профессии – сказать сложно, но то, что они вызвали существенные разногласия в самой библиотечной среде, можно утверждать практически наверняка. С одной стороны, определенная польза от «антистереотипных» сайтов все же есть: «Но что же представляют собой „антистере-

отипные» сайты? В лучшем случае в библиотечной печати они рассматриваются как простая прихоть, а в худшем – как фривольная ерунда.

Есть ли у «антистереотипных» сайтов полезные функции? Демонстрируются ли на них яркие и жизненные образы библиотечных работников? Создают ли они позитивный имидж профессии? Касаются ли они библиотечного дела как такового? Отвечая на эти вопросы, следует учитывать, что «серьезные» статьи и «академические исследования» имиджа порою гораздо более пристрастны и субъективны, чем индивидуальное творчество библиотекарей. Кроме того, положительные черты библиотекаря подчеркиваются практически на каждом «антистереотипном» сайте.

Одна из главных проблем с имиджем заключается в том, что многие стереотипные представления продолжают существовать в реальной жизни – существовать самостоятельно и практически бесконечно. Наша профессия все еще рассматривается многими людьми как «работа с книгами», а библиотека – как идеальное убежище для затворников и буквоедов...

Преодолевать стереотип тихого и некоммуникабельного библиотекаря, боящегося всего на свете, надо в любом случае, и «антистереотипные» сайты хороши неравнодушным отношением к профессии»³¹.

С другой стороны, «антистереотипные» сайты в зарубежной печати часто подвергаются резкой критике. Как отмечают С. Маринелли и Т. Бейкер, «Проблема в том, что на виду оказалась масса радикальнейших образов библиотекарей – более радикальных, чем мы могли себе вообразить»³². В свою очередь, М. Бем-Ляйцбах и К. Хмелус полагают, что «биографии наших экстравагантных коллег» не только не улучшают имидж

библиотекарей, а «скорее, укрепляют сложившиеся предрассудки»³³.

Интересным представляется тот факт, что отечественные исследователи, пытающиеся предложить рекомендации по улучшению имиджа библиотек и библиотекарей, идут по тому же пути, что и зарубежные, и... наступают на те же самые «грабли»: «Библиотекарь, занимающийся каратэ, увлекающийся икебаной, сочиняющий стихи, запомнится и сохранится в памяти. Кроме того такая характеристика способствует постепенному разрушению стереотипа о работниках библиотек как отрешенных от жизни, витающих в высоких эмпириях людей, или „книжных червях“»³⁴. Уже появились и соответствующие электронные ресурсы с самым разнообразным содержанием и небесспорными (если не сказать – эпатажными) названиями, как например,

«Мышь библиотечная», «Библиотечный бред»,

«Дневники злой библиотечной девы», «451° по Фаренгейту», «Библиотечный червь», «Кот ученый (библиотечный)»³⁵ и т. п.

И, наконец, следует сказать и об обстоятельствах, которые практически не зависят от того, что делают библиотекари и как выглядят традиционные библиотеки. Главное из этих обстоятельств – это, безусловно, все более возрастающая конкуренция со стороны электронных библиотек. Серьезность этой проблемы можно проиллюстрировать самым простым способом – путем введения в различных поисковых системах слов «библиотека» и «библиотекарь» и сопоставления полученных результатов.

В двух таблицах в Приложении представлены результаты анализа содержания первых 500 ссылок, которые дали на эти слова поисковые системы

Google, Rambler и Яндекс по состоянию на 2010 г. (повторные ссылки на одни и те же электронные или традиционные библиотеки не игнорировались, а учитывались как отдельное упоминание). Общую картину можно представить следующим образом:

Электронные библиотеки отличаются разнообразием содержания и упоминаются в 1,5–2,5 раза чаще, чем традиционные. Преобладание художественной литературы, литературы по программированию, бизнесу и финансам, а также учебных пособий представляется логичным, в то время как «гремучая смесь» различных религий, оккультизма и магии выглядит непомерно большой.

Упоминание слова «библиотекарь» вне сайтов традиционных библиотек вообще встречается редко (иногда им пользуются владельцы электронных библиотек). Существенное исключение составляют библиотечные вакансии и поиски библиотекарем нового места работы (вполне понятно, что эта тематическая группа отнюдь не свидетельствует о благополучии профессии, тем более, что по количеству упоминаний она занимает первое место).

Обращает на себя внимание крайне скудный «набор» художественной литературы и фильмов, содержащих образы библиотек и библиотекарей: все упоминания слова «библиотекарь» в кино относятся к одному-единственному фильму «Библиотекарь» и его продолжению

«Библиотекарь–2» (причем, это верно не только для первых 500, но даже и для 2–3 тыс. ссылок). Художественная литература представлена 5–6 названиями, но и здесь с большим отрывом лидирует один источник – роман М. Ю. Елизарова «Библиотекарь». В то же время результат ощутимо меняется при создании «цепочек» ключевых слов, име-

ющих в основе определенный образ. Так, простое добавление к слову «библиотекарь» слов «лабиринт», «пыль», «лестница» и т. п. приводит к резкому увеличению количества ссылок на полнотекстовые версии романов и рассказов, и это лишний раз доказывает, что художественная литература является главным источником распространения стереотипов, связанных с библиотечной профессией.

Имеются, конечно, и другие «независимые» обстоятельства, препятствующие созданию позитивного имиджа библиотек и библиотекарей в электронной среде. Проблему можно сформулировать следующим образом: чем дальше отходить от сайтов традиционных библиотек, тем хуже оказываются оценки их деятельности. Интернет, безусловно, не следует идеализировать: он способен преподносить неприятные сюрпризы даже при безобидных на первый взгляд запросах. Так, при запросе «библиотекаря» до 50% материалов в русскоязычном Интернете – это отнюдь не художественная литература, как того можно было бы ожидать, а ссылки на порнографические сайты, непристойные высказывания и т. п. Зарубежный Интернет, впрочем, тоже не идеален: по мнению некоторых исследователей, тема «Библиотекари в порнографии» вообще очень характерна для виртуального пространства³⁶. Как отмечает Б. Мак-Дональд, достаточно лишь немного «покопаться» в Сети, чтобы прийти в ужас от того, какие «образы библиотекарей» там встречаются³⁷.

Не слишком обнадеживает и анализ интернет-форумов, на которых по тем или иным причинам упоминаются традиционные библиотеки. Так, по данным М. Евсевой и Е. Рожиной, «отношение к библиотеке, за редким исключением, негативное»³⁸. Причины неприязни к

традиционным библиотекам с точки зрения пользователей Интернета сводятся к трем основным позициям: а) удобства Всемирной сети в сочетании с домашними собраниями и книжными магазинами; б) «врожденная» антипатия к библиотекам – скучным бюрократическим учреждениям и «аллергия на библиотекаря»; в) преобладание мнения, что любовь к чтению и посещение общественных библиотек абсолютно несовместимы³⁹.

Совершенно отдельная тема – это независимый «библиотечный» юмор, главным хранилищем которого оказывается именно Интернет. Юмористические описания и изображения деятельности библиотек, будь то комиксы, карикатуры, анекдоты, а иногда даже целые рассказы, в целом весьма противоречивы и отнюдь не способствуют повышению привлекательности библиотечного дела. Можно сказать, что в обществе не хватает по настоящему доброго «библиотечного» юмора – такого юмора, в котором не было бы грубых насмешек над библиотекарями, местом их работы и находящимися в библиотеке читателями⁴⁰.

Тем не менее нельзя сказать, что Интернет наносит традиционным библиотекам один только вред. Так, в настоящее время благодаря бурному развитию электронных собраний парадоксальным образом возрастает уважение к самому слову «библиотека». И действительно, под этим словом пользователи Интернета начинают понимать место сосредоточения некоей информации (текстов, изображений, шрифтов, компьютерных программ и т. д.), в котором **можно найти что-нибудь полезное для себя**.

Соответственно, расширяется и значение самого слова – начиная от каталога товаров и кончая клубом друзей.

Кроме того, нельзя забывать и об очевидных преимуществах «бумажных» библиотек над электронными. Привлекательность электронных собраний литературы относительна уже потому, что они являются довольно-таки абстрактным понятием, и вокруг них не может создаться столь мощный комплекс ощущений, эмоций и зрительных образов, как вокруг библиотек традиционных. Физические книги – гораздо более сильные интеллектуальные (и тактильные) стимуляторы, чем «картинки» на экране компьютера: именно контакты с книгами ведут к якобы «случайным» открытиям, и именно читальные залы библиотек, а не виртуальное пространство позволяют ученым чувствовать себя интеллектуальным сообществом⁴¹. Создать индивидуальный образ электронной библиотеке гораздо труднее, чем обычной, поскольку компьютерное оборудование достаточно безлико, а в качестве «заставок» можно использовать разве что фотографии традиционных библиотечных интерьеров.

Подводя итоги, можно признать, что создание имиджа традиционных библиотек в электронной среде – проблема комплексная и к тому же зависящая от большого числа разнообразных и порою даже неожиданных факторов. Для «продвижения» образов библиотек и библиотекарей в Интернете требуется взвешенный и продуманный подход, в основе которого скорее должен быть постулат «не навреди», чем принцип «любой ценой достигни известности». Кроме того, не лишним будет и тщательное изучение электронных библиотек, поскольку библиотекари не всегда представляют себе, какая литература уже «лежит» на виртуальных полках и какого именно читателя она привлекает.

Примечания

¹ Кондратенко Л. В. Забота об имидже // Библиотека. 2003. № 8. С. 38.

² Мещанинов А. А. Образ компании. М., 2001. С. 140.

³ Равинский, Д. К. Нам нужна новая философия: социальные последствия технологического прорыва // Библ. дело. 2003. № 10. С. 19–20.

⁴ Петрова Н. А., Маркина Е. А. Позитивное влияние Web-сайта на формирование имиджа библиотеки // Научная сессия МИФИ–2007: сб. науч. тр. / М-во образования Рос. Федерации и др. М., 2007. Т. 10: Телекоммуникации и новые информационные технологии в образовании. С. 139.

⁵ Канн С. К. Портрет невидимки: посетитель библиотечного сайта, данный в ощущениях библиотекаря и показаниях сервера // Книга, общество, читатель: современные аспекты: сб. науч. тр. / ГПНТБ СО РАН. Новосибирск, 2004. С. 44.

⁶ Степанов В. К. Интернет в профессиональной информационной деятельности. URL: <http://textbook.vadimstepanov.ru> (дата обращения 01.09.2011).

⁷ Гармс Е. А., Охезина Е. А. Web-сайт как средство создания имиджа библиотеки // Университетская библиотека: выбор пути: материалы 4-й Всерос. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 2002. С. 20–24; То же. URL: <http://elar.usu.ru> (дата обращения 01.09.2011).

⁸ Дворкина М. Я. Об изменении библиотечного обслуживания и о библиотечной философии // Библиотековедение. 1997. № 5/6. С. 25; Петрова Н. А., Маркина Е. А. Указ. соч. С. 140.

⁹ Гармс Е. А., Охезина Е. А. Указ. соч.

¹⁰ Степанов В. К. Российские библиотечные Вэб-сайты в Интернет // Науч. и техн. б-ки. 2000. № 3. С. 18.

¹¹ Гармс Е. А., Охезина Е. А. Указ. соч.

¹² Шварцман М. Конкурс библиотечных сайтов завершился // Библиотека. 2001. № 2. С. 35–36.

¹³ Борисова О. О. Библиотечная реклама как компонент информационной культуры и социальный феномен: моногр. / Федер. агентство по культуре и кинематографии; ФГОУ ВПО «Орлов. гос. ин-т искусств и культуры». М., 2006. С. 282. См. также: Степанов В. К. Указ. соч. С. 18.

¹⁴ Ермаков С. Г., Стахевич А. М. Создание веб-сайта библиотеки: вопросы методологии и технологии // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: материалы 10-й юбил. междунар. конф. «Крым–2003». Судак, 7–15 июня 2003 г. М., 2003. Т. 1. С. 276.

¹⁵ Там же. С. 279.

¹⁶ Степанов В. К. Указ. соч. С. 19.

¹⁷ Гармс Е. А., Охезина Е. А. Указ. соч.

¹⁸ Кулева О. В. Некоторые черты портрета современного Интернет-читателя // Книга, общество, читатель: современные аспекты: сб. науч. тр. / ГПНТБ СО РАН. Новосибирск, 2004. С. 66; Степанов В. К. Указ. соч. С. 19.

¹⁹ Ермаков С. Г., Стахевич А. М. Указ. соч. С. 275.

²⁰ Abbas J. The Library profession and the Internet: implications and scenarios for change. URL: <http://mirrored.ukoln.ac.uk> (дата обращения 01.09.2011).

²¹ Ibid.

²² Канн С. К. Указ. соч. С. 45.

²³ Mickunas L. The Renegade librarian. URL: <http://www.renegadelibrarian.com> (дата обращения 01.09.2011).

²⁴ Brewerton A. Wear lipstick, have a tattoo, belly-dance, then get naked: the making of a virtual librarian. URL: <http://www.careerdevelopmentgroup.org.uk> (дата обращения 01.09.2011).

²⁵ Absher L. The Lipstick librarian. URL: <http://www.teleport.com> (дата обращения 01.09.2011).

²⁶ Colchamiro D. Bodybuilding librarian. URL: <http://www.stumptuous.com> (дата обращения 01.09.2011).

²⁷ Kwak G. The Modified librarian. URL: <http://www.bmeworld.com> (дата обращения 01.09.2011).

²⁸ Weaver E. The Bellydancing librarian. URL: <http://www.sonic.net> (дата обращения 01.09.2011).

²⁹ Cherubin D. The Ska librarian. URL: <http://www.geocities.com> (дата обращения 01.09.2011).

³⁰ Goss M., Emsinger L. The Librarians Web-jest. URL: <http://www.berne-union.k12.oh.us> (дата обращения 01.09.2011).

³¹ Brewerton A. Op. cit.

³² Marinelli S., Baker T. Image and the librarian: an exploration of a changing profession. URL: <http://home.earthlink.net> (дата обращения 01.09.2011).

³³ Бем-Ляйцбах М., Хмелус К. Работа с общественностью для создания нового образа библиотечной профессии // Мир б-к сегодня. 1998. Вып. 1. С. 69.

³⁴ Михайлова Е. Реклама в прессе // Библиотека. 1993. № 6. С. 35.

³⁵ Мышь библиотечная. URL: <http://rusu-library.blogspot.com> (дата обращения 01.09.2011); Библиотечный бред. URL: <http://bibliobred.blogspot.com> (дата обращения 01.09.2011); Дневники злой библиотечной девы. URL: <http://cbk-ytn.livejournal.com> (дата обращения 01.09.2011); 451° по Фаренгейту. URL: <http://librarworm.blogspot.com> (дата обращения 01.09.2011); Кот ученый (библиотечный). URL: <http://community.livejournal.com> (дата обращения 01.09.2011).

³⁶ Brewerton A. Op. cit.

³⁷ MacDonald B. The public image of libraries and librarians as potential barrier to rural access // Rural Libr. 1995. Vol. 15(1).

P. 39; Ibid. URL: <http://library.clarion.edu> (дата обращения 01.09.2011).

³⁸ Евсева М., Рощина Е. Умерло ли библиотечное дело или нет? // Библ. дело. 2006. № 6. С. 20.

³⁹ Там же. С. 19–20.

⁴⁰ Подробнее см.: Матвеев М. Ю. Юмор и библиотека: смех и слезы // ХХ

в. Две России – одна культура: сб. науч. тр. по материалам 14-х Смирдинских чтений / СПбГУКИ. СПб., 2006. С. 276–291.

⁴¹ Валлах Р. Научные библиотеки в США // Новое лит. обозрение. 2005. № 74(4). С. 534–535.

(Вестник СПбГУКИ. 2011, декабрь)

FASCINAȚIA MARII UNIRI DIN 1918

Acad. Ioan-Aurel POP, președintele Academiei Române

Pe măsură ce ne apropiem de anul 2018, iubitorii de trecut și de România dezgroapă vechi cronică acoperite de colb ca să ne aducă aminte de responsabilitatea pe care o avem față de Neam și Țară, însă unii eseiști, analiști politici și pescuitori în ape tulburi formulează „teorii noi”, tendențioase și chiar dușmănoase, despre lupta de emancipare națională și despre facerea României. Ba că ziua de 1 Decembrie nu este bună ca sărbătoare națională, ba că Unirea s-a făcut de către marile puteri, ba că imnul României este nepotrivit, ba că românii ardeleni erau mai atrași de „cultura superioară” maghiară decât de „miticism” și de „balcanism”, ba că diferențele dintre Transilvania și Bucovina, pe de o parte și România de atunci, pe de alta, erau așa de mari, încât omogenizarea era imposibilă etc. Toate acestea dau unora de gândit, pe fondul ignoranței generalizate, a inculturii, a publicării multor informații false, neverificate, al tăcerii istoricilor de meserie, copleșiți de pletora „experților” de ocazie, pricepuți la toate și la nimic. Peste asemenea elemente de

marasm, vine și propaganda dușmănoasă a unor grupuri interesate din țări vecine, care au tot interesul să saboteze Centenarul Marii Uniri.

România nu s-a format la 1918-1920 – cum se spune uneori, în mod grăbit sau tendențios – ci atunci s-a oficializat ca realitate veche, recunoscută pe plan internațional, prin tratate. Nici numele de România nu este nou, ci el vine de demult, din „Romaniile”, „Vlahiile” sau Țările Românești semnalate de toți marii noștri istorici și consemnate încă de la finele mileniului I al erei creștine. „Domnia a toată Țara Românească” (Dominatio totius Terrae Romanae) există din secolul al XIV-lea, iar Țări Românești, „Valahii” sau „Romani” se află presărate peste tot în Europa de Sud-Est și sunt cuprinse în izvoare la scurtă vreme după căderea Imperiului Roman de Apus. România de pe hartă a fost lăsată să funcționeze târziu și a fost recunoscută abia între 1859-1920.

Transilvania cu provinciile adiacente reprezintă cam 40% din teritoriul și populația României actuale. România de la

începutul secolului al XX-lea (137 000 km pătrați) a luptat între anii 1916-1918 în Războiul cel Mare pentru întregirea Neamului, dar ceilalți români (mai mult de jumătate din câți erau ei atunci) au luptat între 1914 și 1918. Cu alte cuvinte, mai mult de jumătate dintre toți românii s-au angajat în luptă – sub o formă sau alta – fără să fie întrebați, odată cu imperiile în care se aflau cuprinși, încă de la începutul războiului. Este vorba despre românii din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. România s-a gândit mereu la acești români și a negociat cu marile puteri soarta lor. Paradoxul era că intrarea României în război – de neevitat la un moment dat – ducea la renunțări dureroase indiferent de opțiune: alăturarea la Antanta (Franța, Anglia, Rusia) însemna abandonarea Basarabiei, iar alăturarea la Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria) marca abandonarea Transilvaniei. Până la urmă, Dumnezeu a rânduit astfel lucrurile încât aproape nimic nu a fost pierdut. Românii au ajuns să trăiască în anul 1918 „ora lor astrală”, împărțându-se din ambrozia și nectarul celor aleși. Dar, dincolo de orice comentariu, intrarea României în luptă în 1916 a fost inevitabilă, iar decizia regelui Ferdinand și insistența primului-ministru Ion I. C. Brătianu au fost judicioase, absolut necesare.

Proclamarea independenței de stat a României, la 9-10 mai 1877 (și apoi apărarea sa pe câmpurile de luptă) a fost un mare act de voință națională, care nu trebuie contrapus Unirii de la 1918. Independența nu a fost neapărat un scop în sine, ci un pas mare spre realizarea unității naționale depline. Ce independență era aceea care cuprindea abia cu puțin peste o treime din pământul și din poporul românesc? Ziua de 1 Decembrie nu celebrează Unirea Transilvaniei cu România – cum se mai pretinde câteodată în mod grăbit – ci chiar formarea României

întregite, în urma tuturor actelor din 1918 (Unirea Basarabiei, a Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului). De la 137 000 km pătrați, România a ajuns la 296 000 de km pătrați. Cine cu cine s-a unit? România mică s-a unit cu celelalte Românii ca să formeze România deplină. Unirea s-a făcut prin conștientizarea popoarelor, în măsura în care s-a putut. Marea parte a românilor au dorit unirea, fiindcă ei au fost educați în acest sens de către elitele intelectuale, politice și religioase. Marele merit al românilor a fost acela că au avut o elită responsabilă, conștientă de rolul său, activă și viguroasă. S-a spus și s-a scris recent – fără noimă – că românii ardeleni ar fi fost fascinați de „superioritatea” culturii maghiare și că nu ar fi vrut unirea cu România balcanică și înapoiată. Chiar dacă luăm în calcul și numai câteva fragmente din discursurile lui Alexandru Vaida-Voevod, din Parlamentul Ungariei, ne dăm ușor seama despre felul cum erau tratați românii incluși în Ungaria. De la 1867, Transilvania nu mai exista pe hartă, fiindcă autonomia sa istorică fusese desființată printr-o trăsătură de condei. Politica de maghiarizare era la ordinea zilei și se desfășura prin varii mijloace, de la administrație și armată până la școală, presă și cultură. În 1914, Alexandru Vaida-Voevod, în parlamentul de la Budapesta, oferă o mostră despre viziunea românilor asupra culturii maghiare spre care erau ademeniți, a culturilor străine în general: „[În ceea] ce privește cultura maghiară, și aceasta e încă fragedă, ca și cultura română. Dar și în cazul dacă ar fi vorba nu de cultura maghiară, ci de cea franceză, germană sau engleză, în zadar ați voi să ne-o acordați. E adevărat, cultura noastră e încă în dezvoltare, își trăiește abia anii copilăriei, dar ea se manifestă foarte frumos și această cultură nouă ne e mai scumpă decât orice altă cultură străină, pentru că ea e manifestarea vieții

noastre sufletești, ea re-oglindește viața sentimentelor noastre”.

Prin urmare, stăpânirea străină era mai amară decât pelinul, iar visul și speranța veneau din forța poporului român și din dorința de unire cu România. De altminteri, nu numai românii gândeau așa în acei ani. Actele de voință populară din 1918 au fost în conformitate cu interesele popoarelor ceh, croat, polonez, român, sârb, slovac, sloven etc., fiind primite cu simpatie de către aceste popoare. Datorită mentalității de popoare imperiale, inoculate de-a lungul secolelor, au trăit mari frustrări popoarele german, maghiar și austriac. În Ungaria, pe fondul acestei atmosfere apăsătoare, guvernele de după 1918-1920 au desfășurat o propagandă revizionistă fără precedent, deplângând pierderea a „două treimi din teritoriu și din populație”, fără menționarea faptului că aceste „pierderi” se refereau la provincii și țări istorice în care ungurii se aflau în minoritate. Oricum, se vede clar că românii și România nu au făcut nimic ilegal și nedemocratic în 1918 (la nivelul democrației de atunci), din moment ce deciziile lor de la Chișinău, de la Cernăuți și de la Alba-Iulia au fost aprobate, ratificate, recunoscute de către marile puteri. Sărbătoarea națională a României nu jignește pe nimeni, ci doar cinstește cea mai mare împlinire națională a românilor din toate timpurile.

Între anii 1848 și 1918, cele mai legitime sau mai progresiste mișcări europene erau cele de emancipare națională, de obținere a libertăților democratice, de subminare a imperiilor oprimate, de formare a statelor după criterii etnico-naționale. Așa au procedat aproape toate națiunile de atunci, luând exemplul de la occidentali, care făcuseră acest lucru anterior. Aceasta era tendința cea mai avansată în acel moment! Nimeni nu vorbea de Uniunea Europeană, de globalizare, de autonomia teritorială a minorităților sau

de eliminarea discriminărilor pe criterii religioase! Cel mai luminat spirit pe care l-au produs vreodată românii – Eminescu – a trăit tocmai în acele decenii și a exprimat acele idealuri înalte de atunci. El nu poate fi condamnat pentru ideile sale, care erau și ale poporului său, decât dacă este scos din contextul epocii, așa cum se procedează, din păcate, câteodată, acum. La fel gândeau – referitor la popoarele lor – Pușkin, Petőfi, Taras Șevcenko etc.

Românii – în marea lor majoritate – au fost antrenați atunci să lupte pentru formarea statului lor național, așa cum au procedat italienii, germanii, polonezii, sârbii, cehii, slovacii, letonii, estonienii, lituanienii etc. Nu au făcut-o nici mai bine și nici mai rău decât alții. Nu au fost, în această luptă a lor, nici mai conștienți sau mai entuziaști, dar nici mai apatici sau mai reticenți decât alții, decât vecinii lor. Firește, este absurd să susținem că toți românii au participat la mișcarea pentru unire sau că toți au dorit cu ardoare unirea. Totodată, este nerealist și incorect să spunem că Unirea de la 1918 s-a făcut în condiții ideale, cu respectarea tuturor principiilor democratice etern valabile și că nu au fost încălțate atunci drepturile și valorile nimănui. Dar și mai incorect, mincinos și nedrept este să pretindem că românii – la modul general – nu au dorit unirea, că ei erau atrași mai degrabă de civilizația superioară ungară decât de Vechiul Regat, că un mănunchi de intelectuali i-ar fi amăgît și ar fi acționat în numele lor.

Toate datele de care dispunem în prezent arată că majoritatea românilor au dorit Unirea Transilvaniei cu România și că au exprimat ferm acest lucru, la nivelul exigențelor democratice de atunci. Mai mult, comunitatea internațională a apreciat actualul de voință națională a românilor, formulat în anul 1918, și a recunoscut realitățile decise de români. Atunci când a fost posibil, mai ales în Bucovina, dar și în Basarabia

și Transilvania, minoritățile au fost întreabate, iar unii membri ai lor au și susținut apartenența la România. Insinuarea că numai un grup de intelectuali a impus unirea este ridicolă. Mai întâi, este o jignire la adresa masei de intelectuali români care au militat sincer pentru actul unirii. În al doilea rând, nu este nimic neobișnuit ca poporul să fie condus de elite și să le urmeze. Românii ardeleni au fost condamnați de asupritorii lor să nu aibă în fruntea lor lideri politici și economici puternici, ci, până târziu, doar preoți și dascăli, adică intelectuali ieșiți din sânul lor și apropiați de ei. Dar ei – românii ardeleni – nu au rămas nicio clipă fără elite, și aceasta le-a fost salvarea. Decenii la rând, înainte de unire, preoții și dascălii nu-și încheiau slujbele, respectiv lecțiile, fără să spună adunărilor în care vorbeau că „soarele românilor la București răsare”. Este de ajuns să fie urmărite documentele existente, rapoartele autorităților, procesele verbale ale ASTREI, protocoalele partidelor politice, asociațiilor profesionale, școlilor etc. pentru a dovedi cum s-a pregătit unirea de jos în sus și din cele mai sofisticate și savante cercuri academice până la nivelul satelor. Este clar că intelectualii au stimulat unirea, că i-au conștientizat intens pe oameni în spiritul unirii, că i-au convins de binele care avea să vină, dar cine poate să condamne acest lucru și de ce? Lozinca elitei ardeleni de atunci a fost: „Țineți cu poporul, ca să nu rătăciți!”. Prin urmare, conducătorii, desprinși din popor, se ghidau după aspirațiile poporului, le justificau și le susțineau, iar poporul își urma conducătorii. Nici căile alese de popor (grupuri mari de oameni) nu erau infailibile, dar elitele și plebea, cel puțin din 1848 până la 1918, au mers concordant.

Eseuri istorice se pot scrie multe, opinii despre trecut poate exprima oricine, dar scrisul istoric trebuie lăsat istoricilor de meserie, cercetătorilor, celor obișnuiți și pregătiți să opereze cu sursele istorice.

Conform specialiștilor, în epoca despre care scriem, Unirea din 1918 a fost un act de voință națională românească, formulat de majoritatea populației și recunoscut prin tratate internaționale cu valoare de lege. Restul sunt chestiuni interesante, dar adiacente. Ele se cuvin studiate, relevate, dar nu augmentate, deviate, scoase din context sau falsificate.

Eseurile despre trecut au rostul lor, ca și publicistica istorică în general. Se face astăzi copios meta-istorie, istorie contrafactuală, istoria iluziilor oamenilor, istoria ideilor neviabile și a personalităților care luptau contra curenților dominante, se evocă felurite ciudățenii și rarități, ajung să fie privite drept mituri clișeele și stereotipurile, să fie valorizate personaje considerate îndeobște negative etc. Toate acestea au loc sub soare, sunt adesea receptate mai bine de public decât temele clasice de istorie, fiindcă gustul este și el esențial în revigorarea trecutului. Dar aceste abordări nu trebuie confundate cu cercetarea trecutului dacă ele nu reprezintă așa ceva, pe de o parte, iar concluziile unor întâmplări sau fapte marginale nu trebuie impuse drept dominante, pe de altă parte.

„Noile puncte de vedere” evocate mai sus nu sunt fabricate acum – când se apropie sărbătoarea Centenarului Marii Uniri – dar nici nu se reciclează acum din pură întâmplare. Acestea au o lungă istorie în urmă. Pe de o parte, ele provin din arsenalul naționaliștilor revizioniști (mai ales ungari), care au cultivat mereu, în secolul care a trecut de la 1918, ideea „nedreptății istorice” făcute Ungariei de către marile puteri, care ar fi dat cadou României „înapoiate și balcanice” înfloritoarea provincie numită Transilvania, „iluminată” timp de un mileniu de „civilizatorii Bazinului Carpatic”, adică de unguri. Limbajul detractorilor unirii nu este acum tocmai acesta – între timp formulele de exprimare s-au cizelat, s-au europenizat – , dar el se poate descri-

fra ușor printre rânduri. Odată cu această ușoară tâlcuire, se vede limpede și sorgin-tea lui revizionistă, neprietenoasă la adre-sa poporului român. Pe de altă parte, după crearea de către Moscova leninistă a unei secții a partidului său comunist la Bucu-rești, în 1921, periodic, mai ales cu ocazia meteoricelor congrese ale acestei formați-uni politice de extremă stângă, se dădea cuvânt de ordine comuniștilor români să lupte pentru destrămarea României, de-numită „stat imperialist, multinațional”. La fel s-a întâmplat în primul deceniu efectiv comunist (1948-1958) – „obsedantul dece-niu” din literatură – când tezele lui Roller exprimau aceleași idei antiromânești. Cu alte cuvinte, până nu tocmai de mult, hu-lirea Marii Uniri se făcea, în mod organizat și disciplinat, de către URSS și de către co-loana sa a cincea, Partidul Comunist din România. Punctele comune ale celor două asalturi sunt ușor de sesizat: unirea s-a făcut pe nedrept, de către un grup de in-telectuali (naționaliști/burghezi), dar mai ales de către marile puteri (învingătoare occidentale/imperialiste). Readucerea în atenție a acestor clișee ale propagandei de odinioară se explică prin apropierea Centenarului Unirii, după cum spuneam. Numai că apropierea acestui Centenar se produce: 1. În condițiile unei periculoase recrudescențe a naționalismului în Ungaria acestor ani, recrudescență condamnată chiar și de organisme europene din care Ungaria face parte; 2. În toiul unui acut conflict teritorial între Ucraina și Federa-ția Rusă (moștenitoarea URSS), pe fondul căruia Pactul Ribbentrop-Molotov este va-lorizat pozitiv de către unii și din cauza că-ruia securitatea granițelor din regiune este amenințată. Lăsăm la o parte apropierea ciudată dintre Ungaria și Rusia, pe care inamicii Unirii din 1918 o socotesc pur și simplu întâmplătoare...

În aceste condiții, cum să admitem și să justificăm punerea sub semnul întrebă-

rii a înfăptuirilor națiunii române din anul 1918? Nu credem în comploturi oculte, interne sau internaționale, dar nici atât de naivi nu putem fi încât să acceptăm pasivi toate aceste asalturi împotriva intereselor României. Chiar dacă toate provinciile uni-te cu Țara la 1918 ar fi fost simple cadouri date României de marile puteri sau rod al propagandei făcute de elite exaltate – așa cum s-a întâmplat în alte cazuri și împre-jurări – , tot nu s-ar cuveni să fim cinici și să hulim, de dragul spectacolului sau cu scopul unor avantaje. Oare să nu fim ca-pabili – noi, românii – să punem în pagi-nă o adevărată simfonie, un imn închinat bucuriei de fi și de a trăi împreună? Oare să fim atât de ușor de prostit, încât să cre-dem că un mileniu de singurătate (în care am trăit cumva, așa cum am putut) este de preferat unui secol de unitate (neîmplini-tă nici aceasta)? Desăvârșiți ca popor prin secolul al IX-lea (poate prin preajma anilor 800-900), am trăit răzleți până pe la 1800, când am început să ne adunăm, convinși greu că în lume „unirea face puterea”. De altminteri, toți oamenii trăiesc în comuni-tăți de diferite feluri. Ne-am unit, în împre-jurările cunoscute, în perioada 1859-1918 și nu a trecut de-atunci nici o sută de ani. Oare putem compara experiența a o mie de ani cu viețuirea (poate dezamăgitoare) din o sută de ani? De ce să fim așa grăbiți și să riscăm o judecată greșită? Ne-am unit fiindcă nu ne-a fost bine să fim separați și atacați din toate părțile. Așa au gândit generații de români care ne-au precedat și care au murit pentru Unire.

Se cuvine, de aceea, să facem distinc-ție clară între opiniile istorice rostite de amatori și rezultatele cercetărilor între-prinse de specialiști și chiar între eseurile scrise de unii istorici fără stagii în arhive și studiile cunoscătorilor, ale profesioniști-lor autentici. Cu toții ne putem pronunța despre Marea Unire, fiindcă ne-am cucerit libertatea de exprimare, dar avem datoria

să deosebim adevărul izvoarelor de părerea neautorizată, născută din curiozitate, teribilism, pasiuni (patimi) și/sau interese. De asemenea, înainte de sentințe unilaterale, avem obligația să comparăm. Numai așa vom putea spune dacă suntem sau nu unici sub soare și dacă ceea ce s-a petrecut la noi în 1918 se poate sau nu încadra într-o serie de fapte, trăite de mai multe popoare. Vom distinge astfel mult mai bine între acele studii de nișă, menite să lămurască mai bine trecutul, și acelea scrise ca să ne deruteze și să ne abată de la adevăr. În privința temei noastre, vom putea ajunge astfel la o concluzie simplă, bazată pe

surse: au fost și români care nu au dorit România de la finele anului 1918, așa cum au fost și state care nu au recunoscut actele Unirii, dar majoritatea românilor și majoritatea marilor puteri au făcut-o. Aceasta este concluzia reală care trebuie prezentată publicului larg, pentru că ea a exprimat voința națională. Datorită acestui șuvoi al istoriei noastre, ne strângem mereu energiile în locul binecuvântat, cu nume simplu, fascinant și copleșitor de frumos, căruia poporul îi zice Țara Românească.

Sursa: <http://ziarulfaclia.ro/fascinatia-marii-uniri-din-1918>

O MARE IUBIRE: BRADUL UNIRII...

*Conf. univ. dr. Vasile ȘOIMARU,
ASEM*

Acum un an și patru luni (2 octombrie 2016), când am auzit această poveste credeam că momentul oportun al publicării ei ar fi 1 Decembrie 2018, ziua când întreaga suflare românească va sărbători Centenarul Marii Uniri sau, cel devreme, pe 27 Martie curent, ziua când românimea va marca Centenarul Unirii Basarabiei cu Patria-Mamă, basarabenii fiind primii care s-au adunat în Sfatul Țării și au făcut Unirea. Asta chiar dacă o parte din Basarabia, cea de sud, cea adevărată, istorică, participase deja la Unirea Principatelor din 24 ianuarie 1859, făcută de Domnitorul Moldovei Alexandru Ioan Cuza. Dar iată de ce în 16 luni am schimbat termenul publicării acestei mici, dar frumoase povești: vreau să le fac tuturor prietenilor unioniști o surpriză în Ziua Micii Uniri, 24 ianuarie 2018, la cea de-a 159-a aniversare a ei, pentru că Mica Unire, de fapt, a fost prima repetiție a Marii Uniri, din 1918...

Așadar, această poveste a bradului Unirii am auzit-o pentru prima dată acum 16 luni de la un octogenar, un Om și un

Român, ambele cu majuscule, de lângă castelul Bran, mai exact dintr-o mahala a orașului Bran, numită Predeluț. Un Om și un Român de care, cum s-ar zice, m-am îndrăgostit de la prima vedere și mi-a devenit prieten pentru toate zilele câte mi-au mai rămas să le trăiesc, care se numește Alexandru Lupescu, bucureștean la naștere, dar medicii i-au recomandat să lase capitala celor mai sănătoși ca el și să se mute într-o localitate de la munte, dacă vrea s-o mai ducă vreo zece ani. Și s-a mutat la Bran. De atunci au trecut mai bine de două decenii și Omul nostru pășește fericit pe Terra, sănătos, chiar dacă nu-i „sănătos tun”.

Domnul Alexandru Lupescu, pe mama căruia o chema, ca și pe amanta lui Carol al II-lea, Elena Lupescu, a avut de suferit din această cauză, fiind exclus de la facultate de către oamenii cominternistei Ana Pauker, ca presupus „fiu al reprezentantei clasei exploatare”, Elena Lupescu (Wolf), ambele, și ea și Ana Pauker, fiind, de fapt, reprezentante ale aceleiași minorități naționale din România.

Alexandru Lupescu, fiind matematician de profesie, este un mare admirator al Basarabiei Românești și al adevăratei culturi rusești: dânsul a citit aproape toată literatura clasică rusă, dar și pe cea de limbă română din Basarabia. De fapt, cărțile ne-au și împrietenit. Mai concret, în anul 2011, am fost rugat de Lidia Kulikovski, directoarea de atunci a Bibliotecii Municipale din Chișinău, ca revenind de la Râmnicu Vâlcea și Pitești, unde mă aflam, să trec pe la acest Om din or. Bran, să preiau o frumoasă donație de carte făcută bibliotecii noastre, din care făcea parte și întreaga colecție a unei enciclopedii vechi rusești, tipărită în primii ani ai secolului XX. Am rezolvat problema în cauză, Biblioteca Municipală îmbogățindu-și fondul de carte, iar eu din această călătorie m-am ales cu un prieten la cataramă.

Iar acum să vă spun povestea Bradului Unirii, care-i legată de acest Om, el auzind-o, la rândul său, de la un minunat prieten, conducătorul corului Bisericii ortodoxe din Predeluț-Bran, Ioan Rotar, originar din comuna Diviciorii Mari, județul Cluj.

A. Lupescu scrie o carte de memorii, pe care urmează s-o tipărească în viitorul apropiat, care conține un capitol despre acest prieten și despre povestea pe care a auzit-o de la el. Cititorii vor avea posibilitatea să citească această carte de memorii, iar eu mă grăbesc să le aduc la cunoștință, în acest an al Centenarului Unirii, doar povestea despre Bradul Marii Uniri, poveste care, bănuiesc eu, va avea continuare... Iată acest fragment din manuscrisul încă neredactat al viitoarei cărți de amintiri a domnului Alexandru Lupescu, pe care dumnealui mi l-a oferit în calitate de cadou / surpriză mie, dar și prietenilor și fraților noștri din România și din jurul ei.

„...leri, când am ajuns (la Diviciorii Mari – *n.n.*) și m-am dat jos din mașină, nu m-am uitat nici în stânga, nici în dreapta. Din pricina ploii am băgat capul între umeri și n-am văzut nimic. Acum nu mai plouă, soarele e timid, dar norii s-au risipit. E lumină, o lumină blândă. Și ce văd? În fața casei părintești, în partea dinspre biserică, stă înfipt în pământ o minune de brad.

Înalt, majestuos, provocator, parcă înfruntând istoria. Mă uimește cutezanța cu care înfruntă cerul ridicându-se semet peste casa părintească a lui Ioan.

– Amice, îi spun. Ce e cu bradul ăsta imens? De ce nu-l tai? Dacă vine o furtună puternică, îl dă jos și îți distruge casa!

Ioan, parcă pregătit la o astfel de avertizare, calm și sigur de el, îmi răspunde fără pic de ezitare:

– Câtă vreme trăiesc eu, nimeni nu-l va da jos! Și pornește dârz spre casă, deschide poarta, dar se oprește dorind să-mi

mai spună ceva. Eu rămăsesem pe loc cu ochii pe bradul falnic încercând să înțeleg ce rost are să stai cu sabia lui Damocles deasupra capului. Mă îndrept spre Ioan și când ajung lângă el, îmi pune bărbățește mâna pe umăr, se uită lung la mine, apoi începe să-mi vorbească de parcă nu aș fi meritat explicația ce a urmat:

– Bradul ăsta, începu el, a fost adus de la Alba Iulia, la 2 decembrie 1918.

Bunicul meu, primarul satului nostru, Ioan Rotar, da, îl chema ca pe mine, tot Ioan Rotar, a participat la Marea Adunare. Ca și el, când s-a terminat Adunarea de la Alba Iulia, toți participanții satelor au primit de la organizatori câte o ploscă din lemn cu vin negru pentru drumul spre casă, dar și câte un pușor de brad pe care să-l planteze în sat, fie în fața primăriilor, fie în alt loc ales de oameni. Bradul trebuia să devină peste ani un simbol al Marii Uniri a Românilor. Așa că, atunci când tatăl meu, Grigore, mi-a spus povestea asta am hotărât că îl voi ocroti ca pe ochii din cap și nimic nu poate opri ca acest simbol să dăinuie de acum încolo!

Ioan avea ochii umezi, de câteva ori glasul i se poticnise. Voiam să-l îmbrățișez. M-a luat pe după umeri și m-a condus în casă. Multă vreme n-am putut să mai scot vreun cuvânt. Era cea mai puternică lecție de patriotism de care avusesem parte în

întreaga mea viață. Iar amicul meu, Ioan Rotar, devenise, ca și bradul de la poarta casei sale părintești, simbolul statornicirii prieteniei noastre...”

Auzind la Bran, în seara zilei de 1 octombrie 2016, această poveste citită de autor din manuscrisul viitoare sale cărți, n-am dorit să amân plăcerea unei adevărate descoperiri, despre care n-am auzit și n-am citit nicăieri vreodată, a doua zi, dis-de-dimineață, am și luat-o spre Diviciorii Mari, cu bătrâna mea „Toyotă”, care pe atunci încă nu avea nici două decenii de la naștere. După ce am parcurs într-o jumătate de zi cei 300 km de drum printre dealurile și văile ardelenene, frumoase de nedescris și pline de istorie românească, fără însoțitor, dar cu cheia de la casa bunicului lui Ioan Rotar, casă care la Marea Unire, temporar, a servit și ca edificiu al primăriei din comună până s-a construit un altul din Bugetul României Mari (în această casă și azi se mai păstrează de atunci portretele Regelui Unificator, Ferdinand, și al Reginei Maria, și alte vestigii din perioada Marii Uniri). Am fotografiat orice centimetru pătrat de casă, de brad, de curte, fântâna din curte etc. pentru că filmam Istoria, și acești „participanți” la Unire, pe care i-am mai prins... în viață!!!

2 octombrie 2016 a fost pentru mine o zi istorică, plină de impresii și de mare zbulcium prin Diviciorii Mari ai cantorului din Predeluț, Ioan Rotar, sat care a păstrat ca amintire, nouă, celor de azi, un vestigiu nemaîntâlnit și nemaivăzut, deocamdată, nicăieri în românie...

Continuarea acestei povești ar putea avea loc în cazul când acest text va ajunge prin satele și comunele Transilvaniei, ale Banatului, Crișanei și Maramureșului, la fiii, nepoții și strănepoții acelor oameni, votați ai Marii Uniri, cei care au plecat de la Alba Iulia, la casele lor, cu o ploscă de vin roșu și cu un brăduț, numit atunci, probabil, „Micul Brăduț al Marii Uniri”.

Aceștia, posibil, acum mai sunt pe undeva prin provinciile românești parti-

cipante la Marea Adunare de la Alba Iulia, având acum nici mai mult nici mai puțin, UN CENTENAR. Dacă se întâmplă această minune și se mai găsesc vreo 10-20-30 și mai mulți de astfel de SECULARI AI UNIRII, mă angajez, cum se topește zăpada, să-mi iau camerele foto și video și să merg să-i înveșnesc pentru un viitor BICENTENAR AL MARIU UNIRI... Aceasta fiind surpriza pe care le-am pregătit-o de Ziua Micii Uniri, prietenilor mei, veritabili promotori ai curentului unionist, curat și sincer, din Basarabia Românească, pun punct aici... Și mergem mai departe, că mai avem multă treabă până la REÎNTREGIRE!!!

(În imagini: Bradul Unirii din Diviciorii Mari, Ioan Rotar, Alexandru Lupescu și subsemnatul) (V. Ș., 24.01.18)

MODELUL PATRU SPAȚII

Henrik JOCHUMSEN, profesor asociat,
Departamentul de Studii de Informare, Universitatea din Copenhaga

Rezumat

Modelul cu patru spații a fost dezvoltat de: Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen și Henrik Jochumsen, ca parte a raportului „Biblioteci publice într-o societate bazată pe cunoaștere”, publicat în 2010. Intenția modelului a fost de a aborda provocările cu care se confruntă bibliotecile în experiența bazată pe cunoaștere. Modelul cuprinde patru obiective generale pentru biblioteca publică: recunoașterea / experiența, împuternicirea, implicarea și inovația.

Cuvinte-cheie: modelul „Patru spații”, schimbare, experiență, inovație, biblioteca loc de inspirație, biblioteca loc de învățare, biblioteca loc de întâlnire, biblioteca loc performativ.

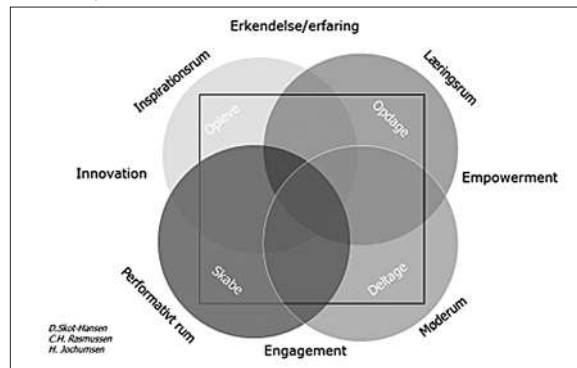
În ultimii ani, modelul cu patru spații este utilizat pe scară largă atât în rândul bibliotecarilor profesioniști, cât și al arhitecților și designerilor. Aceasta se referă la construirea de noi biblioteci, la modificarea bibliotecilor existente și la designul interior al spațiilor individuale ale bibliotecilor. Modelul este de asemenea folosit pentru a ilustra și explica evoluțiile actuale ale bibliotecii și ale viitoarelor planuri de bibliotecă către populația generală și politicieni.

Încă de la lansarea modelului, a contribuit în special la asigurarea faptului că conceptul de spațiu de bibliotecă performativă - care descrie biblioteca drept un spațiu pentru activități creative, inovație și producție a serviciilor publice - este acum încorporat ca element natural al unei biblioteci moderne. Modelul cu patru spații este folosit nu numai

în Danemarca, ci influențează dezbaterile și evoluțiile internaționale în materie de biblioteci. Utilizarea pe scară largă a acestui model se datorează, probabil, la doi factori. În primul rând, modelul satisface o nevoie urgentă de a stabili un limbaj comun și un cadru de referință privind dezvoltarea bibliotecii, construcția și designul interiorului. În al doilea rând, simpla reprezentare grafică a modelului (un pătrat și patru cercuri) face din bibliotecă o instituție cu varietate de funcții mai ușor de înțeles și astfel, mai ușor de a comunica, discuta și prioritiza.

Modelul cu patru spații a fost dezvoltat de: Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen și Henrik Jochumsen.

Modelul cu patru spații a fost inițial dezvoltat ca parte a raportului *Biblioteci publice într-o societate bazată pe cunoaștere*, publicat în 2010. Intenția modelului a fost de a aborda provocările cu care se confruntă bibliotecile într-o experiență bazată pe cunoaștere. În același timp, modelul urmărește să ilumineze potențialul bibliotecilor de a satisface nevoile

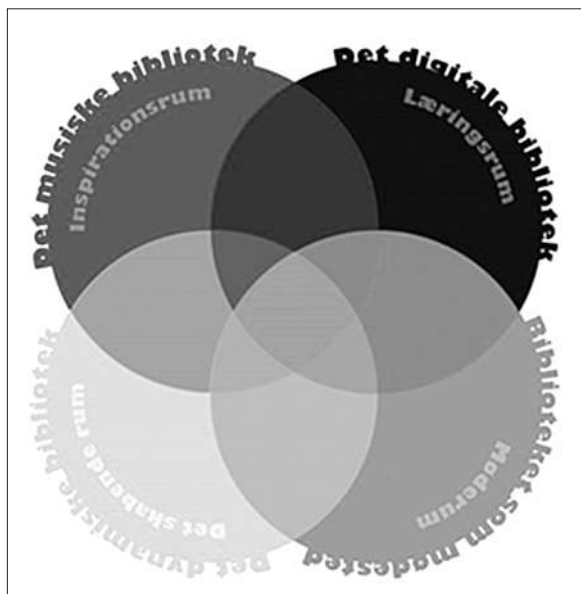

noi sau în schimbare ale utilizatorilor. În consecință, modelul poate fi folosit ca instrument atât pentru analiză, cât și pentru dezvoltare. Principalele provocări cu care se confruntă bibliotecile includ digitalizarea, concurența dură din partea ofertelor culturale și de experiență care se extind constant, precum și schimbarea modelelor de utilizare a bibliotecilor. Noile nevoi ale utilizatorilor pot fi legate de factori cum ar fi împărțirea locurilor de întâlniri necomerciale cu alte persoane, implicarea și crearea de ceva împreună cu alții și capacitatea de a învăța, de a dezvolta și de a crește pe tot parcursul vieții. În esență, modelul reflectă modul în care biblioteca însăși se îndepărtează de formatul ei tradițional, concentrându-se în primul rând pe o colecție de materiale, spre a deveni din ce în ce mai mult un spațiu pentru medierea experiențelor culturale și literare; un spațiu care sprijină educația digitală și învățarea pe tot parcursul vieții; un spațiu pentru interacțiunea umană între generații, gen și etnie; și un spațiu care oferă utilizatorilor posibilitatea de a participa personal, de a crea și de a inova.

Focus și diversitate

Modelul cu patru spații aplicat Bibliotecii Roskilde.

După cum se vede, modelul cuprinde patru obiective generale pentru biblioteca publică: recunoașterea / experiența, împuternicirea, implicarea și inovația. Două dintre aceste obiective - recunoașterea și abilitarea - se referă în mod clar la valorile clasice ale bibliotecii, cum ar fi educația, culturalizarea și mobilitatea socială. Celelalte obiective, adică implicarea și inovarea, se concentrează mai mult pe noile valori legate de concepte precum capitalul social, coeziunea într-o comunitate lo-

cală și oferă utilizatorilor posibilitatea de a dobândi noi seturi de competențe pentru a face față unei lumi în schimbare vertiginosă.

Modelul demonstrează, de asemenea, modul în care o multitudine de oferte de biblioteci care diferă foarte mult pot fi parte a diferitelor spații, fără a sacrifica concentrarea sau identitatea bibliotecii. Modelul este destinat în special pentru a forma baza pentru discuții și diversitate - nu servesc ca un singur model comun: o dimensiune nu se potrivește tuturor. Exemplul de mai jos din Biblioteca Roskilde arată modul în care modelul a fost adaptat pentru a răspunde nevoilor unui proces local de dezvoltare a bibliotecii.

Cele patru spații ale modelului sunt descrise mai jos. Este important de subliniat faptul că spațiile individuale vor fi întotdeauna prioritizate în mod specific și completate în funcție de nevoile comunității locale în care se află biblioteca.

Spațiul de inspirație

Acest spațiu este destinat să stimuleze experiențe semnificative. Sursa inspirației

poate fi găsită în toate mediile (atât analogice cât și digitale) și pe întregul spectru de gen. Spațiul de inspirație ar trebui, de preferință, să inspire utilizatorii să ia decizii neobișnuite. Biblioteca a fost întotdeauna un spațiu de inspirație, indiferent dacă este asociat cu învățarea și cultivarea, iluminarea sau activitățile de agrement și divertisment. În ultimii ani, a existat o nevoie de a regândi biblioteca ca un spațiu de inspirație pentru a răspunde provocărilor așa-numitei comunități de experiență. Instituțiile culturale sunt implicate în prezent în competiții acerbe, ceea ce duce la concepte importante - de ex. experiență, povestirea și comunicarea expresivă - devenind importante și pentru biblioteci. Astăzi, o manifestare a acestei tendințe este numărul mare de evenimente, întâlniri și activități care au loc la biblioteci, de preferință în colaborare cu diferiți parteneri din comunitatea locală. Acest lucru necesită un design nou, deschis și flexibil al bibliotecii, care oferă spațiu pentru evenimente și pentru activități de comunicare bazate pe experiență și orientate spre experiență. O bibliotecă poate fi o experiență proprie prin designul său interior, gama / schema de culori și stadializarea, încurajând astfel jocul, surpriza și noi modalități de utilizare a spațiului bibliotecii. Astăzi, tot mai mult se recunoaște că potențialul de experiență crește atunci când utilizatorii sunt

implicați activ. Acest lucru face important ca bibliotecile să sprijine și să ofere spațiu pentru cluburi de lectură, a cluburilor de ascultare a poveștilor și a altor activități similare.

Alegerile de design ale atriului din Biblioteca Centrală din Aalborg susțin liniștea și imersia.

Spațiul de întâlnire

Într-o societate segmentată, este important să fii capabil să întâlnești alți oameni ale căror valori și interese diferă de cele proprii, pentru a fi provocat personal, precum și să te dezvolți. Biblioteca ca spațiu de întâlnire este un spațiu deschis, public în care este posibil să se întâlnească oameni cu aceeași mentalitate, interese, pregătire dar mai ales cu cei care nu sunt asemeni lor. Biblioteca a fost întotdeauna un loc unde oamenii se întâlnesc, însă societatea noastră din ce în ce mai multiculturală a pus accentul pe spații în care întâlnirile umane pot genera o înțelegere comună și o coeziune socială. Conceptul de „spațiul al treilea” apare adesea atunci când se consideră biblioteca drept un spațiu de întâlnire, deoarece biblioteca este un loc unde oamenii se pot întâlni întâmplător în afara sferelor de acasă și de muncă. Un alt concept este un „loc de întâlnire de joasă intensitate”, care înseamnă că ne oferă posibilitatea de a întâlni oameni care diferă de noi, spre deosebire de cei din sferele obișnuite de activitate. O bibliotecă își poate maximiza potențialul de spațiu de întâlnire concentrându-se pe spațiile libere și de relaxare care facilitează interacțiunea interpersonală - atât întâmplătoare cât și organizată, cum ar fi întâlniri destinate discutării unor teme sau probleme. Acest lucru necesită crearea de spații pentru întâlniri aleatorii în mici setări

intime, zone cu rol de salon, cu facilități de lectură a presei, cărților și de cafenele, precum și spații pentru întâlniri mai mari și mai organizate pentru iluminare / culturalizare comună și dezbaterăa temelor interesante, actuale.

Sus: Zona de Salon din Biblioteca Centrală Herning. Spațiul de întâlnire facilitează, de asemenea, întâlniri organizate pentru educație și reflecție împărtășită, în acest caz, la o lecție la Biblioteca Centrală Gentoft.

Spațiul de învățare

Spațiul de învățare este locul unde copiii, tinerii și adulții pot descoperi și explora lumea, sporind în același timp seturile și abilitățile lor prin accesul liber, fără obstacole la cunoștințe și informații. Biblioteca este un spațiu pentru învățarea informală/ nonformală, dar și un spațiu care facilitează învățarea în instituțiile formale de învățământ. Accentul pe bibliotecă ca spațiu de învățare s-a intensificat în ultimii ani. Acest lucru se datorează evoluțiilor digitale și intensificării concurenței la nivel mondial, care subliniază

importanța învățării pe tot parcursul vieții. De asemenea, reforma școlii publice din Danemarca din 2014 acordă o prioritate deosebită domeniului de acțiune și încurajare a cooperării între biblioteci, școli și alte instituții de învățământ. Puterea de a avea o bibliotecă ca spațiu de învățare este că învățarea devine un proces orientat spre dialog bazat pe experiențele personale ale utilizatorilor și pe nevoile de învățare într-un spațiu informal / nonformal de învățare. Pe lângă faptul că oferă acces la informații și cunoștințe analoge și digitale, este important ca biblioteca să faciliteze învățarea prin crearea unor spații de studiu adecvate și a unor spații de lucru în grup, oferind în același timp spațiu pentru „cafenele” și cursuri deschise în același timp. În plus, bibliotecile trebuie să fie conștiente de nevoia tinerilor de a învăța mai mult, orientată spre experiență prin modele interactive de învățare socială.

Spațiul performativ

În același mod în care deseori menționăm modul în care bibliotecile au trecut printr-un proces de dezvoltare „de la colecție la conectare”, ne referim, de asemenea, la tranziția „de la colecție la creație”. Biblioteca ca spațiu performativ reflectă această tranziție. Utilizatorii pot folosi un spațiu performativ cu alți utilizatori pentru a fi inspirați și pentru a avea ocazia

de a-și crea propriile expresii creative sau soluții inovatoare. În spațiul performativ, utilizatorii pot accesa, de asemenea, unelte și materiale care sprijină activitățile lor creative și, dacă este posibil, pot primi sprijin de la artiști, designeri, dezvoltatori multimedia etc. În final, spațiul performativ poate servi drept platformă pentru comunicarea, publicarea și distribuirea lucrărilor și produselor utilizatorilor și pentru organizarea

diverselor activități. De fapt, biblioteca ca spațiu performativ nu este nimic nou, deoarece bibliotecile au servit anterior ca un cadru pentru diverse activități ale atelierului. Dar noile generații de așa-numiți „nativi digitali” au contribuit la asigurarea faptului că implicarea utilizatorilor, inovarea bazată pe necesitățile utilizatori-

lor și trecerea generală de la beneficiarul pasiv la co-creatorul activ sunt elemente remarcabile ale bibliotecilor. În mod specific, biblioteca ca spațiu performativ poate fi susținută și dezvoltată, oferindu-se loc pentru diferite activități informale de atelier sau sub forma unor locuri de muncă și fab-laburi în bibliotecă.

Spațiu de creație la Biblioteca Vordingborg. Acest spațiu permite creativitatea, interacțiunea și co-crearea prin punerea la dispoziție a materialelor și a instrumentelor, transformând biblioteca într-un atelier și într-un loc de expunere.

Sursa: <https://modelprogrammer.slks.dk/en/challenges/zones-and-spaces/the-four-space-model-by-henrik-jochumsen/?fbclid=IwAR3jczFbHdVD38zv1PHgjdacR5Ne089DruDVnA0oh8fbduGTQpH4s-v4518>

Traducere de Lidia KULIKOVSKI

BIBLIOTECARII VOR FI UN FEL DE ARHITECȚI

Ana OSTAȘEVSKI,
bibliotecar, Filiala „Ovidius”

Anul 2035 – un tot întreg, o unitate ce definește perfecțiunea. Drumurile sunt altele, oamenii au devenit alții. Am progresat. De fapt, e un progres al timpului și bunul nostru frâu de a-l menține, de a-l organiza, de a-l schimba dacă e nevoie.

Astăzi, am o vârstă care mă definește, care vorbește despre misiunea mea de bibliotecar sau de arhitect. Nu mă supără niciun termen, căci doar un bibliotecar-arhitect a știut cum să miște, să lipească și să înalțe cărămizile, ca astăzi să intru într-un palat al minții pe care cu 17 ani în urmă nici să mi-l imaginez n-aș fi putut.

Micul parc de la intrare oferă un popas pentru orice trecător, îmbiindu-l la lectură și la o ceașcă cu cafea. Dacă veți vedea că majoritatea poartă ochelari, să nu vă fie de mirare, ei sunt într-o altă lume, a cărților inserate în acest obiect portabil. Pe unii îi veți observa discutând fără a-și scoate ochelarii. Aceasta denotă faptul că au rămas intrigati și caută o modalitate de a-și împărtăși impresiile cu vecinul sau poate de a auzi și a o critica.

Sălile Bibliotecii „Ovidius” radiază lumină și înțelepciune în mod diferit, accesibil pentru fiecare membru al comunității. La *Oficiul copii* nu veți mai întâlni rafturi arhipline de cărți, cu toate că ele există, doar într-o altă formă, în nenumăratele cititoare electronice, dar și în bancomatul de alături unde, cu ajutorul carnetului de cititor, copilul își alege din lista propusă cartea preferată pentru a o pipăi și răsfoi, ba chiar a o mirosi, după cum îi relatase bunicii.

Sala de împrumut are pereții supli, ce ilustrează rafturi de cărți. Dacă te vei lipi

cu spatele de ei, vei conștientiza că nu au formă, nu te deranjează și nu te împunge nicio carte, și-atunci te vei întreba: *Care-i rostul?* E unul singur, să citești și să recipești cărțile propuse de biblioteca-tapet, sigur cu ajutorul dispozitivelor speciale (ereader), care sunt plasate într-un dulăpior. Fotoliile comode te provoacă să rămâi, să umpli spațiul bibliotecii. Iar pentru cei ce se grăbesc, să le descarce în cititoarele, tabletele și poketbook-urile proprii. Nici această sală nu este lipsită de un bancomat cu cărți tradiționale pentru cei dornici să-și mângâie amintirile.

Sala de lectură e un adevărat planetariu, unde utilizatorii observă în loc de stele, cărțile pe domenii, pe care le pot nu doar citi, ci și viziona, receptând fiecare particulă. Spiritul și succulența bibliotecii se află în ultimele două săli. *Sala bunicilor*, unde vin toți cei dornici să simtă mirosul timpului, să pipăie trecutul cărților tradiționale, răsfoite de mii de mâini ce și-au lăsat amprenta. O sală-muzeu în care intri și investighezi starea lucrurilor și progresul acestora.

Ultima sală, dar nu cea din urmă, e *Atelierul discuțiilor*. Aici oamenii vin să socializeze, să întocmească planuri, proiecte sau, pur și simplu, să se relaxeze în compania prietenilor sau a calculatoarelor ce dispun de internet nelimitat. Tot aici se petrec activitățile și serviciile moderne de bibliotecă, în care sunt implicați toți bibliotecarii.

Dacă vei intra la noi în bibliotecă, vei observa de îndată cine e bibliotecarul și cine e cititorul. A trebuit să visez 17 ani că bibliotecarii vor avea o uniformă specifică

postului de muncă, ca în cele din urmă vi-
sionul meu să se materializeze.

Biblioteca „Ovidius” cuprinde în cercul
său o comunitate multumită alături de

mine, bibliotecarul care am crescut în mij-
loc de carte și modernitate.

Semnez din mașina timpului: 02.03.2035

BIBLIOTECA DIN ALEXANDRIAVILLE

*Lilia DON-CIOBANU,
bibliotecar, Filiala „Ovidius”*

Contextul în care trăim azi este ceea
ce prevestea poetul german al secolului al
XIX-lea, Heinrich Heine: „Acolo unde se ard
cărți, se vor arde, până la urmă, și oamenii”.
Cuvintele lui Heine reprezentau o luguvră
prevestire a ceea ce urma să se întâmple
în Germania nazistă, unde s-a început prin
arderea cărților ca simboluri ale culturii în
declin și s-a ajuns la lagărele de extermina-
re. În această ordine de idei, personajul lui
Mihail Bulgakov din *Maestrul și Margareta*,
Diavolul deghizat în profesor, vizitează Ru-
sia sovietică din anii '20-'30, observând că
de 2000 de ani încoace omul se bucură de
un progres tehnologic incontestabil, dar el
a rămas același, superficial, războinic, ego-
centrist, se metamorfozează ușor în **ri-
nocer** (rinocerita la Eugen Ionescu semnifică
apartenența omului la un regim politic in-
fect, dezumanizant, [scriitorul condamnă
fascismul și conformismul], dar și efectul
mass-media asupra populației).

Fenomenul înstrăinării, revolta *Străi-
nului* lui Albert Camus, a străineii Clarisse
a lui Ray Bradbury, a străinului lui Frantz
Kafka, cei pentru care „clarul de lună”,
„alergatul după fluturi”, „scuturatul nuci-
lor”, „suflatul în păpădii”, „contemplarea
unui apus de soare” înseamnă să trăiești,
să nu capitulezi, să nu accepți regulile jo-
cului celorlalți, să nu fii alienat de sistemul
birocratic, de progresul tehnologic, de
mass-media...

O bibliotecă modernă în concepția
mea este un spațiu fără ferestre, întrucât
Cărțile sunt ferestre către lumi nebănuite.

Iar odată ce vom învăța din nou **să citim și
să gândim**, vom fi liberi pentru totdeauna.
„Oameni vagabonzi pe dinafară, dar mo-
bilați pe dinăuntru cu biblioteci”, spunea
Granger din *Fahrenheit 451*, vor clădi locul
cunoașterii, al explorării și al dezvoltării – o
navetă spațială înălțându-se spre cosmos.
Astfel, cititorul va conștientiza că într-o bi-
bliotecă, instruirea, de toate felurile este
o distracție. CITIND și învățând mai mult,
ajungi să călătorești mai mult și să înțelegi
celebrul raționament deductiv al lui Sher-
lock Holmes: „Tu vezi, dar nu observi!”

Nu ne rămâne decât să-l așteptăm pe
Godot, să coborâm în Infern ca Dante și
Dostoievski pentru a descoperi Omul din
Om... Căci omul modern se află într-o
stare de așteptare, omul modern este ima-
ginea omului răvășit și înjosit, degradat și
ademenit de singurătate, dezorientat în
spațiu, în timp și în valorile pământești.
Așteptăm ce va să vină, dar care nu se știe
cum este. Mi-e frică de un ritm al vieții care
va deveni din ce în ce mai accelerat, iar
cărțile din ce în ce mai scurte, mai conden-
sate, ca un film pe care-l derulezi din ce în
ce mai repede. Oamenii nu vor mai avea
timp să vorbească și să gândească, ei vor
fi și mai activi, se vor mișca mereu. Oare
va mai fi nevoie de biblioteci? Poate de un
univers unde roboții vor mișuna prin bibli-
otecă rearanjând cărțile pe rafturi, Centre
de Studii Electronice dotate cu plasmă tv,
toate conectate la stimulatoare de zbor și
jocuri educaționale, cu mari Cupole prevă-
zute cu ecrane gigantice. Cine va încerca

să găsească firul Ariadnei pentru a evada din acest labirint întortocheat, modern, spectaculos?... Cum ne vom da seama că suntem vii? Cine dintre noi își va asuma sentimentul vinovăției?

Iar, eu, ca bibliotecar, din perspectiva tehnologizării și a crizei de comunicare, mă văd cu brațele întinse pe marginea prăpastiei ca Holden Caulfield de veghe în lanul de secară, supraveghindu-i pe *giganții mici*, care încă nu au simțul pericolului, să nu cadă în abis, acesta este singurul lucru care m-ar tenta cu adevărat.

P.S. Recitind cele scrise, mi-am amintit de eroul lui Shakespeare, cele aproximativ 600 de cuvinte sunt o imagine desprinsă parcă din replica lui Hamlet atunci când este întrebat:

Ce citești, Alteță?

Vorbe, vorbe, vorbe...

P.P.S. Nu știu dacă prevestirile unui viitor sumbru, dezumanizant, dezolant, demoralizant se înscriu în parametrii, standardele și normele cerute, dar am încercat să-mi expun punctul de vedere...

CĂRȚILE ȘI TEHNOLOGIILE VOR AVEA O CONEXIUNE

Elena NEGURĂ

Biblioteca mea în anul 2035 va fi una adaptată timpului și nevoilor oamenilor. Ca aspect, o văd una mult mai spațioasă decât în timpul de față, încât să aibă acces și să fie deserviți cât mai mulți utilizatori. Când vorbesc de spațiu am în vedere și crearea mai multor secții/spații creative în care membrii comunității să-și poată exprima/expune creațiile, produsele, talentele. În biblioteca mea vor participa activ și persoane din alte domenii de activitate (psihologi, medici, polițiști, pompieri ș.a.) cu scopul de a informa și a ajuta unele persoane să se integreze, să se manifeste, să depășească unele situații.

Îmi place să cred că biblioteca în viitor va fi plină cu săli în care se vor găsi multe cărți – cărți de calitate. Desigur, o văd și cu săli moderne cu dispozitive electronice, la care utilizatorii să aibă acces liber la informație.

Unii spun că bibliotecile vor dispărea, că nu vor mai exista cărțile, care stau la baza unei biblioteci; eu zic că nu, pentru că nimic nu se compară cu plăcerea de a citi o carte pe care o poți ține în mână. Eu cred că atunci când citești o carte pe un

dispozitiv, poate mai des este că trebuie s-o citești, ți-a recomandat-o cineva, este în programa școlară sau, pur și simplu, nu o poți găsi în altă parte. Cu totul altceva este când alegi să citești tu ceva, fie că ai timp liber, sau ți-i dor să citești, atunci cred că prioritatea îi este dată *Cărții*. Cartea este altceva, este unică, a supraviețuit în timp, are chiar și miros specific, deține file care îți dau răgazul parcă să te gândești, să analizezi, să meditezi, să compari și multe alte stări trăite individual.

Cărțile și tehnologiile în biblioteca modernă vor avea o conexiune între ele, deoarece omul are mereu nevoie de schimbare; omul modern prețuiește timpul și atunci îl ajută tehnologia. Totodată oamenii vor să mai oprească timpul și uneori iau în mână cartea, sau poate nu să-l oprească, dar să se reîntoarcă undeva în timp; să descopere ceva, să se regăsească, să învețe ceva.

Biblioteca modernă va fi cu specialiști calificați, deschiși, inovatori, care vor căuta să atragă în ea prin orice mijloace, prin diverse servicii și activități, utilizatorul.

„SĂ NE ADUCEM PURURI AMINTE DE MIHAI EMINESCU...” (Citim Eminescu 2018)

Larisa ARSENI,
Maestru în artă, bibliotecar

*„Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor /
Cum soarbe soarele un nour din marea de amar”.*
(Mihai Eminescu)

*„Să ne aducem pururi aminte de Mihai Eminescu,
cel mai ales între toți scriitorii acestui neam, apărut
pe neașteptate în literatura lăncedă și convenți-
onală a epocii. În viața-i scurtă a dus arta poeziei
la înălțimi neîntrecute până astăzi, îmbogățind
ritmul, rima și expresia artistică; a dat cuvintelor
simple valori nouă și armonii surprinzătoare, senti-
mentelor adâncime unică”.*

(Mihail Sadoveanu)

„Al meu nume o să-l poarte seculii
din gură-n gură...” Acest vers profetic din
Scrisoarea I, la cei 168 ani de la nașterea
Lucafărilor poeziei române se adevărește.
În *Glossă* poetul susține: „Vreme trece,
vreme vine, / Toate-s vechi și nouă toate;
/ Ce e rău și ce e bine – / Tu te-ntreabă și
socoate...”

Adevărat, timpul trece cu nemiluita,
fiind neîndurător, nemilos, ireversibil și
totuși, unele nume, trăiesc veșnic în amin-
tirea semenilor prin ceea ce au creat și au
lăsat posterității. Unul dintre aceste nume,
care a intrat în veșnicie, care și-a introdus
neamul românesc de pretutindeni în cir-
cuitul universal, este Mihai Eminescu, cel
mai Mare Poet, Om și Cetățean, cel care a
lăsat „ținte luminoase”, (vorba poetului),
neatinse și neajunse încă de nimeni.

„Nu putem porunci timpului să stea
pe loc, nici putem face ca evenimentele
să încremenească cel puțin, câteva

ceasuri împrejură-ne, ca să le putem fo-
tografia, căci ele își urmează cursul lor
neconținut, puțin păsându-le dacă ne
dor sau ne bucură. În zadar minutarul
ceasornicului ar sta pe loc: timpul curge
alături de el, și numai omul, având în față
ziua de azi, eternul prezent, pune pietre
de hotare între lucrări ce au trecut pentru
totdeauna și fixează pe orizontul negru al
viitorului dorințele sale ca ținte luminoa-
se, uneori de-a pururea neajunse” (Mihai
Eminescu).

Timpul este cel mai înțelept, incorup-
tibil și neîndurător de exigent. El face ade-
vărata selecție a valorilor, iar evenimentele
ce se perindă an de an atestă valoarea in-
contestabilă a operei eminesciene.

Orice început de an nou, în miez de
ghenar, este marcat un frumos eveniment
cu o dublă semnificație: Ziua de naștere
a lui Mihai Eminescu și Ziua Națională a
Culturii.

Cu acest prilej Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, implicit Centrul Academic Internațional Eminescu a organizat a IV-a ediție a Inițiativei comunitare de lectură publică a operei celui mai drag poet, cu genericul „Citim Eminescu”. În această zi revenim la versurile poetului care parcă-s rupte din contextul realității basarabene de azi. La 15 ianuarie, an de an, ne adunăm cu mic cu mare, în preajma Marelui Eminescu, în lăcașul Bibliotecii Eminescu, unde „sălășluiește spiritul lui Eminescu”, care ne veghează, ne ghidează, ne luminează și ne îndeamnă să fim mai buni, mai responsabili, mai puri, mai sinceri, ne amplifică și ne întărește demnitatea de Țară și de Neam. Centrul Academic Internațional Eminescu are misiunea de valorificare și promovare a patrimoniului eminescian, dar și de păstrare vie a memoriei celui care a fost Mihai Eminescu pentru generațiile viitoare.

Este o tradiție ca la această sărbătoare să participe filialele Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” cu programe interesante, captivante și bine puse la punct. Biblioteca „A. Mickiewicz” a fost reprezentată de Andreea Bargan cu poezia *Dintre sute de catarge*; Margarita Șcelcicova, directoarea Bibliotecii „M. Lomonosov”, a fost prezentată de Marina Podlesnaia de la Casa-muzeu „A. Pușkin”, care a citit cu o

expresivitate și putere de transmitere profesionistă poemele *Speranța* și *Venere și Madonă*, traduse în limba rusă de Iuri Kojevnikov și, respectiv, Anna Ahmatova. Biblioteca „I. Mangher” a fost prezentă cu un grup de elevi de la Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu-prim” împreună cu bibliotecara Stela Moraru cu poezia *Atât de fragedă* și Elena Hosmeteu cu poezia *Doina*. Bibliotecara Tatiana Andreiciuc de la „Hristo Botev” a recitat câteva poeme din Eminescu în limba bulgară, iar de la „M. Ciachir” Serghei Burlac, un tânăr îndrăgostit de creația eminesciană, a recitat *Luceafărul* în limbile găgăuză și rusă.

Un tablou eminescian, inspirat din creația lirică și filozofică, selectat cu multă grijă au prezentat elevii claselor a VIII-XII-a de la Liceul Teoretic „Gaudeamus”, membrii Salonului de lectură „Ceaiul de la ora patru”, ghidați de profesoara de limba și literatură română, doamna Alexandra Tănase, și directoarea Bibliotecii „Transilvania”, doamna Parascovia Onciu.

Poezia eminesciană este deopotrivă îndrăgită de cei mici și de cei maturi. Lucia Pacaliuc, bibliotecara de la „Ovidius” a venit cu utilizatorii Paulina Șinic, Viorica Harabara (pensionare) și elevul Ion Logvinenco, care a recitat cu multă emoție poezia *O, mamă...* Moment emoționant, un veritabil dialog între generații.

Liliana Juc, directoarea Bibliotecii „Târ-goviște”, originală și creativă, însoțită de discipolii săi de la Liceul Teoretic „Dante Alighieri”, ne-a plasat pentru un moment în miracolul epitetelor și metaforelor eminesciene, prezentând un minispectacol foarte bine regizat.

Și bibliotecarii de la „Alba-Iulia” s-au pregătit cu multă seriozitate de această sărbătoare a tuturor românilor. Valentina Cheliș, împreună cu un grup de elevi de la Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”, a demonstrat o adevărată măiestrie prin programul-omagiu adus poetului, recitând din poezia filozofică și istorică.

Biblioteca Elena Sinița, de la „Maramureș”, împreună cu elevi din clasele I-VIII de la Liceul Teoretic „Vasile Lupu”, „Litterarum”, „Liviu Rebreanu” și Liceul cu profil de arte „Nicolae Sulac” au prezentat un program interesant din poezia lirică și filozofică. Un moment emoționant și deosebit l-a produs eleva Școlii de artă „V. Poleacov”, Constanța Sinița, interpretând romanța *Sara pe deal* la flaut. Acest copil firav, care s-a identificat cu acest mirific instrument, a reprodus frumos tablourile și imaginile poeziei.

Directoarea Bibliotecii „Ștefan cel Mare”, Lilia Gamarța, împreună cu elevii de la Liceul Teoretic „Elena Alistar” (din clasele primare), ne-a bucurat cu un splendid re-

citatal din poezia pentru copii, scrisă de Mihai Eminescu și recitată cu o sensibilitate deosebită.

Filiala „Alexandru Donici” a fost reprezentată la sărbătoare de elevii Liceului Teoretic „Ion Creangă”, însoțiți de biblioteca Elena Dubenco. Tinerii au prezentat un recital teatralizat în baza operei eminesciene, care a transmis multă emoție celor prezenți. De la Filiala N. Titulescu, biblioteca Ala Tuhari și câțiva copilași ne-au recitat poeziile *Fiind băiet păduri cutreieram*, *O, rămâi* etc.

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a fost reprezentată de doamna Svetlana Javelea și fiica sa Valeria, care a recitat frumos și expresiv poezia *Revedere*.

Evoluarea Mariei Mocanu, Artistă a Poporului, cântăreață de muzică populară, muzică folk, redactor muzical la Radio Chișinău, emisiunea „Dor de izvor”, a interpretat cunoscutul cântec *Colind pentru Eminescu* pe versurile lui Arcadie Suceveanu și un cântec cu un ritm mai aparte, acompaniindu-se cu o dobiță, *De-ar fi mijloace*, versuri M. Eminescu, muzica ambelor melodii – Maria Mocanu.

Pe parcursul întregii zile am revenit la versurile poetului, amintindu-ne de rândurile fascinante: „(...) Rămâneți dar cu bine, sânte firi viziunare, / Ce făceați valul să cânte, ce puneți steaua să zboare, / Ce

creați o altă lume pe-astă lume de noroi / Noi reducem tot la praful azi în noi, mâni în ruină, / Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul, lumină / Toate-s praf... Lumea-i cum este... și ca dânsa suntem noi" (*Epigonii*). Sau: „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, / Țara mea de glorie, țara mea de dor, / Brațele nervoase, armă de tărie / La trecutu-ți mare – mare viitor" (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*).

Poemul „Luceafărul” a fost recitat de 12 ori și de fiecare dată cu o simțire aparte, individualizată.

Eminescu – vers de dor pururea rătăcitor. / Eminescu – codru des, Plin de freamăt și-nțeles! / Eminescu e un om / Eminescu e un pom. / Eminescu e un dor. / Eminescu-i un izvor! / Eminescu e o stea! / Eminescu-i țara mea! / Eminescu e un neam! / Eminescu-i tot ce am! Cu slavă prin beznă călcând, / Tot vine din lungă nemoarte / Spre noi, cu iubire aparte, / Mihai Eminescu cel sfânt. El e păstorul dragostei eterne.

Astfel ne adunăm spre a-l comemora, a-i aduce elogii și a-l îmbrățișa cu marea de flori, dăruite din dragostea pe care i-o purtăm. La 168 de ani de la naștere scriitorul și publicistul Mihai Eminescu este mai actual ca oricând. Strigătul lui din *Scrisoarea III* se identifică cu al nostru strigăt în versurile: „Saltimbancii și Irozii, măști (...) din comedia minciunii; Negri, cocoșați și lacomi, un izvor de șiretlicuri, / Toți pe buze au virtute (...) / Dintr-aceștia țara noastră își alege astăzi solii! (...) / Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie, / Patrioții! Virtuozii, ctitori de așezăminte. / Unde spumegă desfrăul în mișcări și în cuvinte, / Și apoi în Sfatul țării se adun' să se admire, Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire. / Toate mutrele acestea sunt pretinse de roman, / Toată greco-bulgăria e nepoata lui Traian! / Spuma asta – nveninată, astă plebe, ăst gunoi / Să ajungă-a fi stăpână și pe țară și pe noi? / Tot ce-n țările vecine

e smintit și stârpitură, (...) toți se scurse-ră aicea și formează patrioții, / Încât fonfi și flecarii, găgăuții și gușații, / Bâlbâiți cu gura strâmbă, sunt stăpânii astei nații!”

Un moment important și emoționant a fost și conferința științifică cu genericul „Eminescu de după Eminescu”, organizată de Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie al AȘM și Centrul Academic Internațional Eminescu. Moderatori, doctorul habilitat Vasile Bahnaru, director al Institutului de Filologie al AȘM și Elena Dabija, director al Centrului Eminescu. Au fost mai multe comunicări: „Eminescu universal”, academicianul Mihai Cimpoi; „Mihai Eminescu și unitatea limbii române”; „Mihai Eminescu în receptarea lui Theodor Codreanu”, doctorand Dumitru Gabura. În cadrul conferinței s-au mai produs și alți vorbitori prezenți în sală.

Eleva Liceului „Pro succes”, Olga Usatii, însoțită de mămica ei, ținând în mână un sfeșnic cu o lumânare aprinsă, ne-a introdus în atmosfera unor vremuri îndepărtate, recitând cu multă emoție, pătrundere și putere de transmitere poezia *La moartea lui Aron Pumnul*, aducându-le omagiu, profesorului și elevului.

Laureată a mai multor Concursuri Naționale și Internaționale de muzică ușoară, discipola compozitorului Vlad Mircos, Maria Codreanu, acompaniată la pian de Rodica Caraulan (acompaniator la Școala de Arte „V. Poleacov” și la Teatrul Național de Operă și Balet „Maria Bieșu”), au interpretat frumoasa romanță *Pe lângă plopul fără soț*. Solista Operei Naționale Taisia Carman ne-a adus în dar, cu o deosebită simțire și sensibilitate artistică, liedul *Lacul*, versuri M. Eminescu, muzică Vlad Mircos, iar cantautorul Adrian Graur, interpretul cu un aspect din epoca eminesciană, cu vocea-i vulcanică, care ne transpune involuntar în satirele eminesciene, a cântat cu multă pasiune și dăruire cunoscuta melodie *Eminescu*, versuri Grigore Vieru, muzi-

că Ion Aldea-Teodorovici. Acești frumoși artiști au venit împreună cu Ioana Țurcanu, bibliotecară la Filiala „Târgu-Mureș”.

Poetul nostru nepereche de fapt nu are vârstă, nu încapă în timp, în calendare: „La steaua care-a răsărit / Vin ramuri noi să se închine / Și-n rădăcini coboară veșnic / Scânteia firavă, divină”. Cu cât mai multe ramuri tinere se vor hrăni din seva cuvântului eminescian, cu atât numele lui va intra și mai adânc în veșnicie.

Evenimentul a fost pe larg mediatizat de mai multe posturi de Radio și TV și aș aminti, în primul rând, de postul „Telera-dio-Moldova”, reporter Nicolae Becciu, emisiunea „Bună dimineața”. La eveniment au mai fost reporteri de la Radio Chișinău, Nătălița Enache; Radio Europa liberă, Natalia Sergheev, care s-a întreținut într-un dialog cu mai mulți participanți; de la săptămânalul „Literatura și Arta” a asistat jurnalista Nina Josu, care le-a vorbit ce-

lor prezenți despre dragostea pe care i-o poartă poetului și a publicat, pe urme fierbinți, un articol intitulat „În lumina eternei poezii”, în care punctează că: „...Ziua de naștere a Marelui Poet a trecut, dar Eminescu rămâne în continuare cu noi mai viu, mai drag, mai apropiat și mai plin de sfințenie ca niciodată”.

Și, în final, aș vrea să-mi închei această spusă cu versurile poetului nord-bucovinean Ilie Zegrea care scria: „Pe pământul Daciei străbune / Frământat de lacrimi și dureri / Eminescu vine să ne-adune / Într-un gest al mării noastre vreri. / Cât va arde-n candelă uleiul / Înnoit de noi din veac în veac / Să păzim izvoarele și teiul / Căci ne sunt duminică și leac / Am visat mereu o altă soartă, / Pe acest frumos, străbun pământ / Eminescu-i steaua ce ne poartă, / Eminescu-i tot ce-avem mai sfânt.”

LUMI FANTASTICE DIN PRAJMA NOASTRĂ

Stimați prieteni, lansăm către Dvs. provocarea de a nu lăsa spiritul „științifico-fantastic” să moară, sau să adoarmă (hibernând ca ursul iarna) la noi la bibliotecă, așa că „m-am înhămat” să vă relatez câte o povestire din cartea *Omul ilustrat*, autor Ray Bradbury. Sarcină pe care mi-am asumat-o cu plăcere.

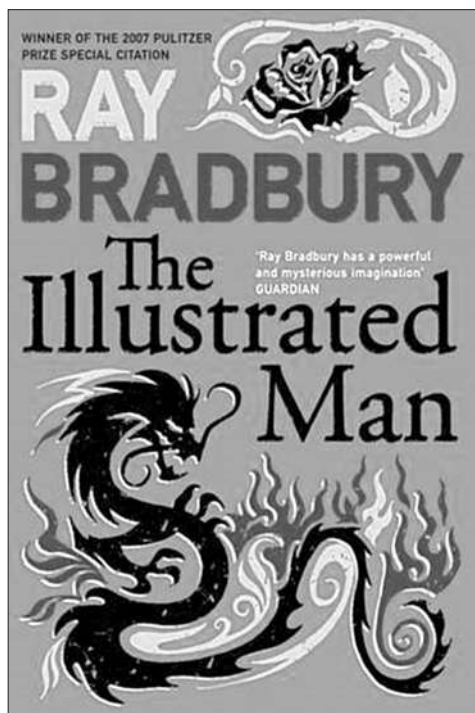
Așadar, vă propun spre lectură:

Povestirea 1: Savana

Ilustrațiile omului... ilustrat încep să vorbească și să spună povestirea intitulată „Savana”. Nu știu dacă comparația pe care am să o fac în cele ce urmează este reușită, dar îmi amintesc că am citit în adolescență un roman de Agatha Christie și am rămas

stupefiată când am aflat finalul, dezlegarea cazului. Ei bine, și această povestire, „Savana”, are darul de a te șoca, sau, cel puțin, așa s-a întâmplat în cazul meu. Povestirea reușește să spună foarte multe, mult mai multe decât te poți aștepta a fi spuse într-o istorisire de dimensiuni mici. În „Savana”, Ray Bradbury reușește să creeze un cadru, un context, să redea o atmosferă și, pe lângă construcția, dinamismul și captivantul operei, să transmită mesaje puternice privind natura umană.

Elementul de fantastic, „aproape” fantastic, din această lucrare este o casă... De ce zic „aproape”? Pentru că este o vorba de o casă hiper-dotată cu ultimele „trăsni” ale tehnicii și e „aproape” fictivă pentru că, ca în cazul majorității operelor SF, prezintă un fapt potențial, nu într-un totu imposibil, realizabil datorită dezvoltării tehnologiilor într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Casa este amenajată cu ceasuri vocale, cuptoare, încălzitoare, lustruitoare de pantofi, legătoare de șireturi, spălătoare, aparate de masaj și multe alte mecanisme. Practic, într-o astfel de casă, copiii nu trebuie să facă nimic singuri: nici să-și lege șireturile, nici să se spele pe dinți, nici să-și pieptene părul etc. Dar misterul cel mare îl constituie o cameră... Camera pe ai cărei pereți se proiectau imaginile pe care le gândeau copiii. Ei bine, așa ceva este, probabil, într-un grad mult mai mare (deși nu de tot) fantastic. Așadar, copiii aveau puterea, prin combinațiile lor mentale, să facă să apară pe pereții camerei ceea ce gândeau ei. S-ar părea că lucrurile sunt complet inofensive și de-a dreptul fascinante. Oare? Dacă copiii imaginează, spre exemplu, o savană cu lei? Cu lei feroși și

flămânzi... Și, ce s-ar întâmpla dacă aceste imagini ar prinde viață, ar deveni reale? Ceea ce se și întâmplă în această povestire. Ei bine, nu, nu e posibil așa ceva, dar conotația simbolică a acestui lucru este foarte puternică. Ray Bradbury vorbește aici, alertează, atenționează asupra faptului că lucrurile ar putea să ne scape de sub control. Ce s-ar întâmpla dacă am construi roboți, mașini ucigașe?

Totodată, povestirea vorbește despre relația părinți - copii, care, deși s-ar părea că nu e strict o temă de SF, autorul dovedește că intră în preocuparea scriitorilor SF, literatura științifico-fantastică vorbind mult despre relațiile umane și efectul tehnologiilor asupra lor. Așadar, tehnologiile ajung să îi înlocuiască pe părinți în „Savana”, copiii devenind mai cruzi și mai insensibili. Toate gesturile pe care le facem singuri ne fac umani, iar atunci când părinții își ajută copiii să facă anumite acțiuni acest lucru fundamentează relația lor. Tehnologiile, însă, dezumanizează...

Toate despre câte vorbește Ray Bradbury în povestirea aceasta sunt cât se poate de actuale. Repet, spune o grămadă de lucruri în doar 18 pagini. Iar răsturnările de situație cu care reușește să ne surprindă califică „Savana” într-un must-read, indubitabil. Aproape că îți vine să spui: tot SF-ul într-o singură povestire.

Stimabili domni, stimabile doamne, vă invit să comentați, să împărtășiți o impresie, pornind de la cele relatate aici sau completând, adăugând. Ar fi frumos să avem o discuție SF, arzătoare și palpitantă.

Povestirea 2: Caleidoscop

E vorba despre o idee profundă, de fapt, despre moarte și modul în care reacționează omul atunci când este pus în fața ei. În contextul unei morți care înseamnă o cădere în spațiu. Se vorbește despre sentimentul acut pe care îl are omul atunci când își dă seama că moare. Știm

că omul sănătos nu se gândește la moarte decât foarte târziu, la bătrânețe. Probabil că astfel suntem făcuți, ne-am ieși din minți dacă am încerca să elucidăm misterul privind „lumea de dincolo” sau dacă nu am accepta moartea, împotriva ei. Așa cum spuneam în alte cronici, suntem preocupați, omenirea, de a dobândi nemurirea. Acesta e marele mister și marea enigmă. Dar ce povestește Ray Bradbury în această istorisire? Poate mult mai simplist decât ne-am așteptat, despre invidie. Invidia celui care a avut, a trăit mai puțin (a avut mai puțini bani, mai puține distracții, mai puține trăiri intense) decât altul (care poate că a avut curajul să ceară de la viață mai mult). Despre invidie e vorba și despre consolare. Cel care, așa cum spuneam, „a trăit mai puțin intens”, se consolează cu faptul că moartea, odată ce i se întâmplă atât lui cât și celui mai „fericit” ca el, anulează totul, reduce la nimic, îi face egali pe toți. E o problemă importantă, într-adevăr. Cum am putea face să nu existe invidie în lume, ca oamenii să nu se afle mereu într-o cursă? Ce trebuie să facă cel „invidiat”, cel mai norocos, pentru a nu fi „pizmuit”, ci iubit de cel aflat, să zicem, în inferioritate? Oamenii se pizmuiesc, iar leacul la ură nu îl mai găsim. S-ar putea să sune a clișeu, dar cred că de la ura dintre indivizi pornesc ulterior războaie planetare. Dacă noi, ca omenire, ne-am propus țeluri grele precum acelea de a dobândi nemurirea sau de a descoperi viața pe alte planete, ar trebui să fim solidari. Marele obiectiv este probabil acesta, de a crea, înainte de toate, o lume pașnică și solidară. De aici, spre ulterioare scopuri mărețe...

Povestirea 3: În pielea celui alt

O altă povestire „al naibii” de profundă și complexă! Vorbim din nou despre oameni, viitorul lor spiritual și tehnologic, profeții și alerte. Faptul că vrem să descoperim viața pe Marte e un lucru știut și de

către copii. Dar de ce vrem să facem aceasta, spre ce țintim, care ne sunt obiectivele sunt întrebări care depășesc capacitatea de înțelegere a unui copil. Întrebarea „Quo vadis?” (Încotro mergem?) e veche de când lumea și a fost adresată lui Isus de către Sfântul Petru. A devenit celebră pentru omul modern, poate, pentru că Sienkiewicz (laureat Nobel, 1905) a făcut din această întrebare titlu de carte. Dar întrebarea asupra țelurilor noastre ultime cred că există în noi chiar la nivelul subconștientului, e o întrebare existențială care este zămisliță, poate, odată cu conștiința, se naște odată cu noi. Așadar, asupra ce reflectă Bradbury în această povestire? Ei bine, în povestirea dată ne aflăm deja pe Marte, un număr anumit de oameni care au migrat spre această planetă cu douăzeci de ani în urmă. Astfel, ei mai poartă amintiri privind viața lor trecută, pe Pământ, dar copiii lor nu știu nimic de... vecinii lor planetari. Povestirea începe cu faptul că se anunță că vin de pe Pământ „oameni albi”. Iar toți copiii marțieni sunt plini de curiozitate și interes și își întrebă părinții „Mamă, tată, cum este un om alb?” Problema pusă în carte este, de fapt, războiul (chiar haideți să vedem definiția lui în DEX, nu știu dacă obișnuiți să căutați în dicționar cuvinte de genul acelora „evidente”, ca să vedeți cum se de-fi-nesc, dar poate fi un exercițiu bun). Așadar, războiul este „conflict armat pentru realizarea unor interese economice și politice”. Deci, „conflict” și „interese”- termeni-cheie. Cum să facem să creăm relații amiabile, în această luptă care, poate, în ultimă instanță, se reduce la o luptă între orgolii? „Nebuni am fost și nebuni suntem” spune Ray Bradbury, referindu-se la faptul că tindem spre a transforma întreaga planetă în ruine. Dacă vă mai amintiți, circula o poantă mai demult pe net privind răspunsul lui Einstein la întrebarea cum se va duce al treilea război mondial. Acesta răspunse că nu știe

asta, dar cert e că al patrulea război se va purta cu bâte! Ideea e clară, cu tehnologiile pe care le deținem, utilizarea lor în cadrul unui conflict armat ar arunca toată planeta în aer, pe noi, pe dușmani, pe aliați sau prieteni – pe toată lumea. Al treilea război mondial înseamnă Apocalipsa, clar. De ce nimeni nu este capabil să convingă un lider dement să nuucidă, eu, personal, nu înțeleg. Trecând acum la titlu, ce vrea să spună „În pielea celuiilalt”? Ei bine, în această povestire, cei care azi se află pe Marte au amintiri sumbre privind trecutul lor pe Pământ. Acolo au fost umiliți, părinții le-au fost spânzurați sau împușcați, au fost tratați inuman și li s-au aplicat legi dure. Iar astăzi, albi, pământeni, după ce „au făcut praf planeta”, vin să ceară la marțieni, adăpost. Prin urmare, acum e rândul victimelor să facă legi, să decidă cine e linșat, cine călătorește în vagonul din spate al tramvaiului, cine are parte de segregatie la spectacole, cine lustruiește pantofii și cine spală pe jos. Și, o dată pe săptămână, să fie spânzurat unul sau doi. Sună foarte dur, iar răzbunarea nu-i creștină, dar se poate înțelege ura, neiertarea și furia celui care a fost umilit. Adevărul e că lumea este foarte, uneori, nedreaptă, iar cei care fac răul se pare a nu fi conștienți de faptul că, pentru acest rău, într-o bună zi vor plăti. De fapt, din povestire, eu desprind ideea aceasta: Ați reflectat vreodată, ați observat cum omul (oamenii), odată ce au pus mâna pe putere, se cred invincibili? Pierd și ultima licărire de credință creștină și adoptă legile junglei, care caracterizează societatea noastră. Vă mai amintiți de patronele de sclavi? Violau, băteau crunt, umileau, dispuneau după bunul lor plac de viețile altor oameni de parcă le-ar fi aparținut, de parcă s-ar fi crezut dumnezei...

Povestirea se încheie cu următoarele cuvinte: „Parcă pentru prima dată azi chiar l-am văzut pe omul alb – l-am văzut foarte limpede”. Cuvinte care intrigă foarte mult

și pe care n-aș putea să le explic cu certitudine. Adevăratul om alb este cel care vine să ceară, umilit, ajutor? A fost văzut omul alb („fiara feroce”, superiorul) în deplina sa vulnerabilitate? Sau omul alb este cel care l-a regăsit, în sfârșit, pe Dumnezeu?

Povestirea 4: Autostrada

O povestire mai greu de rumegat, scurtă și puțin codificată, dar care dă mult de gândit... Te face să te gândești la lucruri și chestii pornind de la un gând de aici, și luând mai departe un curs pe care poate nu l-a anticipat nici autorul.

Așadar, ce gânduri mi-au încolțit în minte citind „Autostrada”? Un gând mai vechi, re-răsărit acum este acela privind provincia, un loc al „aceluiiași”, unde nimic nu pare să se întâmple decât schimbarea anotimpurilor. Mersul trenurilor poate deveni, pentru săteni, spectacolul cel mai important al săptămânii. Ei asistă la acest spectacol pentru că astfel creează conexiuni cu lumea, lumea aceea mare, unde se întâmplă lucruri importante, se iau decizii cruciale, unde se pune la cale lumea, la care aceștia, sătenii, nu pot participa. În funcție de mersul trenurilor ar putea fi numărate zilele, întrucât acesta este, pentru ei, evenimentul marcant. În povestirea dată nu avem o gară, ci o autostradă, care, așa cum spuneam, animă viața sătenilor.

E adevărat că lumea satului dispare, cu timpul, tot mai mult. Migrația sate-orașe a început cu revoluțiile industriale și a fost, probabil, spre bunăstarea celor mai mulți. Cu toate că tendința reîntoarcerii în provincie există (oamenii de afaceri preferând să-și achiziționeze vile în zone mai liniștite), satul nu înseamnă doar populare sau depopulare. Satul presupune o lume, un spirit, o armonie. O sacralitate care nu se poate restabili sau redobândi printr-o simplă revenire „fizică” la „țară”. Provincia și urbea s-au aflat uneori în antiteză, au reprezentat sisteme de valori diferite. Așa-

dar, așa cum spuneam, satul dispare nu din cauza (doar) a depopulării, ci din cauza pierderii sacralului rural. O nuntă, o înmormântare, un botez erau pentru țărani motive de celebrare, motive-cheie ale existenței, dându-le astfel importanța pe care acestea o au într-adevăr în viața noastră. De fapt, nu am de gând să critic urbea, ci să pledez un pic pentru cauza (pierdută) a satului. Poate e un îndemn la reflecție asupra dictonului blagian „Veșnicia s-a născut la sat”.

Bine, acumă vă întrebați: S-a gândit Bradbury la aceasta? Nu neapărat. Dar am ținut să vă expun ceea ce eu personal m-am gândit citind această povestire de dimensiuni foarte mici. Probabil voi reveni asupra povestirii. Dar, acum, un ultim gând: Cum considerați Dvs., este războiul „un lucru crucial”? În această povestire, la un moment dat, un personaj anunță: „A venit! Războiul atomic, lumea se va sfârși!” Și, de aceea, vă întreb pe Dvs.: Considerați războiul un lucru important? Eu zic că nu! Moartea, însă, da! Și, pentru că decide asupra morții oamenilor, războiul devine „important” și „grav”. Altfel, e un lucru pueril precum jocul de-a războiul jucat de cei mici. E primar, e, dacă vreți, primitiv... (căci e primitiv să omori).

Povestirea 5: Omul

„Mergem din stea în stea în căutarea sufletelor noastre pierdute”...

Wow! Câte (și ce) conotații... În primul rând, titlul povestirii, „Omul”. Inițial mi-am zis: Bine, aici autorul pune tranșant problema, numește explicit principalul subiect al literaturii SF. Unii ar putea să mă contrazică, dar, din câte mi-a fost dat să înțeleg (lecturile mele SF rămânând minore, am informat anterior cititorul că mă aflu la început în acest gen), literaturii științifico-fantastice nu-i lipsește latura umană, chiar dacă „umanism” (zicem ca curent, literar sau de artă) nu s-ar asocia atât de

bine cu termenul „științific”. Avem om, suflet... și dincolo tehnologie, biologie, moarte=stația terminus. Este literatura SF atee? Este „știința” atee? Probabil sunt foarte mulți care gândesc așa, egalând instantaneu „știința” cu „ateismul”, în ultimă instanță înțelegând prin aceasta, „inteligenta” egal „ateism”. Deci, „Omul”, așa se numește povestirea. Eu m-am gândit, înainte de a purcede la lectură, că e vorba de... noi, oamenii, simpli viețuitori ai planetei. Ei bine, nu. Observați că e Omul (articulat, hotărât), prin aceasta însemnând „Omul” la cel mai înalt și desăvârșit nivel al său, aceasta însemnând, de fapt, Dumnezeu. Și chiar despre Omul-Dumnezeu (Măreț și Suprem, cea mai veritabilă esență umană) este aici vorba. Se spune că acesta vizitează planeta Patruzeci și Trei din Sistemul Solar Trei, din mărturiile localnicilor, și că face minuni, vindecă de lepră, scoală din morți și le vorbește oamenilor (sau cum se numesc viețuitorii planetei respective) blând, frumos, înălțător. Ei bine, căpitanul Hart (importantul căpitan Hart) ajunge după El (Omul) pe planeta Patruzeci și Trei și nu îi vine să creadă ce aude. Acesta suspectează că e vorba de o halucinație în masă sau de vreo farsă sau glumă proastă făcută de Ashley sau Burton, alți doi căpitani (importanti) porniți și ei spre această destinație. Ne este prezentat foarte evident și clar cât de nezdruncinat poate fi ateismul. Se pare că odată ce mintea umană se lasă tot mai mult convinsă de „adevărul științific”, aceasta nu lasă nicidecum loc crezaniei în... minune. De fapt, nu-mi propun să conving pe cineva să creadă sau să nu creadă, dar această „certitudine” a ateului uneori mă miră. Mi se asociază cu faptul frecvent când omul, punând mâna pe putere, se „fanatizează”, imaginându-și că niciodată nu o va pierde. Ei bine, această „certitudine”, acel zero coeficientului de eroare mie mi se pare puțin derutantă. Re-

venind la „marele eveniment”, trecerea lui Dumnezeu pe planetă, a celui despre care „cei de pe Pământ au vorbit timp de douăzeci de secole după ce a pășit pe bătrâna planetă”. Ei bine, uite evenimentul major, o experiență cu adevărat ieșită din comun pentru mulți, realizându-se, într-un final, făgăduința, profeția. Așadar, în fața acestui eveniment, toate cele „lumești” par să pălească. Subalternul găsește curajul de a înfrunta autoritatea, omul simplu „se poate dezice”, poate fi dezobedient în fața puterii (malefice, nimicitoare, aparent invincibile). Căpitanul Hart (o somitate) nu este întâmpinat, la aterizarea lui pe planetă, de primar – întrucât toți erau copleșiți și își băteau capul doar cu sosirea Omului-Dumnezeu pe planetă. Furia și indignarea maximă a căpitanului este redată în cuvintele acestuia: „Construim rachete, ne dăm osteneala să traversăm spațiul ca să-i căutăm și uite cu ce ne alegem. Desconsiderare. Uită-te la idioții ăia cum se-nvârt aiurea pe-acolo. Nu-și dau seama ce lucru mare s-a întâmplat? Primul zbor spațial care ajunge pe meleagurile lor provinciale. De câte ori se întâmplă asta? Sunt chiar așa de blazați?” Marele om, sau omul simțindu-se mare, lucru despre care atenționează scrierile sfinte. Furtuni în deșert...

Istorisirea în cauză nu poate să nu ne ducă cu gândul la Dostoievski, la „Frații Karamazov”. La acel moment din carte când are loc întâlnirea dintre Marele Inchiizitor și Iisus, un pasaj esențial din întreaga operă a scriitorului rus, prezentând reflecții asupra lui Dumnezeu și a oamenilor. Iisus este practic „trimis înapoi”, întrucât libertatea pe care acesta o dă omului este, poate, mai mult decât omul poate duce.

„Omul” le dă „turmelor” puterea, „Omul” vine pentru a restabili adevăratele ierarhii, puterea (lumească, mare) devine vioara a doua, există ceva mai important și mai măreț care, spre deosebire de autoritățile mirene cere iubire, nu umilintă.

Multe s-ar putea specula la temă, eu îmi închei această tabletă SF, exprimându-mi mirarea: E Bradbury religios? (Voi „google”-ui această chestiune mâine).

Încântătorul schimb de replici dintre stăpân (Hart) și subaltern (Martin):

- Voi trece cu vederea mărunta ta in-subordonare.

- Eu nu voi trece cu vederea mărunta (!) dumneavoastră tiranie, replică Martin.

Vă invit să răsfoiți cartea lui Bradbury. Este un autor ideal pentru a vă începe lecturile în acest gen, dacă încă nu ați apucat să o faceți.

*Elena TARAGAN,
bibliotecar*

LETOPISEȚE ALE TIMPULUI

Mariana JIOARĂ

E o plăcere să ascuți în anul Centenarului istoricii care cunosc istoria adevărată a românilor. Sunt concisi și vorbesc la obiect. Au înțeles ca nimeni altul mecanismele, amănuntele acestui eveniment epocal, adevăratele pârghii, imbolduri și cum stau de fapt lucrurile în lumea care a fost și care a dus la acea în care trăim, o avem, e a noastră. Ei primii ar alerga de la un semen la altul pentru a le explica omenește cât de departe ne aflăm de adevăr. Să-l ștergă de dogme, concepții primitive și nocive, ca balast inutil, purtat îndărătnic, zadarnic și păgubos, de idei prăfuite, uitate poate și de cei care le-au propovăduit și sunt efectul, eoul unei ideologii bolșevice contorsionate. Urmăream zilele acestea pe micul ecran și în presa de stânga isteria iscată la auzul cuvântului *unire*. Ca un vălătuc de fum aruncat într-un roi de albine, conașionali noștri neinformați, rătăciți și cu un amalgam de concepții bizare, alterate, de mult depășite, o dau în bară cu păreri. Asemenea unei foi de turnesol, vedem cât de disperat, nemângâiat și neinstruit ne este neamul. Încă un exemplu că gândurile, ideile de orice fel sunt energii vii, lucrează și germinează în creierele înguste, primitoare, rătăcite. Iar pedagogia propagandei ruse, din păcate, a construit un soi nou de român: oscilant, îngândurat, oarecum ostil și refractar în fața argumentelor de necontestat aduse, auzite, oferite. Mă uit cum mulți dintre compatrioții noștri, între care, de regulă, nu există nici spirit de solidaritate, nici coeziune de grup, fără idealuri substanțiale și cu o filosofie de viață corozivă: „să mi se facă, să mi se dea”, fac instantaneu corp comun, găsesc teme de discutat, printre care și himera „socialismul

nostru”, „idealul de veacuri al omenirii”, un țel rămas neatins, dar victorios și viu în mințile lor...

Entuziasmați de frumusețea evenimentelor epocale pe care le cercetează, istoricii primii se întreabă: care este miracolul înfăptuirii lor, esența oamenilor de atunci, contextul socio-politic sau care sunt auspiciile bune? Oamenii erau oameni, nu struțo-cămile. Se simțeau români, nu oscilau în fața vânturilor de tot felul care bat, e bine știut, la marginile țării. Unul din răspunsurile găsite ar fi că diferența dintre generațiile vechi, care au făcut Marea Unire, și generația noastră, este că aceia și-au vărsat sângele pe câmpurile de luptă, iar noi am ajuns, în mare parte, pigmei reticenți față de orice deschidere către adevărul istoric. Omul însă învață de

la om și el trebuie luminat să adopte o poziție de frumoasă întâmpinare a dorinței care vine de pe ambele maluri ale Prutului.

În condițiile în care au trecut deja trei luni din anul Centenarului, merită a fi consemnată lansarea de carte care a avut loc pe data de 15 martie curent în incinta Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”. Printre primii care au depășit retorica festivizmului unionist și marchează enormul pas înfăptuit prin trecerea de la cuvinte la fapte se numără Alexandru Moraru și Alexandru Ganenco, editorii unei frumoase și necesare cărți intitulate semnificativ: *Ecoul Unirii: 100 de ani*, un gest în apărarea Istoriei Românilor și a demnității naționale.

Moderatorul evenimentului, istoricul, arhivistul și publicistul Alexandru Moraru, a dat pe rând cuvântul invitaților, fiecare din ei prezentând auditoriului o nouă față asupra acestui eveniment editorial, dar și a contextului istoric prin care trecem.

La acest *triplex a trei curți adunate sub o singură copertă* s-au referit în cunoștință de cauză istoricul și profesorul universitar Anatol Petrencu și Iurie Colesnic, scriitor și istoric, care au vorbit auditoriului despre jertfa Unirii și despre lupta poporului nostru greu încercat. Opinii argumentate au prezentat Lilia Țambal, profesoară la Universitatea „C. Stere”, poeta Veronica Pârlea-Conoval, Anastasia Balmuș, președinta Asociației Obștești „Societatea Istorică „Ștefan cel Mare și Sfânt”, Căinări. În discuție s-au aflat percepția generală privind evenimentul în cauză, cât și faptul că aceste cărți elucidează clar evoluția evenimentelor de acum un secol și se adresează tuturor: de la istorici, profesori, până la elevi și studenți, care uneori cam evită șansa de a studia și de a cunoaște istoria sau care au tendința de a dezvolta o reticență în acest sens. „Centenarul este o ocazie pentru dezbateri cu adevărat relevante pentru societate”, crede Tudor Țopa, scriitor și pu-

blicist. „Astăzi avem trei cărți vechi și rare, foarte importante, ele au fost selectate de noi deoarece prezintă un interes deosebit, a menționat Al. Ganenco, unul dintre editorii cărții. Textele lor corespund originalelor, care se păstrează în secția Colecției speciale a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău și sunt de un real interes pentru cei care iubesc istoria adevărată a românilor”.

Moderatorul a subliniat repetat rolul decisiv al unui bun prieten, Alexei Crețu, profesor universitar din București, patriot și luptător pentru unitatea națională a românilor, cu al cărui suport financiar a apărut prezentul volum, dar și contribuția doamnei Ludmila Balaniuc, autoarea copertei și persoana care a îngrijit această ediție.

Trăim, așadar, în anul o sută de la eroica Unire Națională. Noi, locuitorii spațiului pruto-nistean, suntem o regiune (în cazul în care conștientizăm că suntem limitați de un spațiu geografic), însă avem o limbă, numită Limba Română, și istoria acestui popor este Istoria Românilor. Am intrat în anul când trebuie să ne reîntregim, ideea Unirii trebuie să ajungă din casă în casă, de la om la om, iar Țara, deși nu se îneacă în bogății, să meargă înainte, conștientă de istoria ei. Este și mesajul hotărât desprins din paginile cărții *Ecoul Unirii: 100 de ani* transmis din partea generației eroice de la 1918 prin mijlocirea harnicilor editori Alexandru Moraru și Alexandru Ganenco, al căror efort este demn de toată lauda. Dacă deocamdată nu le putem răspunde înaintașilor așa cum s-ar cuveni, măcar să le arătăm recunoștința și aprecierea noastră, să le spunem că cinstim Țara pe care au zidit-o, că nu le-am uitat numele, că un secol de la înfăptuirea lor a trecut repede, iar dramele istorice care au încercat să o anuleze vor fi depășite.

(Literatura și arta. 2018)

140 ЛЕТ ОСВОБОЖДЕНИЮ БОЛГАРИИ

Larisa BARABAȘ,
șef oficiu, Filiala „Hristo Botev”

3 марта 2018 года Болгария торжественно и повсеместно отметила 140 годовщину освобождения страны от турецкого пятивекового рабства. Эта во всех смыслах историческая для болгар дата отмечалась в стране на самом высоком уровне: в праздничных мероприятиях принимал участие Президент страны Румен Радев, а также дипломаты и политики из целого ряда стран. Праздничное богослужение совместно совершили Патриарх Болгарский Неофит и Патриарх Московский и всея Руси Кирилл. Г-н Президент в своей речи сказал важные для истории слова:

„Мы собрались на вершине, чтобы поклониться героям болгарской свободы и почтить наше общее прошлое. Под снегом в земле здесь лежит много костей. Спустя 140 лет трудно сказать какие из них болгарские, а какие русские, но именно из этих костей, из русской и болгарской боевой славы был построен каркас нашей болгарской свободы.”

Столь величественная историческая дата была торжественно отмечена и в нашем городе, так как Кишинев в те далекие и славные времена сыграл одну из важных, ключевых ролей в Русско - турецкой войне 1877-78 гг., именно отсюда отправлялись сформированные полки регулярных войск и волонтеров, по другой причине, так как бессарабские болгары, населяющие, по определенным историческим обстоятельствам, территории Молдовы и предки которых приняли активное участие в формировании Болгарского ополчения (Болгарский комитет), в дальнейшем проявили беспримерную воинскую доблесть и мужество на полях сражений на своей исторической родине. Торже-

ственное возложение цветов к Обелиску болгарских ополченцев состоялось в этот день в 11 часов. Данная традиция проводится ежегодно возле монумента, где в далеком 1877 году 12 апреля на тогда называемом Скаковом поле состоялся парад русских войск, болгарских ополченцев и молдавских волонтеров перед их отправкой на Балканы. Здесь же был оглашен Манифест об объявлении Россией войны Османской империи.

В годовщину 140-летия окончания войны представители болгарского посольства в Республике Молдова во главе с Послом Петром Выловым, делегация из Болгарии в числе которой были советники президентуры Республики Болгария, а также многочисленные представители болгарской диаспоры Молдовы и городской администрации почтили память воинских дружин доблестно сражавшихся за освобождение Болгарии.

В Кишиневе также торжественно почтили память славным подвигам минувших времен в Библиотеке болгарской литературы и культуры „Христо Ботев”, открытие которой состоялось 3 марта 1992 года. В этом году Дни Библиотеки совпали со столь знаменательной датой в жизни болгарского и молдавского народов, поэтому во второй половине дня здесь состоялась научная конференция *140 лет освобождению Болгарии*, организаторами которой являлись Научное общество болгаристов Молдовы, Болгарское общество «Возрождение» и Библиотека „Христо Ботев”. В данном мероприятии приняли участие: Посол Болгарии в Молдове, Петр Вылов; атташе по культуре РБ в

РМ, Георги Йовков. В ходе конференции было заслушано 5 выступлений, модератором был д-р истории Н. Н. Червенков.

Приветственное слово участникам научной конференции адресовал Посол Болгарии в Молдове Петр Вылов. В своей речи он выразил глубокое почтение исторической памяти бесстрашным борцам различной национальности, сражавшимся бок о бок с мощной османской армией и победившим ее в нелегких сражениях. Цена победы была высока, но тем уважительнее и благодарнее мы должны вспоминать и рассматривать страницы прошлого. Г-н Посол пожелал участникам конференции успехов в столь благородном деле, а также поздравил коллектив Библиотеки „Христо Ботев“ с „Днем рождения“ и подчеркнул немаловажную роль, которую играет это учреждение в культурной жизни бессарабских болгар.

Директор Библиотеки „Христо Ботев“ Анжела Олэреску выступила с приветственным словом ко всем участникам конференции и присутствующим гостям Библиотеки. Поблагодарила Посла за высокую оценку деятельности Библиотеки и поздравила всех болгар мира, независимо от места их проживания, с государственным праздником

Освобождения. Также А. Олэреску рассказала присутствующим о работе Библиотеки над новым проектом – „Българско огнище“ („Болгарский очаг“), в рамках которого планируется провести много различных мероприятий болгарской тематики.

В ходе научной конференции были заслушаны следующие сообщения:

1. Доктор истории И.Д. Забунов – *Константинопольская дипломатическая конференция*. Доклад доктора истории И.Д. Забунова освещал исторические вопросы касательно дипломатической конференции, прошедшей в Стамбуле (Константинополе) с 23 декабря 1876 г. по 20 января 1877 г. Данная конференция великих держав (Великобритания, Франция, Германия, Россия, Австро-Венгрия и Италия) была созвана для мирного урегулирования сложных политических вопросов, связанными с „горячими“ на тот момент политическими точками на карте мира. Восстание в Боснии и Герцеговине в 1875 г., Апрельское восстание 1876 года в Болгарии, война между Сербией и Черногорией с одной стороны и Османской империей с другой диктовали срочную необходимость проведения мирных дипломатических реформ на Балканах с целью обретения свобод многочисленным

народам. В ходе работы конференции были разработаны проекты территориальных изменений на западных Балканах и в Болгарии, проект политического устройства болгарских областей. Данный план был передан 21 декабря Порту. Однако Турция отказалась признать решения конференции, таким образом, окончательно похоронив надежды на свободу Болгарии и дав веские основания для начала Русско-турецкой войны (1877-1878).

Рассмотрев предпосылки начала войны 1877-78 гг. и исторический расклад политических сил на тот момент, слово было предоставлено следующему докладчику.

2. Доктор истории, Н.Н. Червенков – *Бессарабские болгары в освободительной борьбе болгарского народа.*

Доктор истории Н.Н. Червенков давно и плодотворно работает в этой области, в его профессиональном активе немало книг, брошюр, статей, исследований по выявлению „белых” пятен в отношении данной тематики. На полках нашей Библиотеки присутствуют тома, отражающие множество глав реальности того времени, встают образы героев и их незабываемые в благодарной памяти потомков подвиги. В своем выступлении историк-болгарист

рассказал об огромном вкладе наших соотечественников бессарабских болгар в общее дело по освобождению исторической родины, о многочисленных добровольцах в рядах Болгарского ополчения, куда вступили все те, кто мечтал о свободе родной Болгарии, все те, кто навечно вписал свои имена в летопись Освободительной войны. Среди них были и военачальники и простые воины, множество добровольцев стали переводчиками между отрядами регулярной армии и местным населением, большая помощь шла по различным каналам в обеспечении продовольствием, обмундированием и т.п. от бессарабских болгар, много их вступило в ряды „четников” и повстанцев на территории Болгарии. Немало времени прошло с тех героических дней, но и по сей день слава и память о героях „былых времен” почитаема и хранима в благодарной памяти их потомков.

В Освободительной войне сражались воины разных национальностей: болгары, русские, поляки, финны. Среди них можно с гордостью сказать об участии румын в деле борьбы с османской Портой. По данной теме прозвучало следующее выступление.

3. Доктор истории И. Думиника – *Румыния и освобождение Болгарии.*

Участие Румынии в антиосманской войне 1877-78 г. представляет собой одно из важнейших событий истории румынского народа. 9 мая 1877 г., спустя 10 дней после того как в ответ на агрессивные действия османских войск Румыния объявляет войну Порте, румынский парламент провозгласил полную независимость страны, этот исторический акт, за осуществление которого румынский народ боролся веками, вызвал мощный патриотический подъем по всей стране, решимость народа всемерно поддерживать и воодушевлять армию, прилагать все усилия для окончательной победы в борьбе за независимость. Румынская армия явила миру образцы необыкновенного мужества, храбрости, в иных случаях сильного сопротивления. Смелые действия румынских воинов под Гривицей, при осаде Плевны, близ Видина вошли славными страницами общей летописи победы. В ожесточенных боях установились дружеские отношения между румынскими, русскими солдатами и болгарскими ополченцами. Солдатская доблесть румынских войск ознаменовала собой завершение поставленной перед нацией задачей – закрепить вооруженной борьбой независимость страны.

Можно сказать, что символом освободительной войны стало Самарское знамя, о легендарном полотнище рассказала

4. Доктор истории Елена Рацеева – *Самарское знамя и его знаменосцы.*

20 апреля 1677 г. в Самаре состоялось освящение знамени, которое впоследствии стало символом боевых подвигов болгарского ополчения и вошло в историю под названием Самарское знамя. Эта святыня воинам-ополченцам в знак духовной поддержки в освободительной войне от турецкого рабства. Немало славных событий связано

со стягом, немало полегло молодых и сильных жизней на поле брани в борьбе за его сохранение. Самарскому знамени был сооружен Мемориал после войны. Ему посвящено множество научных монографий, художественных произведений, почтовых марок и настольных медалей. Символ отваги, мужества и бесстрашия в борьбе за свободу хранится в Софии и является исторической реликвией болгарского народа.

5. Доктор истории Любомира Жакоте – *Путь героя через славу к бессмертию.* Посвящается всем погибшим за свободу народа.

Слайд-шоу преподавателя болгарского теоретического лицея имени В. Левского было посвящено болгарским национальным героям, отдавшим свои молодые жизни за свободу многострадального Отечества. Многовековое рабство истощило силы народа, много безымянных борцов полегло в надежде на светлое и свободное будущее, но час сей настал только в результате окончания кровопролитной Русско-турецкой войны 1877-78 гг. Родина не забыла своих сынов, их жизни служат неоспоримым примером всем грядущим поколениям благодарной Болгарии. Особое место в данном выступлении было отведено Христо Ботеву, имя которого носит наша Библиотека, а также пребывание которого в нашем городе отмечено памятными местами на карте города.

После завершения выступлений настал час прений, в ходе которого рассматривались определенные моменты этого исторического периода. Конференция прошла успешно, о чем свидетельствовал живой интерес ко всему услышанному присутствующих и который выражался в многочисленных вопросах к историкам - болгаристам.

Коллектив Библиотеки „Христо Ботев“ проводит много различных меро-

приятый болгарской тематики, в планах и проектах еще предстоит многое сделать, главное, что наша работа порождает интерес у пользователей Библиотеки, способствует обретению большей осведомленности об истории родного

края, города, мировой истории в целом. В конце такого рабочего дня остается чувство глубокого профессионального удовольствия и можно с уверенностью сказать: „День рождения Библиотеки“ прошел успешно!

MANIFESTĂRI CULTURALE

IULIAN FILIP: LA ANIVERSARE – CU PLINUL

Valeriu RAȚĂ,
bibliotecar

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” în ultimul timp tot mai des devine centru de atracție majoră a chișinăuienilor. Astfel, s-a întâmplat și pe 24 ianuarie a.c., când cunoscutul și apreciatul om de litere Iulian Filip a venit în Sala mare cu coloane a Bibliotecii Centrale să facă unele totaluri din cariera sa, în ajunul aniversării a 70-a. La eveniment au fost prezenți scriitori, savanți, artiști, profesori, bibliotecari, elevi, prieteni și rude ale sărbătoritului.

Poetul, dramaturgul, prozatorul, folcloristul, jurnalistul și artistul plastic **Iulian Filip** s-a născut pe 27 ianuarie 1948 în satul Sofia, r-nul Drochia. După absolvirea școlii medii din satul natal, devine student la Facultatea de fizică și matematică, apoi la cea de litere a Universității Pedagogice „Alecu Russo” din Bălți. În 1970 devine doctorand la sectorul folclor al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei. Teatrul popular (folcloric) e tema investigațiilor și a tezei elaborate, în baza căreia e angajat, la 1974, colabora-

tor științific al AȘM, funcție în care activează până în anul 1985.

De la debutul editorial, din 1974, cu placheta de versuri *Neîmpăcatul meșter*, și pînă în prezent I. Filip rămîne un poet îndrăgit al copiilor și adulților, autor de volume de poezii, de versuri pentru cîntece, de piese pentru spectacole, de picturi și desene, precum și un neobosit cercetător științific. În genere, autorul cultivă un vers clasic, tradițional, ce inspiră anumite idei, în felul acesta atrăgînd atenția cititorilor curioși să afle diverse taine din laboratorul de creație al scriitorului.

În 1990 este numit șef al Departamentului cultură al Primăriei Chișinău, în această funcție activînd pînă în 2006. Cîrînd devine șeful Departamentului „Căile Cărții” în administrația Uniunii Scriitorilor din Moldova, iar în 2010 revine la Academia de Științe a Moldovei, la același sector de folclor, acum în cadrul Institutului de Filologie. În 2012 susține teza de doctor în filologie.

Cărți de poezie: *Cerul fîntînilor* (1977), *Dialoguri primordiale* (1978), *Cafea neagră* (1979), *Hulub de poștă* (1983), *Unde ești?* (1987), *Fir de nisip* (1991), *Dansul timizilor* (1994), *Mergătorul* (1996), *Aventură neolatină* (1997), *Semințele mărilor oprit* (1998), *Morțile prelabile* (1998), *Știutorul să mă ierte* (2000), *Amărățile hărți* (2000), *Căutarea păstorului* (2001), *Cules-ales* (2004), *Elegia dramatică a golului* (2007), *Noroc polyglot* (2008), *Linii și cuvinte comunicante* (2008), *Fii! / Păjuriță, pajură* (2008), *Luna-i una* (2009, 2011) ș.a.

Cărți pentru copii: *Casa fiecăruia* (1980), *Cenușar-Voinicul și Cenușăreasa-Mireasa* (1981), *Facă-se voia ta, Sfirlează!* (1985), *Colacul-marele, frate bun cu soarele* (1988), *Copăcel-copăcel* (1990), *Deșteptătoare* (1991), *Au vrut melcii să se bată* (1996, 2002), *Din neamul lui Păcală* (1996), *Ceata lui Bujor* (1997), *Vrei să crești mare?* (1997), *Ruga iezilor cei trei* (1998), *Plăcințele cu mărar / Nucul cu o singură nucă* (1999, 2004), *Casa greierului* (2002), *Moara cu plăcinte* (2008), *Rochița leneșă* (2009), *Pălăriuță oranj și lupul din rîpă* (2012) ș.a.

Cărți de teatru, folclor, proză, publicistică: *Teatru popular* (1981), *Primiți „Căluțul”?* (1983), *Cobaiul nu triumfă* (1996), *Foarfecă lui Urecheanu* (2003), *Cînd pe morți îi strîng pantofii, cum e mersul celor vii?* (2007), *Miracolul scenei în arta popu-*

lară. Teatru popular din Basarabia și din nordul Bucovinei: afirmarea dramaticului și poetica sincretică (2011).

Spectacole de teatru: *Moara cu plăcinte* (1981, 1997), *Miorița* (1991), *Da care-s sălbaticii?* (1997), *La izvor, Albina salvează lumina* (1999), *Piinică de la iepure* (2000), *Comoara tilharului* (2004).

Filme: *Știubeiul de aur* (1985), *Moara* (1990), *Deșteptătoarele*.

Expoziții de pictură și grafică: Biblioteca Națională a RM (1997), Biblioteca „Gh. Asachi” Iași (1997), Teatrul „Satiricus – I.L. Caragiale” (2003).

În 1999 lansează proiectul Academiei Duminicale pentru copii și părinți 2 ore + 3 iezi.

A fost tradus în limbi străine (rusă, maghiară, franceză, italiană etc.) și a tradus, la rîndul său, din Ungaretti, Leopardi, Dante Cerrilli și Lermontov.

Membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1975), membru al Uniunii Scriitorilor din România (2002), membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova (2003), membru al Societății Scriitorilor Tîrgovișteni din România (2005), membru al Uniunii Oamenilor de Teatru din Moldova (2006).

Distincții și mențiuni: Maestru în Arte (1993), Medalia Mihai Eminescu (1998), Ordinul Național Serviciul Credincios – în grad de Ofițer (2014).

Premii: Premiul Ministerului Culturii, Ministerului Învățămîntului și al revistei *Femeia Moldovei* (1980), Premiul *Ilie Grașor* (1996), Premiul *Cea mai bună carte a anului* (Salonul Internațional al Cărții pentru Copii, Chișinău, 1998), Premiul special al Festivalului Internațional de poezie *Lucian Blaga* (Cluj-Napoca, 2001), Premiul pentru traducere al Societății Scriitorilor Tîrgovișteni (2005), Premiul *Simion Florea Marian* al Academiei Române (2005), Premiul *Mihai Eminescu* pentru poezie la Iași (2008), Premiul *Ion Creangă*, pentru întreaga activitate în domeniul cărții pentru copii (Chișinău, 2012), Marele Premiu al Uniunii Teatrale din R. Moldova (2012) ș.a.

Anul 2013 a fost declarat Anul Iulian Filip la Drochia. Cu această ocazie s-au desfășurat mai multe acțiuni de popularizare și promovare a operei literare a scriitorului. Biblioteca Publică Raională îi poartă numele.

În cadrul manifestării culturale din 24 ianuarie 2018 poetul Iulian Filip și-a lansat volumul *Balanța Vărsătorului, vederea Mergătorului* (din colecția *Dialoguri la focul din vatră*, apărută în 2017 la Editura „Prut Internațional”, editată cu sprijinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al RM, în cadrul programului pentru editarea cărții naționale), care este o destăinuire din „copilărie pînă în prezent” a autorului cu variații

de momente sufletești, de recitare a vieții. Provocat de Mariana Harjevschi, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, într-un „dialog autobiografic”, Iulian Filip și-a „povestit viața aproape trăită”, găsind răspunsuri la întrebările „șmecheroase”. Volumul în cauză este ca o „formulă de carte totalizatoare” are și un conținut pe măsură, aduce în fața cititorului „dialoguri din mers” ale autorului, confesiuni într-o formulă de amintiri, „împinzite” cu schițe și șarje în creion, „stropite” cu vers inspirat, continuate de „vederea Mergătorului” prin referințe critice și aprecieri ale poetului, încheiat de un album fotografic.

În deschiderea evenimentului, dna dr. **Mariana Harjevschi**, director general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, fiind pe post de moderator, a menționat că pe 24 ianuarie 1859 Adunarea Electivă a Țării Românești se pronunță pentru alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza, realizîndu-se astfel, de facto, Unirea Principatelor Române. Această zi este sărbătorită pe ambele maluri ale Prutului printr-o serie de manifestări. „Ziua lansării volumului *Balanța Vărsătorului, vederea Mergătorului* de Iulian Filip a coincis cu această dată de mare semnificație în istoria poporului nostru. Poetul Iulian Filip, tipărind această carte, și-a făcut un frumos cadou cu ocazia aniversării a 70-a. Menționez faptul că

la editură se află încă două cărți de același autor – *Luna-i una, merele-s mai multe* și *Îmi place să fiu*, versuri și grafică – care vor apare sub egida bibliotecii noastre”, a menționat M. Harjevschi.

La volumul lansat s-au mai referit: **Orest Dabija**, șef de direcție, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării; **Olga Stanciu**, director executiv al Editurii „Prut Internațional”; acad. **Mihai Cimpoi**, critic și istoric literar, eminescolog; **Ianoș Țurcanu**, poet; **Vasile Romanciuc**, poet, redactor-șef al Editurii „Prut Internațional”; **Vitalie Răileanu**, critic și istoric literar, șeful Filialei „Onisifor Ghibu”; **Liliana Juc**, șeful Filialei „Țirgoviște”; **Nadejda Pădure**, directorul Bibliotecii Publice Raionale „M. Sadoveanu” din Strășeni; **Larisa Ungureanu**, critic de artă; **Victoria Fonari**, dr. conferențiar la USM; **Parascovia Onciu**, șeful Filialei „Transilvania” ș.a. Au fost depănate amintiri despre Iulian Filip poetul și omul din spatele dramatizărilor teatrale. A fost apreciat doar la modul pozitiv volumul *Balanța Vărsătorului, vederea Mergătorului*, care este scris într-un stil inconfundabil, prezintă date biografice inedite și este potrivit pentru orice categorie de cititori. În genere, această carte este filozofică și de învățătură, deci cititorii, lecturând-o, vor descoperi „un alt Iulian Filip”. Nu s-a uitat să se vorbească și despre ajutorul acordat de I. Filip mai multor oameni de cultură, în timpul când s-a aflat în funcția de șef al

Departamentului cultură al Primăriei Chișinău.

Au umplut atmosfera de sărbătoare cu momente artistice elevii de la Școala de Arte „V. Poleacov”, sub conducerea profesoarei Angela Tofan; elevii de la LT „Gheorghe Asachi”, sub conducerea profesoarei Liuba Cibotaru; elevii LT „Dante Alighieri”, de la Teatrul de păpuși „Bibliopicii”, Filiala „Țirgoviște”, Ansamblul folcloric „Țărăncuța” din satul Bardar, raionul Ialoveni. În sală a fost expusă o expoziție de cărți apărute cu semnătura Iulian Filip.

În încheiere Iulian Filip a mulțumit vorbitorilor pentru aprecieri și bibliotecii-gazdă pentru amabilitatea cu care a fost tratat la un moment crucial din viața lui. Tuturor le-a rămas în amintire îndemnul proverbial al protagonistului: „Nu te apuca de lucruri care nu îți plac...”

Iată cum și-a prezentat succint activitățile, reușitele și proiectele de viitor poetul Iulian Filip. Zilele de naștere sînt pline de amintirile anilor trecuți, fericirile prezentului și speranța viitorului. De aniversarea sa dumnealui se apropie cu plinul... Cu această ocazie, noi îi dorim sincer ca în fiecare zi să aibă cite o noutate încurajatoare, să fie cu dispoziție și voie bună, iar în fiecare an să culegă roadele unui plan realizat. Urăm, de asemenea, să i se împlinescă toate visurile ce țin de creație și să aibă parte numai de bucurii și de fericire. La tradiționala urare *La mulți ani!* alăturăm și poezia-dedicație, citită în fața auditoriului.

Tenacitate

*Lui Iulian Filip,
la aniversarea a 70-a*

Numele-i vestit în țara noastră,
Își iubește baștina prea mult,
Ne deschide cite o fereastră
Pentru orișice copil, adult.

E pasionat de poezie,
Cercetează straturi de folclor,

Ține topul în dramaturgie
Și-i mereu cu gîndul la popor.

Fost-a responsabil de cultură...
Noi avem acum biblioteci,
Ce-au făcut o mare săritură –
Pragul lor cu dragoste să-l treci.

Cunoscut și prin picturi, desene,
Filmele-i ne duc direct în vis,
Iar emisiuni TV perene
Le-am privit, căci nu s-a compromis!

Înmulțește clipele frumoase,
Buna dispoziție-i vedem:
Doar cu energii intrăm în case
Din climatul nemilos extrem.

Îi dorim acea tenacitate
Care-l bucură profund, nespus,
Și ajungă-n colțuri depărtate
Ceea ce prin muncă a produs.

LANSAREA UNUI ROMAN PSIHOLOGIC CE POATE PASIONA MULȚI CITITORI

Daniel VOLOȘCIUC

În șirul de evenimente culturale desfășurate la Biblioteca Centrală a BM „B.P. Hasdeu” în iarna lui 2018 s-a înscris și lansarea, pe 21 februarie, a unui roman nou de Vlad Grecu, intitulat *Somn letargic sau o Ikebană din viața de apoi* (Chișinău, Editura „Prut”, 2017, 260 p.).

După cum a menționat chiar la începutul manifestării moderatorul Vlad Pohilă, probabil din motivul că nu recurge la niște mecanisme prea eficiente de promovare, Vlad Grecu rămâne, cu regret, un scriitor încă puțin cunoscut printre cititori, deși ar merita să fie citit, comentat și apreciat pe merit. O altă cauză a prezenței modeste a lui Vlad Grecu în conștiința cititorilor noștri ar fi că el, deocamdată, s-a impus, mai ales, cu piese dramatice, scenarii și scrieri documentare. Astfel, a debutat editorial în anul 2005, cu *O viziune din focarul conflic-*

tului de la Dubăsari (Ed. Prut Internațional), Dubăsari fiind baștina autorului ce a făcut o minuțioasă „documentare a crimelor de război comise de pușcărișii ruși în timpul războiului din 1992 împotriva moldovenilor din stînga Nistrului” (aici și în continuare citatele sunt luate din informațiile puse la dispoziția cititorului de către autor, pe coperta-spate și pe clapa copertei-față a ultimei sale cărți, *Somn letargic...*). Urmează volumul *Unde-s zeei popoarelor învinse* (Ed. ARC, 2010), care cuprinde nuvele cu subiectul conflictului de pe Nistru, cartea fiind nominalizată la Premiul pentru proză scurtă al Uniunii Scriitorilor din Moldova. În anul 2007 scrie scenariul *Vinul dacilor*, premiat la concursul de scenarii, organizat de studioul „Moldova-film”, în 2008. *Do major cu Paula* este o comedie în două acte, câștigătoare a Concursului UNITEM

„Cea mai bună piesă românească a anului 2015”. În anul 2016 revine la tema conflictului armat de pe Nistru prin piesa dramatică *Beciul*, învingătoare în Concursul UNITEM „Cea mai bună piesă românească a anului 2015” a anului 2016.

Pentru a ușura accesul cititorilor la noua sa carte, Vlad Grecu a dat o definiție proprie a romanului lansat la BM „B.P. Hasdeu”: „*Somn letargic* este, de fapt, o poveste de dragoste în care m-am străduit să nu utilizez cuvântul dragoste. E o poveste dedicată în mare parte femeilor, pe care – o, noi, bărbații! – nu întotdeauna le apreciem la timp, și nu întotdeauna la justa lor valoare. Femeile pot fi laudate pentru unele bucate sau pentru ordinea impecabilă din casă, în cel mai rău caz, pentru ingeniozitate, dar nu mai mult. Și totul dintr-un simplu și vechi de când lumea motiv: ele sunt numai femei, pe când noi suntem tocmai bărbații!” Astfel, cititorii au deja un punct de plecare pentru lectură, iar concomitent, și un reper pentru înțelegerea, perceperea romanului. Deoarece însă această informație (plasată pe pagina 4 a copertei) ar putea fi insuficientă, poate prea generală, Vl. Grecu a decis să trezească curiozitatea cititorului și prin publicare pe clapa copertei-față a unui rezumat al noului său roman, din care reținem: „Unui bărbat sub 60 de ani [...] i se stinge subit soția. Lovitura îl

zdruncină într-atât de mult, încât el refuză să se împace cu noua realitate, fiind obsedat de ideea că ea, de fapt, nu murise, ci a căzut într-un somn letargic, făcându-l să caute căi de comunicare cu lumea de dincolo, pentru a afla adevărul. Hărțuit psihic, noaptea, se visează tânăr rătăcind într-o subterană cu multe galerii [...] Într-o zi, discutând cu un cuplu în etate, își dă seama că interlocutorii lui sunt niște fantome și-i reprezintă pe el și pe soția lui... peste vreo 15-20 de ani. De frică și nedumerire, creierul extenuat nu mai rezistă, bărbatul intră în comă și se află în această stare mai bine de șapte luni, timp în care se visează în lumea reincarnată de după Apocalipsă, unde pleacă într-un pelerinaj la Ierusalim, pentru o întâlnire cu defuncta soție. Face cunoștință îndeaproape cu niște tovarăși de drum pe care nu i-a cunoscut până atunci, dar, când iese din comă, descoperă că acești oameni au existat în realitate, unii dintre ei fiind înmormântați în același cimitir în care se afla și soția lui”.

Deși am redus unele fraze, totuși, am citat mult din rezumatul cărții, scris de autorul însuși pentru că mi-a plăcut această idee a dlui Vlad Grecu și cred că la fel ar trebui să procedeze și alți autori, mai ales prozatorii, romancierii. În epoca noastră, când toată lumea se grăbește, iar cărți apar tot mai multe, asemenea rezumate sunt de

un real ajutor și bibliotecarilor, și cititorilor, iar dacă scurta prezentare a autorului este făcută cu măiestrie, bibliotecarii vor recomanda cartea, iar cei mai mulți cititori se vor apuca de citit că să vadă amănunte și, desigur, finalul cărții, care nu sunt descrise în rezumat.

Deschizând manifestarea, scriitorul **Vlad Pohilă** a spus că *Somn letargic...* este, într-adevăr, un emoționant roman de dragoste, dar nu numai atât: este și o densă narațiune psihologică, și o impresionantă proză intelectuală. „De mult nu am avut satisfacția unei lecturi ca în cazul citirii acestui roman de Vlad Grecu”, a precizat moderatorul, adăugând că autorul face numeroase trimiteri – prin citate, versuri, aprecieri, remarci – la scriitori, artiști, filozofi, români și străini, din cele mai diferite epoci și spații geografice: Mihai Eminescu, Ion Creangă, B.P. Hasdeu, Lucian Blaga, George Bacovia, Constantin Brâncuși, Adrian Păunescu, Grigore Vieru, Cornel Vadim Tudor; W. Shakespeare, Rembrandt, Carnegie, Ceaikovski, Mihail Bulgakov, Gabriel García Márquez, grupurile muzicale Boney M. și Deep Purple etc. Este apreciabilă cursivitatea narațiunii, firescul dialogurilor, credibilitatea personajelor. Deși transferul povestirii, respectiv, a personajelor romanului într-o lume nepământeană, ireală, îi oferă autorului largi posibilități de manevrare, autorul nu face abuz de aceasta, nu dă frâu liber oricăror fantezii, ci recurge la ele dozat, în limita unei decențe intelectuale. În final, Vl. Pohilă a menționat că, deși romanul este scris într-o frumoasă limbă românească (deși autorul este de formație tehnocrat), cu regret, pe alocuri s-au strecurat și unele regretabile inadvertențe, niște ciudate calchieri din limba rusă. Aceasta este o dovadă în plus a tragediei pe care o trăim cu toții noi, basarabeni, supuși de-a lungul a două secole unui groaznic proces de rusificare a limbii și mentalității.

S-a referit la romanul *Somn letargic...* și **Nicolae Rusu**, directorul Fondului Literar al Uniunii Scriitorilor din Moldova, autorul unor romane, povestiri și eseuri cu o mare priză la cititorii basarabeni dar și din alte spații românești precum și din alte țări, prozele sale fiind traduse și în rusă, letonă, cehă, slovacă, germană, engleză, spaniolă, turcă. N. Rusu a scos în evidență originalitatea noii lucrări a lui Vl. Grecu, menționând că anumite momente și situații din *Somn letargic...* te duc cu gândul la *Maestrul și Margareta*, *Roman teatral* sau alte proze de Mihail Bulgakov. Unele pagini din romanul lui Vl. Grecu pot să amintească episoade din nuvele și romane de García Márquez. Totuși, avem în față o scriere națională, cu elemente de bază specifice atât realităților noastre, cât și abordărilor asimilate de unii scriitori români contemporani, de la transnistrenii Vlad Ioviță sau Vladimir Beșleagă (transnistreni și ei, ca și Vlad Grecu) și până la „regățeni” ca Marin Preda, Nicolae Breban sau Augustin Buzura.

Dumitru Constantin, poet și autor dramatic, a mărturisit că, având o relație amicală mai veche cu autorul *Somnului letargic...*, a asistat, într-un fel, la conceperea și realizarea acestei proze și poate confirma că Vlad Grecu este un prozator al căutărilor continue spre desăvârșire. Deși a apreciat mult noua proză a colegului și prietenului său, D. Constantin și-a permis și unele observații privind zugrăvirea cam schematic a anumitor personaje sau recursul la unele fraze nefirești pentru contextul romanului.

A fost ascultată cu interes și intervenția dnei **Victoria Fonari**, dr. conf. univ. la Universitatea de Stat din Moldova. Dumneaei s-a referit la factura modernistă a prozei lui Vlad Grecu, subliniind că prin acest roman autorul se înscrie în lista unor prozatori ce trezesc tot mai mult interesul simplilor cititori, dar și al specialiștilor. Criticii literari apreciază mult asemenea gen de scrieri,

considerând că așa romane sincronizează și mai mult literatura artistică românească cu cea din Europa de Vest. Totodată, dna V. Fonari a spus că este întru totul de acord cu moderatorul activității: romanul lui Vl. Grecu merită a fi promovat mai mult, inclusiv prin scoaterea unei noi ediții la o editură din Iași sau din București, ca să fie citit de un număr mai mare de cititori.

Punctul pe „i” în această discuție pe marginea romanului *Somn letargic...* a fost pus de maestrul **Vladimir Beșleagă**, bine cunoscut nu numai ca un prozator de marcă, ca un neobosit Om al Cetății, dar și ca un benevol și dezinteresat îndrumător și susținător al tinerilor scriitori de la noi. Domnia Sa a spus mai multe elogii la adresa noului roman, dar și a altor scrieri, publicate ceva mai înainte, de Vlad Grecu. Totodată, însă, distinsul scriitor, om de cultură și activist social, și-a exprimat regretul că la această activitate au vorbit numai „specialiști”, adică scriitori și filologi, pe când ar fi fost excelent dacă auzeam și opiniile unor simpli cititori, oameni pentru care, în fond, și scriu poezii, prozatorii, dramaturgii. Sau poate Vlad Grecu scrie numai

pentru prieteni, pentru colegii de breaslă?! Maestrul i-a făcut și câteva sugestii de care mai tânărul coleg de breaslă ar face bine să țină cont la definitivarea unor proze la care Vl. Grecu lucrează, inclusiv la o proză epică axată pe tema relațiilor deloc luminoase – cum le prezintă propaganda oficială – dintre moldoveni și ruși, în trecut și în prezent.

Conform tradiției stabilite la lansările de cărți, „ultimul cuvânt” l-a avut protagonistul manifestării. **Vlad Grecu** a mulțumit mult colegilor care au comentat noua sa lucrare, dând dreptate unora, dar exprimându-și și dezacordul cu unele opinii exprimate în cadrul manifestării. Totuși, se vede că dl scriitor a rămas satisfăcut de manifestare, de vreme ce a promis că lansarea noului său roman, care va apărea, probabil, la toamnă, va face-o neapărat în Sala cu Coloane a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, unde a trăit câteva ore extrem de plăcute și unde s-au simțit foarte bine și apropiații săi, membrii familiei, colegii de serviciu și prietenii din anii de studenție la Politehnică.

CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ „HRISTO BOTEV – GENIUL EPOCII SALE”

Angela OLĂRESCU
director, Filiala „Hristo Botev”

Bulgarii, ca și toate celelalte popoare, cinstesc memoria personalităților lor, care și-au adus contribuția la eliberarea și independența țării de sub jugul cotropitorilor străini. Una dintre aceste personalități este poetul și revoluționarul Hristo Botev. La 18 decembrie 2017 parlamentul bulgar a luat decizia ca anul 2018 să fie declarat în Bulgaria – Anul Hristo Botev. Declarația dată este consacrată aniversării a 170-a de la nașterea poetului Hristo Botev.

Cu acest prilej la biblioteca bulgară din Chișinău, care poartă cu mândrie numele eroului poporului bulgar, Hristo Botev, în data de 17 ianuarie 2018 s-a desfășurat conferința științifico-practică: **Hristo Botev – geniul epocii sale / Христо Ботев – български революционер, поет и национален герой**, moderator fiind doctorul habilitat în istorie, profesor Nicolai Cervencov. Dumnealui a menționat, că manifestarea dată va intra în is-

torie ca un eveniment de o importanță deosebită.

Cu un cuvânt de salut s-a adresat dna Angela Olărescu, directoarea Bibliotecii „Hristo Botev”, care a menționat, că este onorată, ca în incinta bibliotecii al cărei patron spiritual este Hr. Botev se desfășoară un eveniment de importanță majoră – conferința dedicată acestui revoluționar și poet, activist al renașterii bulgare a sec. XIX, personalitate care a lăsat o amprentă în dezvoltarea bulgarilor basarabeni. Pe parcursul anului 2018 la bibliotecă se vor desfășura mai multe activități dedicate lui Hristo Botev, menționând că deja bibliotecarii sunt implicați în aniversarea a 170-a de la naștere și s-a pregătit o expoziție de carte cu genericul *Христо Ботев – героят, който даде всичко за България*, care va fi expusă permanent pe parcursul anului. Le-a dorit savanților bulgariști o bună desfășurare a conferinței științifice, iar publicului prezent – emoții pozitive cu multă informație utilă.

Lucrările conferinței au început cu comunicarea *Hristo Botev – viața și activitatea literară*, în care dna Donca Șeneva, profesoară de limba și literatura bulgară la Liceul Teoretic Bulgar „V. Levski” din Chișinău a vorbit despre familia în care s-a născut poetul. Familia a fost numeroasă, dar nici până în zilele noastre nu cunoaștem

cu exactitate câți copii au crescut în familia Botio și Ivanka Petkov. Hristo Botev și-a petrecut copilăria crescând în familia învățătorului, iar după terminarea școlii generale din Kalofer, Botev, la vârsta de 16 ani, a fost trimis de tatăl său, Botio Petkov, să studieze la liceu în Odesa. Și nu a fost în zadar, impresionat de operele poezilor liberali ruși din acele timpuri, a început să-și creeze primele opere lirice, dar totodată și să-și stabilească legături puternice cu mișcările revoluționare rusești și poloneze din Odesa. Dna Șeneva a desemnat printr-o caracterizare amplă și viața celor trei frați și a surorii sale și îndeosebi maicii, Ivanka Botev. Casa în care a locuit poetul a fost arsă de turci de trei ori, dar de fiecare dată era reconstruită, astăzi casa natală a poetului este muzeu și mulți turiști frecventează acest loc, iar în curte este situat un monument în cinstea maicii sale și un Muzeu Național care poartă numele lui și în care sunt expuse exponate ce conțin informație despre genealogia familiei Botev, despre viața și activitatea sa revoluționară, obiecte personale ale poetului, publicistica sa.

Comunicarea *Hristo Botev și Basarabia*, în care dl Ivan Duminica, dr. în istorie, cu mândrie ne-a menționat, că în fiecare an bulgarii basarabeni din Republica Moldova la 6 ianuarie, în ziua de naștere a lui

Hristo Botev depun flori la monumentul poetului, aflat în sectorul Botanica al Chișinăului. Activitățile ce se desfășoară în capitala republicii noastre, la Chișinău, sunt importante, și nu întâmplător, deoarece în viața lui Hristo Botev o filă aparte îi este dedicată activității sale revoluționare. Cum a organizat și condus răscoala din aprilie 1876, ce a fost înăbușită, dar bulgarii din Chișinău au continuat să ajute co-nașionalii lor în lupta cu Imperiul Otoman. Bulgarii sunt mândri că aici, la Chișinău, în sectorul Botanica, o stradă este numită în numele poetului. În sectorul Centru se află Biblioteca bulgară „Hristo Botev”, filiala Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

Savantul Nicolai Cervencov, dr. habilitat în istorie a susținut comunicarea *Activitatea revoluționară a lui Hristo Botev*, unde a menționat, că în Bulgaria la momentul actual este în discuție informația despre localitatea unde s-a născut poetul – e Kalofer sau Karlovo. A relatat multe amănunte despre activitatea revoluționară a lui Hristo Botev, cum a format un detașament din 205 revoluționari, cu care s-a îndreptat spre regiunea Vrața, pentru a ataca oastea turcă. Toate acestea fiind pregătite pe când era în emigrație în România. Este discutabilă și versiunea, precum că Hristo Botev a fost împușcat de

turci. Unii istorici au presupus, că el a fost împușcat chiar de un soldat din detașamentul său, la 1 iunie 1876. Răscoala a fost înăbușită, dar datorită ei bulgarii au devenit mai curajoși și au organizat o altă răscoală ce s-a transformat într-un război de eliberare a Bulgariei de sub jugul otoman. În fiecare an la 2 iunie, ora 12.00, în Bulgaria răsună sirene pentru a-i onora pe cei ce au murit pentru libertatea țării. Oameni de peste tot stau nemișcați 2-3 minute până sirenele tac.

Ivan Zabunov, dr. în istorie, conferențiar, a menționat în comunicarea *Creația lui Hristo Botev*, că poeziile lui Hristo Botev sunt dedicate mamei, fraților, naturii, țării, primei dragoste, iar în unele din ele se evidențiază idei revoluționare, acele resentimente ale oamenilor săraci ce luptau pentru libertate. Pentru prima dată s-au descoperit unele date istorice, precum că Hristo Botev benevol, ca ascultător, a frecventat cursuri la Universitatea din Odesa. Acolo a făcut cunoștință cu scriitori și revoluționari ruși. De aceea se observă că lirica sa este influențată de democrații revoluționari ruși. Întorcându-se în Kalofer își publică prima poezie – *Mamei mele* în ziarul „Гайда”. Mai publică versuri și în alte ziare, ca „Дунавска зора”, „Свобода”, dar pregătește pentru tipar o carte, în care

sunt incluse primele lui poezii și proză, dar din lipsa sursei financiare nu este editată. Au fost menționate și recitate cele mai cunoscute și populare poezii ale poetului. Activând ca redactor la mai multe ziare și-a organizat și a început a edita ziarul „Будилник”, dar din lipsa finanțelor se stochează editarea acestui ziar. A scris puțin, deoarece era preocupat mai mult de activitatea revoluționară. În timpul vieții a fost editată prima și unica sa carte *Песни и стихотворения Ботева и Стамболова*.

Comunicarea *Simeon Ianev despre jubileul de 170 de ani al lui Hristo Botev* a dnei Elena Rațeeva, dr. în istorie, conferențiar, ne-a informat despre reflecțiile filosofului bulgar S. Ianev, despre locul lui Hristo Botev în memoria bulgarilor con-

temporani. În cugetările sale numite *Dacă ar fi știut?*, S. Ianev consideră că rolul istoric al lui Botev era prevăzut de soartă. Autorul menționează că mulți istorici de astăzi mitologizează personalitatea lui Botev prin căutarea răspunsurilor la întrebările: cine l-a ucis pe Botev, de ce acest erou bulgar a continuat lupta știind că nu este susținut în totalitate de populația bulgară? etc.

În final, moderatorul conferinței N. Cervencov a menționat, că Hristo Botev, acel care și-a dedicat viața pentru libertatea conaționalilor, este cel mai mare poet și erou al Bulgariei pe care oamenii permanent îl vor ține minte. Păcat, că poeți și publiciști talentați mor pe baricade la vârsta tinereții.

PROZĂ CARE REVIGOREAZĂ SUFLETUL, CONȘTIINȚA...

(Omagiu lui Nicolae Rusu la 70 de ani)

Vlad ZBÂRCIOG

Nicolae Rusu a venit în literatură direct din viață, adică fără a-și face un stagiul filologic. A venit din sfera productivă a societății, muncind mai mulți ani, după absolvirea Politehnicii din Chișinău, la un trust de construcții. Economist fiind, a deprins să contabilizeze și gândurile, dar mai ales cuvintele, să le folosească cu măsură, căutându-le locul potrivit, fără a face risipă. S-a impus dintr-odată, aducând o mireasmă proaspătă în tânăra proză de atunci (începutul anilor șaptezeci ai secolului trecut). Dăruit de Providență, venea cu un suflu de acasă, venea năvalnic, luând fără vreun efort deosebit pulsul prozei autentice. Părea că în literatură se revarsă o gură de oxigen, necesară și așteptată, proza lui părea să deschidă geamurile pentru a intra lumina, aerul pur al dimineții. Pe parcursul anilor, Nicolae Rusu nu s-a lăsat sedus de „noile” tendințe ce-și făceau tot mai insistent loc în literatură. Și-a continuat drumul, fidel valorilor estetice ale înaintașilor, mai ales ale scriitorilor ce au activat între cele două războaie mondiale, care i-au fost permanența, partea de zbor. A continuat să scrie într-un registru ce ține de tradiția mării literaturi românești și universale, de autentic, literatură care vine dintr-un „îndemn divin”.

Subiectele sale sunt universale, lumenești, adică cele dintotdeauna și toate converg spre căutarea adevărurilor vieții. Nu s-a jucat niciodată „de-a cuvintele”, „de-a frazeologizarea”. Supremația au avut-o mereu ideile, fapta, detaliul, infiltrându-și

gândul în materia abordată până la limitele posibilului. Spațiul prozei lui este spațiul gândirii lui, stilul, subtilitățile de limbaj armonizează cu rațiunea, cu cosmosul memoriei, cu ideile care-i frecventează mereu spiritul... Așadar, avem în proza lui Nicolae Rusu un nou „recurs la metodă” întru a lumina mai departe tradițiile cele mai bune ale literaturii românești, „recurs” la una din cele mai cunoscute și mai luminate magii ființiale a limbii strămoșești care ne ajută să nu ne pierdem simțirea, să nu-i risipim strălucirea în apele tulburi aduse de tăvălugul multicultural, într-un cuvânt, ne ajută să nu murim... Fiindcă, așa cum susțineau și înaintașii noștri, metoda aceasta, sprijinită pe cele mai bune tradiții ale prozei românești și universale, presupune însăși sănătatea limbii și scrisului nostru, vigoarea și frăgezimea netrecătoare a expresiei încărcate de sens, de simboluri, dar mai ales de frumusețe și optimism.

Firește, este loc în literatură și pentru experiment. Nicolae Rusu este deschis atât sufletește, cât și spiritualicește spre noi începuturi. În proza sa nu lipsește nici experimentul. Dar acest experiment este subordonat aceluiași proces de înnoire, de racordare la realitățile existențiale. Nu observăm oare particularități înnoitoare ale demersului său stilistic și filosofic în povestirile de proporții *Răzbumarea*, *Ploaia de aur*? Nu sesizăm oare trimiterea aluzivă, parabolică, așa zice, la „prezentul istoric” de azi din romanul *Marginea lumii*? Dar mai ales, dacă ne referim la „reconstruirea cri-

tică" a unui „trecut recent”, vorba Irinei Petraș din romanul *Naufragiul* sau din proaspătul roman *Pușlamielul*, apărut la Editura „Junimea” din Iași? Nu este oare un experiment reușit modalitatea de concepere și realizare a romanului *Lia*?...

Există în proza lui Nicolae Rusu un echilibru între dimensiunile ce alcătuiesc stâlpul de credință al artei scrisului, adică între sentimentul istoriei (realității) și cel al esteticului. Aceste două particularități se completează, experiența literară, stilul, tehnica scriiturii, viziunea, limbajul în funcție de timp și situație, dar și de nivelul de inteligență al protagoniștilor întregind mesajul estetic, sincronizându-i scrisul cu cele mai moderne modele de literatură. Stilul este modern și spontan, reflexiv, se pare că scriitorul nu depune efort, fraza vine fluent, împovărată de sensuri, metafore, parabole, conturând, împreună cu celelalte componente, o arhitectonică bine armonizată. Lecturându-i romanele, cititorul versat sesizează numaidecât starea sufletească și psihologică a autorului. Prozatorul se contopește cu contextul psihologic, se sincronizează, cum menționam ceva mai devreme, cu atmosfera, cu durerea, cu neliniștea, cu zbuciumul epocii și al personajelor. Totodată, sesizăm în proza acestui autor o corelație dintre rațional și emoțional, o dozare suficient de proporționalizată a psihicului și sentimentului, momente ce îi atribuie scrisului specificitate, vivacitate, ritm interior. Autorul dă dovadă de erudiție, de intuiție și de o bună documentare, posedă un instrumentar adecvat, în funcție de subiectul, mesajul estetic al fiecărei lucrări.

În *Naufragiul* (Editura „Viitorul românesc”, București, 2005), de exemplu, scriitorul nu se oprește la suprafața strict socială care abundă în lucruri și stări, întâmplări de tot felul. Prozatorul, dotat cu spirit și inteligență, pătrunde în substraturile de adâncime, trece în zonele mai puțin

frecventate ale existenței, acolo unde se dă lupta între cinste, virtute, omenie, adevăr pe de o parte, și corupția sufletească și morală, pe de alta. Cunoșcător în subtilitate al lucrurilor și al anturajului în care se desfășoară acțiunea, autorul, asemenea unui specialist de marcă în istorie, dar și a unui economist, destramă „cosmosul” manipulat cu dibăcie de acei care duc câte două vieți paralele, îi obligă la un exercițiu de mărturisire, de sinceritate, de iluminare, mai ales că lucrurile nu se reduc la doar orizontul de sub pleoape, ci avem a depăși, odată și odată, acest „teritoriu” al tranziției, avem a ne purifica sufletul și rațiunea de absurdul vieții.

Contopindu-și destinul personal cu cel al neamului, Nicolae Rusu trăiește pe viu durerile, neîmplinirile, suferințele neamului aflat la o răscruce de timp și într-o confruntare diabolică cu minciuna, cu răul social, cu slăbiciunile unor indivizi, care nu se pot identifica cu propria lor conștiință. Să apelăm în acest context la monologul protagonistei Taia din romanul *Al șaptelea simț*: „Îmi amintesc de observația ta, curioasă, de altfel, că totul se schimbă în lumea asta, începând cu adresele oamenilor, denumirile de străzi și terminând cu hotarele țărilor, cu denumirea lor, și numai marile puteri ale lumii rămân ca un monolit, ca niște stânci de granit pe care nu le ia nici gerul, nici soarele, nici vântul, nimic...” Scriitorul sugerează ideea că nimic nu poate fi schimbat într-o țară unde domină sau a dominat o ideologie care a inoculat în mințile oamenilor minciuna, neadevărul. Aceasta s-a întâmplat și cu neamul românesc din Basarabia. Dintr-un popor cu demnitate, cu o istorie și o cultură multimilenară ocupanții l-au transformat într-o populație hibridă, inoculându-i în conștiință că nu este ceea ce este cu adevărat. Scriitorul n-a ales întâmplător subiectul. Elementele pe care urma să i le expedieze naratorului fiecare dintre cei șapte colegi

de studii nu sunt doar niște detalii ale unui mecanism, ci și ale unei conștiințe care trebuie cultivată, ale unei noi dimensiuni de gândire. Scriitorul ne sugerează foarte subtil prin comportamentul personajelor sale că lucrurile nici nu aveau cum să se schimbe. În toate sferele vieții rămăseseră la posturi de răspundere eșalonul doi al comuniștilor, care nu aveau nevoie de schimbare, cu atât mai mult de reîntregirea țării. Nicolae Rusu punctează foarte subtil caracterele personajelor, care nu au capacitatea de a înțelege și a asimila noile dimensiuni de gândire impuse de schimbările din societate. Le lipsea (dar le mai lipsesc și astăzi) anumite elemente, legate de un simț aparte, poate cel de al șaptelea, ce le-ar fi deblocat conștiința...

Pe aceeași undă de simțire este conceput și proaspătul roman-pamflet *Pușlamielul*, în care autorul desfășoară un subiect de mare rezonanță. Este vorba de „corupția coordonată”, în structurile de stat fiind angajați funcționari cu o „atitudine cinstită față de corupție”, care ating în cele din urmă „o democrație coordonată”. Menționăm aici faptul că scriitorul recurge la o formulă originală, apelând la o metodă narativă asimilată, se pare, din lecturile marilor prozatori latino-americieni. Mario Vargas Llosa menționa, referindu-se la romanul *Un veac de singurătate* de Gabriel García Márquez, că prozatorul „a reușit să restabilească o filiație narativă întreruptă cu secole în urmă, să reînvie noțiunea cuprinzătoare, generoasă și magnifică a realismului literar de care dispuneau întemeietorii genului romanesc în Evul Mediu”. Ca și Márquez, prozatorul nostru se ia la întrecere cu realitatea însăși, încercând să „încorporeze romanului tot ceea ce există în comportamentul, memoria, fantezia sau coșmarurile oamenilor, să facă din narațiune un obiect verbal care să reflecte lumea așa cum este ea: multiplă și oceanică”. Nicolae Rusu demonstrează că este „un

promotor al autenticului, al existențialului” (Iulian Ciocan), subordonându-le aceleiași realism literar... *Havuzul* (1982), *Lia* (1983), *Totul se repetă* (1988), *Avem de trăit și mâine* (1992), *Ploaia de aur* (1997), *Șobolaniada* (1998), *Treacă alții puntea* (2000), *Marginea lumii* (2001), *Naufragiul* (2005), *Al șaptelea simț* (2015), *Pușlamielul* (2017) l-au situat pe Nicolae Rusu în rândul celor mai înzestrați prozatori ai generației șaptezeci-optzeci, generație care a impus în literatura română din Basarabia o nouă formulă și o nouă viziune, o nouă modalitate de a scrie proză, dar și cel mai important, a încercat o sincronizare cu proza scriitorilor de peste Prut. Astăzi scriitorul participă activ la spectacolul literar românesc, editându-și romanele, nuvelele, povestirile atât în spațiul pruto-nistean, cât și la edituri prestigioase din țară. Conștient de faptul că avem o perspectivă cosmică a gândirii, o înțelepciune creată de propria noastră istorie, cu toate victoriile și suferințele pe care le-am trăit, începând cu timpurile imemorabile și până în prezent, Nicolae Rusu cultivă o proză de idei, o proză sprijinită pe criterii naționale, promovând o viziune planetară asupra lumii...

...Într-un moment de confesiune, nea Serafim, protagonistul romanului *Marginea lumii* (Editura „Augusta”, Timișoara, 2001), constată că centrul universului se află în noi înșine. Iar călătoria celor șapte la „marginea lumii” este o călătorie spre sine, spre eul interior, spre esența existenței fiecăruia. Fiindcă „marginea lumii e acolo unde se termină speranța și credința, dar neapărat și dragostea, adică omenia...”. Într-o altă lucrare, *Ploaia de aur*, deosebită de altfel prin intenția autorului de a pătrunde în tainele sufletului uman, încercând să dezvăluie „misterioasa și paradoxala unitate a vieții și a morții”, Nicolae Rusu scrie: „Un filosof susținea că orice lucru, material sau abstract, conține în sine o anumită doză de energie”. Proza lui Nicolae Rusu

este saturată de energie. O energie care lecuiește, revigorează sufletul, conștiința. Fiindcă vine dintr-o armonie declanșatoare de energii benefice, dintr-un germen cu

particularități divine, preluate din însuși spiritul neamului nostru, un neam cu o vechime multimilenară și ocrotit pe parcurs de providență.

ACTRIȚA CARE A IEȘIT DIN... „BUZUNAR”

*Larisa UNGUREANU,
critic de teatru*

Da, actrița Silvia Luca a devenit cunoscută publicului după ce a jucat în „Teatrul de Buzunar” rolul Marchizei de Marteuill din spectacolul „Legături primejdioase” de Choderlos de Laclos în regia lui Sandu Vasilache. Era anul 1993. Spectacolul a avut un succes răsunător, „Teatrul de Buzunar” fiind la acea vreme un proiect inedit: teatru independent. Silvia Luca s-a manifestat plener în acest spectacol, devenind apreciată de public și de critici – la Chișinău și la București. Tocmai atunci

revista „Sud-Est” desfășura un colocviu cu participarea unui mare grup de critici, regizori, dramaturgi, actori din România și Republica Moldova. „Teatrul de Buzunar”, evident, a fost invitat cu acest spectacol peste Prut. Prin ce s-a făcut remarcată Silvia Luca? În primul rând, prin frumusețea și grația ei (intenționa să devină balerină!). Totul era armonios la ea: mișcarea, gestul, ținuta. Și vocea. O voce de o sonoritate aparte. Fiecare cuvânt, fiecare frază exprima o stare. Personajul ei, Marchiza de Marteuill, era îmbrăcată în gri, de altfel, celelalte personaje erau în negru, cu unele mici excepții, culoarea neagră fiind culoarea predominantă a spectacolului. O culoare care o „prindea” atât de bine! Purta mănuși negre și lungi până la cot. Avea părul negru, tăiat scurt și un pic buclat. Fața palidă contrasta izbitor cu negrul hainelor.

În fața noastră se născuse o glorie a teatrului din Republica Moldova. Pe care am aplaudat-o, de-a lungul anilor, în neenumărate spectacole: fie pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu”, fie pe scena Teatrului Dramatic Rus de Stat „A.P. Cehov”, actrița vorbind liber atât româna, cât și rusa. A jucat și în film, mult mai puțin, decât în teatru, fiindcă cinematografia noastră produce puține filme, dar are la activ câteva roluri în: „Strada felinarelor stinse” (1991), „Tangou deasupra prăpastii-

Silvia Luca în spectacolul „Legături primejdioase”

ei" (1997), „Mirajul dragostei" (2006), „Lupii și zeii" (2009).

Dar să revenim la începutul anilor `90 ai secolului trecut, când teatrul nostru a cunoscut profunde schimbări, la care au contribuit și actorii. Regia tânără, iar printre ei era și Sandu Vasilache, a „intrat" în forță în arta teatrală, venind cu o nouă estetică și cu un nou limbaj de expresie. „Purtătorii" acestui limbaj erau, în primul rând, actorii. Silvia Luca era actrița perfectă, capabilă să „traducă" în imagini scenice ideile regizorale ale „halucinantului", vorba lui Ion Ungureanu, Sandu Vasilache, care venea cu un teatru cu totul și cu totul nou. În teatrul său nu exista scenografie sau exista o minimă scenografie. Expresia corporală era unul din attributele limbajului scenic, pe care actorii săi, inclusiv Silvia Luca îl posedă și-l reda cu multă ingeniozitate.

Am admirat-o în „Anna Karenina" de Lev Tolstoi (versiunea scenică – Sandu Vasilache), în care Silvia Luca a jucat-o pe eroina principală. Spectacolul, montat pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu" a fost conceput ca un poem despre înălțătorul sentiment al dragostei. Cum este să joci într-un spectacol de origine poetico-metaforică? Ei bine, Silvia Luca a reușit să dea viață acestei eroine care, deși are un sfârșit tragic, a rămas nemuritoare. Emoția se citea în fiecare gest, în tremurul vocii, în disperarea gesturilor care, uneori, păreau frânte.

Ca orice actriță talentată, Silvia Luca este capabilă să joace nu doar în drame și tragedii, ci și în comedii. Un rol măiestrit interpretat a fost Agnes din „Școala nevestelor" de Moliere, montat de un regizor moscovit Aleksei Kiriușcenko în 1997. Atâta libertate, fantezie, farmec și haz exprima jocul Silviei Luca... A fost o adevărată revelație!

Anii `90 sunt anii de glorie ai actriței. A evoluat în „Amadeus", „Un veac de singurătate", „Steaua fără nume" (un specta-

col muzical), „Hamlet", toate montate pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu" de Sandu Vasilache, care era și director artistic. Din păcate, la sfârșitul anilor `90 în teatru s-au produs schimbări, care s-au reflectat negativ asupra colectivului. Sandu Vasilache împreună cu Silvia Luca, care este și soția sa, și, odată cu ei, o bună parte din tinerii actori care constituiau miezul trupei, au plecat din teatru. Au plecat în România unde, o parte din ei, și-au construit o nouă viață și au rămas acolo. Deși Silvia Luca a continuat să joace în spectacolele, montate de Sandu Vasilache la București, după câțiva ani au revenit înapoi la Chișinău. Silvia Luca a fost angajată la Teatrul Dramatic Rus de Stat „A.P. Cehov", Sandu Vasilache fiind director artistic. A jucat în mai multe spectacole (în „Richard al III-lea", de exemplu), continuă și în prezent să colaboreze cu această trupă, dar făcând parte din trupa Teatrului Național „Mihai Eminescu", unde este distribuită într-o largă galerie de spectacole. „Panică la Grand Hotel", „Filumena Marturano sau Divorț în stil italian", „Casa de pe graniță", „În ochii tăi fermecători", „Casa Zoikăi", „Balamucul vesel" – iată doar câteva dintre ele, care fac parte din repertoriul curent al teatrului. În majoritatea lor, Silvia Luca joacă rolurile principale. De mare dimensiune dramatică este rolul Evei din spectacolul „În ochii tăi fermecători" după opera lui Gib Mihăiescu. Zoika sau Zoia Denisovna, femeie de afaceri, din spectacolul „Casa Zoikăi" după M. Bulgakov, este perfidă, „dată dracului", este femeia care „te vinde și te cumpără". Actrița a reușit să combine aceste calități și să creeze un personaj care nu se uită.

Silvia Luca are vocația teatrului. S-a dăruit scenei cu toată forța și perseverența. A trecut din rol în rol, căutând desăvârșirea. Este exponentul unei generații de actori care, în noile condiții socio-economice și politice, a contribuit la construcția artistică a Teatrului Național „Mihai Eminescu", la

amplificarea și fortificarea ideii de teatru românesc.

Silvia Luca s-a născut la 26 ianuarie 1968, în orașul Orhei. Și-a făcut studiile la Moscova, la Institutul Unional de Cinematografie (VGIK, anii 1985-1989). A jucat la: Teatrul „Luceafărul”, „Teatrul de Buzunar”, Teatrul Dramatic Rus de Stat „A.P. Cehov”. În prezent face parte din trupa Teatrului Național „Mihai Eminescu”.

Este membră a Uniunii Teatrale din Moldova. Maestru în Artă.

Bibliografie selectivă:

Luca, Silvia. „Nu-mi pot imagina un teatru fără femei”: interviu cu Silvia Luca.

Consemnare: Irina Nechit. In: Basarabia. 1999, nr. 1, p. 12.

Luca, Silvia. „Acasă la București”: interviu cu actrița. Consemnare: Angela Aramă. In: Capital magazin. 2004, nr 29, p. 18-19.

Silvia, Luca [date biogr.]. In: Realități culturale. 2014, nr 1, p. 13.

Ungureanu, Larisa. Arta jocului se-nvață. In: Literatura și arta. 1997, 10 apr. p. 6.

Ungureanu, Larisa. Despre teatrul basarabean nu se mai vorbește în șoaptă. De ce? In: Teatrul Național (România). 1997, nr 1, p. 10-11.

„SPER SĂ VEDEM ÎN ACEST AN ȘI FĂCLIA MULT AȘTEPTATEI SCHIMBĂRI..”

Interviu cu Vlad Pohilă, publicist, lingvist, scriitor

Domnule Vlad Pohilă, ca publicist, ca lingvist, ca om de cultură, toată viața ați consacrat-o promovării ideii naționale, al cărei scop este – și despre aceasta se vorbește azi cu voce tare – revenirea la țara noastră de glorie și de dor. În martie am sărbătorit un secol de la unirea Basarabiei cu România, iar în decembrie vom marca un secol de la desăvârșirea Marii Uniri din 1918. Cum apreciați evenimentele desfășurate cu simbolul tricolor acum 100 de ani și cum ar trebui să folosim acest eveniment istoric pentru ca la 1 Decembrie, la Alba Iulia, să dansăm entuziasmați Hora Unirii?

Ar fi o vădită exagerare să spun că toată viața mi-am consacrat-o ideii naționale. În realitate, am început să promovez și să apăr românismul atunci când am înțeles cât de mult sunt prigonite la noi toate aspectele cauzei naționale: prin rusificare acerbă, prin falsificări penibile, prin restricții absurde, prin intimidări în stil stalinist, în fine – prin propagarea unei nepermise agramații și a unei indiferențe crase, ba chiar a unei atitudini dușmănoase față de ideea românească... Gândul de a lămuri importanța și splendoarea valorilor noastre naționale mi s-a întărit atunci când în discuții cu prieteni, colegi, rude, mi-am dat seama că am în față mulți conaționali de treabă, dar rătăciți, din varii motive, iar eu parcă dețin un set de cunoștințe și argumente greu de respins; când am observat că „pledoariile” mele au efect, sunt capabile să îndrepte ori chiar să schimbe unele viziuni tributare propagandei sovietice.

Nu-mi asum nici un fel de merite deosebite, decât poate faptul că, biblic vorbind, mi-a plăcut să cercetez, să citesc, să studiez, să caut răspuns la întrebări ce mă frământau, dar pe care și le puneau și alții din anturajul meu. Meritul cel mai mare îl au părinții mei, Ion și Ileana Pohilă (mama, născută Prisăcaru, în satul Cubolta al lui Pan Halippa) – niște țărani cu patru clase românești, care s-au dovedit a fi suficiente pentru a se atașa exclusiv și definitiv de țara în care și-au trăit copilăria, adolescența, tinerețea și în care au pus temelie casei și marii noastre familii, cu cinci fiice și patru fii, eu fiind al șaptelea și mezinul. În plus, ambianța, atmosfera din școala generală din Putinești - Florești, care avea numeroși profesori de excepție, unii cu studii la Iași, la București și chiar la Paris! Plus, tot ce am putut lua mai bun de la Secția de jurnalism a Facultății de Litere a Universității de Stat din Chișinău. Nu pot să nu menționez și meritul, cu totul deosebit, al rudelor noastre din România, o soră (tanti Liuba) și doi frați (unchii Anton și Leonid) de-ai lui tata care, refugiați în 1944, după 1958 au beneficiat de dreptul de a veni la noi destul de des, aducându-ne nu numai ceva îmbrăcăminte, încălțăminte, dulciuri, dar și cărți, discuri cu muzică populară și ușoară, însă esențial – unchii, mătușa, verișorii de la București: Virgil, Doina, Gigi, Cătălin – ne povesteau diferite episoade din viața lor, din istoria și din cultura românească. În plus, ne antrenau în discuții firești, nepretențioase despre limba română, despre identitatea noastră românească, or, aceste discuții au avut, pentru noi, rudele lor din

Basarabia, un rol esențial, decisiv, pentru a înțelege niște lucruri fundamentale, pentru a ne forma ca români.

În anul Centenarului Marii Uniri au avut loc la noi mai multe evenimente spectaculoase, și așa numi aici declarațiile a circa 160 de primării din R. Moldova de a se uni cu România. Da, aceste decizii poartă un caracter mai mult simbolic, dar în istoria noastră multe au început de la acțiuni simbolice: și revoluția de la 1848, și „Mica Unire” din 1859, și activitatea Sfatului Țării, din anii 1917-1918, ba chiar și anii de renaștere a demnității naționale a basarabenilor și nord-bucoveninilor, din 1988-1991. Efectele acestor și altor acțiuni cu caracter simbolic au fost întru totul concrete, palpitate, eficiente și benefice pentru noi. Dincolo de simboluri, așa aminti, în context, numeroase apariții editoriale remarcabile (numai cât fac volumele „Basarabia, pământ românesc”!), multe conferințe, emisiuni radio și TV, alte diferite evenimente culturale cu un puternic impact asupra concetățenilor noștri.

Cunosc oameni, și de la Chișinău, și de la București sau Iași, care consideră că în acest an centenar s-au acumulat premisele pentru reunirea Basarabiei sau măcar a Republicii Moldova cu România. Tot așteptând acest miracol de prin 1990-1991 – tocmai atunci mi se părea oportună, reală, șansa Reunirii! – astăzi am ajuns un sceptic în această problemă, oricât de mult mi-aș dori realizarea ei. Scepticismul meu se întemeiază și pe adevărul incontestabil că în aceste aproape trei decenii de așteptare, prin fața ochilor noștri s-au perindat numeroase proiecte, dar nu și mai puțini profitori de acestea, care într-o ultimă instanță au renunțat la ideea Reunirii, unii devenind adversari deschiși ai românismului. Este adevărat că numărul adeptilor Reunirii e în continuă creștere, deși, după cum se vede, nu e în descreștere nici hoarda adversarilor unionismu-

lui. Pe de altă parte, însă, mă bucur că în acest răstimp s-au făcut foarte multe „mici reuniri”: căsătorii, alte forme de înrudire, înfrățiri de localități și instituții, firme mixte, încadrări, angajări în diferite programe culturale și economice, ba chiar și impuneri, ale multor basarabeni la cele mai diferite proiecte spirituale, economice și politice lansate de la București sau din alte mari centre din Țară.

După absolvirea în 1975 a studiilor de ziaristică la Universitatea de Stat din Moldova, ați lucrat, timp de vreo șase ani, în calitate de ghid și interpret în turism, specializat pentru marile muzee de artă din Moscova și Sankt Petersburg. Deci, ați avut ocazia să comunicați cu grupuri de turiști români care vizitau Uniunea Sovietică. Pe atunci, pentru noi era o adevărată minune, dar și un mare risc, să întâlnești și să vorbești cu un român din dreapta Prutului. Cu care dintre oamenii de cultură din România ați făcut cunoștință în timpuri sovietice, ca să continuați contactele cu ei și după destrămarea URSS?

Am lucrat atunci ghid și translator, ca să zic așa, „pe două paliere”, primul fiind ghidajul în marile muzee din Moscova și Petersburg, când, după absolvirea unor teme nice studii de specialitate, prezentam turiștilor din România, dar și din Bulgaria splendori muzeistice precum Tezaurul Rusiei (numit „Orujeinaia palata”, adică Sala armelor) și cele trei catedrale din Kremlin, Galeriile de artă rusă „Tretiakov”, Muzeul de arte occidentale „Pușkin”, faimosul Ermitaj... A fost o experiență nemaipomenită, căreia m-am consacrat cu multă pasiune. Pe al doilea „palier” activam mai ales iarna, la Chișinău, aici având ocazia unică să le „suflu” anumite adevăruri despre noi turiștilor din țări ale căror limbi le cunoșteam (bulgari, iugoslavi, polonezi, francezi), dar și multor excursioniști din Rusia sau din alte republici ce formau pe atunci

URSS. Am avut marea satisfacție de a lucra cu numeroși turiști baltici, oameni extrem de inteligenți și curioși, receptivi la orice informații ce nu cadrau cu stilul oficial.

Deși mi-au fost dragi toți turiștii pe care-i însoțeam, firește, cu românii am avut o relație mai strânsă și

o comunicare mai de suflet. Fac aici o precizare: a fi român în Rusia era cu mult mai simplu decât la Chișinău, respectiv, și comunicarea cu românii din Țară era practic nestingherită – acolo, „marele pericol” îl prezentau alții: americanii, britanicii, francezii, RFG-iștii... În anii cât am lucrat ghid și translator am cunoscut foarte mulți români extraordinari, oameni inteligenți, fini cunoscători ai istoriei, literaturii, artelor – și române, și universale. Am beneficiat din plin și de faptul că în acea perioadă aveam zilnic alături DEX-ul, un DEX viu, uman! Cu mulți din turiștii mei am stabilit relații cordiale de-a lungul anilor. Dacă ar fi să pun deoparte trei persoane cu totul deosebite din acea galerie imensă de foști turiști ai mei, aș aminti, în primul rând, de Raoul Șorban, profesor de istoria artelor la Institutul „N. Grigorescu” din București; apoi de inginera bucureșteană Lia Sandu, devenită ulterior, prin căsătorie Lia Roberts și... multimilionară, la Las Vegas, SUA, apoi și candidată la postul de președinte al României, din partea diasporei, la începutul anilor 2000; în fine, de Nicu Ceaușescu... – da, fiul mai mic al conducătorului de atunci al României.

Sunteți unul dintre intelectualii basarabeni care au luptat și au riscat cel mai mult pentru readucerea și oficializarea alfabetului românesc în Moldova sovietică. În 1989, înainte de a fi instituționalizat oficial acest alfabet, în RSS Moldovenească, Dvs., împreună cu alți câțiva neînfricați de la Chișinău, ați mers la Riga, în Letonia, și ați editat clandestin prima publicație cu grafie latină din Basarabia sub ocupație sovietică - *Glasul*.

La ce riscuri v-ați expus atunci? Ce soartă a avut *Glasul*, dar și acei care au lansat și realizat această idee?

Și datorită revistei *Glasul* am avut parte de o experiență nemaipomenită, nesperată, aș zice. Și cum lucrurile – poate mai ales cele bune – se uită prea repede, mă văd nevoit să precizez că ideea editării *Glasului* a fost lansată de Ion Druță, în toamna lui 1988, fiind preluată de Leonida Lari și de Viorel Mihail, fiecare din aceștia având câte o echipă care într-o fază inițială au conlucrat destul de armonios.

În Letonia, la Riga, am fost în februarie – martie 1989, cu ziaristul Virgil Zagaievschi și cu Horia Zava (Iurie Zavadschi), ziarist și pictor, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească, s-a prăpădit prea devreme și prea osândit de soartă. Zava era autorul machetei, redactorul artistic al acestei publicații din care putea să apară doar un singur număr și tot una era să rămână în istoria noastră recentă. Tipărirea revistei noastre în Letonia a fost destul de anevoioasă, și din cauza prudenței excesive sau poate indiferenței letonilor, dar și din niște motive ce țin de orgoliile moldovenilor – acele orgolii atât de fin surprinse și atât de aspru condamnate de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*. La un moment dat, ni s-a cerut să schimbăm vreo patru pagini din cele 12, câte avea *Glasul*, și dacă eu am zis „Vom vedea...”, Zava, om cu un suflet ca pâinea cea caldă, dar și cu un caracter foarte puternic a spus categoric: „Nu schimbăm nimic...” Și tot Zava a purces la căutarea unor șanse oneste de a publica revista în care făcuse cu o nețărmurită dragoste nu numai fiecare pagină, fiecă coloană, fiecă titlu, dar și fiecare literă românească! (am în vedere literele cu semne diacritice). În fond, datorită lui Zava a și fost tipărit primul număr al revistei *Glasul* la Jelgava, un oraș la vreo 50 km de capitala letonă, chit că a apărut sub auspiciile Societății de cultură românească „Dacia”,

fondată la Riga de cuplul Leons Briedis, poet și faimos traducător din literatura română, și poeta și traducătoarea Maria Macovei-Briede. La Vilnius, în Lituania, unde am fost în luna iulie 1989, din nou cu Zava, și cu Dan Borș-Spătaru, totul a decurs mai altfel, inclusiv sau poate exclusiv datorită faptului că am beneficiat de sprijinul dezinteresat și extrem de călduros al conaționalei noastre Lica Melnic-Žalakevičienė și al soțului ei, celebrul regizor Vytautas Žalakevičius – generațiile mai în vârstă țin bine minte filmul său „Nimeni nu voia să moară”, despre rezistența antisovietică a lituanienilor.

În ambele republici baltice am simțit cum plana aerul primenirilor, cu mult mai puternic, mai impresionant decât la noi. La Statuia Libertății din centrul Rigi, am semnat și noi, trei basarabeni, pe o listă enormă prin care se adunau semnături pentru condamnarea Pactului Molotov-Ribbentrop. Tot acolo, se deschisese o cantină pentru nevoiași (care, conform propagandei oficiale, nu existau în URSS!). Curiozitatea gazetărească ne-a împins și pe noi acolo, era deja „la spartul târgului”, adică atunci când cantina se golise – și de bucate, și de vizitatori. Am întrebat-o pe doamna directoare câți beneficiari a avut cantina în acea primă zi, și cam câți să fi fost ruși, și câți letoni. Ne-a răspuns că în trei ore au luat masa vreo 400 de persoane dar, a adăugat șefa, fiți siguri că au fost numai rusolingvi: „Nici un leton nu ar mânca din mila ocupanților, aspiritorilor... Poate vor veni când vom fi independenți, atunci nu ne vom rușina de sărăcia noastră, deși, desigur, ar fi mai bine ca letonii să nu știe niciodată de sărăcie, de comunism, rusificare, represiuni, deportări și alte umilințe...”.

La Vilnius, schimbările, mai exact, spasmele prăbușirii imperiului sovietic le-am simțit chiar a doua zi după sosire, când Lica și Vytautas ne-au dus la editura... Co-

mitetului Central al Partidului comunist din Lituania (sic!), unde a și fost tipărit nr. 2 al *Glasului*. Acolo, la CC-ul comunistilor lituanieni, am trăit un episod memorabil: regizorul V. Žalakevičius ne-a introdus în biroul secretarului al treilea al CC, adică la funcționarul de partid responsabil cu munca ideologică. „Frate, i s-a adresat regizorul, tinerii aceștia sunt din Moldova și au nevoie de ajutorul nostru...” „Cu ce-i putem noi ajuta, maestre?” întrebă liderul de partid. „Vezi, tu, frate, lor, moldovenilor, rușii le-au luat mai mult decât nouă...” făcu nu știu cum ambiguu Vytautas. „Dar ce puteau să le ia rușii mai mult decât nouă?!” întrebă derutat ideologul comunistilor din Lituania. „A-be-ce-le...”, spuse pe silabe maestrul. „Abecele” înseamnă în lituaniană alfabet... „Ah, da, mi-am amintit, citisem undeva despre această nebunie, despre această crimă...”, a rostit brusc întristat secretarul CC-ului lituanian. „Firește, îi vom ajuta cu tot ce putem, le punem la dispoziție imediat strictul necesar: garnituri de litere, un linotip, meșteri tipografi, hârtie...” Voiam să-i spun acelui străin o vorbă, dacă nu un răcnet de mulțumire, de recunoștință, de admirație, însă mă copleșiseră niște emoții atât de puternice încât nu-mi venea atunci în cap nici o frază în română, nici în rusă ori în franceză, nu că în lituaniană, chit că o vorbeam în genere binișor. Peste câteva zile, când nr. 2 al *Glasului* a fost tipărit, am căutat un prilej să-i mulțumesc, totuși, în frumoasa lui limbă maternă, pentru înțelegere, solidaritate și inteligență, spunându-i și despre drama lui Lucrețiu Pătrășcanu, despre osânda la care a fost supus, în fond, doar pentru că se considera mai întâi român, apoi și comunist. „A suferit, probabil, și pentru că era singur, acest român. La noi, în republicile baltice, cred că fiecare al doilea membru de partid comunist știe că trebuie să fie mai întâi fiu al poporului său, apoi – posibil – și ostaș al partidului...”, a

zis la despărțire acel tânăr lituanian care peste un an era să fie în rândurile fruntașilor mișcării de eliberare națională din patria sa.

Firește, știam că ne expunem unor riscuri făcând aceste „escapade”, dar, vă rog să mă credeți, ne gândeam atunci cel mai puțin la foarte posibile neazuri sau chiar represiuni din partea autorităților. În plus, orice temeri s-au șters din suflete și din memorie la vederea, în seara sosirii la Chișinău, cu nr. 1 al *Glusul*-ui, în special, cum sute de persoane luau câte un exemplar de revistă ca pe o lumânare aprinsă în noaptea Învierii... Îmi stăruie și acum în fața ochilor zeci de basarabeni: tineri, femei și bărbați mai în vârstă, cu lacrimi în ochi, ducând revista *Glusul* în brațe ca pe un prunc...

De altfel, în același an, 1989, ați pregătit și editat îndrumarul „Să citim, să scriem cu litere latine”. Cine v-a susținut atunci și cu care dintre lingviștii redutabili ai acelor vremuri ați colaborat?

Acest „abecedar pentru adulți” l-am elaborat de capul meu, dar am fost „instigat” de Chiril Vaculovschi, un patriot fervent, redactor-șef la editura didactică „Lumina”. Am beneficiat de concursul Vitaliei Pavlicenco, pe atunci redactor la editura Academiei, ea era printre puținii intelectuali de la Chișinău care deținea legal mașină de dactilografiat cu litere latine. Nu pot să nu amintesc de redactorul de la editura „Lumina”, Natalia Suruc, care, citind manuscrisul îndrumarului meu, a declarat că astfel, iată, „a dădăcit poate cel mai scump prunc”. În 1989, deja după 31 August, am participat la întocmirea, în cadrul Institutului de Filologie al AȘM, a îndreptarului *Norme ortografice ale limbii române*, o lucrare ce nu și-a pierdut valoarea nici astăzi. La elaborare au participat mai mulți lingviști de seamă: Silviu Berejan, Anatol Ciobanu, Ion Dumeniuk, George Rusnac, Ion Țcu, Nicolae Mățaș ș.a. După cum menți-

onează într-un articol recent, dna dr. Maria Cosniceanu, subsemnatul era unicul autor fără titlu științific sau grad didactic, cum am și rămas, de altfel, până acum, ceea ce nu mi-a creat vreodată complexe.

În 2010 vi s-a înmănat cea mai înaltă distincție de stat - „Ordinul Republicii”, iar în 2014 Președintele României v-a decorat cu Ordinul „Meritul Cultural” - în grad de Ofițer. De fapt, mie întotdeauna mi-a plăcut să spun că Vlad Pohilă este ofițerul limbii române în Basarabia... Care, totuși, dintre aprecierile pentru ceea ce faceți vă este mai aproape de inimă?

Desigur, m-au emoționat aceste distincții, cu atât mai mult cu cât ele mi-au fost acordate cu niște formulări îmbucurătoare: pentru măiestrie jurnalistică în promovarea limbii române și a altor valori naționale – redau din memorie esența acelor motivații. Aprecierea supremă a muncii de gazetar este, în opinia mea, atunci când promovezi valori nerecunoscute sau pe nedrept neglijate ori date uitării, talente aflate în germinație, profesioniști și pur și simplu oameni de omenie ale căror fapte nobile merită a fi cunoscute și prețuite de mai multă lume. Pentru un propagator al limbii române, la noi, în Basarabia, nota maximă este atunci când auzi tot mai mulți conaționali vorbind și scriind mai îngrijit, mai corect, mai fluent graiul matern. Este o notă ce se obține tot mai greu, tot mai rar, și nu e la mijloc lipsa de generozitate a conaționaliilor, ci efectul dezastruos al ocupației, al cruntei rusificări, al violentei sovietizări la care am fost expuși.

Toți acei care vă cunosc, menționează modestia, cumsecădenia și generozitatea Dumneavoastră, pe care le manifestați mereu și în orice împrejurări. Știu că nu numai grație cunoștințelor și talentului de care dați dovadă, dar și datorită acestor calități umane mulți oameni de cultură, dar și din alte domenii se bucură de prietenia Dumneavoastră. Cu care

dintre ei v-ați porni oricând prin focul și para propagandei antiromânești?

Am mulți oameni dragi, și nu numai în spațiul românesc, ci și în lumea largă, oameni de diferite etnii și religii, purtători ai celor mai diferite culturi și mentalități. Am fost întrebat cândva, într-un interviu radiofonic, de către o colegă de breaslă, Emilia Ghețu, dacă îmi ajunge prietenie, simpatie, căldură pentru mulțimea de oameni apropiați sufletului și i-am răspuns exact ceea ce cred și acum: teamă mi-e că anii câți mi-i va slobozi Cel de Sus nu îmi vor ajunge să le dăruiesc din dragostea mea, din căldura sufletului meu.

Dacă e să ne referim la lucruri majore, cum ar fi, primordial, protejarea valorilor naționale, asemenea acțiuni se realizează eficient de către echipe bine consolidate, care au în frunte lideri onești, puternici, implacabili. Tocmai aici apare la noi o mare problemă: vechiul regim, sovietic, a avut grijă să promoveze prioritar lideri doar în aparență puternici și rezistenți, dând preferință mai ales unor demagogi, farisei, ipocriți, carieriști, profitori. Practica aceasta nefastă a marcat, în linii majore, și etapa de după 1989, și nu numai în Basarabia, ci și în întregul spațiu românesc. Este cumplit ceea ce vreau să spun, dar nici să tac nu pot: și la București, și la Chișinău, se face simțită o gravă criză de lideri pe care am putea să-i urmărim necondiționat, după care să mergem cu convingerea că, lăsând pe altarul Neamului oricâte jertfe s-ar cere, într-un final am putea ajunge și la izbânda noastră românească...

Ca om de cultură, v-ați manifestat pe multiple planuri - literatură, publicistică, lingvistică, traduceri, bibliologie etc. - și asta a făcut, consider eu, să pierdem un scriitor de piscuri carpatine. Pe când o surpriză de operă literară semnată de Vlad Pohilă?

Am scris, în ultimele trei-patru decenii câteva zeci de nuvele, vreo zece am

publicat, câteva dintre ele bucurându-se de aprecierea unor scriitori de seamă ca Alexandru Cosmescu, Aureliu Busuioc sau Nicolae Rusu. Am scris proză scurtă numai atunci când subiectul nu-mi dădea pace, mă chinuia, parcă dorindu-se a fi înșirat pe hârtie. Prin anul 2005 sau 2006 am adunat în calculator vreo 12 nuvele, cu gândul de a scoate o primă carte de proză. Tocmai atunci blocul în care locuiesc a fost prădat și în garsoniera mea, negăsind nimic de valoare (hoții, evident, nu s-au uitat la cărți sau la cele câteva tablouri!), mi-au furat calculatorul, cu toată arhiva. Mi-am zis atunci că cineva a hotărât să mai îngădui cu tipărirea prozelor... Cred că voi reveni la această preocupare, numai că deocamdată nu-mi pot permite luxul de a scrie proză, atâta timp cât trebuie să-mi asigur o existență cât de cât decentă din publicistică, din redactări, din traduceri. Mă consolez și la gândul că am o publicistică, în genere, beletristică, literară – asta mi-a spus-o la finele anului 1989 și maestrul Aureliu Busuioc, atunci când m-a îndemnat să depun dosarul pentru calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor. O colegă de breaslă, cercetătoare și publicistă, nici nu numește eseuri, ci povestiri sau nuvele, unele scrieri de ale mele cum ar fi cele despre Maria Tănase, Anița Nandriș-Cudla, Nicolae Iorga, Mircea Vulcănescu, Constantin Brâncuși, Nichita Stănescu, Raoul Șorban, Nicu Ceaușescu; Feodor Dostoevski, Lilli Promet, Gabriel García Márquez, Edith Piaf, Vladimir Vîsoțki, Salvatore Adamo...

Urmăriți viața politică? În anul curent ea este marcată de două mari evenimente – alegerile locale în capitală și alegerile parlamentare. Pot fi ele de cotitură în soarta Republicii Moldova? O altă cotitură de labirint în care ne buimăcim de aproape 30 de ani...

Nu pot să nu urmăresc și viața politică de la noi, oricât de ticăloșită ar fi ea – și

în Basarabia, și în România, și în Rusia, și în lumea întreagă, am impresia. Alegerile locale, din luna mai curent, vor fi, în opinia mea, un preludiv, o uvertură, pentru scrutinul din toamnă. Surprize pot fi cu totul dezolante, dezarmante, devastatoare pentru cei care speră la o cotitură spre lumină în labirintul în care ne bălăcim de trei decenii. Pe de altă parte, însă, istoria noastră a fost mereu marcată de segmente temporale dramatice, tragice, catastrofale chiar, ca, într-un final, să se vadă și o rază de speranță, și o făclie a schimbării în bine. Actuala situație politică de la noi amintește, în multe privințe, starea de lucruri din Basarabia anilor 1917-1918: același haos, aceeași derută, deznădejde, sărăcie, încrâncenare, divizarea comunității în adepți ai Unirii cu România și aprigi adversari ai acesteia... Cine acceptă această paralelă cronologică, va merge mai departe cu gândul, obligatoriu, la inteligența și patriotismul majorității membrilor Sfatului Țării, poate și la înțelepciunea țăranilor noștri, foarte posibil – și la extraordinarul spirit de solidaritate al altor români, fie ei ostași și intelectuali ardeleni, fie lideri de la București. Aș vrea să evoc, în context, încă un amănunt: contribuția cu totul originală,

dar neglijată nu știu cum, a doi frunțași ai mișcării basarabene de eliberare națională de atunci: Vasile Stroescu și Nicolae Alexandri. Ei nu s-au impus prin fulminante luări de cuvânt și de atitudine, ci mai ales prin aceea că fiind nu numai patrioți, dar și oameni foarte înstăriți, și, ceea ce se întâmplă rar în această categorie umană – și generoși, au avut perspicacitatea de a contribui financiar la rezolvarea unor momente-cheie, la ajutorarea unor luptători fermi, energici, motivați, dar lipsiți de mijloace materiale, ca și la ajutorarea unor rătăciți de a merge pe calea cea dreaptă. Astfel, V. Stroescu și N. Alexandri, alături de unii semeni de-ai lor din Transilvania, Bucovina și Vechiul Regat, și-au ocupat niște locuri cu totul distincte în istoria noastră de la începutul secolului XX. Acum suntem la începutul altui secol, ba și al altui mileniu, și istoria are toate șansele să se repete. Să se repete astfel ca să ne bucure pe cei cu aspirații democratice, general-umane dar și naționale și să-i arunce la groapa cu gunoaie a istoriei pe cei cu cravate și steaguri ba roșii, ba cu cele trei culori ale hoardelor din Răsărit.

Consemnare: Gheorghe BUDEANU

UNICUL TRATAMENT EFICIENT ESTE REUNIREA CU ȚARA...

Roxana Iorgulescu: De la ultima noastră întâlnire din cadrul emisiunii *Omul sfințește locul* de la Radio România Internațional, domnule Nicolae Rusu, au trecut șapte ani și deseori îmi amintesc de întâmplarea despre care discutasem atunci, caz de acum un sfert de secol și descris într-un roman...

Nicolae Rusu: E vorba de *Șobolaniada*, o dilogie care, între timp, a apărut în 2011 și la Praga, tradusă de Jiří Našinec în limba cehă.

R. I.: Romanul impresionează chiar de la acea digresiune auctorială, intitulată *În loc de prolog*, din care îmi permit să citez: „Cine? De ce? Pentru ce? Din clipa în care am simțit și am auzit vitriolul sfârâind pe față, acestea dar și alte întrebări m-au torturat chinuitor și mult. Ficțiunea artistică intitulată Șobolaniada și expusă într-o înșiruire logică a faptelor a fost plămădită în pauzele dintre intervențiile chirurgicale și e un rod al încercărilor de a găsi niște răspunsuri, niște explicații la cele întâmplate.

La începutul lui martie 1995, după cea de-a paisprezecea operație, mă aflu la Casa de Creație a Scriitorilor din Peredelkino, o suburbie a Moscovei, cu manuscrisul deja finisat în prima variantă. Țineam în mâini cele 237 de pagini și nu-mi venea a crede că-s ale mele, de altfel îmi dădeam totuși seama că datorită lor am și supraviețuit. Căci de lăsam în disperare stiloul din mână aș fi ajuns în cel mai bun caz la balamuc..."

Iar pe coperta a patra, scriitoarea Aura Christi menționează: „*Nicolae Rusu (...) își vede personajele literare ca niște bastarzi ai concubinajului dintre un mediu social concret și capacitatea sa de ficțiune artistică. Iar în cazul când cineva s-ar recunoaște în vreunul dintre ele, acest cititor e în drept să cârtească doar împotriva mediului care l-a produs, ficțiunea artistică având în ultimă instanță doar vina credibilității. Oricum, orice eventuală asemănare a subiectului și a personajelor cu fapte și persoane reale este o pură coincidență. În romanul Șobolaniada fiecare tentativă, oricât de insinuantă, oricât de timidă de literaturizare este amendată. Personajele create de Nicolae Rusu sunt produse complicate, vii, contradictorii ale unui marasm social încurajat de vechiul regim, marasm mai rezistent decât am sperat, mai sinuos decât am mai crezut vreodată. Formula persuasivă, se pare, aleasă de către prozator constă în a se angrena în aventura de a scrie, de a aborda epicul pur chiar pe marginea realității unde lucruri neverosimile situate dincolo de bine și rău devin prin atrocitatea lor perversă, inumană mai mult decât poate părea că sunt. O lecție, o școală unde se învață adeseori în lipsa modelelor, în lipsa profesorilor cum să rămâi ceea ce ești, cum să rezști în dificila aventură de a fi om*”

Iar în finalul narațiunii e specificat, că romanul a văzut lumina tiparului grație colegului de facultate Vasile Șoimaru...

N. R.: Da, sunt coleg cu Vasile Șoimaru. Am învățat împreună la Facultatea de

Economie a Politehnicii din Chișinău, doar că eu am devenit student cu un an mai devreme și ne-am cunoscut la cenaclul literar *Ritmuri*, existent acolo de doi ani. Vasile venise doar „cu văzutul”, după care a renunțat, pentru că era pasionat mai mult de dansuri. Îmi plac și mie dansurile, la nebunie, dar pe atunci aveam o altă pasiune, mult mai mare, care a fost și a rămas literatura. El a preferat formația de dansuri *Hora*, iar eu la cenaclul literar am cunoscut tineri care, studenți la Politehnică, scriau poezii. Tot acolo am văzut pentru prima dată și scriitorii cu acte în regulă, adică vii. Elev la școala din sat, credeam că aceștia au trăit cândva, demult, și nu-mi imaginaam că sunt scriitorii care trăiesc alături de cititorii lor. Colegii mei de la cenaclu compuneau versuri, iar eu, știind că la școală scriam cele mai bune compuneri, mi-am zis să încerc altceva. Până la urmă, mi-am găsit vocația în proză. Am editat până în prezent peste treizeci de volume: șase romane, cărți pentru copii, proză scurtă, eseuri, piese, publicistică...

R. I.: Auzisem și de o dramatizare a *Luceafărului*.

N. R.: Se joacă la Teatrul Municipal de Păpuși *Guguță*.

R. I.: Dincolo de pasiunea Dumneavoastră pentru literatură și de aplecarea către scris nu ați ezitat să vă luați ca muză, să spun așa, și istoria românească, pentru că până la urmă toată viața noastră se împletește grațios cu istoria și de asta spuneam de *Luceafărul* lui Eminescu, dar și de Ștefan cel Mare, pentru că și la el v-ați raportat într-un fel sau altul.

N. R.: Am două piese despre cel mai important domnitor al românilor. Prima se joacă la același Teatru Municipal de Păpuși *Guguță*, iar a doua a devenit spectacol radiofonic la Radioul Național. Încă elev în satul meu de baștină Risipeni, nu departe de Sculeni, deseori mă duceam în satul mamei mele, ea fiind din Valea Ru-

sului, sat situat chiar pe malul Prutului. Și de fiecare dată mă întrebam, de ce exista acea sârmă ghimpată pe Prut, de ce nu se poate trece dincolo? De ce de la Prut până la insula Sahalin se permitea să mergi, iar în partea astlaltă era interzis? Cu atât mai mult, cu cât dincolo de Prut se vorbea aceeași limbă, se cântau aceleași cântece. Ascultam cu foarte mare plăcere și interes emisiunile muzicale, în special ale postului de radio Iași. Savuram emisiunile și spectacolele radiofonice, eram vrăjit de muzicalitatea limbii, de aceleași cântece populare care se cântau și la noi în sat. M-a chinuit această întrebare până am devenit student, când am aflat anumite lucruri. Și asta s-a întâmplat doar după ce am avut acces la publicistica lui Eminescu. Deși ea se răspândea printre studenți în mod clandestin și nu i se oferea oricui să o citească, pentru că erau printre noi și turnători, am fost printre norocoșii care au cunoscut această capodoperă eminesciană, actuală și în prezent. Îmi mulțumesc colegului meu de la aceeași Facultate de Economie, Nicolae Negru, de la care au ajuns în mâinile mele sute de pagini fotografiate din publicistica lui Eminescu. În prezent, colegul meu este un cunoscut editorialist de la Chișinău, activează la câteva publicații, este și dramaturg. Iată, ieșit și el din economie...

R. I.: Paradoxală alegere, la prima vedere, de la bani la muritori de foame, că oricum din literatură nu se câștigă prea mult.

N. R.: Politehnica era atunci instituția cea mai importantă din republică. Primul ei rector, renumitul savant Sergiu Rădăuțan, ne-a permis și ne-a încurajat să avem și cenaclu literar, și ansamblu de dansuri populare, și facultăți obștești diferite. Cel mai important, însă, a fost faptul că rectorul a îndrăznit să aprobe studierea unor cursuri în limba română. Pentru asemenea curaj, la scurtă vreme a și fost destituit,

fiind învinuit de naționalism doar pentru faptul că învățam în limba maternă. Ei bine, viitorilor economiști li se preda în limba română doar matematica și istoria partidului comunist, restul disciplinelor oricum le studiam în limba rusă. Iar după facultate am lucrat 12 ani economist la o Direcție de construcții din Chișinău. Desigur, nu am făcut carieră, am ajuns doar șef de secție planificare. Alta ar fi fost situația, dacă aș fi acceptat să fiu membru de partid, dar după publicistica lui Eminescu era exclusă o asemenea perspectivă. Pe de altă parte, încă din anul doi nu mă preocupă altceva, decât literatura.

R. I.: Și când ați publicat primul text?

N. R.: Am debutat în paginile ziarului *Inginerul* al Politehnicii, când aveam 21 de ani, iar prima carte, culegerea de povestiri *Pânzele babei*, a apărut peste nouă ani, în 1978, când lucram deja de șapte ani economist. Peste doi ani mi-a apărut a doua carte, după care am devenit și membru al organizației scriitoricești din Uniunea Sovietică. După asta, timp de trei ani, am mai editat două cărți, o culegere de proză scurtă și primul meu roman *Lia*, o carte mult citită printre adolescenții de atunci. În anul 1983 conducerea Uniunii Scriitorilor mi-a propus să fac studii literare, deoarece scriitorii care nu aveau studii filologice erau îndemnați să se înscrie la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova. Era vorba de un curs prescurtat, astfel că din 1983 până în 1985 am fost student la acel institut care activează și astăzi. Era tocmai în deplină desfășurare perioada perestroicii gorbacioviste...

R. I.: Probabil, o perioadă destul de interesantă...

N. R.: O perioadă, care m-a marcat. În acei doi ani am ascultat niște prelegeri extraordinare, pentru că la Moscova mentalitatea era alta decât la Chișinău. Acolo exista un fel de liberalism mai pronunțat. Oamenii își permiteau să spună niște lu-

cruri, pentru care la Chișinău, dacă le rosteai în public, ajungeai pe mâna justiției sovietice. La căminul Institutului de Literatură am avut condiții de creație suficient de bune, unde am și scris romanul *Totul se repetă*, pe care l-am publicat în 1988. Deși la Direcția de construcții mi se păstra locul de muncă, n-am mai revenit în domeniu, pentru că mi s-a propus funcția de director al Fondului Literar al scriitorilor din cadrul organizației de literați moldoveni, funcție pe care o am și astăzi, iar Fondul fiind un fel de sindicat al scriitorilor. Bine, asta e ceea ce ține de munca administrativă, dar în rest preocuparea mea esențială a rămas și este scrisul.

R. I.: De aici, se pare, și începe odiseea vieții lui Nicolae Rusu?

N. R.: Într-adevăr, când stau și-mi analizez viața, unele lucruri par a fi fragmente dintr-o odisee. Uneori, am impresia că în 1992 meseria mea de economist s-a răzbunat pentru că o părăsisem. Era perioada cea mai complicată a noului stat Republica Moldova. În martie 1992 fusese declanșat războiul ruso-moldovenesc, semnalul fiind dat pe 13 decembrie 1991, când au fost împrușcați primii polițiști moldoveni. Războiul a fost dus de armata Federației Ruse împotriva forțelor noastre, care nu erau unități militare regulate, ci detașamente de voluntari. Republica Moldova încă nu avea armată. Fusesse o ofensivă militară a Rusiei nu doar asupra structurilor de stat, ci și una a structurilor mafioate asupra întregii societăți. Acestea din urmă s-au folosit de momentul conflictului armat pentru realizarea unor dubioase operațiuni financiare, în limbaj mai popular ele numindu-se „spălăre de bani”. Se introduceau în circuitul financiar bani obținuți de la vânzări de armament, de droguri și se adunau saci de bani care trebuiau legalizați într-un fel oarecare. Și ce mișcare perfidă au reușit să facă! Să utilizeze în acest scop conta-

bilitatea Uniunii Scriitorilor! Adică, să-și facă mendrele printr-o organizație care nu putea să dea de bănuț la nimeni, una care era în fruntea mișcării de renaștere națională. Mihai Cimpoi, cu o experiență de nici doi ani în funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor, după ce mă rugase să-i fiu consilier în probleme economice, îmi permisesse acces liber la toate actele și registrele de contabilitate. Când avea nevoie să-i fac vreun demers sau deviz de cheltuieli, răsfoiam hârtiile de care aveam nevoie și, în felul acesta, întâmplător, am descoperit această „afacere”. Mi-am dat seama că asemenea lucruri nu le poate face oarecine, conștientizând că în această operație sunt implicate persoane cu o anumită pondere socială. Contabila Uniunii Scriitorilor fusese angajată în această funcție doar de vreo jumătate de an și nu se știe cine o recomandase, dar cu siguranță fusese plasată de persoane cu interes. În orice caz, după ce am descoperit „spălătoria” l-am prevenit pe președintele Mihai Cimpoi să nu mai semneze niciodată dispoziții de plată în alb. Desori el pleca în deplasări și contabila avea motiv pentru a-i cere semnătura: „Dumneavoastră plecați în deplasare, vă rog să-mi semnați dispozițiile astea, curate, pentru că am de făcut multe transferuri, plăți, una-alta...”. După ce l-am informat, M. Cimpoi se grăbi să solicite de la Ministerul Finanțelor o revizie. Specialistul de acolo a întocmit actul de rigoare, dar această operațiune, evident, nu a fost fixată. Revizorul o fi fost, probabil, amenințat sau, mai degrabă, mituit, că mafioții aveau de unde. Oricum, după ce fusese verificată întreaga activitate a contabilității, președintele USM hotărî să se debaraseze de persoana respectivă, iar eu am fost numit președinte al Comisiei de predare-primire a contabilității. Dânsul a semnat ordinul și a plecat pentru două săptămâni într-o delegație, iar eu am ră-

mas să preiau actele până la angajarea altui contabil. Ulterior, o săptămână întreagă contabila a evitat să se prezinte la serviciu pentru procedura de predare-primire a contabilității. Iar pe 12 mai, într-o marți, am întâlnit-o întâmplător la sediul USM și am convenit să se prezinte a doua zi pentru a executa ordinul. În aceeași zi, după prânz, am avut o convorbire telefonică cu colegul meu de la București, directorul Fondului Literar din România, dl Turturică. Printre altele, el îmi spuse: „Domnule Rusu, l-am văzut astăzi la noi, la Uniunea Scriitorilor, pe dl Cimpoi”. l-am confirmat, că o fi ajuns deja, că urma să ajungă la Cluj, de acolo la Sibiu, pe urmă la București, de unde va pleca cu o delegație de scriitori la Istanbul. Răstimp cât am vorbit cu el, în birou nu mai era nimeni. Iar seara, aproape de miezul nopții, aud soneria la ușă. Eram acasă doar cu fiica de zece ani, care deja adormise, soția plecase la fiu, elev în clasa a opta la Liceul „C. Negruzzi” din Iași. Ies în coridor, dar nu mă grăbesc să deschid, ci întreb: „Cine-i?”. De după ușă aud o voce de bărbat: „Domnul Nicolae Rusu?” Îi răspund afirmativ, iar el se grăbește să mă informeze: „Eu vin de la București și astăzi m-am întâlnit la Uniunea Scriitorilor cu dl Cimpoi. Aflând că am drum la Chișinău, el mi-a transmis pentru dumneata un pachet.” Nu intenționez să deschid ușa, dar când am auzit de pachet și făcând legătură cu discuția avută în aceeași zi cu colegul meu de la București, mi-am zis că insul e dintr-ai noștri, îl știe pe Cimpoi, iar acesta i-a încredințat să-mi aducă, probabil, niște cărți. Eram foarte curios să le văd, dar intuiția parcă mă atenționa să nu deschid și îi propun să vină cu pachetul a doua zi la Uniunea Scriitorilor. El însă insistă: „Eu nu pot veni mâine la Uniune, că peste un ceas mă întorc la București”. Înțelegând că nu am altă soluție, deschid ușa. Îl văd și astăzi în fața

ochilor: un tânăr scund și îndesat, tuns chilug și cu sprâncenele decolorate de soare, în adidași, blugi, cu mâinile băgate adânc în buzunarele unei scurte din pânză subțire, că era o noapte caldă de mai. Mirat, îl întreb: „Dar unde-i pachetul?” Și el, știind ce are să facă peste câteva secunde, răspunde calm și-mi surâde: „E în mașină, mergem să ți-l dau”. Se întoarce și pornește spre ieșire. Eu locuiam la parter, într-o casă cu patru etaje și pornesc din urma lui, dar la ușa scării el se apleacă brusc, ridică ceva de jos și se răsucește cu intenția vădită de a mă lovi. Crezând că ridicase o scândură, o cărămidă sau un alt obiect mi-am repezit brațele în sus, unul peste altul, să-mi protejiez capul. Dar el avea acolo, pregătit mai devreme, un borcan cu vitriol. A improșcat lichidul de jos în sus, fiind sigur c-o să-l arunce direct în față, dar în clipa în care ridicasem mâinile de-asupra capului am făcut și un pas îndărăt, ridicându-mă pe o treaptă. Din acest motiv, lichidul s-a împrăștiat nu pe față, ci pe gât și piept. Fiind însă aruncat cu putere, vitriolul a ricoșat pe toată fața, pe brațele ridicate și pe frunte. Când am simțit arsura, durerea fiind de nedescris, căci vitriolul sfârâia pe frunte, pe obraji, pe brațe ca uleiul pe tigiua încinsă, m-am repezit în casă, am deschis robinetul și am prins a mă stropi cu apă, dar de la contactul cu ea durerile deveniseră parcă mai acute. M-am speriat, crezând că e vorba de vreo substanță care în contact cu apa dă reacții mai puternice și m-am oprit. A fost o greșeală, căci apa ar fi diminuat arsurile, care ajunseseră să fie de categoria a patra. Probabil, intenția lor a fost să-mi ia vederea, să nu mai văd, să nu mai scriu, să nu mai spun din cele ce știam. Dar nu-mi pot explica cum s-a întâmplat că nicio picătură de acid nu mi-a afectat ochii și nasul, de parcă a pus cineva palma, protejându-i. Sprâncenele au suferit de la vitriolul scurs de pe frunte,

ele însă l-au oprit să nu se scurgă peste pleoape. E ceva inexplicabil, e chiar o minune că mi s-au păstrat ochii.

R. I.: Grație acestui miracol ați scris și acel impresionant „*Răvaș din salonul 4 al Institutului de Chirurgie Vișnevski din Moscova*”, trimis prietenului Vasile Romanciuc, iar câteva fragmente publicate în săptămânalul *Literatura și arta* din 25 februarie 1993. Iată o secvență: „12 august 1992, miercuri. Frate Vasile, să nu te mire sau să te supere această adresare, dar așa mi-a venit să-ți spun când ai trecut să mă vezi la spitalul din Chișinău a doua zi după sinistru întâmplare. Am vrut să te rog ceva, dar n-am îndrăznit. Nu e vorba că n-am avut curaj, ci în ultima clipă am hotărât să nu-ți vorbesc, ci să-ți scriu o țidulă. Năpastă care s-a abătut asupra mea în noaptea de 12 mai m-a făcut peste o zi să-mi dau seama că e o adevărată tragedie. Înțelesei că am toate șansele să trec ușor în cealaltă lume, că sunt într-o stare foarte gravă și toate planurile mele anterioare nu fac o ceapă degerată. De un singur lucru îmi pare rău, e vorba de manuscrisele mele. Având câteva nuvele editate anterior și unele încă nepublicate, intenționez să le prezint unor edituri și, dacă mă duc, toate aveau să rămână baltă. Și atunci m-am gândit la tine, din care motiv ți-am și scris. Frate Vasile, pentru orice eventualitate, te rog să ai grijă de manuscrisele mele. Intenționasem să prezint editurii o culegere de povestiri pentru preșcolari *Să fim privilegiatori*. Manuscrisul în două exemplare se află în safeul de la Fondul Literar. Mai am o culegere de povestiri de dragoste: *Lia, Ploaia de aur și Răzbușnarea*. Încă vreo două-trei proze mai noi - *Liliacul, Geneosfera, Dulăul cu colți de aur* - ar constitui o altă culegere de povestiri. Aici, pe patul de spital, mi i-am adus iarăși în suflet pe cei creați de mine pentru cititori, fără să-mi treacă prin gând că ei îmi vor salva viața. Mi-au luminat zilele și nopțile coplesite de

pesimism și deznădejde, Eugen din nuvela *Ploaia de aur*, Epifan din povestirea *Golgoț*, Moș Alexandru din *Casa Albă*, bunelul din romanul *Lia* și alte personaje care trecuseră prin inima mea, lăsându-mi câte o țără de bunătate, lumină și dragoste de viață. Să știi, frate Vasile, că a fost cea mai eficace terapie și nu-mi rămâne decât să-i fiu veșnic recunoscător înțeleptei doamnei doctor care a știut să-mi găsească un leac atât de neobișnuit. Îți mulțumesc din suflet. **N. R.**”

N. R.: Da, răvașul e scris din salonul unui spital din Moscova, căci până a ajuns acolo am trecut mai întâi prin spitalul specializat de arsuri din Chișinău. Atunci, însă, după ce individul se făcu nevăzut, iar eu am încetat să mă spal cu apă, m-am repezit până la vecini și am rugat-o pe doamna Maria să cheme „Salvarea”. Echipajul de la spitalul de urgență a venit abia peste jumate de oră, după care am fost internat imediat în Secția de reanimare al Centrului de combustie. Fiica, sărmana de ea, dormea și n-a știut ce se întâmplase, iar până a doua zi a rămas în grija vecinei. Dimineața a venit la spital un maior de la poliție, un anchetator, cerându-mi să-i povestesc ce s-a întâmplat. În final, s-a interesat: „Bănuieți pe cineva?” I-am răspuns că, în ziua ceea, adică miercuri, urma să iau în primire contabilitatea și numai responsabilă de această structură avea interes să nu pot face acest lucru. Maiorul mi-a promis că va discuta cu ea și, într-adevăr, a fost convocată la interogatoriu unde, firește, a negat orice implicare în acest caz. Anchetatorul, însă, mi-a mărturisit a treia zi că, având o experiență considerabilă în domeniu, a înțeles că femeia știe și cunoaște multe, asigurându-mă că în cel mai apropiat timp toate vor fi clare. Dar peste o săptămână dosarul i-a fost luat și transmis altui anchetator. Deci, cineva din structurile superioare ale Ministerului de Interne sau ale Procuraturii avea grijă ca acest dosar să

nu mai fie soluționat, nu în zadar în timp de un an el a trecut prin mâinile a patru anchetatori. Când aceștia ajungeau prea aproape de căpetenia structurii mafioate, anchetatorul era schimbat și ultimul lua totul de la început. Iar peste un an dosarul a fost dat la arhivă.

R. I.: Și cu asta s-a încheiat rezolvarea dosarului Dumneavoastră?!

N. R.: Deși după interpelarea unui scriitor, pe atunci deputat în Parlament, se implicase în cazul acesta și Președintele Republicii Mircea Snegur, nu s-a schimbat nimic. Nici până azi nu știu cine a fost mercenarul și de unde a fost trimis. Iar atunci, după cinci zile cât am stat în spitalul din Chișinău, colegii mei de la Fondul Literar Internațional din Moscova, aflând ce mi s-a întâmplat, mi-au propus să fiu transferat pentru un tratament mai eficient la Moscova, la spitalul *Sklifosovski*, foarte cunoscut în Uniunea Sovietică. Acolo am suportat primele patru operații de transplant de piele, după care am fost transferat la Institutul de Chirurgie *Vișnevski*. Aici am mai trecut încă prin 11 operații, toate cu anestezie generală, cu durata de la trei până la șase ore. Deși operațiile erau foarte complicate, am avut noroc de medici buni. Primele patru mi-au fost făcute de o doamnă, Larisa Ivanovna Gherasimova, iar celelalte de chirurgul Victor Maximovici Grișkevici. Anume această doamnă, profesor și chirurg de reputație internațională, mă vizita zilnic, a ei fiind ideea de a mă întreține în forul meu interior cu cele mai luminoase personaje create de mine pentru cititori. Toate astea s-au întâmplat pe parcursul a trei ani, că aveam între operații și pauze de 4-5 luni. Oricât ar părea de ciudat, în ultimă instanță m-a salvat scrisul, literatura...

R. I.: O confirmă și acel *Răvaș...*, din care țin să citez încă un fragment: „13 august 1992, joi. Am zece zile de când am fost transferat în alt spital din Moscova,

la Institutul de chirurgie *Vișnevski* unde urmează să mai suport o operație, cea de corectare a pleoapelor. În prezent, cu pleoapele întoarse pe dos, seamăn cu o buhnă. Din fericire ochii n-au suferit, dar ca o consecință a arsurilor fața mi s-a deformat și am ajuns să dorm cu ochii deschiși, ca iepurii. Acidul care s-a scurs pe față, gât, piept și brațe a lăsat niște cicatrice groase care seamănă cu niște rădăcini. Uneori am impresia că sunt înfășurat într-o coajă groasă și crăpată de salcâm și ea, coaja, mă strânge mereu, de parcă s-ar teme că voi încerca să evaderez din îmbrățișarea ei. De ce anume de salcâm? Nu știu, dar în tot răstimpul acesta mi-a stat mereu în fața ochilor un salcâm din copilăria mea. Țin minte că într-o iarnă, tata i-a tăiat toate crengile pentru sobă. Și a rămas din salcâmul meu doar trunchiul. Gata, mi-am zis întristat, nu mai învie salcâmul. Dar primăvara salcâmul a dat lăstari și unul mai viguros i-a continuat tulpina. Părea un salcâm nou, tânăr, un alt salcâm, dar pentru mine oricum rămăsese același, de până la ciuntire. Frapat, găsesc o asemănare între destinul meu și destinul aceluia copac. Am trăit până acum 44 de ani, am suportat fel de fel de lovituri din partea oamenilor, dar care nu mă încurcau să privesc optimist în viitor, să croiesc diferite planuri. Însă a apărut o fiară, care m-a lovit cu atâta cruzime, încât mi-am zis, ca în fața salcâmului mutilat, gata, până aici mi-a fost drumul. Dar, vezi, m-am înșelat. Am pornit mai departe brazda, trasă până acum, însă e un pic alta, precum acel lăstar nou. Îmi dau seama că nu mai sunt acel de până la 12 mai, timpul în care am stat pe marginea gropii a lucrat și asupra sufletului meu. Acum fiecare zi trăită are alt preț, are o semnificație aparte. Abia acum îmi dau seama că viața este irepetabilă și seara înainte de somn mă bucur că am mai trăit o zi”.

N. R.: După a patra operație, eram ca o mumie egipteană pentru că mi s-a scos

toată pielea de pe picioare și șolduri ca să mi se acopere rănile de pe brațe, piept, față. După a patra operație eram foarte slab, epuizat, stors. La un moment dat, apăruse un fel de curiozitate: „Oare ce-o fi dincolo, pe alte tărâmurii? Aici, pe pământ, deja știu ce e cu viața asta, dar ce o fi în cealaltă lume?” Această curiozitate e un lucru periculos pentru pacient. Doamna doctor observase metamorfoza și venea în fiecare zi să-mi vorbească, să mă îmbărbăteze, insistând că trebuie să rezist, să rămân în viață, că trebuie să scriu despre toate câte mi s-au întâmplat...

R. I.: Încă o secvență din *Răvaș*...: „3 septembrie 1992, joi. După opt zile de întuneric, zile în care am trăit condiția de existență a omului orb, ieri am văzut iarăși lumina. E ceva de neînchipuit să redeții la starea de om văzător. Faptul că omul poate vedea e cea mai mare favoare a naturii. La drept vorbind, condiția orbului și cea în care am trăit opt zile sunt totuși lucruri diferite. Orbul știe că întunericul în care sălăluiește este pentru toată viața, iar eu știu că sunt orb doar pentru un anumit număr de zile. În acest răstimp mi se perindau prin fața ochilor diferite imagini, explozii de lumină, uneori în mai multe culori, dar persista deseori un peisaj de o frumusețe sălbatică. Lanțuri de munți stâncoși, văzuți de sus, de parcă aș fi fost o pasăre în zbor la o mare înălțime, iar uneori stâncile alunecau vertiginos, producând o senzație de viteză amețitoare. Mai vedeam, apoi, un drum de țară spălat de ploaie cu urme de părăiașe, nămolit pe ici-colo”.

N. R.: Am avut parte acolo, la spital, și de cazuri ciudate, inexplicabile. Depusesem pe atunci un manuscris de proză scurtă la Editura *Hyperion* din Chișinău. Era un manuscris prezentat cu doi ani mai înainte și fusese inclus în planul editorial al anului 1992. Știam că, de obicei, cărțile erau trimise la tipar mai spre sfârșit de an, dar colegii se gândiseră să grăbească

aparitia cărții. Și, într-adevăr, într-o bună zi, un scriitor de la Chișinău a venit la Moscova cu niște treburi personale și directorul editurii, criticul literar Ion Ciocanu, l-a rugat să-mi aducă exemplarul de probă al culegerii mele de povestiri. Curios și chiar misterios într-un fel e cazul cu titlul acestei cărți. De obicei, atunci când era vorba de o culegere de proză scurtă, cartea lua titlul uneia dintre povestiri. Iar volumul în cauză e prima mea culegere cu un titlu fără vreo legătură cu cele din cuprins. După ce colegul îmi așază cartea pe noptiera de lângă pat, îi citesc titlul: *Avem de trăit și mâine*... Impresionat, încerc să-mi explic de unde și cum mi-a venit doi ani în urmă această idee. De ce anume *Avem de trăit și mâine* și nu altceva? Și în clipa ceea zvâcni ceva în mine, parcă se răsculase ceva în sufletul meu: „De ce să mă las dus de val? Ce-o fi dincolo voi afla cândva, dar, iată, povestirile mele mă atenționează că *Avem de trăit și mâine*. Adică, îmi sugerează că trebuie să trăiesc. Iar a doua zi, când i-am tradus doamnei doctor Gherasimova titlul cărții, ea a exclamat, radioasă: „Ei, vezi, de când îți spun și eu că trebuie să lupți pentru a trăi, pentru a scrie. Chiar și propria ta carte te îndeamnă că trebuie să rezisti!”

R. I.: Din *Răvaș*... am mai aflat și alte momente interesante, referitor la această carte: „11 decembrie 1992, vineri. Vreau să-ți spun că cea mai originală recenzie la *Avem de trăit și mâine* mi-a făcut-o tata. Îl țî-i minte, cred, frate Vasile Romanciuc, mai ales din seara ceea când am înnoptat la părinții mei, la Risipeni, împreună cu Iulian Filip și ne-am amuzat de istoria cu pisica. De câte ori îmi aduc aminte de această întâmplare, mă umflă răsul. Poate voi folosi cândva această pătăranie în vreo proză, dar să revin la recenzie. Atunci, la sfârșitul lui septembrie, când am venit pentru două săptămâni la Chișinău, am trecut și pe la Risipeni. Luasem cu mine și câteva exem-

plare ale cărții să le las părinților, rudelor, prietenilor. Când i-am dat cartea, tata a luat-o cu mâinile sale deformate de muncă, a ținut-o un pic, timp cât i-a citit titlul, apoi a pus-o ușurel, ca pe un lucru fragil, pe colțul mesei și a murmurat plin de uimire: „Uite, bre, ce titlu i-ai găsit, parcă ai fi știut ce cumpănă te așteaptă.” Abia atunci am sesizat și eu această ciudată coincidență, această stranie și inexplicabilă legătură a vieții mele concrete cu acea lume parcă virtuală, dar în același timp plămădită din crâmpieie ale realității...” De altfel, acest răvaș e datat cu zile diferite și pare mai degrabă un fel de jurnal, deoarece nu-mi dau seama, dacă ați primit și vreun răspuns de la colegul și prietenul Dvs.

N. R.: Ba da, am primit, însă nu în scris. Iar eu am continuat să conversez cu el pe foaia de hârtie și acest lucru mi-a devenit o obișnuință. Timp de 25 de ani tot scriu acest „*Răvaș din salonul 4...*”, doar că în prezent am impresia că întreaga republică este un uriaș salon de spital. Populația din această formațiune statală contrafăcută este grav bolnavă și se află în acea stare critică în care mă aflam după a patra intervenție chirurgicală. Dacă leacul miraculos pentru mine a fost cartea *Avem de trăit și mâine*, atunci dezastrul economic dintre Nistru și Prut, depopularea masivă a teritoriului, dezmațul corupției, deznaționalizarea și dezinformarea pot fi anihilate doar prin Reîntregirea neamului. Cu alte cuvinte, pentru noi, „pacienți ai salonului Republica Moldova”, unicul tratament eficient este Reunirea cu Țara, revenirea în hotarele statului român din perioada interbelică.

R. I.: Este foarte important că există remediul și de noi depinde cum, când și în ce mod va fi administrat. Dar să revenim la „*Răvaș...*”: „31 decembrie 1992, joi. Am ajuns, frate Vasile, și în ultima zi a acestui an negru, care ar fi putut să fie și ultimul din viața mea. Cu milostivirea Celui de Sus mi s-au mai adăugat zile și înțeleg acum,

poate abia acum, cât sunt de prețioase. De unde și convingerea că este necesar să le trăiesc cum se cuvine, conform prețului. Ultimele zile ale acestui an negru mi-a adus, neașteptat, și o veste plăcută, aproape incredibilă. Ieri, m-a sunat poetul și colegul de Politehnică Vasile Nedelescu, anunțându-mă că volumul *Avem de trăit și mâine*, cel care m-a ajutat să supraviețuiesc în negrele zile de la Spitalul *Sklifosovski*, a luat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru cea mai bună carte a anului. Aș fi vrut foarte mult ca membrii prestigiosului juriu să fi luat în considerare doar valoarea artistică a cărții și nimic altceva mai mult. Atunci când se ține cont dacă autorul e vreun șef sau starea sănătății lui e precară, dacă e invalid sau e în gura morții e riscant să fii premiat, căci sireaca gură a lumii are mult și bine de lucru. Face milioane de interpretări...”

N. R.: Era firesc să gândesc astfel, deoarece până atunci nu fusesem un răsfățat al juriilor pentru premiile USM. Cea dintâi mențiune literară mi s-a întâmplat s-o iau în 1986 și nu la Chișinău, ci la Moscova. În acel an îmi apăruse la Editura „*Molodaia gvardia*” din Moscova prima mea carte în limba rusă, culegerea de proză scurtă *Pălărie pentru bunel*, intitulată după o nuvelă omonimă. Spre surprinderea mea, dar mai ales a colegilor din Chișinău volumul editat într-un tiraj de o sută de mii de exemplare a luat Premiul literar unional pentru tineret „*N. Ostrovski*”, mențiune de care se învrednicise la noi doar Aureliu Busuioc. Abia după anul 2000 punga cu premii s-a dezlegat, generoasă, și pentru mine.

R. I.: A fost menționată și dilogia *Șobolaniada*? Doar a apărut în două volume și la Praga...

N. R.: Deși este cea mai citită carte a mea, mai ceva ca romanul *Lia*, acest roman a fost trecut cu vederea de juriile USM. Cred că e clar de ce...

R. I.: De ce?

N. R.: Din cauza unor prototipi, care s-au recunoscut în personajele cărții. Unii dintre ei mi-au spus-o franc, că nu s-au suferat, iar alții n-au reacționat în niciun fel.

R. I.: Acest comportament, de fapt, e și el un fel de reacție.

N. R.: O fi, deși am ținut cu tot dinadinsul să nu fiu dominat de resentimente. Acum, după 25 de ani de la acele evenimente, totuși, unele lucruri sunt percepute un pic altfel. De exemplu, eram sigur sau, mai bine-zis, voiam să cred, că președintele USM n-avea absolut nimic cu cele întâmplare atunci. Vorba e că în octombrie 1991, înainte de a pleca în concediu la o casă de creație din Crimeea, fosta contabilă a USM, fiind rusoaică, plecase în altă organizație, unde nu i se cerea perfecționarea documentației în limba română. Întâmplător, auzisem vorbe, precum că la funcția vacantă pretinde persoana care fusese angajată de vreo câteva luni în calitate de casierită, dar care nu prea strălucea în această funcție. Bineînțeles, în calitatea mea de consilier în chestiuni de economie am ținut să previn conducerea USM să nu admită angajarea persoanei respective în gestiunea contabilității. Dar când am revenit peste o lună la serviciu, fosta casierită era ditamai contabil-șef al USM. Pentru mine rămâne o enigmă și azi, că o persoană fără experiență și fără cunoștințe în domeniu, care plătea pe cineva pentru a-i întocmi bilanțurile de contabilitate, ajunsese în acea funcție. Evident, cuiva îi trebuise ca ea să aibă dreptul la a doua semnătură pe actele bancare. Presupun că președintele USM, în pofida vastelor sale cunoștințe de critică literară și de filozofie a culturii nu conștientiza surprizele pe care i le pot aduce niște relații de administrare și management cotidian. La fel cum s-a întâmplat cu ambiția sa de a prelua în aprilie 1996 administrarea Casei de creație a USM, un uriaș complex din 11 clădiri aflat până atunci în subordinea

Fondului Literar și din care, până în 2010 când a pierdut, cu scandal, cârma USM, au rămas 11 mormane de moloz. La fel, precum a avut ambiția să se implice și în administrarea unei bănci private, acceptând calitatea de membru al Consiliului de administrare, ca peste câțiva ani deponenții băncii „Intercapital” să-l caute pe patronul ei cu poliția internațională. Nu i-am reproșat președintelui USM și nici nu o voi face vreodată, pentru faptul că în răstimpul celor trei ani de tratament nu s-a interesat niciodată cum mă descurc, nu mi-a propus vreun ajutor, nu mi-a telefonat să mă întrebe dacă am nevoie de ceva, nici când eram la spital, nici când veneam în pauze acasă. Iar pe parcursul acestor 25 de ani am observat niște lucruri care parcă țin să explice într-un fel comportamentul fostului președinte al breslei scriitoricești. De exemplu, colegul scriitor, pe atunci deputat în Parlament și cel cu ideea interpelării pentru a face lumină în cazul meu, la un moment dat n-a mai insistat. În schimb, cu contribuția generoasă și grație imaginii și relațiilor fostului președinte al USM, care este și membru titular al Academiei Române, acest coleg (despre care Răzvan Voncu, un important critic literar de la București, a scris, că este „un scriitor de raftul trei”) ajunge membru de onoare al Academiei Române, apoi director al filialei Chișinău a ICR. Alt coleg a fost unul dintre instigatorii președintelui USM în a prelua administrarea directă a Casei de creație. Într-o pauză dintre operații, prin luna mai 1994, venisem la Casa de creație să văd care-i situația, pentru că iarna nu funcționase cazangeria și de la ger crăpaseră unele țevi ale apeductului. Iar acesta fusese trimis de M. Cimpoi cu o persoană din Țară, care intenționa să închirieze Casa de creație și, întâlnindu-mă acolo, colegul mă prezintă omului de afaceri: „Iată-l, domnule Ghioc, pe cel care a distrus această Casă de creație!”. Cinismul cu care rostise fraza mi-a

luat graiul, dar am avut noroc de regretatul Iacob Burghiu, care a făcut explicațiile de rigoare. Colegul fusese consilier al șefului statului și, probabil, o fi obținut de la Mircea Snegur niște informații despre cele întâmplare în mai 1992. Doar astfel poate fi explicat faptul că insul a fost promovată de același M. Cimpoi ca să obțină premiul Academiei Române pentru un sfârâiac literar, fiind vorba de o povestire sau de o piesă. Oare nu cumva aștia doi cunosc niște lucruri, pe care domnul academician ține cu strășnicie să le ascundă? E doar o întrebare retorică. Nu dau numele celor doi, căci ei fac parte din cohorta celor pentru care și publicitatea negativă contează. În plus, în septembrie 1998, când *Șobolaniada* era gata pentru tipar, amicii fostului președinte al USM, pe motiv că-l recunoscuseră în unul dintre personaje, au tergiversat apariția cărții aproape jumătate de an și doar după implicarea lui V. Șoimaru la începutul lui februarie al anului viitor romanul a văzut lumina tiparului..

R. I.: O carte bună oricum ajunge la cititor. Iar acum ce aveți în sertar? La ce lucrați? Ce planuri de creație vă frământă?

N. R.: Am la o editură din Chișinău o culegere de povestiri pentru copii. E gata și un manuscris de publicistică, dedicat celor o sută de ani de când Basarabia furată de Rusia țaristă, apoi și de cea sovietică, a revenit în Grădina Maicii Domnului, precum atât de plastic și frumos a fost definită Țara noastră România de Papa Ioan-Paul al II-lea. De la un timp îmi

aștern pe hârtie și niște impresii de lectură, căci am fost și mai sunt un pasionat cititor, de unde, probabil, mi s-a transmis dragostea pentru scris. Încerc, deci, să-mi aștern pe hârtie niște impresii de lectură despre unele cărți ale colegilor mei și am adunat mai multe texte, o parte dintre ele editându-le în volumul *Leșirea din clișeu*, în 2012, la Editura „Niculescu” din București. Țin să precizez că aceste texte nu sunt niș-

te note de critică literară, de care suntem obișnuiți, ci cu totul altceva, din care motiv am și ales pentru prima carte de acest gen titlul respectiv. Cealaltă parte a textelor sper să le editez în anul viitor.

R. I.: Câteva nume ale scriitorilor despre care scrieți în aceste *leșiri din clișeu*.

N. R.: Am adunat niște impresii de lectură despre cărțile foarte interesante ale lui Theodor Codreanu de la Huși, un critic literar și un prozator foarte bun, despre colegii mei din Chișinău, Ion Iachim, Efim Tarlapan, Vasile Șoimaru, Nicolae Popa, Ghenadie Postolache, Ion Proca, Emil Galaicu-Păun, Vlad Pohilă, ale lui Viorel Știrbu și Ioan Lăcustă din București, Florentin Smarandache din SUA și mulți alții. Am un eseu și despre Ion Druță, oarecum altfel, decât s-a scris despre acest scriitor talentat, dar cu păcatele sale.

R. I.: Din câte mi-am dat seama, scrieți și parabole, deoarece în acel *Răvaș...* pomeniți de una dintre ele: „17 ianuarie 1993, duminică. Astăzi îți trimit această scrisoare printr-un amic al lui V. Țurcanu care pleacă zilele acestea la Chișinău. Am îndrăznit să-ți mai pun în plic un text pentru pagina de satiră și umor *Beciul Vechi* a revistei *Literatura și arta*, dar și un text scris nu de mult la Peredelkino. E vorba de parabola *Fericire de cobai...*”

N. R.: Din această parabolă aș remarca următoarea secvență: „Totuși rămân la ideea că omul doar atunci este fericit când mai are de descifrat o enigmă. Închipuie-ți că după acest experiment am aflat totul și pentru noi nu mai există nici o taină. Toate ne sunt cunoscute. Ar fi o plic-tiseală de moarte. În ce ne privește avem, slavă Domnului, încă multe probleme de rezolvat. După reușita experimentului, de exemplu, va trebui să găsim metode de apărare împotriva acestei arme teribile.” E parabola cu care începe *Orație de ursitoare*, carte apărută în 2004 la Editura „Pрут Internațional” din Chișinău.

R. I.: Dar, în afară de această culegere de parabole, ați mai editat ceva?

N. R.: Bineînțeles. După *Șobolaniada* au mai văzut lumina tiparului culegerile de proză scurtă *Treacă alții puntea*, în 2000, *Marginea lumii*, în 2001, *Hai la mere*, în 2005, *Robul de ieri*, în 2007, cărțile pentru copii *Să fim privighetori*, în 2000, *Alunel*, ediția a doua, în 2009, *Frați de stele*, în 2011, *Meri sălbatici*, ediția a doua, în 2015, *Facă-se voia noastră*, piese pentru copii, în 2008, romanul *Al șaptelea simț*, în 2013 și tot în acest an a apărut la Editura „TipoMoldova” din Iași ediția a treia a dialogiei *Șobolaniada*.

R. I.: Deci, a fost și ediția a doua?

N. R.: A apărut în 2005 la Editura „Viitorul Românesc” din București, doar că partea întâia *Șobolaniada* și partea a doua *Revelion pe epavă* au apărut cu titlul comun *Naufragiul*, titlu la care, ulterior, am renunțat.

R. I.: Iar pe viitor mai aveți ceva de propus cititorilor?

N. R.: Mi-aș dori să reeditez romanul *Totul se repetă*, căci destinul acestei cărți e cam ingrat. L-am publicat în 1988, în grafie rusească, iar peste un an basarabienii au revenit la grafia latină și romanul a rămas uitat. Mereu mi se năzare că propria mea carte îmi reproșează această abandonare nejustificată. Apoi mi-aș dori să editez și o culegere de piese, și un volum de proză scurtă, căci am și texte nepublicate, dar aș vrea să includ în el și o selecție din cele mai reprezentative și editate din 1978 încoace. Încet-încet prinde contur o nuvelă pentru copii, așa că nu reușesc să mă plictisesc, dimpotrivă, sunt mereu în criză de timp.

R. I.: Din surse demne de încredere am aflat că ați editat recent un roman nou...

N. R.: Tocmai de el voiam să amintesc. E o apariție proaspătă-proaspătă și-i sunt recunoscător colegului Lucian Vasiliu de la Iași, care diriguiește Editura „Junimea”. E vorba de romanul *Pușlamielul*, o narațiune

mai specială despre cei trecuți prin experiența regimului imperial sovietic, adică despre noi, basarabienii...

R. I.: Din câte îmi dau seama, și aici avem de a face cu o invenție lexicală. Ori-cum, îi doresc și acestui roman să aibă succes la cititori, să-i captiveze până și epilogul, precum se întâmplă în *Șobolaniada*, din care citez: „Din motive bine cunoscute, lipsa resurselor financiare, dar și a sponsorilor tot mai puțini, această carte și-a așteptat întâlnirea cu Măria ta, dragă cititorule, mai bine de doi ani. E adevărat că la începutul anului am reușit să editez pe cont propriu trei nuvele pentru adolescenți adunate sub o copertă cu titlul după nuvela omonimă *Ploaia de aur*. Această culegere s-a dovedit a fi o carte care mi-a adus peste 50 de scrisori de la cititori din diferite localități ale republicii. Îmi este greu să explic corelația dintre cartea pe care o ții în mână și aceste scrisori, dar îmi vine în ajutor chiar una dintre ele de la o cititoare neordinară din satul Cetireni, de lângă Ungheni, scrisoare pe care cu permisiunea autoarei o reproduc fragmentar: „Mult stimat Nicolae Rusu, vă deranjează o necunoscută pe nume Galina Popovici. Cu câteva luni în urmă Lenuța, nepoata subsemnatei, mi-a făcut o adevărată sărbătoare a sufletului, povestindu-mi despre întâlnirea dumneavoastră cu liceenii de la Liceul „Vasile Alecsandri” din Ungheni. Vă scriu cel mai mult ca să înțelegeți ce minuni poate face bunul Dumnezeu. Personal nu vă cunosc. Eu am lucrat la Teatrul Etnofolcloric *Ion Creangă*. Toată viața am colindat sate, culegând folclor. Având o căsnicie prea scurtă cu omul drag în Brașov, de doi ani sunt dată acasă de la Institutul Oncologic, că trebuia să mai trăiesc cel puțin două săptămâni, cel mult două luni. Firea veselă, omul drag, soțul Traian Gima din Brașov și puterea Celui de Sus mă țin în viață cu metastază de acum doi ani, medicii spunând că-s psihic bolnavă.

Adică, nebuna a uitat să moară. Eu însă continui la lumina candelii să citesc Biblia, pe Mircea Eliade, Constantin Noica, Lucian Blaga, Emil Cioran. Iar când durerile sunt acute mă scufund în Kant, uitând să mor. Mă iertați pentru îndrăzneală, dar am vrut să știți că din *Ploaia de aur* mi-au rămas neșterse imaginea neînfricatului păstor, care nu își caută salvare în puterea absolută a unui creator, ci în natură, în împreunarea sa cu pomii, cu păsările, cu imensitatea cosmică. Mă ține un tei de vreo 50 de ani din grădină. De aceea am și revenit la butucul Popovicilor. Mă rog de mă iertați. Cu respect, Galina Popovici”.

Acest cutremurător răvaș mi-a venit pe 14 iulie, într-o marți. Da, tot într-o zi de marți. A doua zi dis-de-diminează mă trezi sunetul insistent al telefonului. Vocea unui bărbat mă informa că sunt căutat de câteva zile pentru a preda la Editura *Litera* manuscrisul *Șobolaniadei*. Cine? Cum? De unde? Dar și la alte întrebări fu nevoit să răspundă interlocutorul meu, care s-a dovedit ulterior a fi redactorul acestei cărți. Oricum, rămăsesem cu impresia că e vorba de o păcăleală, mai ales că manuscrisul romanului îl citiseră doar trei dintre prietenii mei, care nici bogați nu sunt și nici la *Litera* nu-s angajați. Până la urmă am aflat, stupefiat, că s-a găsit un sponsor care a ținut, generos, să editeze două cărți, una dintre ele fiind a bunului meu prieten Vasile Șoimaru. Acesta însă a hotărât să renunțe la cartea sa, pentru ca să apară mai întâi *Șobolaniada* (...).

Iar în josul paginii o notă precizează, că pe 10 octombrie 1998, când manuscrisul acestei cărți era gata de tipar, Galina Gima-Popovici s-a călătorit în lumea celor drepți.

N. R.: E o împletire ciudată a unei ficțiuni artistice cu viața cea reală, deși ficțiunea artistică din *Șobolaniada*, dar și din celelalte scrieri ale mele, sunt plămădite din viața noastră cea de toate zilele.

R. I.: Domnule Nicolae Rusu, dar ce reprezintă viața?

N. R.: Ce reprezintă viața? Pare o întrebare simplă. E lucru știut că ne naștem să trăim în numele vieții pentru a o perpetua pe pământ. Dar viața nu este numai ceea ce ține de om. Viața este și acea floare a soarelui dintr-un superb album fotografic, care oricât ar părea de incredibil a răsărit în mijlocul șoselei, între două plăci de beton. Este o metaforă fantastică văzută de ochiul de șoim al lui Vasile Șoimaru. Este cea mai frumoasă poezie, aș spune, dedicată vieții. Cred că asta este și un simbol al românismului. Acest secol grăbit, dintr-o poezie a lui Grigore Vieru, face ca anumite lucruri să se estompeze, să se uniformizeze, dar valorile adevărate rămân în profunzime, în adânc, undeva în subconștient, dacă nu și în conștiința omului. Spunea Vasile Șoimaru că a fost în munții Caucaz și acolo a întâlnit sate de români, care mai cunosc doar un cuvânt-două în limba română, fiind asimilați deja de populația de acolo. A discutat cu un bărbat de acolo, iar acela, fiind influențat de ideologia totalitaristă a fostului regim, atunci când auzea de România și de români parcă îi dădea cineva cu sare în ochi, deși era român la origine. Iar după ce Șoimaru i-a dus peste un an albumul său *Români din jurul României* cu *Coloana Infinitului* a lui Constantin Brâncuși pe copertă s-a trezit ceva în el. A izbucnit din sufletul lui aidoma florii din fotografie, răsărită din beton, și l-a rugat să-i lase și lui un exemplar de album. Înviase în el sentimentul de apartenență la neamul românesc, de unde i se trăgeau rădăcinile. Asta e România profundă care va exista și în pofida unor eventuale catastrofe cosmice, când ar putea să dispară popoare și țări întregi.

R. I.: Nu am nicio îndoială, că România se păstrează și în sufletul lui Nicolae Rusu.

N. R.: După toate câte mi s-au întâmplat, din voia Domnului am supraviețuit

un sfert de secol aidoma acelui salcâm din copilăria mea, dar presupun că și grație faptului că esența firii mele are ca temelie dragostea pentru cuvânt, pentru limba română. Acest lucru îl confirmă și poezia lui Vasile Romanciuc, semnificativă în acest sens care-i intitulată simplu și concis: *Cuvintele: „Lăcașuri sfinte/ ne sunt cuvintele./ Ca-ntr-o biserică/ într-un cuvânt./ De-aici, ajung cu sufletul/ până la Tatăl nostru,/ ca-*

rele este în ceruri,/ până la tatăl meu,/ care este-n pământ.”

R. I.: Nici că se putea un final mai frumos al dialogului nostru și vă mulțumesc pentru că ați găsit timp pentru el.

*Interviu acordat Roxanei IORGULESCU,
jurnalistă
la Radio România Internațional
Octombrie 2017*

GURIE GROSU: BINECUVÂNTAREA ȘI PASTORALA UNIRII

Raia ROGAC în dialog cu Silvia GROSSU, dr. în istorie, conf. univ.

CV Silvia GROSSU: (n. Soroca, RM) Licențiată a Facultății de Jurnalistică a USM (1975-1980), studii de doctorat (1989-1994). În 2002, USM, doctoratul în istorie cu tema „Valențele presei clericale din Basarabia. (1918-1940)”. Din anul 1982 este angajată la USM, la Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării: asistent, lector superior, conferențiar universitar (din 2003), prodecan al Facultății Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM (2008-2010). Stagii științifice la universități din România (Sibiu, 1994; Iași, 1999; Cluj, 2001), Italia (*Sapienza Università di Roma*, 1996, 1997), Spania (*Universidad Complutense de Madrid*, 1998), Rusia (*Universitatea „M.V. Lomonosov”* din Moscova, 1997). Stagii de competențe profesionale: cursuri de măiestrie pedagogică (2002); Cursuri de formare a formatorilor în jurnalism la Școala Superioară de Jurnalism din Lille, Franța (ESJ, Lille-Sarajevo, Bosnia-Herțegovina, 2003; Montpellier, 2004).

Autor: studiul monografic *Presa din Basarabia în contextul socio-cultural al anilor 1906 – 1944* (Chișinău, Tehnica-Info, 2003), suportul de curs „*Retorica: Note de curs*” (CPU USM, 2006), ediția a II – 2009. Circa 50 de articole și studii de istorie a presei,

teoria argumentării și retorică. **Coordonator:** triptic editorial „*Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*”: Vol. I, „*Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*” (Epigraf, 2007), culegere de articole și studii despre Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei (1877-1943), în care semnează două studii, alcătuieste tabelul cronologic, selectează iconografia pentru 16 planșe. Vol. II „*Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei*” (Epigraf, 2016), culegere de studii istorice, lucrări didactice și traduceri ale înaltului prelat. Semnează prefața și un studiu, redactează tabelul cronologic, selectează iconografia pentru 16 planșe. Vol. III „*Mitropolitul Gurie: Procesul și apărarea mea*” – în curs de apariție la editura Epigraf (2018): Prefață, studiu, 16 pagini cu imagini de epocă și fotografii de la evenimente de evocare a personalității lui Gurie Grosu. „*Mass-media: între document și interpretare*”. Studii și cercetări de istorie a presei. Culegere de comunicări științifice de la Congresul V internațional de istorie a presei (ARIP, Chișinău, 26-28 aprilie 2012), coordonator Silvia Grossu. Chișinău, Centrul Editorial Poligrafic, USM, 2012, 465 p. „*Mass-media: între document și interpretare. Tezele comu-*

nicărilor științifice și cercetări de istoria presei”. Studiu bilingv, în colaborare cu Maria Danilov. Chișinău, CEP USM, 2012, 165 p. Vicepreședinte al Asociației Romane de Istoria Presei (ARIP); membru în colegiul redacțional al „Revistei române de istoria presei” de la București (din 2007).

Director executiv al Secției Moldova a Uniunii Internaționale a Presei Francofone (UPF); redactor-coordonator al publicației în limba franceză „Courrier de Moldavie” (apare din 1997). Inițiatorul și animatoarea Concursului anual de eseuri în franceză „Le coing d’or – Gutuia de aur” (din 2006).

Raia Rogac: *Anul trecut a fost bogat în evenimente care au marcat jubileul de 14 decenii de la nașterea Mitropolitului Gurie Grosu. După cum s-a subliniat în cadrul lor, în mai multe rânduri, personalitatea destinsului prelat și cărturar a intrat în atenția cercetătorilor abia după primii ani de renaștere națională, când s-au deschis o parte din dosarele secrete române. Un aport deosebit la scoaterea din anonimat a Mitropolitului Gurie pentru publicul larg l-au avut și descendenții Înalt Prea Sfințitului Gurie - Igor și Silvia Grosu, fondatorii Asociației Obștești „Mitropolitul Gurie Grosu”. Până în prezent s-au întreprins mai multe acțiuni întru pomenirea și veșnicia lui: Gimnaziul din satul de baștină Nemo-reni, raionul Ialoveni, îi poartă numele; o stradă din cartierul Telecentru al Capitalei, de asemenea; la inițiativa preotului paroh al bisericii Serafim Munteanu consătenii i-au dezvelit un bust, iar în or. Hâncești se înalță o Troiță, grație eforturilor cumulate ale studenților ASCOR, în frunte cu împătimitul de valori ale neamului Iulian Rusanovschi și cu susținerea primăriei, conduse de cunoscutul patriot Alexandru Rotaru. De o apreciazabilă pondere valorică este publicarea operei Mitropolitului sub formă de trilogie cu genericul Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură. Primul volum a fost editat în 2007, la ani-*

versarea a 130-a de la naștere, al doilea în 2017 la jubileul de 140 de ani, intitulat Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei, ambele volume apărute la Editura Epigraf, la care au perseverat dr. în istorie Silvia Grossu și dr. în istorie Maria Danilov, ultimul lansat în cadrul unei ample reuniuni la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Anul trecut a fost declarat Anul Mitropolitului Gurie Grosu care, în virtutea și lumina faptelor frumoase, continuă și în 2018.

Doamnă dr. Silvia Grossu, aș vrea să treceți în revistă, succint, cele mai semnificative evenimente după lansarea volumului doi. Vara urma să întreprindeți o vizită la Curtea de Argeș, unde ați descoperit o rudă apropiată a Mitropolitului Gurie Grosu... Cum evaluați Dvs. acest proces de reabilitare și reconsiderare a înaintașilor noștri?

Silvia Grossu: Este evident că în ultimele trei decenii interesul pentru istoria noastră, cea adevărată, nu trucată, a sporit. Istoria Basarabiei, în totalitatea aspectelor sale, încă resuscită interes și eforturi susținute anume pentru cercetarea și „luminarea” perioadelor „închise” până nu de mult, când considerentele ideologice și politice au fost prioritare și au prevalat asupra celor științifice. În acest context și interesul pentru personalitatea Mitropolitului Gurie a crescut. În context evocator se înscriu și inițiativele merituoase ale Mitropoliei Basarabiei, ale Institutului Cultural Român din Chișinău. Actuala reconsiderare a moștenirii culturale a tuturor românilor revendică în mod cert revalorificarea integrală a activității culturale și ecleziastice a Mitropolitului Gurie Grosu – cercetător al istoriei Bisericii Ortodoxe, scriitor și traducător de literatură ecleziastică, alcătuitor de manuale, fondator de publicații periodice cu caracter religios ș.a.m.d. Deoarece am constatat și am menționat de mai multe ori însemnătatea și complexitatea acti-

vițăii ilustrului arhipăstor al neamului – Mitropolitul Gurie, care a trăit drama celor mai mari controverse în timpul vieții, stăruim asupra ideii de reconsiderare a locului său în galeria de personalități marcante pentru istoria noastră. Revenim la această nobilă misiune și prin acest interviu.

R.R.: Care este obiectivul trilogiei Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură?

S.G.: Tripticul amintit se axează pe reperele de legitimare identitară din întreaga activitate ecleziastică, misionară și culturală a înaltului prelat, dar pe care n-o acoperă decât în linii generale. Dar să nu uităm că reperele de unitate spirituală și culturală a românilor au fost legate ineluctabil de biserica ortodoxă, în diferite perioade de dezvoltare acesteia revenindu-i rolul magistral de liant și de focar de spiritualitate și cultură. Să nu uităm că primele școli, tipografii tot de instituțiile de cult erau înființate; arhitectura, pictura, iconografia – toate, prin geneza și dinamica evolutivă, au fost indisolubil legate de Biserica Ortodoxă, astfel că inițial tot ceea ce ținea de valori, de fapt ținea de biserica neamului. În acest context, meritul clerului din Basarabia în perioada de până la 1812 a fost corect evaluat de mai mulți cercetători, între care Paul Mihail. El a apreciat mult activitățile slujitorilor Bisericii: „Preoțimea făcea nu numai serviciul divin în limba poporului, ci și toată corespondența bisericească, actele, condicile, inventarele, actele stării civile erau numai în românește, și astfel se înaintau și conducerii bisericii din Chișinău”. Primele tipografii, cărțile copiate, apoi tipărite tot prin așezămintele de cult au fost promovate. După 1812 starea de lucruri se schimbă în Basarabia. Astfel, imediat după anexare, instituțiile ecleziastice și monastice din Basarabia au fost trecute sub jurisdicția Patriarhiei Ruse. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, membru al Sinodului Rus și

Exarh al Moldovei, a fost împuternicit de către Alexandru I, țarul Imperiului Rus, să organizeze o eparhie, Eparhia Chișinăului și Hotinului, și să înființeze concomitent și o instituție, care „să se ocupe de educarea copiilor preoților și slujitorilor bisericești”, de la 31 ianuarie 1813. Astfel a luat naștere instituția care mai târziu a devenit Seminarul Teologic din Chișinău. În scopul organizării activităților culturalizatoare, în noua entitate ecleziastică a fost deschisă pe 31 mai 1814 și o tipografie exarhicească, numită și Tipografie eparhială sau duhovnicească. „În perioada 1814-1821, adică până la moartea Mitropolitului Bănulescu-Bodoni, profesorul A. Stadnițchi afirma că s-au tipărit 19 320 exemplare de carte”, susține cercetătoarea Nina Matei în articolul „Primul centru editorial de carte românească. 180 ani de la înființarea primei tipografii din Chișinău” (Literatura și arta, 1994, nr.30). Acestea erau cărți de cult bisericesc, dar și cărți laice, precum bucoavnele (abecedare), cărți de gramatică, de citire, calendare, solicitate de basarabienii știutori de carte. Prin „Așezământul obrazovaniei oblastiei Basarabia (1818)”, noua stăpânire imperială oferise un regim administrativ special provinciei Basarabia, anexate în 1812 de către Imperiul Rus, printr-un concurs de împrejurări neprielnice Țărilor Române. Dar lucrurile deraiază de pe acest făgaș după moartea Mitropolitului Gavriil (1821), deznaționalizarea prin Biserică devenind tot mai insistentă. Sub presiunea crescândă a măsurilor administrative restrictive, viața culturală în Basarabia degradează totuși, încât și acest program minim pentru emanciparea națională – editarea de carte românească – pentru o perioadă considerabilă de timp, până în 1906, va rămâne doar un deziderat. Redeschiderea Tipografiei eparhiale în octombrie 1906, la inițiativa și cu insistența tenace a Arhimandritului Gurie, capătă în acest context un plus de valoare. Din

1871, de la instalarea în scaunul episcopal de la Chișinău a arhiepiscopului rus Pavel Lebedev, s-au operat măsuri și mai drastice de discriminare națională: a fost sistată varianta românească a buletinului eparhial „Monitorul Eparhiei Chișinău”, unica publicație în limba română din Basarabia; s-au substituit prin preoți ruși mulți preoți băștinași, pe motiv că nu aveau pregătirea necesară și nu știau limba rusă; s-au scos din circuitul ecleziastic multe din cărțile bisericești în limba română ș.a.m.d. Limba de cult în biserică a fost schimbată din română în slavonă, au fost închise în jur de 340 de biserici. În acest fel a început procesul de înstrăinare a populației de biserică. Mai mult decât atât. Evenimentele iau o întorsătură dramatică pentru biserica din Basarabia, atunci când la mănăstirea de la Balta își începe activitatea ieromonahul Inochentie, care prin predicile sale ademenitoare, rostite în frumoasa limbă maternă, atrage spre mănăstire mii de credincioși basarabeni. În scurt timp mișcarea de la Balta ia proporții înspăimântătoare. Evaluând primejdia ce venea din partea inochentismului, sectarismului și a ateismului, organele ecleziastice superioare au reacționat, operând măsuri de redresare a situației critice. Deși întârziată, o asemenea conștientizare a pericolului a atras după sine o suită de activități de remaniere confesională: în primul rând, organizarea în 1890 a Secției misionare pe lângă Eparhia Chișinăului, înființarea *Frăției Nașterii lui Hristos*, care era preocupată de traducerea și editarea în limba română a cărților de rugăciuni, a foilelor duminicale și broșurilor explicative despre viețile sfinților, despre rânduiala în biserică etc. Începând cu anii 1906-1908 Biserica Ortodoxă din Basarabia începe să se restabilească după rusificarea forțată, rămânând totuși puternic afectată de aceasta. În acest context, relativ benefic unei revigorări naționale incipiente, se desfășoară activitatea ilumi-

nist-culturalizatoare a viitorului mitropolit. Am încercat să redau succint o istorie de un veac, deoarece consider că, fără această explicare a contextului istoric al Basarabiei sub stăpânirea rusească, nu se poate înțelege plenitudinea și importanța eforturilor de culturalizare ale lui Gurie Grosu. Din această perspectivă, a evaluării și reconsiderării problemelor ce țin de istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia, tripticul editorial *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură* suplinește un vid, pentru completarea căruia istorici, antropologi, sociologi, teologi și cercetători din alte varii domenii mai au mult de trudit. Pe acest făgaș – al reconsiderării valorilor esențiale, ce țin de axa devenirii noastre, se înscrie lucrarea Mitropolitului *Procesul și apărarea mea. Defăimarea complotului apocaliptic*, care constituie esența volumului trei al tripticului editorial *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. La cei 140 de ani de la naștere (n. 1877) și 75 de ani de la trecerea în eternitate (16 noiembrie 1943), reabilitarea Înalt Prea Sfinției Sale nu s-a încheiat încă.

R.R.: *Dumneavoastră sunteți coordonatoarea tripticului editorial Mitropolitul Gurie. Misiunea de credință și cultură – trei volume care, după cum am menționat, evocă personalitatea primului mitropolit al Basarabiei, Gurie Grosu. Acum lucrați la ultimul volum al trilogiei. Și bucuria ieșirii de sub țipar pe când o așteptați?*

S.G.: Volumul e la tipografie. Îl așteptăm, lansările de carte se preconizează pentru luna noiembrie, atunci când vom comemora 75 de ani de la trecerea la cele veșnice a vrednicului de pomenire Mitropolitul Gurie al Basarabiei. Momentul de bucurie, relevat prin publicarea volumului III *Mitropolitul Gurie. Procesul și apărarea mea* – ultimul din trilogia *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*, e greu de estimat. S-a realizat visul nostru de a cuprinde sub auspiciile unei trilogii

opera reprezentativă a înaltului prelat al Basarabiei interbelice pentru a o aduce mai aproape de interesele unui cât mai larg public. Volumul al treilea, *Procesul și apărarea mea. Defăimarea complotului apocaliptic*, ca și al doilea, *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei*, continuă publicarea nemijlocit a lucrărilor ce poartă semnătura cărturarului ierarh. Am reeditat vastul său *memoriu documentat* (așa îl denumește chiar autorul) despre controversatul proces (cunoscut drept „cazul Gurie”), care a marcat puternic nu doar destinul vrednicului cărturar și militant pentru credință, ci și istoria Bisericii Ortodoxe, în general. Volumul III, ca și precedentele, conține fotografii și imagini de epocă din colecțiile personale ale descendenților familiei Grosu. *Tablelul cronologic al operei lui Gurie Grosu*, cel publicat și în volumul întâi și doi, adăugit și concretizat, a fost reluat pentru a facilita accesul la informația generală, utilă unui lector eventual neavizat. În acest volum n-am inclus articole sau comentarii, în afară de *Prefață* și notele coordonatorului tripticului editorial. Din același motiv – lipsa de spațiu. Trilogia *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*, împreună cu toate celelalte manifestări de grijă pentru trecutul nostru, tinde să remodeleze respectul față de personalitățile neamului nostru, schimbând atitudinea față de părinții spirituali ai Basarabiei. În opinia istoricului Ion Varta, acest eveniment simbolizează comemorarea meritelor incontestabile, pe care le-a avut Mitropolitul Gurie în istoria neamului românesc din Basarabia. *Acest ctitor de emancipare națională a fost unul dintre protagoniștii Unirii din 1918 și unul dintre artizanii readucerii ortodocșilor din Basarabia în sânul bisericii noastre strămoșești, după 106 ani de ocupare țaristă*. Îmi aduc aminte de toamna anului 2007. Anunțam cu scris tremurând de emoție apariția primului volum *Mitropolitul Gurie – misiunea*

de credință și cultură al preconizatei trilogii cu același nume: *Tentație mare, onorant demers, plăcut travaliu... acest volum pe care îl aveți în față. Pentru alcătuitoare a fost un vis de mai mulți ani, cu vagă speranță să se realizeze vreodată. Și acum revin și, cu aceeași mână tremurând de emoție, scriu: Bun venit la lumina zilei, volumule trei! Aici se finalizează mult râvnitul proiect – tripticul editorial *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Dar nu se încheie munca de înveșnicire a numelui și operei vrednicului nostru înaintaș... Mitropolitul Gurie al Basarabiei merită să fie repus pe soclul memoriei noastre colective, devenind figura cea mai luminoasă pe firamentul credinței noastre strămoșești.*

R.R.: *Este binecunoscută contribuția mitropolitului la consolidarea unității spirituale a românilor din Basarabia. Care a fost rolul Mitropolitului Gurie în readucerea limbii române nu doar în serviciul divin din bisericile Basarabiei, dar și în paginile cărților și publicațiilor din Basarabia, și implicit, în lupta pentru deșteptarea conștiinței naționale?*

S.G. : Rolul Mitropolitului nu este încă bine cunoscut și pe deplin conștientizat – nici în spațiul R. Moldova, nici peste Prut. Mitropolitul Gurie este unul dintre cei mai mari cărturari ai Basarabiei din prima jumătate a veacului XX. Doar o simplă parcurgere a listei de lucrări, semnate de Mitropolitul Gurie, dezvăluie diversitatea intereselor de cunoaștere și cercetare ale autorului: studii axate pe probleme de istorie – *Istoria mănăstirii Noul Neamț* (1911), *Câteva extrase din arhive despre școlile bisericesti din Basarabia, înaintea anexării ei de către Rusia* (1921), *Starea clerului în Basarabia în timpul Mitropolitului Bănulescu-Bodoni* (1922) ș.a.; de teologie și de morală creștină: *Cugetări despre călugărie* (1902); *Sfântul Ioan Botezătorul* (1908), *Învățătură la ziua Sfântului Nicolae făcătorul de minuni...* (1909), Ru-

găciunile și lămurirea lor (1920), *Despre cinstirea sfințelor icoane* (1920), *Cartea pastorală* (1923); cele didactice – *Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu* (1908), *Bucoavna moldovenească* (1909) și *Cartea de citire cu științe din gramatica moldovenească* (1910), de altfel, unicele manuale școlare în limba maternă pentru basarabeni până la 1917. A urmat activitatea după Unire, și aceasta tot bogată în evenimente culturale.

La revenirea în Basarabia, în anul 1902, după ce-și încheiase studiile la Academia duhovnicească din Kiev. Movileană (după numele întemeietorului acesteia, marele cărturar moldovean Petru Movilă) este numit misionar al Eparhiei Chișinău și devine membru al *Frăției Nașterii lui Hristos*. În calitatea de misionar el străbate Basarabia de la un capăt la altul, propovăduind adevărata credință, cea ortodoxă, îndemnând enoriașii spre cultură confesională și națională, ținând slujbe și discursuri în limba română, oferind exemple și lecții de cântare bisericească „pre limba-mamă” ș.a.m.d. Încă la 1905, pe atunci ieromonah, Gurie Grosu publică un articol militant în ziarul de limba rusă *Bessarabskaia jizni* (*Viața Basarabiei*), în care tratează problema necesității revenirii limbii române în serviciul divin și în procesul de instruire, adică în școala, pe atunci totalmente rusificată. Act de mare curaj în perioada stăpânirii rusești. Altă manifestare de cutezanță a fost demersul său, din octombrie 1906, de a redeschide tipografia eparhială, înființată de Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni în 1814. La această tipografie el editează în 1908 prima carte didactică – *Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu* – pentru procesul de instruire al elevilor Seminarului Teologic. Tot în acest an își vede realizat un alt vis, pentru care s-a zbatut mai mulți ani – în ianuarie 1908 vede lumina tiparului prima revistă în limba maternă

a basarabenilor – jurnalul bisericesc *Luminătorul*. În anul 1909 apare *Bucoavna moldovenească*, un abecedar elaborat de Arhimandritul Gurie și care, spre deosebire de abecedarele anterioare editate în Basarabia, era doar în limba română, deși tipărit cu grafie chirilică. Acest abecedar, inițial aprobat ca manual pentru instruirea în școlile eparhiale și la Seminarul Teologic, nu a fost totuși acceptat de către episcopul Chișinăului din acea perioadă. Motivul principal pentru care manualul a fost întâmpinat cu reticență de către superiori era că limba din cărțile pe care le scria Gurie era limba română, și nu *moldovenească*. Drept rezultat, la 16 decembrie 1909, pentru „**activitate de separatism față de Rusia**”, Arhimandritul Gurie a fost exilat într-o mănăstire din gubernia Smolensk, la aproape 1000 de km de Chișinău. Peste doi ani este numit director de școală duhovnicească din Alexandrovsk-Grușevsk, un orașel din sudul Rusiei, iar din 1914 – la o altă școală bisericească din gubernia Herson, oricum rămânând departe de Basarabia până în anul 1917. Însă nici acolo activitatea sa cărturărească și de iluminare a poporului nu încetează. Peste doi ani de la apariția *Bucoavnei moldovenești* este trimisă la tipografie și editată pe cont propriu *Cartea de citire cu elemente de gramatică* (1910). Peste un an, în 1911, iese de sub teascurile tiparului și studiul în limba rusă *Istoria mănăstirii Noul-Neamț*. Mitropolitul Gurie este unul dintre cei mai cărturari ierarhi pe care i-a avut Basarabia vreodată, „pe ai cărei umeri a stat întreaga luptă pentru limba română în Basarabia”, considera Nicolae Iorga.

R.R.: Anul acesta s-au împlinit 110 ani de la apariția revistei „Luminătorul”. Ce parte de contribuție îi revine lui Gurie Grosu în acest context?

S.G.: Una esențială, bineînțeles. Revista cu caracter religios *Luminătorul* a

apărut sub egida Congresului preoțesc și a *Frățimii Nașterii lui Hristos*, dar din inițiativa și prin efortul ieromonahului Gurie, care a redactat un raport bine argumentat către Sinodul rus. „Ideea unei reviste moldovenești în Basarabia de după 1905, a pus-o în circulație publică și a susținut-o călduros, dându-i și numele de azi, inimosul ieromonah Gurie, misionar al bisericii pravoslavnice de aici, un alt suflet ce pricepea și simțea trebuința de a-i aduce norodului învățămintele creștinești și toate îndrumările morale în graiul lui, ca să le înțeleagă”, susținea Ion Pelivan. Astfel, a fost îngăduită de către autoritățile Imperiului Rus editarea „Luminătorului”, primul „jurnal bisericesc” în limba română în Basarabia cu motto-ul „Lumina lui Hristos să lumineze tuturor”. Pe un segment de câțiva ani, anume pe parcursul anilor 1908-1913, *Luminătorul* a fost prima și unica revistă basarabeană în limba română. Ieromonahul Gurie Grosu împreună cu protoiereul Constantin Popovici au fost primii ei redactori și corectori. Înființată „cu scopul să lumineze pe cei ce zac într-un întineric neștiinței și vorbesc românește” publicația periodică a fost „singura făclie a românilor ce-a ars neîncetat până la Unire”. Conținutul revistei era structurat tradițional în *partea oficială*, destinată clerului, și *partea neoficială*, destinată, în primul rând, credincioșilor. Partea întâi, oficială, a revistei era destinată circulației informațiilor de uz intern pentru clerul din Eparhia Chișinăului. Ea era de obicei redusă la câteva pagini, deoarece biserica din Basarabia își avea încă din anul 1867 organul oficial de presă – „Kișineovschie eparhialnîie vedomosti” (Buletinul / Monitorul Eparhiei Chișinău), care se achita perfect de misiunea de publicație oficială. Partea a doua a jurnalului, cea neoficială, destinată atât preoților, cât și enoriașilor, insera, de regulă, materiale cu caracter popularizator și culturalizator. Numeroase articole cu

privire la organizarea bisericească, predici, vieți ale sfinților, pilde moral-religioase, povestiri, articole cu caracter apologetic și dogmatic – toate, în cele mai multe cazuri, traduse din rusește, formează partea principală a revistei. *Luminătorul* devine izvorul de inspirație al preoților, suport sigur pentru „via comunicare cu poporarii”. Diverse rubrici și compartimente: „Religie”, „Istoria Bisericii”; „Sărbători bisericești. Obiceiuri”, „Predici”, „Învățământ. Educație. Povește” ș.a. acopereau variate necesități ale clerului și enoriașilor basarabeni. Pe tot parcursul acestor ani grei de stăpânire rusească, revista s-a menținut grație unor preoți, nu atât cărturari, cât mai degrabă temerari, oameni de suflet cu înalte tendințe spre cultura națională, care au vegheat fidel la „căpătâiul” ei. Puțini preoți basarabeni cunoșteau bine limba română, din aceste considerente editarea unei reviste nu era un lucru ușor pentru redactori, dar bunele cunoștințe de limbă română ale ieromonahului Gurie „salvau” situația: „Ieromonahul Gurie, (...) care ca misionar eparhial se obișnuise a ține conferințe pentru moldoveni în limba moldovenească, avea o mai strânsă legătură cu poporul de jos și cunoștea mai bine decât mine limba curată moldovenească, limba de carte”, afirma redactorul *Luminătorului*, preotul Constantin Popovici. Deși, revista avea o tematică concretă și un contingent de cititori bine determinat, editorii ei au știut să evite unilateralitatea, făcând din publicația cu priză la fețele bisericești și la cititorul de masă și prima școală de jurnalism pentru clerul din Basarabia. Pe lângă ieromonahul Gurie și Constantin Popovici, la revistă au colaborat părintele-potet Alexie Mateevici, preotul Iulian Friptu, arhimandritul Scriban, iconomii stavrofori Serghie Bejan și Pavel Grosu ș.a. Până la apariția celorlalte publicații clericale, dar și în perioada interbelică, *Luminătorul* a continuat timp îndelungat să fie singura

publicație periodică, unde mânăitorii condeiului în limba română au putut să facă școală în ale scrisului. Nu trebuie de trecut cu vederea faptul că majoritatea colaboratorilor publicațiilor religioase din perioada interbelică erau preoți sau intelectuali cu studii făcute în Rusia, pe care și le-au perfecționat parțial doar prin filiera presei românești, prin contactul cu literatura și cu intelectualii de peste Prut. Doar atât nu era suficient și „deseori limba materialelor publicațiilor periodice respective suferea de inadvertențe verbale crase”. Astfel, completarea acestui spațiu alb cu un studiu despre cea mai longevivă publicație religioasă din spațiul basarabean – revista *Luminătorul*, ar completa tabloul ostenelilor cărturărești ale mitropolitului și ar constitui o contribuție utilă pentru cunoașterea mai detaliată a istoriei naționale.

R.R.: *După cum am arătat mai sus, un aport deosebit în scoaterea din anonimat a Mitropolitului pentru publicul larg l-a avut și Asociația Obștească „Mitropolitul Gurie Grosu”. Ce realizări ale acesteia sunt demne de consemnat pentru public larg?*

S.G.: Fondatori ai Asociației suntem mai mulți. Alături de descendenții familiei Mitropolitului se regăsesc numele cercetătorilor Maria Danilov, Varvara Buzilă. Suntem susținuți de multă lume bună. De la înființarea Asociației „Mitropolitul Gurie Grosu”, în martie 2014, ne-am propus un amplu program de înveșnicire a numelui Mitropolitului Gurie Grosu. Mai întâi prin promovarea operei sale: editarea trilogiei *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*, a volumelor de publicistică, de lucrări dogmatice și de omiletică ș. a; pe alt palier a fost prevăzută organizarea simpoziunelor științifice și a conferințelor tematice în anii 2017 și 2018 cu concursul Institutului de Istorie al AȘ al RM, Asociației Istoricilor din Republica Moldova, Filialei Basarabia a Asociației Române

de Istorie a Presei (ARIP). De asemenea, în acest vast proiect s-au regăsit numeroase acte de caritate tocmai pentru că Mitropolitul Gurie era un sânguincios promotor al filantropiei în Basarabia. Un alt segment al proiectului ar fi realizarea unui film documentar dedicat activității ecleziastice și culturale a Mitropolitului Gurie al Basarabiei, despre care însă nu vreau să ofer detalii. Edificarea în capitală a unui monument dedicat Mitropolitului Gurie al Basarabiei (eventual, cu susținerea Institutului Cultural Român de la Chișinău, a Primăriei municipiului Chișinău, a Ministerului Culturii al Republicii Moldova), deopotrivă cu restaurarea la mănăstirea Răciula a casei călugăriței Eliconida, sora dreaptă a Mitropolitului, Elena, și deschiderea în incinta acesteia a *Căminului memorial Mitropolitul Gurie* (eventual prin concursul Ministerului Culturii al Republicii Moldova, Mitropoliei Chișinăului și a întregii Moldove, Direcției Cultură a raionului Călărași), ar depăși cadrul temporal al celor preconizate pentru acești doi ani, dar au demarat deja. Doamne ajută!

R.R.: *Dacă aveți un program atât de vast și complex, atunci se conturează că procesul de restabilire și reevaluare a personalității marelui ierarh este unul reușit?*

S.G.: Și da, și nu. E necesar să amintim că, pe parcursul aproape a două secole, noi am fost privați de un întreg proces de cunoaștere a valorilor moștenite, de însușirea lor firească. Actualmente e nevoie, probabil, tot de atâtea decenii ca să recuperăm ceea ce ni s-a retras cu forța și fără drept de apel. Avem nevoie, mai ales, de modele de caractere, de personalități cu verticalitate. Modelul atitudinal - comportamental, pe care ni-l oferă prin acest document-memoriu vrednicul nostru înaintaș – comuniunea axiologică prin credință, corectitudine, onestitate, demnitate, dârzenie, tenacitate, bun-simț și înaltă moralitate – e demn de studiat

în sălile de curs nu doar la facultățile de teologie, ci și la drept, jurnalistică, științe politice ș.a.m.d. Și despre Mitropolitul Gurie Grosu – la nici o facultate, la nici o instituție de învățământ teologic nu este vreun curs măcar sau vreun seminar – dar nicăieri: nici în Republica Moldova, nici în România. Și mărturiile preoților, dar și programele de studii o confirmă. Bunăoară, părintele Viorel Cojocaru de la Catedrala *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* a mărturisit la lansarea volumului doi, că atunci când a studiat la Facultatea de Teologie din Chișinău nu li s-a vorbit despre Mitropolitul Gurie, ajungând singur la el. Tot el ne-a mărturisit că este copleșit de publicistica și omiletica înaltului ierarh, actualmente deținând cam 95 de procente din fondul revistei *Luminătorul*, întemeiate și menținute de Gurie Grosu. În paginile acesteia a identificat circa 300 de articole, discursuri, predici și pastorale ale Mitropolitului... Și cine le studiază, cine le cunoaște?

Anul trecut, de exemplu, Asociația noastră a trimis demersuri peste demersuri rugând insistent să se comemoreze de Ziua cunoștințelor, deopotrivă cu centenarul de la apariția poeziei *Limba noastră* a lui Alexe Mateevici, și jubileul de 100 de ani de la apariția **primului manual în limba română cu grafie latină din Basarabia**, elaborat de Gurie Grosu, dar n-am găsit susținerea necesară nici la Direcția de cultură a mun. Chișinău, nici la Ministerul Educației. Doar unii profesori au acceptat să difuzeze pliantul elaborat de noi cu această ocazie și să le vorbească elevilor despre primul abecedar cu grafie latină, care a dat start reformei școlii în 1917. Și ar mai fi multe de povestit la acest capitol. Sunt atâtea încă de făcut!

R.R.: Până în prezent s-au întreprins mai multe acțiuni întru pomenirea și înveșnicirea numelui primului nostru mitropolit. Toate în Republica Moldova? Peste Prut ce se face?

S.G.: Dificilă întrebare. Și peste Prut s-a înviorat interesul pentru activitatea cărturărească a mitropolitului după ce am avut prezentări de carte la congresele Asociației Române de Istorie a Presei de la Arad, Timișoara, apoi anul trecut la târgurile de carte de la Iași și Galați. Și un alt motiv de bucurie ar fi că unele dintre lucrările sale dogmatice au fost reeditate și sunt repuse în circuitul informațional. Mă refer la „Cartea de înțelegere a rugăciunilor de toate zilele și a slujbelor bisericești. Alcătuirea Înalt Preasfințitului Gurie Grosu, adăugită și actualizată”, și reeditată în anul 2004, la Iași, de către editura „Christiana”. Deoarece a văzut lumina tiparului în anul 1930, la Chișinău, respectiva lucrare, extrem de utilă enoriașilor, a fost adaptată și redactată conform normelor ortografice la zi, așa cum am procedat și noi cu textul memoriului documentat: *Procesul și apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic*. Postul de televiziune „Trinitas” a fost la Chișinău în repetate rânduri și a filmat mai multe subiecte legate direct sau adiacent de personalitatea mitropolitului. Le suntem recunoscători. E cazul să mulțumim pe această cale înaltelor fețe bisericești de peste Prut, care nu doar cunosc, dar și promovează imaginea Mitropolitului Gurie al Basarabiei. Mă refer la Înalt Prea Sfințitul Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, la Prea Sfințitul Casian, Episcopul Dunării de Jos (Dobrogei), la Prea Sfințitul Părinte Gurie Georgiu, episcopul Devei și Hunedoarei, care a acoperit cheltuielile pentru bustul Mitropolitului Gurie de pe Aleea personalităților de la Catedrala *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* din Chișinău.

R.R.: Apropo de Aleea mitropoliților și preoților de la această nouă catedrală, care anual se completează cu busturi ale celor mai mari personalități ale religiei ortodoxe din Basarabia. Recent a fost dezvelit bustul Mitropolitului Gurie. Vă rog să

ne povestiți cui aparține ideea, cine este autorul lucrării și care sunt ctitorii ei?

S.G.: Se cuvine de precizat că sunt două alei: cea de pe dreapta și cea de pe stânga Clopotniței. Ambele au deja edificate toate soclurile pentru cele mai valoroase fețe bisericești, personalități dedicate cauzei bisericii și culturii neamului. Aleea de pe partea dreaptă, a preoților, are patru busturi – al lui Alexei Mateevici, Paul Mihail, Vasile Țepordei și Valeriu Gafencu – deja instalate și sfințite. Aleea de pe stânga, a mitropoliților, va avea două segmente. Pe segmentul din extrema stânga, până pe Centru, spre monumentul Sfântului Apostol Andrei vor fi instalate pe soclurile deja edificate busturile mitropoliților Moldovei voievodale – Iosif Mușat, Dosoftei, Varlaam, Petru Movilă ș.a., iar pe celălalt segment – mitropoliții moldoveni cărturari din secolul al XX-lea – Gurie Grosu, Iosif Naniescu, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală. Inițiativa Aleii personalităților bisericii ortodoxe, pe care le-a dat acest pământ, aparține protoiereului Petru Burbuz, parohul Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, care nu doar a lansat acest apel, ci a elaborat conceptul, a identificat donatorii și mijloacele necesare pentru a duce la bun sfârșit acest măreț proiect. Atitudinea inimoasă a preacucernicului Petru pentru orice detaliu mi s-a reliefat chiar în iarna acestui an, pe când se lucra la bustul Mitropolitului Gurie. Am fost invitați, eu și soțul meu Igor, ca descendent apropiat al lui Gurie Grosu, care i-a fost frate de bunel paternal, în atelierul sculptorului Veaceslav Jiglițchi (cetățean de onoare al mun. Chișinău) pentru a evalua gradul de asemănare a trăsăturilor feței, a poziției și perspectivei bustului. Atenția, răbdarea și migala părintelui Petru Burbuz pentru orice detaliu sau nuanță sugerată ne-a fascinat. Iar gradul de pătrundere și profunzime cu care aceste toate au fost realizate de către sculptorul executant ne-a

surprins plăcut. În luna martie, pe 25, la Catedrala Sfinții Apostoli Petru și Pavel, cu ocazia evenimentului Unirii Basarabiei cu Patria-mamă, a fost instalat și sfințit acest bust al Mitropolitului Gurie Grosu. La sfințirea monumentului a venit jumătate de Chișinău. Din aceste diverse eforturi de înveșnicire a memoriei înaintașilor mi se cristalizează sentimentul de încredere în spiritul identitar al conaționalilor mei.

R.R.: *Se știe că tot Mitropolitul Gurie, la 27 martie 1918, a oficiat serviciul divin dedicat Unirii Basarabiei cu România, astfel devenind binecuvântătorul ei. Pastorală Unirii, semnată de Mitropolit, părintele Viorel Cojocaru o propune spre citire studenților de Ziua Unirii. Sunt convinsă că Actul Unirii a început de la Catedrală, I-am putea numi pe Gurie Grosu Patriarhul Unirii?*

Este bine descris evenimentul acesta de mai multe ziare din Basarabia. În primul rând, ziarul lui Onisifor Ghibu „România Mare” redă în detalii evenimentul votării în Sfatul Țării a mărețului Act, publică discursurile și dezbaterile, apoi oferă panorama marșului delegaților sub aplauzele și uralele mulțimii de oameni înșiruiți de-a lungul străzilor, pe care le-au parcurs până la Catedrală. În fruntea procesiunii era viitorul mitropolit Gurie Grosu cu mai mulți preoți patrioți. A fost slujit un Te Deum înălțător sub bolțile Catedralei Nașterea Domnului. Deoarece la 21 noiembrie 2017, Gurie Grosu, împreună cu episcopul Gavriil al Akkermanului, a oficiat un serviciu divin la Capela Palatului Sfatului Țării în legătură cu deschiderea lucrărilor acestuia, tot atunci sfințind primul drapel național al Regimentului Moldovenesc, apoi a binecuvântat și alte ședințe ale primului parlament din Basarabia, iar la 27 martie 1918 și Actul Unirii, el este considerat un actor important al acestui măreț eveniment. Dar Patriarh al Unirii e o hiperbolă, cred eu. Iar Pastorală de care vorbiți, fiind una complexă, vibrând de sevă patriotică,

exemplară pentru un ierarh ortodox, care face apel la faptele glorioase ale neamului pentru credința și dreptatea neamului, necesită analiză specializată și meticuloasă. Este preconizată pentru volumul de omiletică.

R.R.: *La sfârșitul lunii aprilie se împlinesc 90 de ani de la înscăunarea mitropolitană a arhiepiscopului Gurie Grosu, ocazia fiind comemorată cu un Te Deum la monumentul de la Catedrala amintită mai sus...*

S.G.: Este un Te Deum înălțător, la care participă un sobor de preoți de la Mitropolia Basarabiei, al cărei Înaintestătător a fost Mitropolitul Gurie Grosu. La acest eveniment va veni și preotul Serafim Munteanu, și primarul de Nimoreni, satul de baștină al înaltului ierarh, și sătenii de la Ruseștii Noi, sat pe care Mitropolitul îl considera cea de-a doua baștină, deoarece mama sa Ecaterina Tănase s-a recăsătorit după moartea primului soț, tatăl lui Gurie, și s-a stabilit cu traiul în Ruseștii Noi. Un alt motiv care a generat o dragoste stabilă pentru acest sat a fost și statutul de îndrumător al preotului Vasile Gobjilă din s. Ruseștii Noi, cu care tânărul ieromonah Gurie Grosu a mers prima dată în România, în 1904, pentru a participa la evenimentele de comemorare a celor 400 de ani de la moartea domnitorului Ștefan cel Mare. Călătoria l-a marcat pentru toată viața și l-a determinat și mai mult pentru implicarea într-un lung și tenace proces de iluminare și culturalizare a basarabenilor săi scumpi. Dar înălțarea până la treapta de Mitropolit al Basarabiei a fost precedată de un parcurs în ascensiune pentru alte demnități, pe care le-a deținut Gurie Grosu. Astfel, după Unire, la 4 iulie 1918, Arhimandritul Gurie a fost ales și hirotonit episcop vicar la Iași cu titlul de *Botoșăneanul* și se numește oficial „arhiepiscopul Gurie, vicar al Mitropoliei Moldovei”. În 1919, în prefața unui „Cuvânt” tipărit fără datare, Gurie se intitulează deja „Gurie

Grosu Botoșăneanul, Vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei și loțiitor al Vicarului de Bălți din Basarabia”. În această calitate, la Tipografia Națională din Iași publică *Cuvioasa Maica noastră Paraschiva cea nouă* (1919). În decembrie 1919 Arhimandritul Gurie a fost chemat la Chișinău. Sf. Sinod l-a împuternicit mai întâi ca vicar loțiitor de Arhiepiscop din ianuarie 1920, după care a fost ales de către congresul eparhial al preoților și mirenilor din Basarabia ca Arhiepiscop la 20 februarie 1920. A fost confirmat ca Arhiepiscop titular al Chișinăului la 25 decembrie 1920 prin înaltul Decret regal și investit în această demnitate de MS Regele Ferdinand la 29 martie 1921, instalarea în scaun făcându-se la 16 mai 1921 de către IPS Mitropolit Primat al României Dr. Miron Cristea, ulterior Patriarh al României. Astfel, din ianuarie 1920, episcopul vicar Gurie Grosu este rânduit de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să conducă Arhiepiscopia Basarabiei, iar opt ani mai târziu, la 28 aprilie 1928, arhiepiscopul Gurie este înălțat la treapta de Mitropolit al Basarabiei. „Luă parte activă la toate manifestările naționale, fiind chiar unul dintre dregătorii din timpul autonomiei provinciei. Ca o apoteoză a faptelor sale patriotice culturale, cât mai ales religioase, precum și a restabilirii vechii mitropolii a lui Gavriil, Patriarhia, la 10 ani de la Unire, ridică scaunul arhiepiscopal al Chișinăului la rangul de Mitropolie, iar pe titularul ei la sanul de Mitropolit”. Dar, oricare i-ar fi fost postul, este bine cunoscut tuturor istoricilor și cercetătorilor de la noi că ideea revigorării morale, confesionale și culturale a basarabenilor a fost obiectivul major al tuturor activităților Mitropolitului Gurie Grosu, liantul unificator al tendințelor, speranțelor și eforturilor sale, de-o viață. În calitate de Mitropolit al Basarabiei, Gurie Grosu a făcut din biserica românească din ținut o platformă deschisă tuturor activităților naționale spre cul-

tură și progres, dovadă fiind numeroasele asociații culturale, pe care le-a înființat, manifestările de caritate, pe care le promova insistent, eforturile pentru întemeierea învățământului superior în Basarabia (Facultatea de Teologie fiind meritul său incontestabil), nemaipomenind de asidua activitate cărțurărească etc. În cartea sa de memorii „Pe baricadele vieții”, Onisifor Ghibu spune despre Mitropolitul Gurie cuvinte foarte calde: „Mitropolitul Gurie a dovedit dragoste și râvnă pentru cultură, în general, și pentru cultura bisericească, în special, și în calitatea sa de propovăduitor și răspânditor de carte și de suflet românesc”. Lucrările Mitropolitului Gurie se cer citite, activitatea sa ecleziastică și misionară - analizate și studiate nu doar din curiozitate pentru istoria noastră adevărată, ci îndeosebi pentru că ele constituie repere de legitimare a demnității noastre creștinești, naționale, cetățenești și personale, la care capitole mai rămânem restanțieri.

R.R.: A existat și propunerea de a organiza un pelerinaj la mormântul Mitropolitului Gurie de la Cernica, propunere întâmpinată cu entuziasm de un număr mare de doritori. Mai rămâne a fi actuală?

S.G.: Da. Au venit propuneri de la preoții Mitropoliei Moldovei, ai Mitropoliei Basarabiei, dar nu s-au pus pe rol nici mijloace logistice, nici demersuri oficiale pentru a duce la bună destinație aceste proiecte. Asociația noastră nu are încă suficiente forțe pentru a acoperi atâtea necesități, iminente unui proces complex de revalorificare a personalității Mitropolitului Gurie al Basarabiei, dar poate antrena în aceste activități instituții de cultură, oameni cu inimă largă, așa că nu disperăm, ci lucrăm. Suntem deschiși spre conlucrarea pentru această cauză nobilă. Mitropolia Basarabiei, printr-o decizie specială a declarat 2017 anul Părintelui Alexei Mateevici și al Mitropolitului Gurie, preconizând un șir de manifestări de evocare, între care și pelerinaje.

Ceea ce a reușit de minune au fost seminarele și simpoziunile științifice din protopiate, la unele am participat și eu, precum și un șir de emisiuni la posturile TV și de radio din România și Republica Moldova. Și Mitropolia Moldovei a avut inițiative frumoase, organizând diverse manifestări culturale. Împreună cu cercetătoarea Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, dr. conf. Maria Danilov, și profesorul Constantin Șchiopu, dr. habilitat, am participat la Conferința de comemorare a Mitropolitului Gurie la 140 de ani de la naștere la mănăstirea Noul Neamț, acolo unde, în 1902, proaspătul absolvent al Academiei Movilene de la Kiev Gheorghe Grosu este tuns în monahism cu numele Gurie, în onoarea sfântului Gurie, arhiepiscop de Kazan. În iunie 2017 o echipă de preoți-cercetători a participat la Kiev la Simpozionul dedicat celor 400 de ani de la întemeierea Academiei Movilene, unde a fost prezentată și o comunicare științifică despre Mitropolitul Gurie. Totdeauna am considerat că ortodoxia are cele mai multe și mai trainice punți pentru împăcarea creștinilor. Cred că una dintre acestea ar fi personalitatea Mitropolitului Gurie.

R.R.: Cum credeți, Mitropolitul Gurie va fi canonizat? Știți că au răsunat astfel de păreri la manifestările culturale din anul trecut.

S.G.: Am auzit nu o singură dată astfel de opinii, dar eu nu mă pot pronunța. Este un domeniu la care nu am acces – nu știu cine ar deține această demnitate și putere de decizie, nu cunosc nici condițiile pe care ar trebui să le întrunească, eventual, personalitatea ecleziastică Mitropolitul Gurie. Dar, cred, că mai e mult până atunci.

R.R.: Ați putea să ne oferiți detalii despre rudele pe care după multe căutări le-ați regăsit totuși?

S.G.: Dar e mult de povestit, e un parcurs anevoios și îndelungat. De cum a fost deschis hotarul, noi cu soțul am încercat

să tot dăm de persoane, care l-au cunoscut pe mitropolit sau știau ceva despre rudele lui. De ce era nevoie de astfel de căutări? Deoarece tatăl lui Igor, Valeriu Grosu, fiul mezin al fratelui mitropolitului, preotul Andrei Grosu, a fost pedepsit de regimul sovietic și a făcut șapte ani de Siberie doar pentru că ceilalți frați ai săi – Vladimir, Lidia, Pavel, Nicolae, Leonid – în 1944 s-au retras peste Prut, el rămânând alături de părinți, forțați să nu părăsească Basarabia. Ca să-și protejeze familia, el le-a interzis la alor săi să-i scrie sau să vină, după ce le muriseră părinții: preotul Andrei a decedat pe 5 martie 1953, într-o zi cu Stalin. Deși, preot în satul Codreanca, departe de toate evenimentele politice, oricum i s-a interzis familiei, prin dispoziția sovietului sătesc, să fie înmormântat după slujba bisericească, așa cum se face pe la noi. Au oprit procesiunea – cu sobor de preoți, cu multă lume până nu s-au încheiat funeraliile lui Stalin. Nu avea voie nimeni să deplângă pe altcineva, decât pe „marele conducător”. Preoteasa Daria s-a stins și ea peste un an și jumătate. Când au venit timpuri mai blânde, zic de anii 60, tatăl lui Igor n-a vrut să mențină relații cu cei de peste Prut, astfel s-au rupt legăturile și nu s-au mai refăcut decât prin anii 90. Ce vreți – chiar Igor până să termine facultatea nu a știut că Mitropolitul Gurie era fratele bunelului. Tatăl lui nu le vorbea copiilor despre rudele din România pentru a-i feri de consecințe nedorite. Așa erau vremurile. Acum că ne-am regăsit și din august 2009 suntem în relații de rudenie cu veri și răsveri, familia e foarte mare. La reuniuni avem multe de povestit și de reînnotat. La ei s-au păstrat multe fotografii, chiar și unele lucruri, care le-au parvenit de la mitropolit. La noi – doar unele poze care, fiind păstrate prin podul casei, ascunse pe după bantine, nu sunt în cea mai bună stare. Dar le-am publicat în volumele editate.

R.R.: Și la Curtea de Argeș am înțeles că aveți o mătușă nonagenară, unica din generația nepoților Mitropolitului Gurie...

Da, așa este. Avem mare noroc de tanti Liuba, soția lui Pavel, unchiul lui Igor, unchi ce s-a stins cu puțin timp înainte de a-l cunoaște, în 2006. Mai avem rude și la Râmnicul-Vâlcea – verișoara dreaptă Ermina Popescu, și copiii ei; și la București – o altă verișoară, regretata Eugenia Râșnoveanu, și la Lubeck, în Germania, un văr, Ermin Grosu cu băiatul Mihai; și la Roma, în Italia – o altă verișoară, Daria. Cu toți copiii, nepoții am redevenit o familie mare, ca odinioară.

R.R.: Ce evenimente mai pregătește Asociația „Mitropolitul Gurie Grosu”, dedicată Mitropolitului Gurie?

Sunt multe de făcut. Dar dacă o să vorbim despre planuri, ele ar fi mai greu de îndeplinit. Evocarea cursivă a unei personalități atât de multilateral înzestrate cere timp, cere efort constant, cercetare permanentizată. Mai e nevoie și de cutezanță îmbinată cu multă cumpătare pentru spargerea unor tipare și pentru depășirea unor obstacole cu statut de banale obișnuințe și tabieturi de interpretare. E nevoie de o fermitate de caracter, așa ca a Mitropolitului, ca să putem accepta aici, în Republica Moldova, dar și în România, și alte puncte de vedere pentru a detrona unele optici prestabilite, de extremă spectrală, de tonalitate triumfalistă, îndeosebi, în acest an al Centenarului. Pe acest fâgaș – al reconsiderării valorilor esențiale, ce țin de axa devenirii noastre, se înscrie volumul III al tripticului editorial *Procesul și apărarea mea. Defăimarea complotului apocaliptic, Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. În această lucrare de natură confesivă ni se spun adevăruri grele, care dor și care macină. Și care ar trebui să ne pună pe gânduri... și pe fapte. Eu mă mândresc foarte mult cu această generație și cred că noi îi datorăm incomensurabil mai mult

decât am reușit până acum. Oricât vom face pentru acești vrednici înaintași – cu oricâte titluri i-am gratifica, oricâte monumente le-am edifica, oricâte cărți am edita... – aceste toate nu vor fi suficiente. Generația noastră de glorie și noblețe a înfruntat vicisitudini și a depășit greutăți, care pentru noi astăzi sunt insurmontabile. Memoria este considerată drept pa-

văză împotriva ispitei de a recidiva, un factor de prevenirea repetării răului. Prezentul triptic editorial consacrat Mitropolitului Gurie al Basarabiei este preconizat ca o pavăză în calea uitării. Sperăm ca trilogia să-și găsească ușor cititorul și să constituie un gest de comemorare demn de vrednicia credinței neamului nostru.

NICOLAI CERVENCOV – OM AL ȘTIINȚEI

*Angela OLĂRESCU,
director, Biblioteca „Hristo Botev”*

Savantul Nicolai Cervencov face parte din galeria personalităților marcante de origine bulgară a Chișinăului, este bine cunoscut printre oamenii de știință din Republica Moldova, deoarece toată viața și-a dedicat-o studierii istoriei bulgarilor basarabeni, scriind și elaborând multe lucrări, culegeri și monografii științifice. Totodată, dumnealui este și coautor al multor monografii cu tematică bulgară. S-a străduit să scoată în evidență date istorice, activitatea unor personalități ale istoriei puțin cunoscute în rândul bulgarilor.

Așadar, anii trec, iar amintirile frumoase, urmele lăsate pe pământ rămân în memorie ca niște vise realizate, scopuri împlinite. Uitându-ne în urmă, observăm cât de util ne-am concentrat asupra activității zilnice, asupra evenimentelor la care am

participat cu drag, cu cine am comunicat, am lucrat, cu cine am devenit prieteni.

Din ianuarie 2016 am avut un alt început de drum al activității mele profesionale. Devenind managerul Bibliotecii „Hristo Botev”, am făcut cunoștință cu oameni valoroși, personalități de etnie bulgară plini de inspirație, ce-și aduc contribuția la dezvoltarea științei, culturii, artei, literaturii, precum și a imaginii Chișinăului. Pe parcursul activității mele personale, am avut norocul să-l întâlnesc și să-l cunosc mai îndeaproape pe dl Nicolai Cervencov, doctor habilitat în istorie. E un om de o înaltă cultură, cu cunoștințe enciclopedice, istoric de profesie. Îmi amintesc momentul cum am făcut cunoștință cu dumnealui chiar în timpul unei activități, ce se desfășura în incinta bibliotecii. Dl Cervencov s-a apropiat, s-a prezentat, apoi mi-a spus că este bucuros că în fruntea bibliotecii e o doamnă tânără, frumoasă și deșteaptă... Acest moment pozitiv mi-a insuflat mari speranțe de reușite în activitatea mea profesională. Așa a și fost să fie. Am început a activa în parteneriat, organizând diferite activități științifice, dumnealui fiind președintele Societății Științifice a Bulgarilor din Republica Moldova, ulterior s-a dovedit a fi și partenerul nostru fidel. S-a format un parteneriat durabil cu impact pozitiv, ce ne permite pe o perioadă îndelungată să valorificăm și să promovăm împreună valorile culturale bulgare prin diverse activități din cadrul serviciilor, adăugând valoare vieții culturale și educaționale a utilizatorilor de etnie bulgară.

Îmi aduc aminte prima activitate științifică desfășurată în parteneriat cu dl

Nicolai Cervencov în cadrul Zilei Bibliotecii (4 martie 2016), la simpozionul științific *Basarabia și eliberarea Bulgariei*. Fiind moderator, dumnealui mă încuraja, concretizând toate detaliile, remarcând că toate temele care vor fi discutate sunt de valoare. S-a bucurat mult că în cadrul bibliotecii se desfășoară o amplă activitate la care a contribuit personal deoarece aici se întrunesc toți membrii diasporei bulgare din R. Moldova.

Biblioteca „Hristo Botev” reprezintă un Centru cultural bulgar în R. Moldova în care se organizează și se desfășoară periodic servicii cu activități de amploare pentru publicul de etnie bulgară. Toate activitățile cu tematică istorică bulgară – conferințe științifice, mese rotunde, lansări de carte, discuții-dezbateri – se desfășoară în parteneriat cu Societatea Științifică a Bulgaristilor din Republica Moldova. Datorită activităților desfășurate în parteneriat în incinta Bibliotecii „Hristo Botev”, aceasta de fiecare dată este vizitată de savanți din Republica Bulgaria și din alte țări, de mulți istorici bulgariști și istorici moldoveni, ruși și ucraineni, discipoli ai Domniei Sale, de elevi de la Liceul Teoretic „V. Levski”. Anume ei sunt cei care doresc să cunoască mai amplu despre datele istorice și culturale, despre sărbătorile naționale și tradiționale bulgărești, despre relațiile culturale dintre cele două țări, Bulgaria și Republica Moldova, ce durează de sute de ani, dar și despre relațiile de colaborare a bulgarilor din sudul republicii noastre.

De mulți ani fiecare lansare de carte cu tematică istorică a savantului Nicolai Cervencov, ce se desfășoară la Biblioteca „Hristo Botev”, scoate în evidență evenimente istorice care au marcat de-a lungul timpului destinul și evoluția bulgarilor, acestea generând întotdeauna discuții aprinse pentru noile generații. La toate evenimentele desfășurate cu participarea savantului Nicolai Cervencov, dumnealui

și împărtășea bucuria cu colegii și prietenii săi privitor la împlinirea aspirației sale culturale, iar biblioteca primea în dar cartea cu autograful autorului. Vreau să menționez, că aceste cărți au acumulat frumoase aprecieri în cadrul Academiei de Științe a Moldovei. În colecția Bibliotecii „Hristo Botev” avem multe cărți istorice de valoare ale bulgarilor basarabeni, o parte din care sunt ale dlui doctor habilitat în istorie Nicolai Cervencov.

Localitatea Gorodnoe (Ciișia), regiunea Odesa (Ucraina), unde s-a născut savantul, istoricul și bulgaristul Nicolai Cervencov, este renumită prin faptul că acolo s-au născut și au crescut multe personalități notorii, care și-au adus contribuția la dezvoltarea comunității, societății și științei. Iată de ce dumnealui scoate mereu în evidență personalitățile cunoscute cu care a crescut și a prietenit în copilărie. Menționez în context despre o personalitate bulgară din localitatea natală a dlui Nicolai Cervencov – savantul Piotr Nedov. Dl N. Cervencov a dorit ca comunitatea bulgară să cunoască mai mult despre savantul Piotr Nedov și a venit cu ideea de a organiza și a desfășura la bibliotecă masa rotundă *Profesorul Piotr Nedov – savantul și patriarhul renașterii naționale a bulgarilor basarabeni*, moderatorul activității fiind chiar dl N. Cervencov. În cadrul mesei rotunde s-a pus accentul pe contribuțiile savantului, pe descoperirile a noi sorturi de struguri, fiind unul dintre primii savanți care le-a plantat în R. Moldova; despre soarta savantului, care a fost deportat în Siberia și a supraviețuit datorită inteligenței și forței sale morale, precum și datorită unei mari dragoste de viață. La activitate a fost prezent și fiul protagonistului – Nicolai Nedov (regizor de profesie), care este prieten cu dl Nicolai Cervencov. Învățatul Piotr Nedov a făcut foarte mult pentru oameni, în particular, pentru R. Moldova, iată de ce consăteanul Nicolai Cervencov

se mândrește cu faptele lui și că mai sunt și consăteni.

Pe lângă funcțiile pe care le deține, Dl Nicolai Cervencov mai are una – funcția de director al Școlii duminicale. Implementarea și elaborarea proiectului *Studiem limba bulgară*, cu suportul Ambasadei Bulgariei în Republica Moldova, Ministerului Educației al Bulgariei și cel al Republicii Moldova, Agenției Bulgarilor de peste hotare și Societății Științifice a Bulgarilor din Republica Moldova, are scopul de a acumula cunoștințe profunde în domeniul limbii, literaturii, istoriei, culturii, etnografiei și folclorului bulgar, pentru etnicii bulgari din mun. Chișinău și Republica Moldova. Școala duminicală activează pe parcursul anului de învățământ în fiecare sâmbătă și duminică a săptămânii în cadrul bibliotecii noastre pentru toți doritorii (gratis). Suntem unica bibliotecă bulgară care oferă acest serviciu. Dl Nicolai Cervencov predă în cadrul Școlii duminicale disciplina *Istoria*

Bulgariei. Cei mai activi, cu rezultate bune la studierea limbii bulgare, călătoresc în Bulgaria, unde își consolidează cunoștințele obținute pe parcursul anului, vizitând locuri și monumente de însemnătate istorică. Generația tânără a descendenților bulgari, tot mai insistent își exprimă dorința de a cunoaște limba, literatura, istoria, cultura, etnografia și folclorul bulgar, prin aceasta apropiindu-se de patria sa istorică – Bulgaria.

Îl cunosc pe dl Nicolai Cervencov ca un om împlinit, fericit prin reușitele sale, binevoitor, grijuliu, responsabil. Muncește fără să aștepte cuvinte de recunoștință din partea colegilor, prietenilor. Doresc ca să-și păstreze modul de viață activ și să-l vedem mai des în bibliotecă.

Acum, la o frumoasă vârstă, îi doresc *La mulți ani și toți buni*, cu multă sănătate și bucurii, ajuns la un frumos jubileu alături de o familie unită și mai ales de cei doi feciori, care constituie mândria lui.

EVENIMENT EDITORIAL CE IMPRESIONEAZĂ ȘI DUPĂ 34 DE ANI...

Vlad POHILĂ

Apariția acestei frumoase cărți a generat emoții pozitive nu numai pentru autoare, nu numai celeilalte persoane implicate în editarea ei, ci și pentru numeroși cititori, simpli admiratori ai artei populare. S-a întâmplat aceasta în primăvara anului 1984, așadar, cu 34 de ani în urmă...

Albumul-monografie *Ornamente populare moldovenești*, de Silvia Șărănuță, pregătit pentru tipar de Editura „Timpul” din Chișinău, a văzut lumina tiparului la Moscova, la Imprimeria-model nr. 1 „A. Jdanov”, decorată cu ordinele „Revoluția din octombrie” și „Drapelul roșu de muncă” (sic!), gestionată de Comitetul de Stat al URSS pentru edituri, poligrafie și co-

merțul cu cărți. Era, se vede, una dintre cele mai dotate tipografii din imperiul sovietic, o întreprindere specializată care asigura calitatea imprimării celor mai „dificile” imagini color. Or, lucrarea dnei Silvia Șărănuță avea numeroase imagini ce necesitau un tipar deosebit de sensibil, fapt de care ne putem da seama dacă am răsfoi cartea, alcătuită din următoarele compartimente: „Țesături ornamentate”, „Covoare”, „Broderii și horboțele (= dantele)”, „Ceramică”, „Sculptură în lemn și în piatră”. Capitolele sunt anticipate de o *Introducere*, în care autoarea, colaboratoare a Muzeului de etnografie din Chișinău, printre altele, menționează: „Dragostea pentru frumos

dăinuie de veacuri pe pământul nostru. Despre aceasta ne vorbesc diferite obiecte descoperite în urma săpăturilor arheologice, efectuate pe teritoriul Moldovei, precum și lucrările meșterilor populari, datate cu sec. XVIII-XIX. Acestea din urmă sunt adevărate perle în patrimoniul cultural al poporului, fiind luate drept modele pentru crearea noilor articole de artizanat. [...] Arta ornamentului a sintetizat ideile estetice ale poporului și fantezia lui. Bunăoară, în trecutul îndepărtat se credea că ornamentul conține un sens magic. Astfel, unul dintre miturile străvechi promova ideea despre „tinerețea fără bătrânețe și viața fără moarte”. Această idee s-a cristalizat în ornament prin imaginea unui copac, numit în popor „pomul vieții” sau „pom al binelui și al răului”. Aproape în toate domeniile artei populare moldovenești pomul vieții este reprezentat printr-o glastă cu flori (uneori cu păsări pe crengi), iar în unele cazuri – prin imaginea unui brad”.

Deși avem a face cu un travaliu științific, acesta excelează prin cursivitatea expunerii, prin amănunte semnificative ce face dintr-o pledoarie pentru arta populară – o expunere acaparantă, capabilă să atragă atenția specialiștilor, dar și a oricărui conațional interesat, atras, pasionat de irepetabila frumusețe a ornamentului național.

Cartea dnei S. Șărănuță s-a bucurat, imediat după apariție, de un succes fulminant. Ne vom demonstra aserțiunea prin a aminti că în anul următor, 1985, a luat o diplomă la cel mai prestigios târg-expoziție de carte din URSS, care se desfășura la EREN (Expoziția realizărilor economiei naționale) de la Moscova și la care participau editori din zeci de state de pe toate continentele. Faptul că monografia avea texte paralele în rusă și în franceză – pe lângă expunerea în română – i-a asigurat o deschidere spre specialiști și spre amatori ai esteticii populare din întregul impe-

riu sovietic, precum și din numeroase țări din Europa, Asia, America. Într-un cadru mai intim, național, popularitatea acestei cărți s-a vădit în câteva ipostaze. Astfel, tirajul ei enorm chiar și pentru acele timpuri – de 10.000 (zece mii!) de exemplare – s-a epuizat într-un termen record, de un an și jumătate – doi ani, cel mult. Curând după apariția și comercializarea cu succes a albumului-monografie a dnei S. Șărănuță, în casele de țărani dar și în apartamentele unor orașeni pagini color din carte, cu cele mai frumoase ornamente, au prins a înfrumuseța sobele, spațiile de lângă icoane, vitrinele și alte obiecte de mobilă. Nu vom exagera defel spunând că această carte, studiul și imaginile cuprinse în ea, au stimulat, pe unde mai direct, pe unde mai indirect – menținerea și dezvoltarea artei ornamentelor artistice naționale. Cum eram deja implicat în activitatea editorială a acelei epoci, pot furniza, cu titlu de dovadă a popularității și valorii monografiei *Ornamente populare moldovenești*, câteva amănunte semnificative. Astfel, cartea apăruse în Editura „Timpul” – poate cea mai ciudată întreprindere editorială de la noi, pe atunci. Dominată de alogeni – ruși, evrei, ucraineni – această editură devenise „celebră” prin spiritul refractar față de tot ce era național, moldovenesc – al majorității angajaților ei. Agresivitatea antimoldovenească de la „Timpul” nu putea fi înfrânată nici de excepționala cumsecădenie a directoarei, o transnistreană blândă, cumpătată, corectă; nici de răbdarea neseacă și de admirabilul profesionalism al pușinilor angajați de origine românească. Cu toate acestea, cartea Silviei Șărănuță deveni obiectul mândriei întregului colectiv editorial – inclusiv, dacă nu în primul rând, grație succesului reputat la salonul de carte de la Moscova, dar și datorită comercializării ei rapide. Cât privește atitudinea pușinilor angajați ai „Timpului” cu simțire românească, ei au trecut imediat

Ornamentele populare moldovenești în capul listei cu cele mai frumoase împliniri profesionale: și redactorul Elena Grosu, și pictorul Iurie Zavadschi (Zava), și fotograficul Nicolae Răileanu. Cred că aceleași senzații le aveau și recenziții manuscrisului: I. Hâncu și G. Spătaru, colaboratori la secția de etnografie și artă din cadrul Academiei de la Chișinău. În contextul succesului de care s-a bucurat lucrarea dnei S. Șărănuță amintim și apariția, în presa timpului, a câtorva recenzii și consemnări, una dintre acestea aparținând și subsemnatului, publicată fiind în paginile celui mai progresist ziar pe atunci, la noi – „Tinerimea Moldovei”...

Să reținem că monografia a apărut la începutul anilor '80 ai secolului trecut, când arta ornamentului popular era o realitate palpabilă, vie, prezentă în numeroase sate, în multe case de gospodari, această prezență asigurându-i o vitalita-

te de invidiat, inclusiv prin strâmtorarea kitch-urilor care, la răscruce de secole și milenii au ieșit la suprafață în cantități industriale. Totodată, a scăzut tragic numărul meșterilor și al meșterițelor înarmate cu abilități, cu pasiune, cu dorința și cu mândria de a perpetua aceste elemente importante ale esteticii populare. De aici și concluzia noastră: o lucrare a cărei editare nu și-a pierdut actualitatea, valabilitatea nici după 34 de ani, ar trebui reeditată, având în vedere valoarea ei de document, dar și pentru a servi ca îndemn și pentru a oferi modele de perpetuare a artei populare, a ornamentelor artistice realizate în țesături, în broderii, în ceramică, în sculptură, în lemn și în piatră. Nu avem nici o îndoială că ediția ușor revăzută, posibil și completată, a *Ornamentelor populare moldovenești* va repeta succesul editorial înregistrat în îndepărtatul deja an 1984.

B.P. HASDEU: DIMENSIUNI PRIVIND ROLUL PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE

Dumitru CĂLDARE,
conf. univ. dr. hab., USM

În lucrarea *Istoria critică a românilor* B.P. Hasdeu, referindu-se la selecția naturală și la cea providențială accentuează că aceasta activează atât în beneficiul neamului românesc, cât și al marilor personalități istorice și drept punct inițial în cercetarea istoriei este principiul holist, iar temelie pentru investigații de caracter istoric, pentru analiza unor fapte și personalități istorice este evidențiată teoria evoluționistă stadială privind progresul popoarelor în istorie. B.P. Hasdeu evidențiază anumite stadii, acestea fiind puse în corespondență cu acele trepte pe care le parcurge în viață, activitatea și istoria personală un individ concret. În acest context B.P. Hasdeu accentuează rolul deosebit pe care-l deține personalitatea în istorie. El este convins de faptul că o personalitate istorică, fiind omul „timpului și al locului”, al epocii respective, are o misiune nobilă – să contribuie la progresul societății. Anume din această cauză, credem noi, el idealizează trecutul, idealizează faptele unor personalități istorice ale unor domnitori, ale imaginii lor legendare. Astfel trecutul istoric este înnobilit și prezentat în contextul unor virtuți determinate. Putem presupune că prin utilizarea acestor procedee B.P. Hasdeu prevede anumite dimensiuni de progres social, dar și de reflectare a continuității legității istorice. Astfel problema gloriei, a idealizării trecutului istoric capătă noi dimensiuni conceptuale în interpretarea lui B.P. Hasdeu. Este semnificativ și faptul că filosoful nu a pătruns profund și multi-aspectual în esența problemei respective,

că personalitatea istorică trebuie să corespundă unor anumite criterii, unor anumite cerințe și chiar destul de pronunțate în anumite condiții. În realitate evenimentele istorice sau fenomenele istorice concrete coordonează într-un anumit mod activitatea unei sau altei personalități și determină conținutul activității lor în contextul unor condiții istorice concrete.

Mai mulți istorici și filosofi susțin, afirmă și demonstrează ca o personalitate istorică trebuie să posede un intelect deosebit, o voință de fier, să vadă mai departe decât masele populare, să fie determinată în acțiunile sale, să fie în stare să prevadă consecințele unor acțiuni, să orienteze activitatea deseori inconștientă a maselor într-o direcție conștientă.

Referitor la concepțiile lui B.P. Hasdeu în problema rolului personalității în istorie ținem să accentuăm că el se situează pe poziții romantice.

El recunoaște faptul concludent că în istorie există și activează atât oameni superiori, cât și popoare superioare, atât personalități marcante, cât și popoare alese. Și unii și alții există în virtutea „selecțiunii providențiale” care într-un anumit mod acceptă liberul arbitru și responsabilitatea morală a personalității. Importantă este deducția lui B.P. Hasdeu că superioritatea, calitățile deosebite sau virtuțile personalităților istorice și ale popoarelor se obțin prin muncă asiduă, prin eforturi de prosperare, prin activități sociale permanente.

Concomitent, B.P. Hasdeu tinde să expună evenimentele și faptele istorice

în spiritul adevărului, considerând că „pe tărâmul științific, în viitor ca și până acum, nu ne vom sili niciodată a spune purul adevăr, fie el plăcut sau urât, mai presus de orice veleitate romantică”. Și deși se afirma ca B.P. Hasdeu a avut în mână „facla criticii”, totuși el a comis și devieri „uneori chiar destul de pronunțate de la adevărul istoric”. B.P. Hasdeu insistă ca „politica unui stat poate și chiar trebuie să se folosească de istorie la așezarea instituțiilor interne și a raporturilor externe ale națiunii” – inclusiv în problema rolului personalității în istorie.

Dar anume această orientare romantică îl îndepărtează de adevărul istoric. Astfel, filosoful situând pe prim-plan anumite personalități și exagerând cu mult faptele lor istorice, în realitate deviază de la conceperea firească a dezvoltării și se situează de asupra legității istorice. Și drept exemplu este Ion Vodă cel Cumplit, care a domnit între anii 1572-1574, însă care este descris într-un stil foarte exagerat (idealizat).

În primul rând Ion Vodă cel Cumplit este prezentat ca fiind superior unor mari regi și împărați.

În rândul al doilea el este prezentat ca un mare administrator, om politic înțelept și mare general, fiind și „singurul om din toată Europa carele ghici secretul democrației”, și „carele merită coroana”. În realitate, Hasdeu descrie faptele și acțiunile administrative ale lui Ion Vodă fără nici un suport documentar, atribuindu-i acestuia calități și aptitudini deosebite pe care de fapt nu le posedă în mod real.

În opera sa B.P. Hasdeu manifestă un interes deosebit față de traseul istoric, față de faptele glorioase ale strămoșilor noștri. El este convins de faptul că personalitățile proeminente, oamenii de geniu îndeplinesc un rol deosebit în istorie. În același timp, pentru el nu este determinantă imaginea obiectivă a istoriei, întrucât procesul istoric este călăuzit de factorii subiectivi

care intervin în conținutul și desfășurarea evenimentelor și proceselor istorice. Anume de aceea Hasdeu promovează în opera sa viziuni în problema omului de geniu. Astfel, referindu-se la Heliade, el scrie că acesta „nu era poet, nu era filosof, nu era istoric; dar totuși era un om de geniu. Geniul nu știe, nu vede, ci brodește. Dacă geniul a învățat multă carte, el poate să controleze, să verifice și să rectifice ghicitura, o ghicitură necontrolată, neverificată, nercriticată, adesea o singură picătură de adevăr într-o mulțime de greșeli. Acea picătură însă merită de a fi semnalată, după cum merită a se scoate dintr-o movilă de nisip o foiță de aur. Bătrânul Asachi, pe care unii îl compară cu Heliade, era învățat, foarte învățat, dobă de știință și de artă totodată, mai vorbind zece limbi – dar Asachi nu avea nici o scânteie de geniu: de la dânsul nu va rămânea nimic”. Această apreciere dată lui Asachi poate fi calificată ca una pur individuală și limitată în timp și spațiu, întrucât meritele oricărei personalități în mare măsură le determină necesitatea istorică și faptele reale săvârșite în raport cu evenimentele precedente. Dar anume în așa mod, detașându-te de subiectivism, poți accepta subiectivismul ca o realitate firească și demnă de urmat în deducții și generalizări nefondate.

B.P. Hasdeu conchide că orice popor are menirea și este în stare să îndeplinească un anumit rol în istorie în unele circumstanțe chiar destul de important, iar mărirea acestui popor nu poate fi un criteriu determinant. Și orice popor, mare sau mic, poate da naștere unei personalități marcante, unui geniu care, datorită aptitudinilor sale excepționale, poate influența mersul istoriei universale. Astfel, în viziunea lui B.P. Hasdeu, evenimentele și fenomenele istorice de anvergură sunt determinate nemijlocit de faptele și destinul marilor personalități istorice, deși sunt admise și interpretări contradictorii.

B.P. Hasdeu exprimă și idei conform cărora nu este acceptată teza referitor la absolutizarea subiectivului în analiza faptelor și evenimentelor istorice. De fapt, prin această deducție se are în vedere transformarea nejustificată a istoriei reale numai în descrierea elogioasă a biografiei anumitor personalități, în special, a unor mari demnitari. Și filosoful menționează că „analele și actele oficiale se scriu la noi în genere de către boieri sau prin influența imediată a boierilor, încât rareori se poate găsi în ele câte un detaliu relativ la popor, asemănându-se cu o picătură plebeliană, aruncată în treacăt într-un ocean aristocratic, astfel încât un lector superficial ar fi în stare a-și închipui, cum că toată România de altă dată ar fi fost compusă simplu numai din logofeți, din vornici sau din spătari”.

Considerăm că această viziune a lui B.P. Hasdeu poate fi acceptată doar parțial. Pe de o parte, este știut faptul istoric real că mai mulți domnitori aveau „scriitori sau poeți de curte”, care descriau în culori trandafirii viața și activitatea acestora. Dar au fost și boieri-cărturari care descriau obiectiv evenimentele istorice și faptele domnitorilor (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce), deși admiteau și ei un anumit subiectivism. Pe de altă parte, reprezentanții „poporului oropsit” care crea bunurile materiale și spirituale, neavând pregătirea intelectuală respectivă, nu corespundeau nivelului de creație. B.P. Hasdeu chiar afirmă cu toată certitudinea că un scriitor adevărat scrie istoria pământului și a poporului, și nu istoria domnitorilor. Da, într-adevăr pe prim-plan este poporul (B.P. Hasdeu), dar și domnitorii și demnitarii de asemenea sunt membri ai societății respective. Altceva că viața și activitatea acestora trebuie descrisă în mod obiectiv, conform faptelor săvârșite.

În *Istoria critică a românilor* filosoful scria: „După cum un singur geniu împin-

ge înainte un popor întreg, tot astfel un singur popor, o singură ginte împinge înainte umanitatea”.¹ În așa mod este argumentată teza privind corelația personalitate marcantă – popor și, concomitent, este accentuată situația determinantă a personalității în procesul istoric, mai ales în condițiile unor activități orientate spre progresul real al societății.

Din mersul obiectiv al istoriei deducem că faptele și acțiunile personalităților marcante, modul lor de a cugeta exprimă problemele cu care se confruntă poporul în evoluția lui istorică în epoca respectivă și în corespundere nemijlocită cu cerințele fundamentale ale acesteia. B.P. Hasdeu este aproape de ideea că personalitatea istorică, adevăratul ei rol se manifestă în condițiile în care faptele acesteia corespund necesității istorice. Și drept confirmare este concluzia că o personalitate cu adevărat marcantă dispune de intelect, de „aptitudinea de a ghici voința colectivă, mărginindu-se apoi a o personifica, încât în realitate nimeni nu e mai sclav: un simplu instrument al secolului, al națiunii, al omenirii”.²

În contextul viziunii sale romantice B.P. Hasdeu descrie trecutul istoric prin faptele mărețe ale domnitorului, prin caracterul legendar al conținutului evenimentelor istorice la care participă și pe care le guvernează. Iar pentru istorie sunt importante, atât perspectiva, cât și coloritul faptelor cu adevărat autentice. Și deși B.P. Hasdeu nu întotdeauna pătrunde în esența adevăratelor cauze care influențează și orientează procesul istoric respectiv, totuși el acceptă în mod specific teza referitor la corelația personalitate istorică – necesitate istorică – popor. Din această corelație rezultă că „o adevărată capacitate nu poate fi persona-

¹ Hasdeu B.P. *Istoria critică a românilor*. Bucu-rești: Editura Minerva, 1984. 539 p.

² Hasdeu B.P. *Scrieri alese*. Vol. 2. Chișinău: Literatură artistică. 1988, 310 p.

lă, ci este eminentamente colectivă, ea cată să fie o *putere reprezentativă* în toată vigoarea cuvântului, după cum o numea americanul Emerson. Ea se pune totdeauna în cea mai strânsă armonie cu necesitatea secolului său și a națiunii sale; mai pe scurt, ea este servă, în loc de a fi doamnă!¹

Prin urmare, personalitatea proeminentă, omul de geniu, este situat în niște circumstanțe care-l obligă să se afle în serviciul poporului. Și acest popor, din sânul căreia se naște, apare personalitatea proeminentă, este în mare suferință sau este un „popor oropsit”. Dar anume acest popor, numit și „oropsit” este creatorul, dar și apărătorul cel mai fidel al bunurilor materiale și spirituale ale societății. În așa mod în societate se stabilește o anumită corelație dinamică între oamenii de geniu și popor și care prevede ca „un individ poate să poruncească societății numai într-un cânt societatea poruncește individul”.

¹ Hasdeu B.P. Scrieri alese. Vol. 2. Chișinău: Literatura artistică. 1988, 310 p.

lui ca el să-i poruncească!² Astfel, în cazul când personalitatea istorică cunoaște cu adevărat problemele social-economice ale poporului și contribuie în măsură cuvenită la soluționarea acestora, numai în aceste circumstanțe obiective e posibilă afirmarea istorică reală.

Remarcăm și faptul concludent că personalitățile istorice prin calitățile personale sunt în stare să influențeze și natura. Iar în cazul când apare o idee de valoare, concomitent apare și o doctrină care influențează adevăratul parcurs al istoriei.

Și B.P. Hasdeu concluzionează că personalitățile marcante activează totuși în acest parcurs conform unei necesități istorice și în corespundere cu epoca și cu locul concret, dar și în virtutea evenimentelor respective care în ultima instanță admit o interacțiune a factorilor naturali-sociali din conținutul cărora și rezultă evoluția permanentă a istoriei.

² Ibidem, p. 310

B.P. HASDEU, POETUL

Stancu ILIN

Apariția volumului *Poezii* era anunțată, în revista *Columna lui Traian*, încă din 1872: „Peste câteva zile iese de sub presă, din Editura Laboratorilor Români, într-o edițiune executată cu toată eleganța artei tipografice, într-un volum în 8° și 150 pagini, *Poezii* de B.P. Hasdeu”. O notiță era inserată și în *Convorbiri literare*: „B. Petriceicu Hajdeu. *Poezii*. De vânzare la librăria Socet et C-nie. Prețul 1 l.n. București, 1872”. El va apărea însă de sub teascurile tipografiei bucureștene din strada Academiei nr. 19, în prima jumătate a lunii martie 1873.

Poezia lui B.P. Hasdeu a circulat mult în presa vremii, constituind obiectul unor aprecieri critice foarte diferite, uneori total opuse. Titu Maiorescu își va minimaliza ad-

versarul, trecând pe Hasdeu poetul alături de Aricescu, Tăutu și Bolliac. Poziția mentorului „Junimii”, cu autoritatea-i cunoscută, a influențat receptarea liricii hasdeiene. Drept urmare, I.L. Caragiale efectua o operație de exhumare, antologând, în revista *Epoca literară* (1896), câteva „din scrierile... mai vechi” ale lui B.P. Hasdeu, pe care le găsea „remarcabile”: poeziile *Bradul*, *Muntele și valea*, *Eu și ea*, *La noi*, *Ovidiu la gurile Dunării* și „un giuvaier regăsit”, nuela *Micuța*.

Mihai Străjanu și Gheorghe Adamescu încercau, la sfârșitul secolului, să introducă poezii de Hasdeu în manualele școlare.

Nicolae Petrașcu, într-un studiu sintetic din *Literatura și arta română* (1897), cre-

dea că omul de știință și-a pus amprenta asupra poeziei, dar A.D. Xenopol afirma dimpotrivă, că toate însușirile geniului hasdeian „pluteau într-un val de poezie”.

Neojunimistul Mihail Dragomirescu opina că Hasdeu a fost „poetic în proză și prozaic în poezie”, iar Ovid Densusianu, de pe alte poziții estetice, considera pe poet „absolut romantic”, iar „lirismul” său „copilăresc”; „uneori vedem și câte o idee mai puțin obișnuită, scânteieri mai puternice și o calitate care trebuie să li se recunoască e vioiciunea expresiunilor, vibrațiunea aceea pe care n-o poate da decât un spirit superior”.

Odată cu stingerea ecourilor critice ocazionate de săvârșirea din viață a lui B.P. Hasdeu, uitarea s-a așternut peste o mare parte a operei sale, poezia lui rămânând a fi gustată doar în cercurile restrânse ale unor admiratori fervenți: N.I. Apostolescu, C.M. Ciocazan, Iuliu Dragomirescu, C.D. Fortunescu, dr. C. Istrate, Liviu Marian, Barbu Lăzăreanu. Acesta din urmă se străduia să dovedească, în 1932, că versurile lui Hasdeu au un ritm variat, rimă rară, invocații surprinzătoare, conchizând că e un „extraordinar poet”.

Începutul unui reviriment avea să fie marcat de edițiile care au apărut în preajma Centenarului nașterii enciclopedicului om de cultură. E. Dvoicenco cercetează manuscrisele scriitorului și tipărește volumul *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu* (1936), incluzând în paginile lui o serie de poezii necunoscute, printre care și poemul *Domnița Voichița*. În *Introducere*, ea detecta, în poetica lui Hasdeu, o deplasare de la romantism la realism, după modelul oferit de Lermontov, care-l influențase în tinerețe. Hasdeu, însuși, în *Cuvânt-înainte* la primul număr al *Revistei noi* (15 decembrie 1887), recunoștea: „Fost-am și realist à la Zola într-o vreme, ba chiar înainte de Zola”. În 1937, Mircea Eliade îngrijea două tomuri de *Scieri literate, morale și politice*

din vasta operă a lui B.P. Hasdeu. Luând în considerare întreaga creație hasdeiană, tânărul editor îl considera un „geniu romantic” relevând... *setea de monumental*, de „grandios” a unei întregi perioade dintre 1821 și 1880 în literatura română.

Discuțiile ce s-au purtat în presă în jurul acestor adevărate evenimente editoriale au influențat vizibil viziunea critică asupra personalității lui B.P. Hasdeu. Critici de autoritate vor examina cu atenție literatura sa în contextul întregii opere. G. Călinescu, într-o cronică din 1937, la volumul I, B.P. Hasdeu, *Scieri literare, morale și politice*, amendează dur „firea exaltată” a lui Mircea Eliade, care ar fi exagerat selectând prea multe poezii lipsite de valoare („maculatură”) pentru ediția sa. În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), criticul și istoricul literar, cu un ton vizibil schimbat, va creiona un memorabil portret marelui scriitor Hasdeu, a văzut în el un „geniu universal” care „a izbutit aproape peste tot”. Comparând la acest nivel planurile, lirica o considera „cea mai slabă”: „Poetul exuberează, dar e arid. Iară percepția furtunilor naturii, mai mult invectiv, sarcastic, polemic, fără obiect precis”. Tot ca o reacție la sus-numita ediție, Pompiliu Constantinescu respingea melodic diversele aspecte ale poeziei lui Hasdeu: „Meritele dlui Eliade nu sunt de glosator critic al lui Hasdeu, ci de pasionat editor critic, de admirator global, închinător la mitul hasdeian”. Afirmă Mircea Eliade că *Odă la ciocoi* este „cea mai reușită satiră politică din literatura română”, Pompiliu Constantinescu îi răspundea că e „gazetărie curată”.

Poezia lui B.P. Hasdeu devenise, astfel, obiect de dispută între critici. Analizele concrete vizau un număr mare de poezii și, în ciuda aprecierilor negative, întreaga dezbateră a reușit să readucă în actualitate una din cele mai mari personalități ale secolului al XIX-lea.

O schimbare de accent se produce în exegeza hasdeiană prin Tudor Vianu. Dacă G. Călinescu credea că, în ediția Mircea Eliade, „două-trei poezii erau de ajuns ca să ne facem o idee de ușurința lui de versificație”, Tudor Vianu scria, parcă în replică: „O încercare de restituție literară în favoarea poetului Hasdeu a fost făcută odată cu ediția critică a operelor lui alese, publicată de dl Mircea Eliade la Fundația pentru Literatură și Artă, în 1937. Dar publicația aceasta nu reproduce toate versurile, demne de a fi cunoscute, ale lui Hasdeu și editorul nu se oprește deloc în introducerea sa, cuprinzând de altfel atâtea alte vederi interesante asupra sectorului liric din opera scriitorului mult prețuit. Rămâne deci deschisă întrebarea privitoare la originalitatea lui Hasdeu în poezia lui, la sunetul pe care l-a făcut să se audă în simfonia lirice noastre din a doua jumătate a veacului trecut”. Estetul îl va așeza pe B.P. Hasdeu în contextul epocii. Va observa și el că poetul „n-are totdeauna gustul sigur”, iar lirica sa vădește, uneori, exagerări ale expresiei sau chiar „eclipse ale decenței”, dar diagrama aprecierilor lui este evident pozitivă. Prin analizele sale, Tudor Vianu decelează, în poezia celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, un „romantism negru”, „epoca unui baroc”, în cadrul căreia așeza „inspirația sumbră și violentă” hasdeiană: „Macedonski a izbutit să depășească această formulă și locul lui mai însemnat în literatura vremii provine tocmai din succesul eliberării sale din constrângerile acestei formule. În interiorul ei, Hasdeu pare talentul cel mai de seamă și locul lui merită mai bine precizat”. În aceeași notă, de cordială apreciere, se menținea și Perpessicius: „Baladele lui aduc culoare și nerv și, fie că evocă execuția vornicului lancu Moțoc, la Liov, fie că vituperează împotriva boierilor în cunoscuta sa *Odă la ciocoi*, fie că învie într-un tablou grotesc cortegiul leproșilor din *Complotul bubei*, baladele

lui, în care aluziile la stările contemporane străbat învelișul alegoriilor, se desfășoară cu dramatism, într-o atmosferă sumbră și cu un vers lapidar”.

Cu aprecieri critice ponderate, I.C. Chițimia încearcă o analiză a poeziei hasdeiene prin prisma biografiei, fiind de părere că printr-un „registru poetic larg și uneori cu note înnoitoare, creația de poet a lui B.P. Hasdeu merită să fie mai mult accentuată decât s-a făcut până acum, el nefiind numai prozator și dramaturg cum de obicei s-a opinat”.

Mircea Zăciu va repune în discuție modernitatea poeziei lui B.P. Hasdeu. El este conștient că lirismul hasdeian este „cel mai adesea noroios și năpădit de o verbozitate anulatoare de orice fior”, dar secționează, totuși, „țesutul acestei poezii” de dragul unor „frumuseți neașteptate”, „flăcări de noapte”, după expresia călinesciană. Și revelațiile criticului conduc la asociații neașteptate: „accente ale strigătului macedonskian”, „principiul cosmic al iubirii”, amintind „răsucirea versului lui Cerna”, „povestiri ale figurației din Tradem și Bacovia”, „legănarea de vers a lui Alecsandri, ascunzând melodii pilatiene și voiculesciene”. În densa-i pledoarie critică, Mircea Zăciu se sprijină atât pe „cultura poetică hasdeiană”, cât și pe „relația dintre *veac* și *poezie*”, în expresia ei intimă, nu discursivă: „Viziunea modernă a acestei poezii trebuie deci căutată în substratul mobilurilor sufletești, mărturisind ulcerarea, oroarea, dezarmarea la asaltul continuu al voinței”. Scriitorul însuși se exprima în acest fel, într-un fel de testament spiritual din perioada amurgului său. „Și scormonind în viața mea până la straturile copilăriei celei mai fragede, am găsit pretutindeni suferință, pretutindeni tentațiune, pretutindeni problema cea mare a vieții”. Ultimul și cel mai valoros vlăstar al unui complex arbore genealogic voia parcă să compenseze apropiata extincție a neamului Hasdeilor printr-o stră-

lucire deosebită. Iată una din explicațiile tendinței sale de a umbla pe căi nebătute în artă, a „durității” poeziei sale. „Dar nu cumva duritatea programatică ascunde în fond spaima nemărturisită a unei singurătăți? Și nu e *sarcasmul* (ca blazon afișat) o platoșă sentimentală disimulând tactica defensivă de autoapărare?” (Mircea Zăciu).

Dar conștiința lui B.P. Hasdeu purta în ea încărcătura veacului, atât sub aspect național, cât și ca stare politico-socială. Tensiuni conflictuale, fără posibilitatea rezolvării definitive, acționează *percutant*, prin șocuri (nu *penetrant* ca la romantici)

asupra planului creației, determinând – pe căile mediale ale reflectării artistice – relieful cunoscut al poeziei hasdeiene. Chiar și acele „valori ale ostentației, ale aparenței” – cum se exprima un estetician francez (Marcel Raymond) – sau însemnele unor forme decăzute, cum ar fi artificiiul, poza, redundanța (un manierism sui-generis, numit de un Hatzfeld *barochism*) sunt propulsări ale aceleiași sfâșieri lăuntrice: „Toată lirica lui Hasdeu se explică prin această nevoie de exhibare și prin refuzul calofiliei, suspectată de efeminare” (Mircea Zăciu).

(Bucureștiul literar și artistic)

BIBLIOTECA MAVROCORDAȚILOR

Radu MOȚOC,
Galați

Nicolae Iorga a susținut, în cadrul Academiei Române, pe data de 23 aprilie 1926, o comunicare pe care a intitulat-o *Știri noi despre Biblioteca Mavrocordaților*.

Pasiunea pentru cărți a familiilor fanariote, care au condus destinele Principatelor Române mai bine de o sută de ani, nu trebuie să ne surprindă. Educația elevată primită în Grecia și la Constantinopol, dar și cunoașterea mai multor limbi străine, precum franceza, germana și italiana, au contribuit la anumite acumulări culturale.

N. Iorga consemnează încă de la începutul comunicării faptul că *Biblioteca Mavrocordaților* era vestită în Orient.

Această colecție cuprindea și cărți provenite de la cei doi Cantacuzini: *Constantin Postelnicul* și *Constantin Stolnicul*. Dar este posibil să fie și din biblioteca lui Constantin Brâncoveanu, decedat tragic în anul 1714.

Se poate presupune că acest subiect a fost ales chiar de N. Iorga, care descoperise recent catalogul *Bibliotecii Mavrocordaților* la Iași¹.

Interesul pentru aceste manuscrise l-a preocupat și pe directorul *Bibliotecii Regale* din Paris, Henri Omont, care a descoperit în Orient mai multe documente pe care le-a publicat în anul 1912 la Paris, sub denumirea de *Missions archéologiques françaises en Orient, aux XVII et XVIII siècles*.

Dar de asemenea subiecte erau interesați și rușii, prin Arsenie Suhanov, care a făcut cercetări și la mănăstirile din Athos.

Sunt menționați de N. Iorga și grecii Panayotis Nikoussios (dragoman la Imperiali) și călugărul Atanase².

Aceste cercetări au scos la lumină și colecția lui **Nicolae Mavrocordat**: „*păstrată atunci cu îngrijire în rafturile acelei minunate clădiri a Văcăreștilor, pe care civilizația noastră modernă a prefăcut-o în adăpost al hoților (inchisoare)*”³.

Ambasadorul regelui Franței la Constantinopol, Bonnac, în data de 30 septembrie 1720, mărturisește faptul că Domnul muntean a donat o traducere a lui Boețiu în grecește, făcută de către Planudiu. Același ambasador avea să facă o mărturisire interesantă, care este legată de Radu, beizadeaua lui Ștefan Cantacuzino, care, ajuns la Paris, a solicitat să participe la ședința Academiei de Științe din Paris. Acest lucru scoate în evidență nivelul cultural al familiilor domnitoare fanariote⁴.

Dorința de a achiziționa manuscrise vechi nu era un privilegiu al Casei Regale franceze, la concurență cu **Nicolae Mavrocordat** (1680-1730), care plătea mai bine. Această concurență onestă, onora pe domnitorul N. Mavrocordat.

Ambasadorul Bignon recomandă abatelui Sevin, un rafinat cercetător al operelor rare și cunoscut scriitor: „*Să-l vadă la întors pe Domn, să cerceteze catalogul bibliotecii lui, să se intereseze dacă nu sunt dubluri, care s-ar putea dărui și să ceară măcar voie de a scoate copii de pe scrierile mai interesante și mai rare. Ar putea fi întreat Vodă dacă nu dorește să se tipărească vreo unul*

¹ *Nicolae Iorga, Știri noi despre Biblioteca Mavrocordaților: Comunicare susținută la Academia Română în data de 23 aprilie 1926, București: Ed. Cultura Națională. 1926, pag. 1.*

² *Ibidem, pag. 1.*

³ *Ibidem, pag. 2.*

⁴ *Ibidem, pag. 2.*

din manuscriptele lui". Pentru a-l determina pe Domnitor să fie generos, sugerează abatelui Sevin un ultim sfat pe care să-l prezinte Domnitorului: „Ce bine i-ar șade dacă ar da ceva din manuscrise Bibliotecii Regale, care are un depozit mult mai sigur decât biata lui țară amenințată neconținut de cele mai mari primejdii: astfel el, om învățat și zelos bibliofil, și-ar câștiga o veșnică glorie de donator”¹.

Abatele avea să-i comunice ministrului Maurepas, cu toată diplomația de care era capabil, în 16 aprilie 1729: „Este imposibil să concurezi cu Domnul muntean, care dispune și de bani și de credite; tot ce se găsește de vânzare trece la dânsul. Muntele Athos a fost cercetat de Domnitor pentru aceste documente de două ori”².

Nu rămâne, avea să tragă concluzia N. Iorga citând din corespondența abatelui cu ministrul francez, „decât să se facă o curte stăruitoare aceluia care a și dat un **Damaschin** din secolul al VIII-lea (carte, care se putea vinde în Franța la greutate echivalentă în aur) și poate ar face și alte daruri Regelui Franței. Dar ar trebui și din partea puternicului Suveran să i se acorde atenție, trimițându-i-se, de exemplu, colecția de **Sinoade a lui Hardouin**, care este una din gloriile științei franceze din aceea epocă. Nu se poate ca regele să fie biruit ca mărinimie de un prinț care-i este inferior în toate felurile”³.

Abatele stăruie în continuare, prin scrisoarea din 4 iunie 1729, pentru trimiterea volumelor **Conciliilor**, cu speranța că Domnitorul va îngădui măcar să se facă copii după manuscrisele pe care le deține.

Luând legătura cu **Nicolae Mavrocordat**, avea să mărturisească faptul că Domnitorul consimțise să facă unele daruri, dar care erau considerate ca nesincere.

Fig. 1
Nicolae Mavrocordat (1680-1730)

Vodă era reputat ca un om care trebuia lăudat peste meritele lui reale de învățătură și de iubire pentru cărți, ca să se obțină cât mai multe înlesniri. Aceste lingușiri nu sunt contra onoarei, avea să mărturisească N. Iorga, deci puteau fi întrebuițate ca un mijloc sigur pentru a se ajunge la scopul propus⁴.

O altă sursă de documente care puteau interesa pe cei din Franța, erau cele ale domnitorului **Grigore Ghika** din Moldova, care era, prin mama sa, nepotul lui Nicolae Mavrocordat. Ghika nu deținea manuscrise, dar acestea se găseau din abundență la mănăstirile din Moldova⁵.

Un corespondent al domnitorilor noștri, menționat de N. Iorga, și care era cunoscut la ambasada franceză din Constantinopol, era doctorul Daniel Fonseca, un evreu portughez creștinat, care era utilizat de către Mavrocordat pentru a trimite diferite cărți tipărite în limba greacă, dar redactate la Iași și București.

Colecția **Sinoadelor** lui Hardouin a fost expediată la Constantinopol pentru domnitorul muntean, care nu a mai aștept-

¹ *Ibidem*, pag. 4.

² *Ibidem*, pag. 4.

³ *Ibidem*, pag. 4.

⁴ *Ibidem*, pag. 5.

⁵ *Ibidem*, pag. 5.

tat să le primească, și a mulțumit anticipat, după cum scria Sevin, ministrului Maurepas, în data de 2 decembrie 1729.

În aceeași perioadă, pe 11 februarie 1730, Bigmon scria lui Sevin „că ar fi bine ca ambasadorul Regelui pe lângă Poartă, Villeneuve, să caute a cumpăra biblioteca, dacă moartea sau o dizgrație ar putea să ne procure niște achiziții așa de strălucite”¹.

Sevin îi oferea informații privind știri-literare din Franța, dar în același timp el mai cerea „să se facă daruri de cărți tipărite către Domn, dar, în ce privește cedările de manuscripte din partea acestuia, el primi înștiințarea, mai mult sau mai puțin corespunzătoare adevărului, că un foc la Constantinopol chiar a aruncat în neorânduială câte manuscripte le avea strânse acolo”².

O asemenea încercare, afirma N. Iorga, era cu neputință să izbutească față de un om mândru, bogat și amoretat de cărțile lui.

Dintr-o altă scrisoare a lui Fourmont, din 17 februarie 1730, se arată că legăturile lui Mavrocordat se întindeau până la Teba, Modon și Monembasia, unde contacta clerul de acolo pentru achiziționarea de manuscripte și chiar de medalii³.

Decesul lui **Nicolae Mavrocordat**, în anul 1730, a trezit o nouă speranță pentru agenții francezi de a procura cărți valoroase din biblioteca acestui domnitor. Nu au trecut decât două luni de la decesul domnitorului, ca pe 11 noiembrie 1730 ministrul francez să scrie ambasadorului Villeneuve o scrisoare prin care comunica: „*J'ai appris les nouvelles publiques de la mort du prince de Valachie*”, dar își exprima, în final, speranța că fiii răposatului Domn nu au iubire de cărți⁴. Evident, ministrul se înșela. **Constantin Mavrocordat** (1711-1769) a fost crescut cu multă grijă de tatăl său.

Fig. 2 Constantin Mavrocordat (1711-1769)

La vârsta de 14 ani, în 1725, **Nicolae Mavrocordat** îi dăruia „din marea sa bibliotecă un lot de cărți pentru a-i fi de folos, așa cum reiese din catalogul pe care Nicolae Iorga l-a editat”⁵.

Villeneuve, prin răspunsul adresat ministrului în 20 februarie 1731, menționa faptul că existau nenumărați cumpărători printre care împărații Franței, Austriei și Rusiei, regele Angliei și chiar Papa de la Roma, care erau dispuși să ofere și suma de 100.000 de piaștri, dar tânărul Constantin nu dorea să vândă nimic din biblioteca moștenită. Interesant este și faptul că grecii îi susțineau ca să nu înstrăineze comoara⁶.

Este de menționat și faptul că domnitorul se înconjurase la lași de personalități culturale, care îi ofereau noi argumente să nu vândă cărțile și chiar să achiziționeze în continuare altele. Printre personalitățile

¹ *Ibidem*, pag. 6.

² *Ibidem*, pag. 6.

³ *Ibidem*, pag. 7.

⁴ *Ibidem*, pag. 8.

⁵ Tudor, *Andreea-Mihaela*. Biblioteca Mavrocordatilor în prima jumătate a secolului al XVIII-lea: Teză de doctorat. Galați. 2015.

⁶ N. Iorga, *Op. cit.*, pag. 8.

menționate se pot remarca: pictorul genevez Liotard, monseniorul Exupère-Joseph Bertin, vestit anatomist, membru corespondent al Academiei și medic la curtea lui Constantin, marchizul de Magnan, care întreținea corespondență cu reprezentanții oficiali de la Curtea Rusiei sau Austriei. Abatele Pierre-François Guyot des Fontaine, care edita vestitele periodice franceze¹, precum *Journal des Savants*, sublinia într-un articol, preocupările livrești ale lui C. Mavrocordat².

Pasiunea pentru istoria românilor a constituit o preocupare de mare interes pentru domnitor. Sunt mărturiile care vorbesc de faptul că în perioada anilor 1742-1743, **Constantin Mavrocordat** s-ar fi adresat rectorului sas Johann Filstich, cerându-i date despre istoria românilor. O solicitare asemănătoare este adresată iezuitului Antonio Califoro și altui iezuit de la colegiul din Cluj, Carol Peterffy, pentru redactarea unei cronici moldo-valahe, de la care s-a păstrat *Prodromus historiae Principatuum Valachiae et Moldaviae*, unde se consemnează originea latină a românilor³.

N. Iorga semnală și faptul că domnitorul **Constantin Mavrocordat** „a avut inițiativa de a trimite cincisprezece tineri boieri la studii la Veneția, printre care s-ar fi aflat și Răducanu Cantacuzino, fiul banului Matei”⁴.

Biblioteca Mavrocordaților rămâne în continuare o preocupare a oficialilor francezi de a o descoperi și achiziționa. Din corespondența ambasadorului Villeneuve cu abatele Bignon, aflăm că la Constantinopol existau în acel moment manuscrise

în niște lăzi nedeschise de multă vreme, posibil în casa de la Galata a Mavrocordaților, dar cele mai importante fuseseră transportate în Valahia⁵. Abatele Bignon propune realizarea unui catalog al acestor manuscrise și oferirea unor daruri secretarului de atunci al lui Constantin Mavrocordat, grecul **Dracu Suțu**, înaintașul Suțeștilor, pentru a putea realiza copii după ele⁶. După doi ani de insistențe, Maurepas obține lista celor douăsprezece manuscrise selectate de abatele Bignon din catalogul cu 162 de poziții, pentru a fi copiate⁷.

În anul 1735, secretarul **Dracu Suțu** copiasse deja șase manuscrise, drept pentru care domnitorul și secretarul său au primit cadou *l'Histoire de l'Académie*, iar Dracu Suțu a primit alte șase cărți în valoare de 40-50 de scuzi⁸.

În anul 1738, **Constantin Mavrocordat** mai primea din partea autorităților franceze două lăzi de cărți, probabil ca semn de prețuire pentru manuscrisele pe care le trimisese în dar *Bibliotecii Regale*. Interesul pentru manuscrise era permanent, pentru că în anul 1739 Maurepas primea de la Villeneuve un alt catalog, în care erau menționate 76 de titluri de manuscrise, care interesa *Biblioteca Regală*. **Constantin Mavrocordat** solicita, în schimbul copierii de carte manuscrisă, ediții rare aflate în dublu exemplar la *Biblioteca Regală*⁹.

Un prim pas al înstrăinării unor cărți a fost făcut de **Constantin Mavrocordat** în momentul în care, din motive financiare, a fost nevoit să amaneteze un număr de cărți Mitropolitului Neofil Cretanul, pentru o datorie de 16.000 de groși, care apar în *Testamentul* mitropolitului din 20 februarie 1748. O clauză apare în acest testament, care prevede faptul că aceste

¹ Acest abate edita: *Journal des Savants*; *Nouvelliste du Parnas*; *Observations sur les écrits modernes*; *Jugements sur les ouvrages nouveaux*.

² *Andreea-Mihaela Tudor*, op. cit., pag. 26.

³ *Ibidem*, pag. 26.

⁴ *Ibidem*, pag. 28.

⁵ *Ibidem*, pag. 28.

⁶ *Ibidem*, pag. 38.

⁷ *Ibidem*, pag. 38.

⁸ *N. Iorga*, op. cit., pag. 8.

⁹ *Andreea-Mihaela Tudor*, op. cit., pag. 39.

cărți pot fi lăsate moștenire *Bibliotecii Mitropoliei*.

Raritățile din **Biblioteca Mavrocordatilor** erau cunoscute de cei interesați, precum *Pentateuchus-ul* arăbesc mult râvnit de Papa Clement XI¹.

Constantin Mavrocordat a fost exilat de turci în insula Lemnos, pentru că nu a reușit să achite în 1749 datoria față de marile vizir. Presat de debitori, este nevoit să-și vândă o parte din bibliotecă. Cronicarul Atanasie Comnen Ipsilanti ne informează că în anul 1757 biblioteca a fost dată zalog neguțătorului englez Barker. Aceste cărți nu au mai fost recuperate, mai mult, domnitorul a fost nevoit să-și vândă și casa din Galata evreului Celeboni. Printre cumpărătorii acestor cărți sunt menționați de Chesarie Daponte: Iacovaki Rizo, Suțu și câțiva arhierii. Alte cărți au fost luate de ruși în războiul din 1769 și duse la Petersburg. După câțiva ani, fostul secretar domnesc Sulzer constata soarta *celor șase sau șapte care de cărți din biblioteca lui Constantin Mavrocordat ajunse la Mitropolie, fiind sub acoperiș hrană șoarecilor și cloșarilor, care se distrează cât se poate de bine cu ele*².

Să urmărim în continuare soarta acestei biblioteci, prin relatarea făcută de Chesarie Daponte în anul 1881, despre faptul că prințul **Gheorghe Mavrocordat** era moștenitorul unei părți a bibliotecii domnilor fanarioți Nicolae și Constantin Mavrocordat, o altă parte fiind cumpărată de principele Grigore Brâncoveanu, căsătorit cu Safta Balș, care era un pasionat bibliofil. O parte din această bibliotecă, aflată la București, a ars în timpul revoluției din 1821. O altă parte era descoperită de Alexandru Odobescu la Mănăstirea Hurez. Grigore Brâncoveanu a donat, prin *Testamentul* din 24 iulie 1838, o parte din biblioteca sa, cât a mai rămas după incendiu, aproxima-

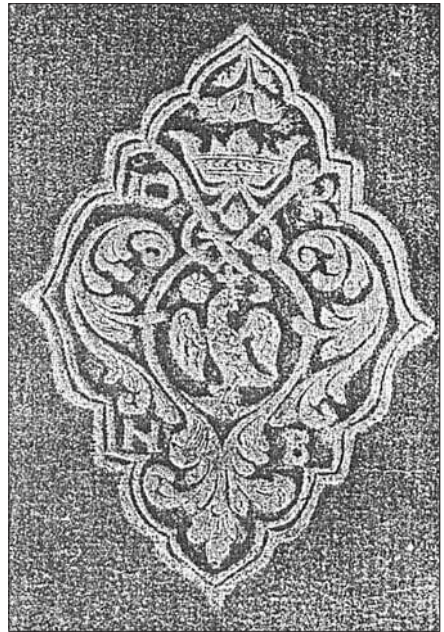

Fig. 3 Cartea cu inițialele Domnitorului Nicolae Mavrocordat

tiv 497 de volume, Bisericii *Sf. Treime* din Brașov³.

Din marea bibliotecă a familiei Mavrocordat, câteva cărți au ajuns și în colecții particulare printre care, după afirmațiile lui N. Iorga, în biblioteca Conăcheștilor, Gh. Asachi, Cezar Bolliac, D.A. Sturdza și, evident, la Biblioteca Academiei Române.

În colecția Bibliotecii Centrale Universitare din Iași se află un manuscris al *Letopisețului* lui Nicolae Costin, legat în piele, cu supralibrosul lui **Nicolae Mavrocordat**.

Iorga avea să mărturisească faptul că din cărțile înstrăinate în anul 1758 de Constantin Mavrocordat, fiind silit pentru a fi eliberat din cele *Șapte Turnuri* din Constantinopol, „o singură carte ni s-a păstrat în biblioteca mea: al doilea volum din ediția de la 1716 a lui Boileau, adusă de la Constanti-

³ Ibidem, pag. 40. Un exemplar al acestui testament se găsește la Biserica *Sf. Neculai* din Șchei. Pr. Vasile Oltean face o descriere bibliografică a unui număr de 89 de titluri de cărți donate.

¹ Ibidem, pag. 39.

² Ibidem, pag. 39.

*nopol de Ionică Tăutu, pamfletistul liberal de la 1820, a cărui iscălitură figurează pe una din foile libere. Legătura, în splendid marochin roșu, are cu armele muntenine inițialele numelui lui Constantin: IO N[icolae] K[onstantin] V[oevod]*¹.

Constantin J. Karadja relatează faptul că în anul 1784 se aflau la Constantinopol, în biblioteca lui Slotzaris, bunicul lui Constantin Moruzzi și nepotul lui Nicolae Mavrocordat, o cantitate uimitoare de manuscrise, dintre care multe din secolul al XI-lea și XII-lea, provenite din biblioteca lui Nicolae Mavrocordat².

Putem spune că Mavrocordații, prin inițiativele culturale, formați în spiritul modern al marilor transformări culturale europene, se orientează spre o societate occidentală culturală. În momentul când se aflau în ipostaza de a cârmui destinele unui popor în mijlocul căruia doreau să se legitimizeze, își caută spița românească pe care o doresc consemnată în cronicile oficiale, și prin ridicarea ctitoriei de la Văcărești.

Se poate considera că dotarea Mănăstirii Văcărești cu bibliotecă proprie, alcătuită din dubletele cărților din biblioteca domnească, avea menirea de a asigura cărțile necesare desfășurării unui proces de învățământ de bună calitate³.

Coroșpondența purtată de **Mavrocordați** cu personalități marcante ale culturii europene a fost analizată de autoarea unei teze de doctorat, **Andreea-Mihaela Tudor**, care a extins studiul și asupra fondului de carte deținut de Biblioteca Academiei din

Atena și Biblioteca Națională din Atena, oferindu-ne o imagine concretă asupra bogăției acestei biblioteci, atât sub aspect numeric, dar mai ales sub aspectul diversității la nivel tematic.

Din analiza făcută pe cataloagele analizate cu cărțile din Biblioteca Mavrocordaților, autoarea mai sus menționată a reușit să prezinte o statistică pe domenii reprezentative:

- Cărți cu subiect teologic – 32,40%
- Cărți din domeniul literaturii – 16,5%
- Cărți de istorie – 11,36%
- Cărți din domeniul filosofic – 9,22%
- Dicționare – 6,61%
- Lucrări de etică – 4,28%
- Cărți de oratorie – 4,10%
- Cărți de drept – 3,17%⁴.

Această pasiune pentru cărți, dar și pentru cultură în general, scoate în evidență rafinamentul acestor familii de domnitori fanarioți, care au dorit să îmbunătățească viața socială din Moldova și Valahia. Domnia alternativă în cele două principate au facilitat măsurile administrative inițiate de fiecare dintre ei. Dacă Nicolae Mavrocordat a domnit optsprezece ani, iar Constantin Mavrocordat douăzeci și unu de ani în Moldova și Valahia, cu paisprezece schimbări de domnie, într-un secol plin de evenimente violente, putem spune că această domnie a Mavrocordaților a fost benefică din multe puncte de vedere pentru românii din Moldova și Valahia.

24 februarie 2018⁵

¹ N. Iorga, op. cit., pag. 11.

² *Ibidem*, pag. 40.

³ *Ibidem*, pag. 41.

⁴ *Ibidem*, pag. 33.

⁵ Mulțumesc pe această cale Doamnei Elena Chiaburu și Domnului Liviu Papuc pentru informațiile deosebit de interesante puse la dispoziție.

O MONOGRAFIE ANIVERSARĂ

A devenit o tradiție ca Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” în fiecare an să scoată la lumina tiparului una-două-trei biobibliografii ale unor personalități notorii din republica noastră și nu numai. În anul curent de această cinste s-a bucurat academicianul Mihai Cimpoi, critic și istoric literar, filozof al culturii, eminescolog, membru de onoare al Academiei Române, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei și al Academiei Europene de Științe și Arte. Drept cadou cu ocazia aniversării a 75-a, BM „B.P. Hasdeu” și Centrul Academic Internațional Eminescu i-au pus pe birou redutabilului savant volumul elaborat de curînd *Mihai Cimpoi. Monografie bibliografică*¹ (Chișinău, 2017). Acest volum este un semn de profund respect și înaltă prețuire față de acad. M. Cimpoi.

În *Cuvînt către cititor* se menționează că prezenta cercetare constituie, de fapt, ediția a doua, revăzută, adăugată și completată a biobibliografiei editată în 2002. Lucrarea biobibliografică reflectă integral activitatea academicianului Mihai Cimpoi pe parcursul a 57 de ani de muncă scriitoricească și științifică, creează un portret veridic și cuprinzător al vieții și activității lui. Limitele cronologice ale bibliografiei cuprind anii 1960-2017.

În total, lucrarea de referință însumează 3720 de publicații de și despre Mihai Cimpoi, dintre care 73 volume de autor, cu

un total de peste 16 000 de pagini. Cititorul va găsi aici studii și eseuri privind literatura română și legăturile ei cu literatura europeană și universală, unele traduse în limbi străine (engleză, franceză, italiană, rusă, turcă, albaneză, letonă). La selectarea materialului au fost utilizate studiile și publicațiile bibliografice *Cărțile Moldovei Sovietice (1960-1985)*, *Critica și știința literară în Moldova (1960-1990)*, *Anul literar, Cronica presei (1960-1998)* și *Bibliografia Națională a Moldovei* (1999-2014), colecțiile, cataloagele și fișierele Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei, Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, Centrului Academic Internațional Eminescu, Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova, catalogul on-line al Bibliotecii Naționale a României, precum și documente din arhiva personală a acad. Mihai Cimpoi.

Prezenta monografie este structurată în trei capitole: I. *Studii introductive*; II. *Bibliografie*; III. *Indexuri auxiliare*. Lucrarea se încheie cu un *Rezumat*, tradus în patru limbi (engleză, franceză, germană, rusă) și *File de album* (iconografie).

Din primul capitol (*Studii introductive*) fac parte lucrările *Catedrala Eminescu* de acad. Eugen Simion; *Unicul Mihai Cimpoi* de acad. Victor Crăciun; *Mihai Cimpoi și sinteza eminescologiei* de Theodor Codreanu; *Patriarhul* de acad. Nicolae Dabija; *Mihai Cimpoi are un viitor mai mare ca trecutul* de dr. Lidia Kulikovski, precum și *Esența ființei eminesciene în viziunea lui Mihai Cimpoi* de acad. Kyçyku Kopi (Albania); *O scrisoare către Mihai Cimpoi* de Irfan Ünver Nasrattinoglu (Turcia) și *Mihai Eminescu: dicționar enciclopedic* de Giuseppe Manitta (Italia).

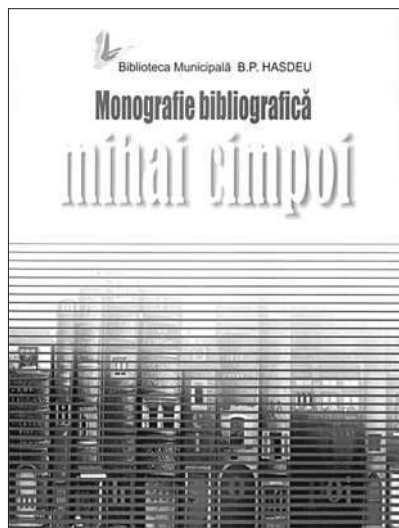
¹ *Mihai Cimpoi. Monografie bibliografică*. Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”, Centrul Acad. Intern. Eminescu; autori: Lidia Kulikovski, Taisia Foiu, Vera Sîrbu; ed. îngrijită de Mariana Harjevski; trad. Ludmila Pânzaru; contribuții: Elena Dabija, Nadejda Mășcăuțanu; red. științifică Lidia Kulikovski; red. bibliogr.: Taisia Foiu; lector Vlad Pohilă; cop. Valeriu Herța. Chișinău: s.n., 2017. 430 p. ISBN 978-9975-84-041-5.

Prezentăm în continuare cititorilor noștri citate extrase din studiile menționate mai sus.

• Acad. Eugen Simion: „Mihai Cimpoi are – în imaginația mea de valah – figura și semnele comportamentale ale unui răzeș din epoca lui Ștefan cel Mare. Voinic, țeapăn, niciodată grăbit, cu vorba domoală, coborât – așa zice – direct din spațiul sado-venian, pare că s-a hrănit toată viața lui cu rădăcini de stejar. Ține drumul drept, pe la mijloc, și, de-i pornit într-o direcție, n-o schimbă pînă nu ajunge la locul cuvenit. Îmi place la el, între altele, că se ține de cuvînt. În țara lui Mitică, atîta statornicie nu este socotită o mare virtute. De aceea, răuvoitorii noștri ne consideră oameni de vorbe și nu, cum s-ar cuveni, oameni de bine. Am credința nestrămutată că Mihai Cimpoi nu-i un om de vorbe și ce promite face. Ca un țăran basarabean, hîrșit de viață, stă locului și, contrar prejudecății despre adamismul nostru tradițional, duce lucrurile la capăt. Nu-i place să construiască din fuga cailor, cum spunea G. Călinescu că am fi făcut, noi, românii, de-a lungul veacurilor, și nu lasă neterminată catedra-la pe care a început-o.”

• Acad. Victor Crăciun: „Mihai Cimpoi ne apare astăzi drept cea mai înaltă personalitate cărturărească a Basarabiei. Recunoscut, deopotrivă, și în România, și între românii răspîndiți în întreaga lume, numele lui se așază printre cele mai de seamă din spațiul imens al cunoașterii umaniste, motiv pentru care, cu deplină îndreptățire, a fost ales deopotrivă în agora celor două Academii, la București și la Chișinău, ceea ce reprezintă o deplină recunoaștere a meritelor sale în promovarea valorilor naționale prin întreaga sa operă și activitate.”

• Theodor Codreanu: „Parafrazînd un autor vechi, nimic din ceea ce-i eminescian nu-i rămîne indiferent lui Mihai Cimpoi. El adună și glosează cele mai variate teme eminesciene: de la cele deja inventariate la

mitul Eminescu, complexitatea structurală a universului său trecută prin *clasicism*, *romantism*, *baroc*, *simbolism* și chiar *post-modernism avant la lettre*. Apoi cultura uriașă a poetului, cu referințe la personalități istorice, figuri culturale, autori citați, trađuși, eroi literari, personaje mitologice, trecînd prin disciplinele științifice și filosofice care l-au marcat pe poet: filosofia, filosofia indiană, istoria, economia politică, religia, pedagogia, preocupări lingvistice, idiomatice, paremiologice etc.”

• Acad. Nicolae Dabija: „Una din cele mai importante realizări ale literaturii române din toate timpurile este *Dicționarul enciclopedic Mihai Eminescu*, pe care așa îndrăzni să-l compar cu o Catedrală. *Dicționarul* lui Cimpoi e Domul din Köln al literaturii române.”

• Dr. Lidia Kulikovski: „Colaborarea cu el prezintă (nu actul în sine, ci impactul) pentru noi, cei de la BM (suntem mulți, mulți alături de M. Cimpoi), o metodă de cunoaștere pentru că orice întîlnire, discuție, conlucrare cu academicianul are valoare cognitivă. Am avut întotdeauna susținerea și înțelepciunea lui pentru că a văzut în noi potențialul de a evolua și a creat în permanență condițiile necesare pentru

manifestarea maximă a acestui potențial. Este un model unic, este omul care creează inspirație și oportunități de a învăța și pentru alții și mai este și un suport moral remarcabil.”

• Acad. Kyçyku Kopi: „Mihai Cimpoi, eminescolog devotat și consacrat, după o muncă imensă, concretizată în câteva volume, ne oferă acum prin *Esența ființei* o dublă alternativă în ceea ce privește abordarea și descifrarea planetei Eminescu. Esența ființei este, dintr-un punct de vedere, nu doar esența ființei eminesciene sau esența ființei în creația lui Eminescu, ci și esența ființei în genere, incluzând o dimensiune pur filosofică, dincolo de scopurile și mijloacele strict literare.”

• Irfan Ünver Nasrattinoglu: „Mihai Cimpoi a deschis pentru mine opera lui Mihai Eminescu și m-a făcut să mă îndrăgostesc de ea. Știam că există un asemenea scriitor; dar eseurile, studiile critice ale lui M. Cimpoi m-au inspirat să pregătesc niște traduceri – o primă ediție în limba turcă a poeziilor sale, scriind și câteva articole despre Eminescu. Întimplarea a consfințit calitatea sa de eminescolog.”

După studiile introductive urmează *Repere cronologice: viața și opera*, de Mihai Papuc, redactor la Editura „Știința”, și Vera Sârbu, colaboratoare la Centrul Academic Internațional Eminescu. Din acest studiu am spicuit unele date alcătuiind un portret din cuvinte al ilustrului nostru academician.

Mihai Cimpoi s-a născut pe 3 septembrie 1942, în com. Larga, jud. Hotin (azi r-nul Briceni) din părinți români – Ilie Cimpoi și Ana Habureac, agricultori, oameni de frunte în sat. În anii 1949-1959 face studii la Școala medie de cultură generală din satul natal. În 1959-1960 începe să scrie și să trimită diverse corespondențe la publicațiile locale și la cele din Chișinău. În 1960 este admis la Facultatea de Filologie de la Universitatea de Stat din Moldova

într-un mediu excesiv de ideologizat, favorabil înstrăinării generațiilor tinere de valorile de cultură ale civilizației naționale și universale. Are parte de câteva nume de profesori bine instruiți și buni patrioți, precum Nicolae Corlăteanu, Anatol Ciobanu, Ion Osadenco, Gheorghe Dodiță, Mihail Ignat, Ana Harghel. Este președinte al cenaclului literar Mihai Eminescu de la Universitate (din 1963).

După absolvirea Universității, la intervenția conducerii Uniunii Scriitorilor din Moldova, este angajat în calitate de redactor responsabil de critică și poezie la revista *Nistru*, iar apoi și consultant la USM. Urmează serviciul în armata sovietică și angajarea în funcția de redactor literar la *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*. Sub egida Bibliotecii Naționale, fondează și patronează Clubul literar „Miorița”, care adună săli arhipline de oameni de toate vârstele, îndeosebi tineri, în cadrul unor șezători literare de lungă durată. În 1968, vede lumina tiparului prima carte a criticului, intitulată *Mirajul copilăriei*, consacrată poeziei pentru copii a lui Grigore Vieru. În anii următori vor apărea volumele de cronici literare *Disocieri* (1969) și *Alte disocieri* (1971).

Între 1974 și 1982 este angajat în calitate de redactor superior la editurile „Cartea Moldovenească” și „Literatura Artistică”. Este acuzat de naționalism într-un raport al primului secretar al CC al PCM I.I. Bodiul, care pe tot parcursul îndelungii sale activități a făcut uz de această „groaznică sperietoare”. În anii 1982-1983 activează ca secretar literar la Teatrul Național din Chișinău (pe atunci Teatrul Moldovenesc Academic de Stat „A.S. Pușkin”), apoi – redactor la *Enciclopedia Literatura și arta Moldovei* și secretar literar la Teatrul Poetic „Alexei Mateevici”. Întreprinde (în 1986) prima călătorie de studii în România cu viza Ministerului de Interne al Federației Ruse. Se angajează cu multă însuflețire,

alături de colegii săi, în lupta de renaștere națională, impulsionată de „perestroika” lui Gorbaciov. Mișcarea națională are drept revendicări prioritare schimbarea de mentalitate, impunerea valorilor democrației, oficializarea limbii române și revenirea la grafia latină, lichidarea „petelor albe” din istorie, dezvăluirea adevărului despre deportări, despre foamea din 1947, despre colectivizare, despre genocidul elitei culturale etc. Pe 18-19 mai 1987 are loc o adunare istorică a Uniunii Scriitorilor, care a formulat tranșant imperatiivele mișcării de renaștere națională și a schimbat radical conducerea Uniunii. M. Cimpoi este ales în mod democratic (și contrar recomandărilor din partea CC al PCM) secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor. În 1989 este ales deputat al poporului din fosta URSS.

M. Cimpoi în 1991 devine membru de onoare al Academiei Române. Tot în acest an (în luna septembrie) este ales în unanimitate președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, funcție pe care o va deține până în octombrie 2010. În 1992 este ales membru titular al Academiei de Științe a Moldovei și i se decernează titlul onorific Maestru al literaturii din R. Moldova. I se acordă premiile literare care poartă numele unor mari scriitori români: premiul *G. Bacovia* al revistei *Ateneu* (Bacău), premiul *Lucian Blaga* (Cluj-Napoca), premiul *Nichita Stănescu* (Ploiești). Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, iar din 1994 ales și membru al Consiliului director al acesteia, de asemenea devine membru al PEN-Clubului și vicepreședinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. I se acordă Premiul Național al Republicii Moldova în domeniul literaturii și artei pe anul 1994. În 1996 devine cavalier al Ordinului Republicii, ulterior se va dezice de acest ordin în semn de protest față de autoritățile care au compromis înalta distincție de stat. I se acordă Premiul

pentru critică literară al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 1997. În 2000 este posesor al medaliei jubiliare *Mihai Eminescu*, România, și al medaliei jubiliare *Mihai Eminescu*, R. Moldova. Devine coordonator al Departamentului literatură română modernă din cadrul Institutului de Literatură și Folclor (azi Institutul de Filologie) al Academiei de Științe a Moldovei. În 1998 devine doctor habilitat în filologie cu teza intitulată *Eminescu, poet al ființei* (coordonator științific: acad. Eugen Simion). În 1999 și 2001 este deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Este inițiatorul fondării *Centrului Academic Internațional Eminescu* (inaugurat la 13 ianuarie 2000, în cadrul BM „B.P. Hasdeu”), în anul anunțat de UNESCO *Anul Eminescu*, în legătură cu aniversarea a 150-a de la nașterea poetului și cugetătorului român. În ziua deschiderii Centrului, dăruiește bibliotecii acestuia colecția sa de cărți despre Eminescu, care la momentul actual numără peste o mie de unități.

I se acordă premiile *Opera Omnia* al revistei *Convorbiri literare* din Iași, pentru excelență redacțională al Tîrgului Internațional de carte Bookarest-2002, i se conferă Ordinul Național *Serviciul Credincios* în grad de Cavaler al României (2002). Devine director al revistei *Viața Basarabiei* (serie nouă), a cărei editare a fost reluată de către Uniunea Scriitorilor din Moldova și Uniunea Scriitorilor din România. I se acordă titlul de Cetățean de Onoare al orașului Bușteni, jud. Prahova (2003), al municipiului Craiova (2005), al orașului Ocnele Mari (2011), al municipiului Chișinău (2012), al municipiului Tîrgoviște (2014) și al comunei Păltiniș, jud. Botoșani (2015). În 2007 devine Doctor Honoris Causa al Universității „Danubius” din Galați, România, și al Universității de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău), în 2008 al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, iar în 2015 al Universității „Vala-

hia” din Țirgoviște. În următorii ani activează în calitate de coordonator și autor al *Dicționarului general al literaturii române*. Este desemnat câștigător al titlului *Savantul anului 2010*, o competiție intelectuală, care își propune drept scop sporirea eficienței și competitivității activității de cercetare-dezvoltare, popularizarea și stimularea activității științifice în Republica Moldova. Se numără unul dintre inițiatorii Festivalului Internațional de Poezie *Grigore Vieru* (ediția I a avut loc între 9 și 12 octombrie 2009 la Chișinău și Iași).

În 2012 tipărește volumul *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic* – un proiect unic în spațiul culturii române. În acest an se convoacă Congresul Mondial al Eminescologilor, ediția I a reunit la Chișinău personalități din zece țări (România, Chile, Italia, Turcia, Albania, Federația Rusă, Ucraina ș.a.) – savanți, cercetători, traducători, critici literari (prima ediție a Congresului a fost consacrată împlinirii a 70 de ani a acad. Mihai Cimpoi). În 2015 devine membru al Academiei Europene de Științe și Arte, Salzburg, Austria. În 2016 primește Premiul *Constantin Stere* în domeniul literaturii și Premiul Municipal de merit, iar în 2017 Premiul *Opera omnia* pentru întreaga activitate, decernat de Uniunea Scriitorilor din Moldova.

Despre acad. Mihai Cimpoi au scris monografii, referințe, aprecieri: Vlad Zbârțoiog, Vitalie Răileanu, Mihail Dolgan, Ion Ciocanu, Andrei Țurcanu, Catinca Agache, Theodor Codreanu, Daniel Corbu, Iulian Filip, Andrei Hropotinschi, Ion Vatamanu, Nicolae Popa, Dan Mănuță, Constantin Ciopraga.

Capitolul al doilea – *Bibliografie* – se deschide cu subcapitolul *Ediții de autor*, care include volume tipărite între anii 1968 și 2017. Printre cele mai reprezentative putem numi următoarele: *Focul sacru* (culegere de articole critice, 1975); *Narcis și Hyperion* (eseu despre poetica lui Emi-

nescu, 1979; ed. a doua, 1986); *Cicatricea lui Ulysse* (eseuri duminicale, 1982); *Întoarcerea la izvoare* (eseu despre creația lirică a lui Grigore Vieru, 1985); *Căderea în sus a Luceafărului* (eseuri, 1993); *Spre un nou Eminescu* (dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume, 1993; ed. a doua, 1995); *Narcis și Hyperion: Eminescu – Poet al ființei* (poem critic, 1994); *Sfinte firi vizionare* (studiu monografic și eseuri, 1995; ed. a doua, 2007); *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996; ed. a doua, 1997; ed. a treia, 2003); *Lucian Blaga – paradisiacul, lucifericul, mioriticul* (poem critic, 1997; ed. a doua 2011); *Mărul de aur: valori românești în perspectivă europeană* (eseuri, 1998); *Plânsul Demiurgului* (noi eseuri despre Eminescu, 1999); *Cumpăna cu două ciuturi* (carte despre ființa românească, 2000); *Eminescu – mă topesc în flăcări* (dialoguri cu eminescologi în perspectiva mileniului III, 2000); *Brâncuși, poet al ne-sfârșirii* (eseu, 2001); *Critice* (9 vol., 2001-2010); *Duiliu Zamfirescu între natură și idee* (eseu, 2002); *Esența Ființei (Mi) teme și simbolurile existențiale eminesciene* (2003); *Istoria literaturii române din Basarabia* (2003); *Bacovia: stanțe critice despre marginea existenței* (2005); *Leopardi. Drum neted și drum labirintic* (2006); *Prometeu și Pandora* (eseuri despre Ion Heliade Rădulescu, 2006); *Grigore Alexandrescu: „insufletarea ființării”* (2009); *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor* (2009); *Vasile Cârlova: poetul „sufletului mâhnit”* (2010); *Ioan Alexandru Brătescu-Voinești: prefacerea firii* (2011); *Sinele arhaic. Ion Creangă: dialecticele amintirii și memoriei* (2011); *Ion Ghica: amintirea ca existență* (2012); *Esența temeiului: istoria literaturii române premoderne la Țirgoviște* (eseuri monografice despre începuturile literaturii române, 2012); *Mihai Eminescu: dicționar enciclopedic* (2013); *Modelul de existență Eugen Simion* (2013); *Anatomia ființei. Școala literară și artistică de la Țirgoviște* (2 vol., 2014-2015); *Curs de critică*

literară: *prolegomene (istoric, fundamente, concepte, modele), figuri de stil, genuri și specii, prozodia, termeni literari recenți, mari critici literari români* (2015); *Elena Văcărescu, poeta „neliniștii divine”* (2015); *Viața ca un roman: Constantin Stere – scriitorul* (2015); *Dicționar de teorie și critică literară* (2016) ș.a.

Urmează subcapitolele *Ediții coordonate, îngrijite, alcătuite, redactate* (226 de titluri), *Un „hermeneut de ținută modernă”: articole literare, eseuri, cronici, recenzii, prefețe, postfețe, referințe critice* (2073); *Traducător din pasiune* (8); *Promotor al valorilor românești: publicistică, atitudini civice, probleme de cultură și artă* (276); *Om de cultură devenit un destin: dialoguri, interviuri cu M. Cimpoi și realizate de M. Cimpoi* (322); *Referințe despre viața, activitatea literară și politică* (478); *Supplementum (publicații la aniversarea a 75-a a lui Mihai Cimpoi)* (14); *Repere istorico-literare despre Mihai Cimpoi* (26) ș.a.

Capitolul al treilea – *Indexuri auxiliare* – include *Index de nume; Index de titluri de autor; Index de titluri de cărți recenzate, prefațate, prezentate; Index geografic și Index de ediții periodice.*

Volumul *Mihai Cimpoi. Monografie bibliografică* este o lucrare reprezentativă pentru un spectru larg de cititori. Editată de un colectiv larg de colaboratori și, fiind rezultatul muncii de mai mulți ani, lucrarea aduce date noi despre viața și activitatea acad. Mihai Cimpoi. Ea constituie o

carte necesară generației actuale și celei viitoare scrisă în scopul cunoașterii ce, cum și când a creat acad. M. Cimpoi, un reprezentant al elitei științifice din Basarabia de la răscrucea mileniilor II și III. Se poate spune că joacă rolul de jurnal ce adună oamenii, încheagă temele, ideile care au stat la baza proiectelor, cărora le-a dat viață protagonistul nostru.

Meritul – incomensurabil și inegalabil – al acad. M. Cimpoi în știința literară contemporană este fundamental, iar volumul analizat mai sus luminează suplimentar unele date pe care le cunoaște toată lumea și prezintă pe cele mai puțin cunoscute. Astfel, cititorul va ajunge la rădăcinile multor lucrări de critică și istorie literară, precum și creații literare izvorâte din inima și sufletul de patriot și de bărbat al Neamului care este acad. Mihai Cimpoi. Credem că această lucrare se va afla într-o permanentă corespondență cu toate celelalte cărți ale distinsului nostru om de știință și de cultură. Ea va face, cu certitudine, ca valorile noastre naționale să fie cunoscute și păstrate pentru mulți ani înainte.

Îndemn cititorii de toate vârstele – savanți, oameni de cultură, scriitori, actori, artiști plastici, profesori, studenți și chiar elevi – să facă cunoștință cu acest tezaur, adunat între două coperti de carte. Tuturor le doresc lectură plăcută și să găsească sămînța pe care au căutat-o.

Valeriu RAȚĂ,
bibliotecar

RECENZII ȘI CONSEMĂRI

SPECTRELE GRĂDINII DE STICLĂ

Cu excepția lui Aureliu Busuioc (cu ultima parte a romanului *Hronical găinarilor*) și Ștefan Baștovoi (cu *Iepurii nu mor*), prozatorii basarabeni ai copilului și copilăriei din epoca ultimilor ani ai comunismului sovietic s-au axat mai degrabă pe reproducerea faptică a întâmplărilor și înșiruirii unor peripeții cu iz strident de „demascare” ideologică a regimului și a oamenilor săi. Esențialul, mă refer la efectele nevrozelor sociale asupra condiției umane, la reacțiile ce țin de profunzimile unor plăgi psihologice și de mentalitate, a rămas pe dinafară. E tocmai ce suplinește într-un mod inedit și spectaculos Tatiana Țibuleac cu romanul *Grădina de sticlă* (Cartier, 2018). Perspectiva copilului, corelată cu cea a adultului, surprinde într-un filigran narativ, de o rarisimă subtilitate psihologică și vibrație poetică, sursele inițierilor deformate ale copilului sovietic: *neiubirea* și *recursul la ură* ca șansă de rezistență și supraviețuire într-o realitate traumatizantă.

Personajul principal, supranumit, într-o zgârcită efuziune de afectivitate de mama sa vitregă, Lastocika, este copilul abandonat de părinți la orfelinat, plasat de la bun început în câmpul ostil al *neiubirii*. Acolo se produce prima inițiere: *rezistența*, ca formă de răspuns la violență, agresivitate și totală neajutorare („*Dacă te bate, rabdă. Dacă nu te hrănește, rabdă. Dacă nu mai poți răbda, plângi pe ascuns*”). Bătăi, foame și frig, indiferența, viciele sadice ale educatorilor, acesta este mediul în care cresc copiii abandonați aici. Cicatricele experiențelor la limită sunt adânci, în suflet, dar și pe corp de la țigara lui Rodion Eduardovici, care punea fetele de la internat să aleagă: violul sau țigările stinse de pielea lor. Experiența umilinței și a abuzului este prima inițiere a Lastocikăi, prin care fata însușește lecția răutății și a cruzimii acestei lumi. *Prima dragoste* este, așadar, violența. „Fusese locul lui preferat – umărul meu – plăcerea lui cea mare. Era mai mic ca celălalt, cu carnea strânsă de durere și înțesat cu cicatrice roșii. Uneori îmi părea chiar frumos. O gherghină în floare, un ciot de aripă. Cu fetele mari se juca mai atent. Alegea locuri ascunse – spate, sfârcuri, tălpi – și oricum cu ele termina repede. Plânsele, rugămintele nu-i plăceau și îi omorau dorința. Ura, furia din ochii celuilalt – asta căuta. Când a înțeles că sunt altfel, că-i pot da ceea ce vrea, n-am mai avut scăpare.” „Cu tine nu mă joc, pe tine te *învăț*”, îmi spunea cu un fel de dragoste. Prima dragoste de care am avut parte. Și, în acele momente, în ochii noștri înflorea răul”. *Rezistența la rău* o face „preferabilă” pentru Tamara Pavlovna, care o înfiază, pentru a o „face om” zice ea, dar, de fapt, pentru a avea o mână de ajutor în munca ei de sticlărea-

să. Această femeie, un veritabil *homo sovieticus*, aplică toate hibecele de mentalitate ale timpului: educația prin bătaie (lecția „triumfului din frunte”), disprețul față de limba moldovenească și moldoveni, lăcomia de acumulare a banilor prin orice mijloace, atitudinea „practică” față de copil ca două brațe suplimentare de muncă. Dar – dincolo de toate acestea – și niște manifestări instinctuale de umanitate, așa precum sunt posibile acestea într-un mediu al abjecției și umilinței, dorința de a-i lăsa fetei banii strânși cu atâta osteneală și greutate, de-a o vedea în rând cu oamenii, de-a o ajuta să ajungă doctor. O atitudine a contrariilor, în care grija pentru fată (îmbrăcată cu haine bune, hrănită cu pâine cu unt „pe care, dacă ar fi putut, mi l-ar fi turnat pe gât cu pâlnia”, pentru că „gras însemna mare, mare – deștept, deștept – doctor”) se însoțește într-un mod halucinant cu munca istovitoare de „sticlăreasă”, copila care încă nu mergea la școală fiind pusă să adune sticlele lăsate de bețivi prin gunoaie și apoi să le spele de vomă și mizerie. Murdăria se insinuează torturant în suflet. Senzația fetei e mereu de dezgust și oroare. Rănile puioinde de pe umăr de la greutatea sticlelor și aspectul de *mâini fierte* de la apa fierbinte sunt însoțite de permanente accese de umilire din partea Tamarei Pavlovna, de reacțiile ei brutale față de tot ce nu încăpea în schemele ei rigide de viață. Orice întrebare a fetei care nu-i convine acesteia e taxată cu o lovitură de palmă peste gură. E o practică „educațională” aplicată cam de toți părinții sovietici („În clasa noastră o singură fată nu era bătută de părinți. Asta pentru că maică-sa lucra în schimbul de noapte, iar taică-său murise de tânăr”). Îndemnul la performanță se stimulează mereu cu amenințări și bătaie pentru cele șapte cuvinte pe zi din limba rusă, pe care se încapățânează să le memorizeze corect, apoi pentru limba moldovenească, devenită română și de

care Lastocika se simte atrasă (o atracție inconștientă, mai întâi) și respinsă deopotrivă. Succesele sunt răsplătite cu bani și cadouri. Generozitate materială și carențe afective, milă, dar și cruzime, toate formează scheletul personalității acestui copil, căruia îi lipsește tot mai acut iubirea, în formele ei de generozitate, căldură, toleranță. Nici măcar nu știe ce înseamnă acest cuvânt. Întrebată de prietena ei Maricica dacă iubește pe cineva, reacția fetei căreia i-a fost răpită iubirea este spontană – o palmă peste gura care îndrăznise să răscolească o rană. Violența ca singurul răspuns posibil, ca singura definiție a iubirii. „Am lovit-o pentru că mă speriasem, pentru că puteam, pentru că eram pe atunci un țurțur în haină de om. „Tu vrei să fii coadă de câine, Maricica?”, m-am răstit la ea, iar firul roșu care îi apăruse pe buza de jos trecuse imediat de partea mea. „Toți iubesc pe cineva”, am aflat în iarna aceea, însă fără vreun folos pentru mine”.

O altă lecție a urii este violul. Durerea, rușinea, dorința de a muri sunt stările pe care le încearcă adolescenta, violată în timp ce se odihnea sub un copac. O durere îngropată adânc în sufletul fetei, o experiență care, în perioada sovietică, nu avea dreptul la voce. Pentru că „dacă o fată ajungea să fie violată, chiar și ziua în amiaza mare, vina era toată a ei. Înseamnă că nu se îmbrăcase cum trebuie, înseamnă că zâmbise, înseamnă că avea țâțele prea mari. Iar fetele de treabă nu aveau niciodată țâțele prea mari”. Profesorul de sport care obliga elevele să vină la lecții aproape dezgolite și să facă mișcări provocatoare este încă o încercare pentru Lastocika, dar și pentru colegile ei, nevoite să suporte perversitatea în formele ei provocatoare, insinuante: „râdea de noi deschis, în hohote – da, în hohote –, atunci când ne loveam sau cădeam de la înălțime. Ne dădea porecle de genul „puțulică”, „putorica”, „buca” și ne striga cu voce tare, în fața tuturor, până

când începeam să plângem. Ne obliga să ne crăcănăm în toate pozițiile, sub privirile lui mârșave, și, sub pretextul că ne ajută, ne atingea în voie pe unde i se scula. Când suna de pauză și alergam să ne schimbăm, jumate dintre fete aveau lacrimi în ochi. Și așa timp de zece ani". Violența a dezvoltat în Lastocika frica amestecată cu înverșunare, cu răzvrătirea oțelită de ură. Profesorul este înfruntat calm, cu o retorică sadică pe potrivă: „sau îmi schimbi nota, sau trimit băieții acasă să-ți taie gâtul”.

În ambele ei romane, *Vara în care mama a avut ochii verzi* și *Grădina de sticlă*, Tatiana Țibuleac descrie drama omului mutilat de o lume a urii și a intoleranței. Lipsa iubirii l-a marcat pe Aleksy din primul roman, dar și pe Lastocika. În *Vara în care mama a avut ochii verzi*, lumea-mari-onetă, goliță de sentimente de dragoste și empatie ține, așa cum observă Andrei Țurcanu, de „semnele postmodernității globaliste” (*Convorbiri Literare*, 2018), iar tragediile (accidente, cancer și alte boli) sunt o marcă concretă a dezastrului ontologic al acestei lumi. În *Grădina de sticlă*, carența de iubire e marca sistemelor totalitare, care alienează, malformează ființa umană. În doar câteva fraze, autoarea descrie întregul sistem educațional al societății sovietice, orientat să producă mecanisme, nu oameni. „Trebuia să fac un cârnat de ciocolată – una dintre idioțeniile care li se cereau fetelor prin clasa a patra. Atât îmi amintesc de la orele de *pregătire pentru viață*: cârnatul de ciocolată și cusutul în cruciuliță. Cu alte cuvinte, pentru viață am ieșit din școală pregătită beton. De restul – tac. Nimeni nu m-a pregătit de viol. Nimeni nu m-a pregătit de trădare. Spălat, mâncat, culcat: asta trebuia să știe o femeie. N i m e n i nu mi-a spus că va veni o zi în care bărbatul meu – unul dintre băiețașii care la aceeași lecție ciopleau admirabil în lemn – se va căca în mâncarea și în curățenia mea și va pleca. Cam așa

a fost cu pregătirea noastră pentru viață. Primești bătaie – freci un cârnat de ciocolată. Naști un copil bolnav – coși o batistă în cruciuliță”.

Mutilată sufletește, Lastocika manifestă reacții la fel de controversate: recunoștință și milă pentru femeia care a adoptat-o, dar și o înverșunare confuză pentru cea care n-a știut s-o iubească și *altfel*. Pe de o parte, ea are luciditatea înțelegerii că mai mult de atât nimeni n-ar fi putut să-i dea unei abandonate de propriii părinți. Pe de alta, rana de copil părăsit, cu sentimentul de „cealaltă inimă” ce ține de identitatea românească și cu lecția dură a urii, i-a acutizat simțul milei față de *victimă*. Sentimentul de abandon, care-o urmărește ca o umbră fatală va provoca o empatie puternică pentru toți cei vulnerabili, abandonați la voia întâmplării: pentru ariciul pe care copiii voiau să-l omoare, pentru un copil bolnav, blamat de societate, pentru fiica Tamara, de care se dezice propriul tată. Imaginea acestei fiice ascunde un miez simbolic al romanului. Născută cu un handicap, „cu oase de sticlă”, cu o mână frântă încă la naștere, ea este imaginea în oglindă a sticlăresei. Este fiica unei mame schilodite, a unei ființe de cioburi („inima mi-e cioburi, mamă”, i se adresează aievea mamei absente), pentru care lipsa dragostei a funcționat ca o fatalitate, ca o „pată neagră”, care a urmărit-o mereu.

Cioburile de sticlă adunate într-un caleidoscop, pe care-l poartă Lastocika cu ea, reprezintă simbolic încercările copilei de a găsi puterea de a visa, impulsul de a-și imagina, de-a construi din propriile ruine o lume imaginară. Visul și iluzia, simulacrul compensează o lume debusolată axiologic.

În ciuda mizeriei vieții ei, acest copil e capabil să descopere licăre de lumină, reușind să surprindă partea miraculoasă a realității. Receptorii ei învață să capteze poezia lumii. De la înălțimea visului, realitatea

sordidă a unei curți oarecare de cartier se preface într-o mirifică grădină de sticlă: „Aranjate în lăzi de sârmă până în pod, la atingerea luminii, sticlele înviau. Culorile lor simple se amestecau, și nășteau altele – neașteptate. Un rând vișiniu, un rând alb: trandafirie. Un rând cărămiziu, un rând maro: miere. Un rând verde, un rând alb: turcoaz. Albele singure: argint. Grădina mea de sticlă”.

Autoarea instituie, în termenii lui Bogdan Crețu, o „poetică a realității”. O poetică a asperităților existențiale, a apocalipsei sufletești, a unei lumi deabusolate axiologic, dar și o poetică a frumuseții și tandreței răsărite parcă de nicăieri, regăsite în lucrurile simple, banale. O logică a *inimii* substituie realitățile crude cu altele, imaginative. Căldura umană iradiază miraculos din obiecte, haine, parfumuri. Frumusețea e regăsită până și într-o față de masă, care „atunci când îngheța, franjurile i se întindeau drept și, pentru câteva ore, devenea soare. Cu ea în brațe despicam orice iarnă”. Repere ale omenescului devin ființele neajutorate, umilite, victime ca și ea ale răutății umane: un animal zdrobit pe traseu, un copil bolnav, blamat de societate pentru concediile de boală ale mamei sale. Toate, în roman, se constituie într-o imagine a umanității calde, luminoase, generoase.

Simulacrul se întâlnește cu gestul autentic, într-un complicat mecanism psihologic. Furtul de bani de la Tamara Pavlovna nu e din cauza lipsurilor materiale, ci tot din dorința subliminală de a substitui, vindicativ, o realitate străină cu una personală, furând de la femeia care o adoptase tocmai ceea ce iubea aceasta mai mult: banii. Până la urmă, de banii furați Lastocika va cumpăra flori și le va dăruia trecătorilor, ca un gest suprem de a re-da noroiului realității un strop din frumusețile lumii. Aceste cioburi de frumusețe, Lastocika le întrezărește, cu ochi de copil mirat, în ba-

nalitatea cotidianului, în gesturile simple ale oamenilor din curtea sa. Peste ani își amintește cu drag de Zahar Antonovici „cu buzunarul plin de bomboane, cu gura plină de povești”, de dârnicia și puterea de a iubi a Șurocikăi, de irezistibila Katia, de Bella Isaakovna, evreica deșteaptă care a convins-o pe Tamara Pavlovna s-o înscrie pe Lastocika la o școală moldovenească. Faptele acestor oameni dau o încărcătură poetică deosebită „grădinii de sticlă”. Din resturile și gunoaiele realității, Lastocika (care în rusă e „rândunică”) găsește puterea să-și încropească un cuib al ei, un cămin imaginar cald și primitiv. Bucuriile ei se iscă parcă din nimic: din mâncatul cireșelor apoase din mâna Polcovnicului, din vărările calde ale Raiei, din poveștile neverosimile ale Șurocikăi. „Și în acele secunde, scurte și luminoase, ca un joc de oglinzi, ne simțeam fericite până în măduva oaselor. Pentru toți împreună și pentru fiecare în parte”. Curtea devine o *insulă*, cu o existență autonomă, parcă ruptă de lume. Iar clipele petrecute cu oamenii din curte peste ani se încarcă de miracol. Fiecare din ei deține o parte ascunsă de frumusețe și tandrețe, pe care inima dornică de iubire a fetei o descoperă cu încântare și bucurie. Toți acești oameni, aceste obiecte, lucruri, ființe (pisica Morkovka) formează un univers dulce-amar, al viitoarelor nostalgii, al amintirilor duioase, în izbucniri de poem („lerni ca acelea nu mai sunt. Pisici ca aceea nu se mai fată. Dihania mea fermecată!”). Văzută de sus, de la înălțimea amintirilor și a reflecțiilor despre viață, lumea Lastocikăi – copil abandonat și înfiat – se încheagă într-o pânză narativă densă. Trecute prin filtrul sufletescului, asumate la modul ontologic, întâmplările din curtea copilăriei capătă semnificații largi ce trec dincolo de limitele cadrului strict istoric rememorat, spre sensuri care vizează viața, moartea, dragostea, ratarea, durerea.

Bogdan Crețu scrie că „un mare scriitor nu inventează, de fapt, nimic, el descrie totul din interiorul fenomenului. Adică are marea putere de-a se transpune acolo” (*Iluziile literaturii și deziluziile criticii. Noi coduri de lectură, între estetic și ideologic*, București, Contemporanul, 2015). Despre asta e vorba în literatura veritabilă, despre situarea scriitorului în inima unei realități, reconstituindu-i în mod *autentic* și convingător formele vii. Și meritul Tatianeii Țibu-leac e că a reușit să instituie, în complexi-

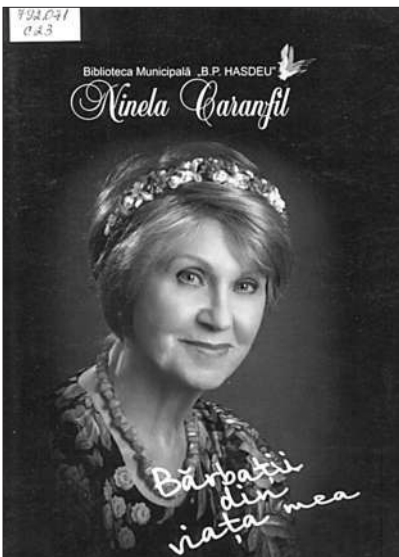
tatea ei, o lume cu bunele și relele ei și să surprindă modul subtil și imprevizibil în care se înlănțuie cruzimea cu mila, umanitatea caldă cu răutatea, frumosul cu abjec-tul, imprimând și confesiunii un timbru pe cât de tandru, pe atât de rece și necruțător. Iată ce face cartea *Grădina de sticlă* atât de autentică și tulburătoare. Aceasta e și miza adevăratei literaturi.

Nina CORCINSCHI,
dr. în filologie
(Vatra, 2018)

BĂRBAȚII DIN VIAȚA MEA SAU EPISTOLOGRAFIE DIN SIBERIA

Sub titlul derutant, dar, în același timp, suficient de incitant, *Bărbații din viața mea* (eseuri, portrete de creație, tablete, adu-ceri-aminte, omagieri, Chișinău, 2017), Ninela Caranfil a inclus secvențe din existența sa, în egală măsură, personală și profesională. Originară din sudul Basarabiei, autoarea descinde dintr-o familie expo-nențială, în cea mai bună tradiție a formei sociale amintite, din România interbelică.

Armonia (intra)familială rezulta din prin-cipiile (= rânduielile) după care, odinioară, se desfășura viața membrilor acesteia, dar mai ales a copiilor, între „pilonii” Chiril și Maria Caranfil. După studiile liceale de la Cimișlia, urmează cele superioare, par-curse în capitala ex-URSS pentru a deveni actriță. Stabilită la Chișinău, își începe ca-riera mult visată la Teatrul „A. S. Pușkin”, cu tot entuziasmul și elanul vârstei. Debutul artistic este însoțit de un alt debut, cel din viața sentimentală. Referitor la inevita-bilul episod, autoarea pune la dispoziția cititorului un ciclu epistolar de profil. Par-curgerea lui permite accesul într-un com-partiment, de regulă, mai puțin public. Dar, calitatea, exemplaritatea epistolelor, justifică dezvăluirea *coram populo*. Cu ținută intelectuală, textele în cauză excelează, în totalitate, prin decență, semnatarul lor, poetul Anatol Ciocanu, distilând senti-mentul erotic cu finețe, până la limita „a fi sau a nu fi”. E un joc subtil pe care îl practică, strategic, până la un anumit punct, în miniaturi lirice, scrise cu talent, cu pasiune, cu măsură. Autorul lor avansează prudent, pășind parcă pe nisipuri mișcătoare. Avan-sul cel mai îndrăzneț și-l exprimă, stilistic,

prin dativ posesiv, uneori alternând cu dativul tradițional, într-o succesiune de întrebări, încheiate cu un vocativ popular uzual: *Pe unde mi-ai umblat vara? De ce nu-mi scrii; Ce-mi mai faci, puiule?* (p. 69). Vorbind despre sine, semnatarul instituie un acuzativ, cu aceeași valoare, pentru destinatară: *Dacă o fi bună pace și înțelegerre, mă ai acasă prin septembrie... Probabil, vei fi în concediu, dar te gădesc eu...* (p. 26). Declarația sentimentală mult așteptată îmbracă, prin deviere, un aspect inedit: *Mi-e dor de tine, frumos, tare mult*. Mărturia de inimă *a(-i) fi cuiva dor, de cineva, frumos*, „a-i fi dor îndeajuns, în așa măsură, încât să recunoască” (v. *Dicționarul Academiei* s.v. *frumos*), se reia prin superlativul absolut, specific moldovenesc „(mi-e dor) tare mult”. Este partea cea mai luminoasă a cărții, sub semnul căreia am așezat restul evocărilor (cf. titlul).

Lipsa de sistematizare în prezentarea impresiilor de lectură de până aici se datorează nu numai mulțimii acestora, ci și efectului remanent provocat.

Cu siguranță, grupajul scrisorilor tocmai din Siberia, al căror expeditor se afla acolo pentru satisfacerea stagiului militar, ar fi impus comentariul metodic... cu începutul, altfel spus, cu formula de adresare, în cele mai nebănuite variante: camaraderească: „*Noroc, Ninel!*”, „*Noroc, Nina*” (numele real al actriței, cel cu augment fiindu-i atribuit, pentru scenă, la propunerea regizorului V. Apostol), chiar și americanizate „*avant la lettre*” „*Hello, Ninel*” (p. 40), discret-afectuoase „*Noroc, draga mea!*” (p. 28), ambigue prin recurs la „comorile lexicale” actuale din graiurile basarabene, „*Noroc, dragul meu!*” (În româna veche se practica masculinul în loc de feminin, în formulele de alint, procedeu conservat până astăzi, la nivel dialectal, în ariile extreme: Basarabia, „*Hai, băiețel!*” – pentru fetiță, la românii din Crișana sau Ungaria: „*Fătul meu!*” pentru aceeași situ-

ție); *Noroc, puigane!* (*pui, puică*, termeni de răsfaț de la părinți către copii sau în relațiile erotice); *puigan*, un derivat augmentativ, în varianta *puican*, moțional de la *puică*, explicat într-una dintre epistole: *Să văd ce-mi răspunde puiganul* (= destinatară), *căci i-au crescut aripile, păcat că timpul i le-a legat* (p. 53); repetiție, insinuând dojana: *Ninela, Ninela...* (p. 55), în sfârșit, absența titlului ca marcă a supărării nedepășite față de adresanta care „tace” sau nu răspunde suficient de prompt. În astfel de cazuri, se renunță, la adresare, la introducerea, se începe cu ceea ce este conținutul propriu-zis, revărsat în oralitate de parcă ar reproduce un dialog întrerupt de câteva clipe: „*Aoleu, că-mi vine să strig cumplit, să-mi zbor plămâinii până la cer, să fiu auzit: „sunt aici, sunt aici, sunt departe, departe, departe... la o azvârlitură de băț, la o poștă, la cincii mii de kilometri, la o bătaie de inimă numai, la o secundă de gând*” (p. 44). Diversele corespondențe și transpuneri ale distanței în alte unități de măsură relevă poetul autentic = semnatarul textelor. Repartizat (fioros de departe!), în Siberia, proaspătul ostaș își continuă activitatea intelectuală. Citește enorm în paralel cu prestația militară: *Apropo de romanul... am cumpărat de la Moscova un morman de cărți [...]. Am citit două din ele, două romane excelente, scrise de doi băieți de la București... TU TREBUIE SĂ LE CITEȘTI, PENTRU CĂ MIE MI-AU PLĂCUT foarte mult* (sic!) (p. 30). Aflat la mare distanță de Chișinău, s-a racordat firesc la canalele culturale românești: *Dacă* [revistele] *nu i le trimit lui Vasile Crețu – ți le trimit ție: „România literară”, „Viața românească” și „Tribuna”* (p. 44). Mărturia dezvăluie misterul nivelului cultural al scrisului său. În urma lecturilor românești, poetul Anatol Ciocanu se exprimă într-o limbă română care-i face cinste. Evident, pe ici, pe colo mai persistă..., invidios, rusismele epocii (suntem în 1970!): *mi-a pus... două injecții, lucrează medic,*

în loc de *mi-a făcut... , este, funcționează ca medic etc.*; dar, în desfășurătorul epistolar, unele deja au primit substitutele românești corespunzătoare: *noi, comandirii* (p. 47)... *are pământeni printre comandanți* (p. 49). Consecvent, în texte, figurează lexele **noroi**, suplinind cu succes regionalismul *glod*, ca și **praf** în loc de **colb**: *respirați numai praf în hărtănițele autobuze* (p. 40). Basarabenismele autentice sunt la ele acasă și parcă le stă și bine: (*poznă, vădana*, expresiile *a nu ajunge capul pe cineva, a umbla cu chiraleisa*), mai ales atunci când compun culoarea locală: *Chișinăul cred că s-a nglodat în roșii și vinete, și harbuji, și poamă, și mere, și prăsade și-n must, și-n galbene foi de tristețe* (p. 71). Ciudat, *glod* respins de limba literară, pătrunde, totuși, în palierul respectiv, prin verbul metaforic *a se îngloda în datorii*. Substanța scrisorilor rezidă în informații pe care destinatarul le dorește reciproc, Perșino, Siberia / Chișinău, Moldova, mai ales din cotidian, incluzând trecutul apropiat sau viitorul. Toate acestea sunt dominate de sentimente speciale, fără să fie, clamate, ci, din când în când, descătușate parcimonios. Cel mai banal reproș camuflează un „puseu sentimental”: *Îmi scrii telegrafic, am impresia că în curând voi primi de la tine numai puncte, liniuțe, un fel de Morse, morbid de lăcomie. Îți poți tu imagina și da seama că mi-e dor de tine, aproape fizic: dor!* (45). Poetul are dreptate, căci, etimologic, *dor* semnifică, în limba strămoșilor noștri, latina, „suferință, durere fizică” (cf. *dolus*).

Partea următoare include „replicile”, relevând o respondentă, cel puțin pe măsura expeditorului.

De această dată, cititorul întâlnește, majoritar, scrisori, aparent, camaraderești, promovând în prim plan noutăți profesionale, colegiale. Autoarea își camuflează sentimentele în informația globală, de grup, în relatări critice despre starea culturii, a vieții teatrale etc., manifestân-

du-se chiar de la debut ca artist-cetățean. Exigentă cu cei din jur, dar în primul rând cu sine însăși, Ninela Caranfil, prudentă la nivel sentimental, recurge la umor în locul unei declarații mult așteptate: *Dragă Anatol, aș vrea să fug în lună, dar, deocamdată, scrie-mi la Chișinău* (p. 72).

În textul al doilea, probabil la insistențele expeditorului, către sfârșitul scrisorii, face loc unei mărturii: *Ai plecat, dar acel „ceva” stă cuibărit în camera noastră... și îmi fură ore întregi de somn sau chiar... ore întregi de lucru* (p. 73). Până și semnătura este personalizată indirect: *Mă gândesc mult la tine, N.*

Celelalte scrisori, un fel de dări de seamă asupra lecturilor, dovadă a convenției culturale dintre cei doi epistolieri, se încheie discret, în privința sentimentului suspectat: *Băieții noștri* [în prim-plan – IM] și *eu* [în umbra lor – IM] *te așteptăm să vii! Cu drag, N.*

Urmează relatarea unei plecări la țară, în beneficiul teatrului, dar „cu Dostoievski în cârcă”, ca program cultural privat, și anunțul unor zile libere în septembrie, când îl va aștepta la gară... *singură!* Autoarea „amortizează” informația „șoc” imediat prin vești culturale: „romanele sunt excelente”. În textul încărcat de informații livrești, de felul planului riguros de cultivare, îi rezervă destinatarului, „pour la bonne bouche”, destăinuirea binevenită: *Aș vrea să fiu ca și Corina; aș vrea să fiu lângă tine* (p. 75).

Sinceritatea epistolelor următoare trădează necesitatea unui asiduu program cultural autoimpus: *Anatol, mă îngrozesc câte goluri trebuie să mai aflu, câte goluri am de completat. Citesc, citesc până mă țâcnesc!* (p. 76). În același timp, are grijă și de proviziile similare ale partenerului, încheind în manieră metaforică: *Și dacă tu te faci brad în taiga, eu mă fac măsălar la Costiujeni*. După angajamentul de trecere împreună în regnul vegetal, urmează surpriza: *Când vii, te întâlnim [= așteptăm]*

noi! [Adică cine? – IM]: *eu și așteptarea mea de-o veșnicie* (p. 76). Splendidă ofertă! O scurtă revenire în Cimișlia natală, deșteaptă „amintirile din copilărie” și conferă o coloratură duioasă relatării, autoamențată cu umor: *Să nu crezi că vreau să-l depășesc pe Creangă, pur și simplu m-au năpădit amintirile!* (p. 81). Copleșită afectiv, se adresează cu dativul apartenenței: *Dar tu ce-mi faci, Copile-mare?* (ib.). Componenta culturală nu este uitată nici în astfel de momente: *Acumulează deocamdată și, până vii, răsădești tot ce ai* (ib.). Prin pudoarea constantă, de parcă ar fi presimțit publicitatea viitoare, semnatara își reprimă sentimentele în inedite formule de adresare: *Ciocănașule*, prin diminutivarea numelui de familie, sau apelând la citate poetice celebre, unde poetul clamează dorința revederii: *E toamnă, toamnă de-a binelea : „Se-așterne bruma peste vii / De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?”*. Schimbarea adresantului (Ion Puiu) modifică tonalitatea. Autoarea e sobră, în conformitate cu lucrurile grave destăinuie, excluderea din teatru (*Am fost alungată!* – p. 89) și sfârșitul „dialogului” epistolar *sui-generis* cu Anatol Ciocanu: *Probabil, ne-am iubit atât de mult, încât trebuia să se sfârșească această dragoste cu un eșec* (p. 84).

Scurtul episod marital, terminat dramatic, încheie relatările actriței despre dreptul la fericire, în ultimă instanță, al fiecărui individ. În compensație, copilul dobândit, între timp, îi dezvăluie un univers nou și-i asigură doza de optimism necesară pentru a-l crește.

Autoarea și-a repartizat materialul pe criterii sentimentale, în mai multe secțiuni: *Cei mai dragi* (*Părinții mei, frații mei*, Anatol Ciocanu, Liubomir Iorga); *Cei dragi; Atitudini; Strict personal*, în acord cu care Vlad Pohilă a asigurat prefața sub un titlu adecvat: *O actriță dragă, printre oameni dragi; Actrița Ninela Caranfil într-un volum pentru urmași, Referințe și aprecieri*.

În cea de a treia parte sunt grupate medalioanele dedicate unor colegi de breaslă, de „barcadă”. Sub aspectul unui fizic fragil, Ninela Caranfil ascunde o redutabilă militantă, demnă de familia spirituală a Anei Ipătescu, în caz de forță majoră acționând teoretic, dar și, practic. Observațiile pertinente, considerațiile de profesionistă duc la calificative memorabile: un actor = o epocă: *Epoca „Valeriu Cupcea în teatrul național”; Un apostol al neamului nostru = regizorul Veniamin Apostol; Cavaler al luminii = Andrei Vartic; Legenda Nicolae Sulac; Simion Ghimpu la 70 de ani de demnitate românească; Ion Ungureanu = Sisif, bolovanul și muntele; Dumitru Matcovschi, dragostea și femeia*, pe baza poemului-omagiu suprem, *Mai regină decât floarea / Doar femeia poate fi; A trăit sub steaua lui Eminescu = Grigore Vieru; Blestemul de a fi al lui Constantin Tănase; Magia muzicii lui Eugen Doga; Nicolae Dabija, învingătorul, supranume, deopotrivă, pentru poet și combatant; Un călător prin românie: Vasile Șoimaru „cel cu suflet de artist ... de profesie economist”; Un învățător al cetății, nimeni altul decât infatigabilul cărturar Vlad Pohilă, un „risipitor” din galeria personajelor pozitive, create de Marin Preda; câteva portrete dedicate unor medici iluștri, definiți de autoare cum nu se poate mai frumos „îngerii în halate albe pe pământ”...*

Secțiunea „Atitudini” însumează luări de poziție ale actriței luptătoare pentru limba națională. În acest fel, își asumă rolul de exponentă a tagmei actricești cu mari obligații morale față de poporul pe care îl reprezintă: *Azi, când țărănul vine și doarme în cort la marginea Chișinăului și a doua zi strigă la cenaclul „Mateevici” „Vrem limbă de stat” sau „Ori murim, ori avem limbă de stat” – noi, actorii, nu avem dreptul moral să propagăm o altă limbă* (p. 176). Intervențiile punctuale au îmbrăcat forme diferite: articole pentru presa cotidiană, interviuri radiofonice, confesiuni, apeluri „de la su-

flet la suflet”, avertismente, invective (*Nu vă e rușine!*), în dorința de a fi de folos cetății, țării (= un rest de țară!) pe care o dorește cu totul astfel.

*
* *

Ninela Caranfil a scris o carte generoasă despre oameni, pentru oameni. Relatându-și selectiv viața, nu dintre cele mai luminoase și nici ușoare, autoarea oferă un model, o lecție. În permanență se autoapreciază critic în cadrul restrâns sau lărgit „Suntem o generație care am crescut fără Dumnezeu din 1940 încoace”, fapt ce nu o împiedică să recupereze continuu vidul spiritual de care este conștientă. Luptă pentru sine și pentru alții în acest scop, fiind „cea mai civică actriță din câte am întâlnit” (Veniamin Apostol). Probabil că a avut multe izbânzi, alături de înfrângerii. Una dintre ele figurează în secțiunea „Strict secret”, unde dă publicității o scrisoare de la propria fiică, devenită între timp bucurășteancă. Cititorul parcurge sfios fiecare rând debordând de sinceritate, grațitudine, afecțiune și intimitate. Cuvintele vorbesc de la sine despre maternitatea impli-

nită cu asupra de măsură, prin evocarea momentelor grele pe care cele două ființe le-au înfruntat, solidare, înainte de a se separa. Departate de „farul” matern, fiica Laura își revarsă în scris prea plinul sentimental, semn de recunoștință filială: *Îți mulțumesc și-ți sărut mâinile pentru că nu încerci să mă bagi în niște standarde și că ai educat în mine libertatea de a înțelege că fiecare om își are soarta sa și felul său de a căuta împlinirea și de a fi fericit... M-ai învățat să cred și să am încredere în Dumnezeu, mi-ai lăsat libertatea de a-mi crea relația mea cu El... M-am convins că El mă aude când am ce să-i spun... Mai vreau să știi că rândurile astea au fost scrise cu sufletul, sufletul pe care l-ai pus tu în mine. Cu sufletul tău! Propoziția de încheiere devine memorabilă prin măsura special a sentimentului exprimat: *Dac-aș fi avut un copil, mi-aș fi dorit să fiu o mamă ca tine!* (p. 223).*

Cartea actriței Ninela Caranfil, scrisă într-o frumoasă limbă română, se citește cu reală plăcere și cu real folos!

*Dr. Iulia MĂRGĂRIT,
Institutul de Lingvistică „Al. Rosetti – I. Iordan”
al Academiei Române, București*

O LOGODNĂ FRUCTUOASĂ – NATURA, SILVICULTURA ȘI LITERATURA

*...cad codrii noștri seculari și, împreună cu ei,
toată istoria, tot caracterul nostru.*

M. Eminescu

Anul trecut scriitorul Grigore Grigorescu ne-a dăruit volumul intitulat *Paradisul pădurilor... pierdute* (Editura „Phoenix” SRL, redactor dr. D. Gociu, M. Mardare, 248 pag.). Compozițional, lucrarea se deschide cu o prefață intitulată „Un suflet care arde pentru neam și un altruist prin definiție” de Zinaida Gane – cunoscut analist al fenomenului etnospiritual și geopolitic, unde vorbește călduros despre scriitorul,

publicistul, ecologistul și moralistul Gr. Grigorescu: „Modest, tăcut și înțelept, a lucrat și continuă să lucreze în surdină, fără să râvnească onoruri, laude și recunoștință. Pentru el recunoștința este pădurea renăscută... Altruismul de care dă dovadă impresionează și totodată trezește în suflet sentimente sincere de prețuire. Modestia, corectitudinea și punctualitatea care-l caracterizează îi fac cinste, iar arderea sufle-

tească pentru trecutul, prezentul și viitorul neamului este demnă de admirație". E bine spus și frumos spus.

Până la apariția volumului, dl Gr. Grigorescu a publicat peste 240 de materiale publicistice, cronici de carte, eseuri, reportaje, interviuri, recenzii în presa republicană, inclusiv cărțile: *Regalitatea sincerității* (interviuri), *Aristocrația spiritului* (cronici și profiluri despre cărți și scriitori), *Pădurea și cultura*, *Tudor Strișcă. Savant și militant național*, album omagial. Activitatea ecologistă a dumealui a fost mult apreciată la 6 decembrie 2004, devenind cavaler al Ordinului Meritul Cultural în grad de Comandor „pentru contribuția avută la promovarea literaturii și civilizației românești, pentru eforturile depuse în vederea protejării mediului prin sprijinirea mișcării ecologiste”, iar la 31 august 2015 i s-a conferit Medalia „Meritul Civic”, fiind laureat al premiilor săptămânalului „Literatura și arta” în anii 1998 - 2003.

Titlul cărții *Paradisul pădurilor... pierdute* (să observăm aliterarea p.p.p. ca procedeu artistic), cât și capitolele „Dosarul decadenței și delincvenței forestiere”, „Paradigme și predicții ecosilvice”, „Pădurea – regina naturii și culturii”, „Personalități ale silviculturii naționale”, „Opere și capodopere forestiere (arborescente)” – argumentează și subliniază ideea că autorul este un publicist, scriitor ecologist preocupat în permanență de cultul pădurii și al arborelui. Ba mai mult, ecologistul Gr. Grigorescu este un adevărat combatant pe baricadele adevărului, demnității naționale, verticalității și ecologiei. După lectura fiecărui capitol ajungem la concluzia că dezastrul ecologic ruinează spiritualitatea neamului. Pentru confirmarea acestei ipoteze autorul a inclus drept prolog cele zece porunci ale pădurii, din care reproducem una mai concludentă: „Să nu ucizi pădurea”. Am evocat această poruncă deoarece „pădurile decimate, apele poluate, fauna

exterminată, gunoizarea, indiferența, lăcomia și nechibzuința oamenilor - sunt dangătele de clopot ale durerii generale.

Autorul invită cititorul la meditații, să ia atitudine, să nu fie indiferent: „Păduri s-au stins,/ și rând pe rând / Oameni în umbră s-au retras,/ veșminte de păduri luând/ Dar șipotul, el a rămas” (L. Blaga).

Prin ce mai captivează cartea? Sub coroana unui gorun falnic sunt întruniți păstoria și slujitorii pădurii - ingineri silvici, savanți, pădurari, străjari și protectori ai verdelui matern – personalități remarcabile dotate cu muniții și soluții să contribuie (și vor contribui?) la dănuirea noastră. Autorul operează cu date și persoane concrete din toată republica: faimoasele păduri de la Condița cu sângerosul masacru forestier, când absolut toți stejarii seculari erau doborâți. Apoi – în inima pădurii din preajma satului Bobeica (Hâncești) în vara anului 2004 se dădeau lovituri înfundate de secure ce răsunau în inima pădurii. Dar câte sate puteau fi vizate? O altă traumă, durere permanentă a scriitorului (și a poporului) e defăimarea definitivă a domeniului silvic (nici în timpurile de tristă pomină nu se tăia așa barbar pădurea). În

acest context, este evocat eseul lui Al. Vla-huță din 1926: „Se duc pădurile noastre. Ca niște răni rămân urmele lor. Răni de moarte pe trupul țării. Ai zice că-ncepe sfârșitul lumii noastre...”

Autorul a investigat în profunzime cum au reflectat scriitorii problemele naturii și pădurii în creația lor. Încă pe la 1680, Dosoftei inaugura primele file din cronică forestieră națională: „Și frunza sa.../ Ce pre toată vremea va sta verde”. Un elogios poem dedica pădurilor Al. Hâjdeu: „Codrii-o, născători și purtători ai slavei noastre:/ Bogdanii s-au născut și au crescut la umbra lor,/ Și s-au îmbărbătat, sfruntând năpaste,/ Și-au suferit și ei cu-al meu popor./ Și-au pus pe fugă oști codru natal,/ Și au înfrânt noroade de vrăjmași;/ De când i-a îmbrăcat în zale Decebal,/ Codrii Moldovei știu a fi ostași”.

C. Stamati-Ciurea ilustra pericolele ce planau asupra veșmântului de smarald al plaiului, nominalizând nenumăratele care cu mangal din codrii Orheiului, care ajungeau tocmai la Odesa la un preț derizoriu... Cronicarul Gr. Ureche semnala pentru posteritate: „Că au pus Ștefan Vodă de au arat cu leșii o culme de deal la Botoșani și au sămănat ghindă și-au făcut dumbravă mare, de iaste până astăzi copaci mari”. În „Predoslovie” lui I. Neculce citim: „Iar pentru Dumbrava Roșie, cum că au arat-o Bogdan-Vodă cu leșii, Miron Logofătul au lăsat de ne-au scris. Dar aceea dzicu să nu fie basnă”. Clasicul literaturii V. Alecsandri în poemul romantic „Dumbrava Roșie” evoca sacrilegiile plătite pentru protejarea Europei de cruciadele asiaticilor. Impresionează glorioasa bătălie din Codrii Cosminului, când leșii prizonieri sunt înjuțați pentru a ara pământul pângărit și a sădi păduri noi.

Studiul marelui istoric N. Iorga *Istoria lui Ștefan cel Mare* din 1904 inserează un capitol istorico-artistic cu genericul „Lupta de la Dumbrava Roșie”. Gloria ștefaniană a fost elogiată și de George Coșbuc: „Și pu-

nând dușmanii-n juguri/ Ei au sfârâmat sub pluguri/ Sângele Dumbrăvii Roșii”. În poemul *Doina* Mihai Eminescu se adresa contemporanilor și posterității: „Codrul – frate cu românul –, / De secure se tot pleacă/ Și izvoarele îi seacă/ Sărac în țară săracă!”.

Am adus exemple din literatura clasică, unde scriitorii, cu dragoste și evlavie descriu natura, codrii... Și literatura contemporană elogiază „codrii veșnici”, exprimând durerea pentru dezastrul mediului și defrișarea pădurilor. Subiectul ecosilvic este un element indispensabil, definitoriu al creației poetului N. Dabija, descendent din mediul ruralo-silvic (Codreni, Cimișlia), venerat în poezia emblematică *Urmele lui Dumnezeu*: „Pădurea din jurul satului meu/ prin ea s-a plimbat Dumnezeu,/ Ce vezi nu-s izme albe, cicori albăstrui – / sunt urmele încălțărilor Lui. / ...Frunza aici nu conspiră./ Nici izvorul nu minte/ Vântul din iarbă,/ și stâncă și ulmii – / totul este la fel de la facerea lumii”. Miracolul pădurii este reflectat în cunoscutul poem *Baladă* de o largă rezonanță artistică: „Cât pădurile ne dor/ Mai avem un viitor,/ Cât trecutul ținem minte – / Mai există lucruri sfinte”. Și tematica silvocenegetică constituie o prioritate a creației publicistico-eseistice a poetului, cum sunt lucrările *Stejarul uni-rui*, *Ultimul lup*, *Codrii Cosminului* etc. Clipa de taină i-a „amintit” poetului N. Dabija o pierdere neînregistrată în cronicile muzicale: plantele vorbeau cândva în graiuri de mult uitate, intuiția lui evocă obârșia sa forestieră, leagănul țesut din taine și miracole: „aplec urechea la stejarul gros și aud în trupul lui țambale”.

În prefața volumul *Un verde ne vede* de Gr. Vieru, M. Cimpoi scria: „În poezia aceasta Gr. Vieru operează cu unul din simbolurile sale preferate: pădurea ca ființă și lăcaș”.

Autorul aduce și multe alte exemple elogiase din creația lui P. Zadnipru, Gh.

Malarciuc, V. Romanciuc, I. Vatamanu, I. Gheorghiuță, I. Hadârcă, L. Tuchilatu, M. Garaz, L. Damian etc.

Evaluat în ansamblu, studiul este o investigație academică cu caracter cognitiv, istorico-artistic, combativ și educativ. Este o carte unică, originală, strâns legată cu literatura, include o mulțime de exemple din literatura veche, clasică și contemporană.

Caracterul combativ al cărții o confirmă și adresarea către conducerea republicii din 4 august 2015 referitor la situația din silvicultură, studiul „Secera și securea pârjolesc pădurea” (p.18) etc. Subcapitole ce demonstrează munca de salăhor al autorului pentru a afirma, confirma, sugera idei și soluții sunt „Pădurile nu sunt securizate politic, profesional și științific” (p. 32), „Profanarea politico-profesională a pădurilor” (p. 35), „Moartea politică (partinică) a pădurilor” (p. 41) ș.a.

O reușită indiscutabilă este ilustrarea cărții cu imagini inedite protectoare, peisaje unicate, sculpturi, arbori unici: Stejarul de la Cobâlea (Șoldănești) - cel mai bătrân din republică, Stejarul Unirii, stejarul din Lipcani, de la Universitatea de Stat, cel mai bătrân stejar din sud-estul Europei... De ce atât de multe materiale ilustrative despre stejar? Fiindcă stejarul este regele pădurilor. Sunt reproduse și fotografiile altor specii: Teiul lui Mihai Eminescu, Copacul lui Mișu din Copou, Teiul lui Eminescu din Blaj, Plopii fără soț din Iași, arborii de la mormântul lui A. Mateevici, Gorunul lui

Horea, T. Băsescu, arborele lui Dumnezeu, al apostolului Zaheu etc.

Vom încheia opiniile despre carte prin evocarea aprecierilor unor personalități remarcabile. În postfață citim aprecierea scriitorului Ion Ciocanu: „*Paradisul pădurilor ...pierdute* este o carte de valoare națională,.. un poem cu grave elemente de recviem despre silvicultura republicii merită să fie citit, discutat, înțeles în toată tragedia sa,.. împotriva dușmanului de moarte al paradisului forestier...”; „Dl Gr. Grigorescu e un ecologist incurabil, preocupat în permanență de cunoașterea tainelor pădurii și, îndeosebi, de păstrarea și dezvoltarea patrimoniului forestier...”. Constantin Codreanu, deputat în Parlamentul României, scrie lapidar și elogi-os: „Dl Gr. Grigorescu este un maestru al scoaterii în evidență în mod chirurgical și metaforic – în același timp – a metehnelor societății noastre”. Acad. P. Soltan sublinia trei calități emblematice: „Gr. Grigorescu este un bun și erudit scriitor, filosof și mare altruist”. Iar cunoscuta intelectuală Z. Gane generaliza ecofilosofic: „Pentru dl Gr. Grigorescu dezastrul ecologic este echivalent cu ruina spiritualității neamului”.

Recomand această carte elevilor, liceenilor, studenților, învățătorilor, profesoriilor pentru familiarizarea cu problematica ecologiei plaiului, iar diriginții dispun de un foarte bogat și variat material didactic pentru activitățile educaționale.

Ion PĂRNĂU,
profesor, mun. Chișinău

UN VOLUM GÂNDIT ÎN TIMPURI VERBALE

Când vreau să scriu vreo recenzie sau să-mi exprim impresiile despre o carte nu mă apuc să scriu imediat după ce am terminat-o de citit. O las. Mă gândesc, o mai răsfoiesc. Cartea Eugeniei Manea-Cernei *Frumosul ca liant al Timpului*¹ o am de astă primăvară. Am citit-o și am lăsat-o. Nu știu cum să încep pentru că prima impresie lăsată de lectură era ceva foarte frumos, pozitiv și totodată ceva foarte fragil..., nu fragilitate materială, ci una imaterială, cosmică parcă... Mă străduiam să găsesc explicație la această contrapunere... Am citit-o încă o dată, am mai răsfoit-o o dată...

Cartea Eugeniei Manea-Cernei nu e doar un volum aniversar. E mai mult. E o construcție, o casă, o casă a lumii ei, construită cu dragoste, cu lumină, cu empatie și dăruire. Și-a pavozat-o cu credință, cu valori, cu frumos, cu atitudini. E un puzzle luminos, colorat care aduce o împlinire nostalgică și totodată triumfătoare. Acest volum, spun folosind o metaforă borgesiană, e un fel de „Aleph” al ei, în care se oglindește și care-i oglindește frumos chipul în culori luminoase și raze împărțășitoare. Am ajuns la Aleph din motto-ul cărții, semnat de autoare „Cartea este sufletul cuibărit în palmele filelor”...

Structura cărții e bine sudată într-un lego-puzzle cu piese (capitole) parcă nelegate între ele ca titlu care, la rândul lor, sunt niște puzzle cu alte piese, iarăși parcă nelegate de titlu: I. *În preajma unor oameni luminoși* (subcapitole: *Creionări, Elogii, Câteva raze de lumină sau Cioburi de Gând, Dedicatii*); II. *Solemnitatea și imensitatea clipei*; III. *Repere literare* (subcapitole: *Referințe, Lansări de carte, CD-uri*); IV. *Forța magică a frumosului*; V. *Revelații spirituale*; VI.

Reverberații de lumină (Subcapitole: *Crâmpoie din întreg, Cioburi de sublim (dedicații)*; VII. *Dialoguri lirice*.

Mai târziu, când am recitat volumul, mi-am dat seama ce le unește – Timpul.

Timpul este unul dintre cele mai comunicative și versatile cuvinte pe care le avem. Cuvântul „timp” poate fi substantiv propriu, adjectiv, verb, adverb. Ca substantiv propriu, de exemplu: „timpul universal” (ora meridianului Greenwich), Cronos. Forma substantivală poate, la fel, semnifica o durată anume de timp; un moment anume, o noțiune abstractă (unde s-a dus timpul?), o acțiune efectuată o dată, o perioadă istorică și multe altele. Conform cercetătorilor „timpul” este cel mai comun substantiv în majoritatea limbilor. Toate aceste forme le regăsim în conținutul volumului, generând impresia că Eugenia Manea-Cernei se joacă frumos cu ele în diferite contexte.

Timpul este omniprezent în limbajul nostru colorându-ne gândirea în moduri diferite și profunde. În română, ca și în alte limbi, noțiunea timpului e marcată prin intermediul timpurilor verbale (trecutul, prezentul, viitorul) prin care autoarea transmite semnificații și dezvăluie gânduri. Mi-am dat seama (citind volumul) că aproape toate expresiile verbale pe care le rostim fac aluzie la timp. Într-un sens gândim în timpuri verbale mai ales când ne gândim la noi înșine.

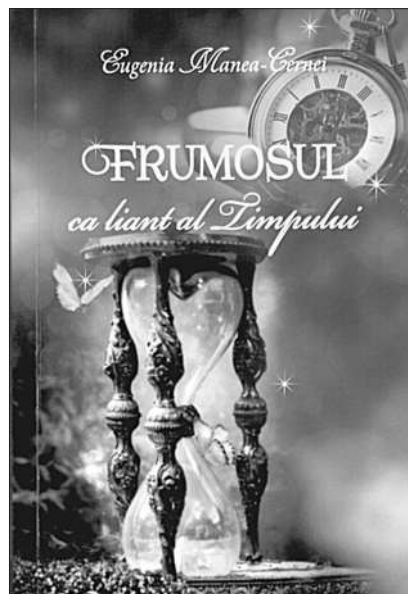
Cartea *Frumosul ca liant al Timpului* este o carte despre sine, chiar dacă scrie mai mult despre alții, despre mulți alții (79 despre alții și 39 alții despre ea). E mai mult la timpul trecut. Cercetările arată că, atunci când gândim la timpul trecut, ne înțelegem mai bine pe noi înșine. Asta doarește autoarea, Eugenia Manea-Cernei. Să se înțeleagă mai bine prin ceilalți, împreună cu ceilalți care-i erau, care sunt prieteni,

¹ Manea-Cernei, Eugenia. *Frumosul ca liant al Timpului*: (Sferele sublime ale sufletului). Chișinău: Pontos, 2017. 532 p. ISBN 978-9975-51-888-8

rude, colegi, personalități notorii... Prin fiecare articol, omagiu, recenzie, poezie, dialog sau altfel de material inclus în volum, se simte o nostalgie a trecutului, dar una pozitivă, optimistă. Această abordare pozitivă a trecutului aduce două ingrediente esențiale volumului: sensul și conexiunea cu ceilalți. Nostalgiea pe care am simțit-o, prin textele citite vin de la autoarea care se simte protagonistă în evenimentele despre care scrie sau implică oameni la care ține cel mai mult. Nostalgiea pe care o transmite autoarea amplifică caracterul empatic al conținutului, amplifică senzația de confort și căldură cititorului (necesare trecerii peste un volum de peste 500 de pagini). Nostalgiea e dulce-amară dar fundamental – socio-culturală. Asta o simțim pe tot parcursul cărții – autoarea fiind în verva culturală, științifică, socială ani buni. Gândindu-se la timpul trecut, Eugenia Manea-Cernei creează o oglindă a sinelui profund, un portal spre cine este ea cu adevărat. Nostalgiea emanată de conținutul cărții face ca prezentul să aibă sens.

Eugenia Manea-Cernei folosește timpul în toate formele lui. Dar cel mai mult îl utilizează metaforic, în proză, vers, descrieri, citate, mai ales citate din mari poeți, scriitori, oameni notorii. Le urmărim chiar din primul capitol, care începe cu un citat al lui Ștefan Augustin Doinaș „Vârstele noastre-n inelele vremii...” în care avem trei sensuri ale timpului – vârsta, vremea și inelele (ca măsurător al timpului). Sau citatul din Emil Loteanu „Vin toamnele, prieteni / Toamnele...”, cu sens de vârstă, ca și „A fi în Timp” de Ion Hadârcă (titlul unui volum).

Autoarea scrie: „Timpul, probabil, este unul din cele mai frumoase miracole din câte există în acest Univers! Acest miracol și-a găsit reflectarea în celebra frază a lui Nichita Stănescu, care ne anunță că „Numai Timpul are Timp”. Viețile noastre ni le parcurgem, spune Eugenia, alături

de „Marele Timp” (p. 10), aici văzându-l suveran peste tot și toate, nu numai pe cele lumești.

Jucăuș (aici iese în evidență poetul Eugenia Manea-Cernei – volumul include 44 de poezii ale autoarei), jonglează cu expresii ca: *Penelul timpului...*, *Secunda eternității*, *Zborul timpului*, *Zborul anilor*, *Răspântie a cosmosului*, *Au plecat cocorii-ani*, *Augustină aniversare*, *Clipa hotărâtoare*, *La poarta Timpului*, *O secundă de acces la Eternitate*, *Omul*, *eclipsare de Lumină în Timp* ș.a. la fel de sugestive.

Regăsim expresia timpului în multe titluri și în conținutul poeziei: *Era-ntr-o toamnă*; *Un an se trece*, / *Un an se duce* / *Și, iată, altu-i la răscruce...*; La mijloc de ghe-nar născut; În iarnă-aduni ai vieții nuferi; Anii – cocori cu aripă ușoară; Când înfloresc cireșii; *Timpul va linge rana* / *Și ea ușor se va închide...* / *Voi două: Tu și toamna*, senine încă-ți rade...; *Tu te-ai născut cândva în miez de vară*; *De ziua ta se întrebă trandafirii*; *Pentru tine-a înflorit* / *Un ghiocel înzăpezit*; *Mi-e dor de vara augustină*; *Clipe autumnale*; *Decembrie*; *Unei regine tropicale*; *La Vârsta cu cireșe coapte...* ș.a.

Eugenia utilizează adeseori metafore, adjective, superlative, grade de comparație incomparabile. Dar urmărind cum scrie despre flori, specificul muncii ei, despre natură, înțelegem că doar ea, doctor în biologie, le înțelege. Ea cunoaște mai bine decât noi „De unde știu florile când să înflorească? Când să se ofilească? Ea știe limbajul florilor, ea înțelege dialogul florilor cu timpul... cuminți se supun, explodează prin floare știind că vor străluci și bucura. Oare s-a întrebat vreodată „De ce oamenii nu dialoghează cu timpul?” Majoritatea dintre ei cred că timpul e la degetul lor mic... sau dialoghează în termeni de suveran – totdeauna supărați pe timp și nu pe ei că-l irosesc.

Volumul are și un capitol care exprimă condensat și cu intensitate timpul – „Solemnitatea și Intensitatea clipei”: Te-ai stins colege-*n primăvară*; Soare durut la început de vară; Izvorul veșniciei; Când ai în fața ta o veșnicie / Ce mai contează-un cerc de câțiva ani?; Oare pe-o clipă măcar aș putea/ Să trag perdeaua vremii și așa / De peste lumi să te mai strig o dată? (Leonida Lari).

Eugenia Manea-Cernei folosește divers expresia timpului în diferite contexte – într-un context liric, timpul este *pasăre, zbor, vânt, clopot, răscruce, poartă, floare, frunză, memorie, dor*. În altul – Timpul este *Eminescu, Leonida Lari, Brâncuși, Andrei Vartic, Grigore Vieru, Dacia...* și aici Timpul ia alte expresii: *Clepsidră, Calendar dacic, Morișca solară, Calendar al Timpului Cosmic, Săgeata timpului, Clipa noastră cea de toate zilele; Nimbul veciilor*, p.164-165

Se încheie volumul cu: *Monolog liric; Amintiri fugare, File de album, Șarje amicale, Ediții, Glorie Creatorului și o Postfață* de Alexandru-Horațiu Frișcu.

Evidențiez special compartimentul „Dialoguri lirice” care m-a emoționat profund. E un dialog constituit în Timp, în ani trăiți în doi, care s-au iubit și se iubesc –

Alexandru-Horațiu Frișcu și Eugenia Manea-Cernei. Se deschide capitolul simplu, cu un catren de o eleganță copleșitoare unde timpul are expresia de *toamnă* (că s-au întâlnit târziu?...) și *primăvară* (căutau dragoste și frumos?): „În acea frumoasă toamnă, / Când dulce, când amară, / Două suflete curate / Căutau o primăvară” (p. 424). Iar *Timpul* aici se dezlănțuie parcă de la sine în poezia / dialog a celor doi, ce căutau o primăvară. Dialogul marchează dragostea lor pe care ei o simt și – toamna pe care o trăiesc acum. Aduc un exemplu concludent:

Toamna a trecut pe lângă mine
Cu gutui și poame cristaline...
Și mi-a zis, purtându-se pe-alei,
Dacă vreau să fiu un timp al ei...
I-am răspuns, că gestul îmi strecoară
În adâncul inimii fiori,
Dar că mie-mi place-o primăvară
Cu lumină blândă și cu flori (*Verbul permanent*, Alexandru Horațiu Frișcu, p. 430).

Eugenia Manea-Cernei răspunde:

Cocorii-ani spre zări se duc
Și visele cu ei le duc,
Iar noi, rămânem resemnați,
Dar, parcă, tot mai luminați.
În prag de toamnă-n foișor,
De noi ne este mult mai dor, -
De cei, ce-am fost, cândva frumoși,
Romantici și năzbătioși...
Și în prag de toamnă nouă,
Ne dorim s-avem în rouă
Ochii plini de fericire,
De speranță și iubire... (*Noi*, p. 432).

Și așa tot capitolul e Dragoste și Timp, e o competiție între Timpul nimicitor și Dragostea care se încapățânează să rămână perpetuu. Găsim și o rugă către Zeul-Timp: O Zeule, veghind eternitatea, / ... Un bonus să înscrii și pentru noi. / Să ne lași o frunză încă verde, / Un cocor pe-o creastă de neant... / Lasă bruma pentru

mai târziu, Mai pe-ncolo spre apus de soare, /Lasă-ne florul încă viu / Prin aceste umbre trecătoare... (spicui din „Rugă către Zeul Suprem”, p. 434). Aici timpul e toamnă, cocor, zeu, brumă, sclipiri de rouă, amintiri, tezaur, soroc, ultim popas, clipă topită, clipă resemnată, dicton, stejar cu ghindă, albul etern, început și sfârșit...

Un astfel de dialog excepțional, cunoscut între Maria și Ivan Pilchin – un joc al dragostei la vârsta tinereții care, curajos dezbracă dragostea lor și o fac publică, frumos o fac! Putem numi acest dialog pilchian Triumful Dragostei. Acesta, însă, dintre Eugenia Manea-Cernei și Alexandru-Horațiu Frișcu e un dialog al dragostei autumnale pe care l-aș numi Triumful vieții prin dragoste: Și acum, după decenii, / Totul e ca prima oară; / Două suflete curate / Caută o primăvară... (p. 455). Profund liric, nostalgic și frumos.

Volumul *Frumosul ca liant al Timpului* e minuțios construit ca sens. Autoarea l-a pavozat cu citate, motto-uri ale unor personalități și ale ei. Le-a așezat așa cum se cuvine „piticilor de pe umerii giganților” – întâi un citat celebru a unei notorietăți, apoi al ei, evidențiind că găsește similitudini de gândire și acțiune cu expresia citatului anterior. Totu-i gândit în acest volum de parcă le-a orânduit *Marele Timp*. Și citești cele șase capitole, ani-cocori care se scurg, ca printr-o clepsidră – *Clepsidra interioară* a Eugeniei.

Cartea mai include, în afara capitolului enumerate un Monolog liric de Alexandru-Horațiu Frișcu, care e de fapt un portret liric-florar al Eugeniei Manea-Cernei – Omul floare, Omul Natură, Omul Frumos (în accepția lui Dan Puric). Monologul face o legătură între conținutul cărții și ultimul compartiment pe care autoarea nu l-a vrut capitol – „Amintiri fugare” care are mai multe subcapitole: *Clipe meditative* (o frumoasă biografie); *File de album*, *Șarje amicale*, *Ediții*, *Glorie Creatorului* (sau în loc

de epilog). Acest compartiment e despre Eugenia. Despre Eugenia în Timp sau despre Eugenia și Timpul. Cu Timpul își începe a depăna biografia în „Clipe meditative”: „Mă gândeam cândva că doar Dumnezeu deține brevetul unei clepsidre, prin care Timpul ar curge îndărăt... Mai târziu, am înțeles că-n sufletul nostru, fiecare purtăm o Clepsidră de lumină, plină cu amintiri, și, oricând, avem posibilitatea să dăm anii înapoi și să ne amintim cele trăite și trecute” (p. 463). Din frumoasa biografie aflăm că cel mai mult timp s-a aflat printre flori pe care le numește Imnuri eterne ale Naturii, crăiește terestre. Fericirea ei au fost Irișii, Stânjeneii. Lor le-a consacrat multe decenii. A adunat o colecție de 250 de soiuri, 60 de specii, 170 de forme hibride. Aceste flori curcubeice i-au ajutat să înțeleagă că Florile sunt *Oglinda magică a Universului*. Și cel mai important – lucra cu florile, dar în suflet trăia evenimentele cele mai importante din istoria noastră de independență, înveșnicindu-le în numele florilor: Pecetea Latinei, Grafie magică, Dor de Dacia, Sarmisegetuza, Toiagul Păstoriei, Dragoș Vodă, Valeriu Cupcea, Bacovia, Candelă Memoriei ș.a. asemenea. Ea recunoaște într-un interviu că „În perioada renașterii naționale am luptat pentru limbă și alfabet cu ajutorul stânjeneilor” (p. 374).

Consideră că se simte bine în *Toamna vieții* ei, dar e conștientă că „Timpul nu-i indiferent față de nimeni; pe toți îi răpește Timpul...” (Mahabharata). „M-a răpit și pe mine”, recunoaște autoarea: „S-au scurs ca un fluviu vertiginos și copilăria, și tinerețea, și maturitatea. La această vârstă, fără să vrei faci o retrospectivă a anilor ce s-au scurs, îți faci totalul izbânzilor și neîmplinirilor, eșecurilor. Am avut multe vise, am realizat mai puține...” (p. 474). Dar nu se supără pe timp, pe sine, ci vine cu un citat din Aristotel: „De vreme ce bucuriile nu se întâmplă, cum vrem, trebuie să le vrem cum se întâmplă”.

Pe această notă pozitivă își încheie volumul retrospectiv, volumul căutării sinelui, volum ce atestă că Eugenia Manea-Cernei e o luptătoare, un exemplu de slujire profesională, un exemplu de atitudine patriotică, un exemplu de contribuabil la cultura, viața, trecutul, prezentul și viitorul acestui neam. Veți găsi, în acest volum, multe bucurii și multe adevăruri din care s-a conturat viața personală, socială, culturală și științifică a Eugeniei Manea-Cernei.

Ce ai fi fost în alte vieți lumești?
Întreb nedescifrata veșnicie...
Cu siguranță, ai fi fost cum ești –
În primul rând un om de Omenie.
(Al.-H. Frișcu, *Pentru Eugenia*).

Adevăr vorbește acest volum, ar spune orice om care-l citește. „Oricum, zice autoarea, „Adevărul e fiul Timpului” și numai el, Timpul, scoate adevărul la lumină”. Și nu se oprește – „Mai rămân multe de realizat...” zice Eugenia, asumându-și acele multe de realizat.

Dr. Lidia KULIKOVSKI

SECRETELE POPULARITĂȚII ÎN LUMEA SUCESELOR

Volumul lui Derek Thompson *Creatorii de hituri: știința popularității într-o lume distrată* este despre cum produsele și ideile ating o popularizare masivă. Teza acestei cărți, după cum recunoaște autorul în prefață, este că „... deși multe cântece de top, emisiuni de televiziune, filme de succes, cărți-bestseller par să se ivească de nicăieri, acest haos cultural este, totuși, guvernat de anumite reguli: psihologia motivelor pentru care oamenii le plac anumite lucruri” (p. 14). Autorul, prin acest volum, răspunde la două întrebări:

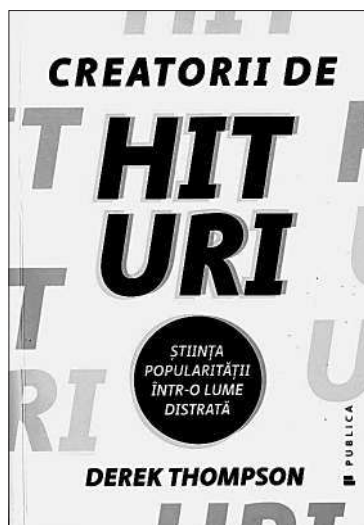
Care este secretul creării de produse care le plac oamenilor – în muzică, cinematografie, televiziune, cărți, jocuri, aplicații, în vâslu peisaj al culturii?

De ce unele produse dau rateu pe aceste piețe, în timp ce idei similare prind la public și devin hituri uriașe?

Răspunsurile lui Thompson sunt bazate pe dovezi semnificative exemplificate prin povești reale, pe care le urmărim în cele două părți consistente (aproape 200 de pagini fiecare) ale structurii cărții: *Popularitatea și mintea* și a doua *Popularitatea și piața*.

În partea întâi, *Popularitatea și mintea* se preocupă de întrebarea: „Oare chiar există o ecuație care stă la pândă în matematica universului și care poate explica de ce ne place ceea ce ne place?” A „survolat” numeroase studii și autori de la filosofi la fizicieni până la designeri (Immanuel Kant; Gustav Theodor Fechner, David Hume, Platon, Martin Heidegger, Lev Tolstoi, Raymond Loewy etc.), concluzia la care ajunge este că: „Oamenii sunt complicați: curioși și conservatori, înfometăți după lucruri noi și părținitori față

de lucrurile familiare. ... Cum am putea face ceva nou dacă oamenilor le place doar ceea ce cunosc?” (p. 41), se întrea-bă Derek Thompson. Găsește răspuns în teoria MAYA a lui Raymond Loewy și ni-l oferă explicat. Conform acestei teorii trebuie mai întâi să înțelegi cum se comportă oamenii; apoi, să concepi produse și servicii care să se potrivească obiceiurilor lor. Teoria MAYA – *cât mai avansat dar acceptabil*, se adresa tensiunii dintre dragostea față de nou versus preferința pentru vechi; nevoia oamenilor de a fi stimulați versus preferința lor pentru ceea ce este ușor de înțeles. Lev Tolstoi adaugă că orice text, referindu-se la carte ca produs, trebuie să transmită sentimente, asta face cartea, populară-bestseller, arta, în general. De aici D. Thompson deduce „... că un hit este ca un vin nou învechit în stejar bătrân sau ca un străin care ne dă, cumva, senzația că ne este prieten – o surpriză familiară” (p. 79).

Autorul consacră destul spațiu în economia părții întâi lui Tolstoi, Shakespeare, L.K. Rowling (autoarea romanelor despre Harry Potter).

Partea întâi ne familiarizează cu termeni ca: *neofilie* și *neofobie*, *fluență*, *hit*, *momente „ah”*, *efecte „ah”*, *noutate optimă*, *breșă de curiozitate* și cu înțelesurile lor în știința popularizării. Tot aici găsim sfaturi utile cum să facem un titlu ca să fie grozav și trei lecții bazate pe teoria MAYA:

1) Publicul nu știe totul, dar știe mai mult decât creatorii;

2) Ca să vinzi ceva familiar, fă-o într-un mod surprinzător; ca să vinzi ceva surprinzător, fă-o într-un mod familiar;

3) Uneori, oamenii nu știu ce vor până când nu le place deja.

Sunt lecții și totodată principii pe care și noi, bibliotecarii, le putem utiliza în loializarea utilizatorilor noștri, la popularizarea cărții și lecturii, în crearea produselor și serviciilor pentru publicul chișinăuian. Autorul citează o anecdotă spusă de Raymond Loewy, pentru a ilustra lecția a treia a teoriei MAYA, despre un cercetaș și conducătorul detașamentului său, care discutau despre fapta bună pe care trebuiau să o facă zilnic, pe care o reproduc:

„Și ce faptă bună ai făcut azi, Ray?”

„Walter, Henry și cu mine am ajutat o bătrânică să treacă strada”

„Foarte frumos. Dar de ce a fost nevoie de toți trei?”

„Bătrânică nu voia să traverseze”.

Exemplu bun și pentru bibliotecari, care ar trebui să fie aidoma acestui băiețuș: insistenți, să învețe să fie neofili, să-și alimenteze apetitul pentru surprinzător, alături de familiar. Anume această abordare ne-ar apropia mai mult de conceptul *Biblioteca relațională*.

În partea a doua autorul se preocupă de un subiect apropiat nouă, bibliotecarilor. „Cum să-ți încanți cititorii și publicul?, cum să înțelegi ce-și *doresc* oamenii re-

alменте?” . Nu e simplu să afli, conchide autorul, și nici nu este deloc un demers direct. „Publicul este o entitate diversă, ciudată, complicată, încât cele mai izbutite metode de a-i studia comportamentul nu se deosebesc, de multe ori, de antropologie”. Derek Thompson ne invită într-o călătorie de cunoaștere a unui studiu antropologic al cititorilor, realizat cu peste 100 de ani în urmă, într-o altă epocă, în care părea că lumea era inundată, fără speranță, de prea multe cuvinte. Era perioada interbelică, numită și epocă de aur a cititului. Miile de titluri editate în anii 1920, au îngreunat alegerea, pentru a orienta mai bine cititorii s-au înființat organizații care să-i ajute, de ex., Clubul „Cartea lunii”, apărut în 1926. Iar în 1927 a fost fondată *Ghilda literară* a Americii care oferea abonamente literare. Din perspectivă actuală nu se consideră noutate, dar la acea vreme au oferit un nou model de a populariza cartea și totodată de a le ajuta oamenilor în alegerea lor. Aceste modele au anticipat secolul vânzării de conținut „la pachet”. Această perioadă a dat omenirii tabloidul. XX este secolul economiei de timp, iar *tabloidul* poate economisi în fiecare an sute de ore de muncă oamenilor. Astfel, tabloidul a fost conceput și ca o tehnologie salvatoare de timp.

Această perioadă, o perioadă a căutărilor și confruntărilor cu noul poate fi, într-un fel, asemănătoare epocii pe care o trăim astăzi când ne confruntăm cu digitalul, când ne temem că va dispărea familia. Schimbările tehnologice, conceptuale și culturale ne obligă să abordăm și noi vechia întrebare: *ce-și doresc cititorii?*

George Gallup, sociolog, antropolog și vizionar, autorul celui mai cuprinzător și relevant studiu, „... a înțeles că zierele, cărțile nu intrau în competiție doar cu publicațiile inferioare ale epocii sale, precum tabloidele și revistele săptămânale. Conurența provenea din *orice* solicita atenția

cititorilor potențiali. Printre rivalii ziarelor, cărților el a inclus radioul, industria de film în plină afirmare și chiar timpul petrecut conducând mașina” (p.325)¹. Fiți atenți! Anii 20 ai secolului trecut și Gallup vorbește despre concurență la atenția omului. Cine poate atrage atenția, acela câștigă!

Pe Gallup, fiind redactor de ziar pe atunci, îl interesa răspunsul la întrebarea „Cum își doresc oamenii să trăiască știrile, divertismentul și poveștile (cărțile), indiferent că mediul de transmitere este format din cuvinte, imagini sau sunete?”

Televiziunea a sabotat audiența ziarelor, internetul a dat lovitură de grație instituțiilor care se ocupau de editare, difuzare, popularizare a cărților, dar și pe cea mai mare parte a atenției oamenilor.

Autorul volumului, analizând epoca de aur a cuvântului scris, concluzionează că răspunsul la întrebarea „Ce-și doresc oamenii să citească? are trei dimensiuni. Cel mai bine le utilizează doar Facebook: „Prima dimensiune este cel mai simplu de observat: este formată din clicuri, aprecieri și distribuiri. Este tot ceea ce poți afla urmărind oamenii, cum a făcut George Gallup în sufrageria cuiva din Iowa. A doua dimensiune se apropie mai mult de îndeplinirea indirectă a obiectivelor. Este ceea ce cer oamenii în sondaje - știri mai serioase în News Feed, salate în meniuri, dar care nu se regăsește întotdeauna și în comportamentul lor efectiv. A treia dimensiune este cea mai complexă și, poate, cea mai valoroasă. Este ceea ce oamenii nu știu că și doresc, dar dacă le-o dai, le vei face viața

¹ De George Gallup bibliotecarii noștri au auzit, am folosit metodologia lui la cercetarea satisfacției resurselor umane la BM, abordată în teza de master a Elenei Butucel, rezultatele căreia au fost publicate în revista *BiblioPolis* nr.1 (vol.42), 2012. Elena Butucel a publicat, la fel în revista noastră, și o recenzie la volumul „Manager contra curentului” de Marcus Buckingham și Curt Coffman, care conține interviuri aprofundate inițiate de Organizația Gallup, fondată de vizionarul G. Gallup.

mai bună, uneori luându-i din domeniul bibliotecii și cărților, știrile despre împrieteniri pe Facebook”.

Meritul autorului este că abordează popularitatea sub toate aspectele minții creatoare de hituri (puterea unei povești), latura întunecată a hiturilor (de ce poveștile sunt arme); moda (îmi place pentru că este popular, îl urăsc pentru că este popular); miturile viralizării (de ce unele cărți au atât de mult succes, exemplul cărții *Fifty Shades of Grey* (Cincizeci de umbre ale lui Grey); publicul publicului meu (grupuri, găști și culte); și ce își doresc oamenii (o istorie a pixelilor și a cernelii), pe care o reproducem în paginile revistei noastre.

Iar concluzia generală a unui specialist, interesat de popularizare, din domeniul bibliotecii și cărților, cititor al acestui fascinant volum, este că ceea ce-și doresc oamenii de la cărți adesea nu e vorba de cărți.

Repere pentru cei care nu știu dacă să o citească sau nu:

„Captivantă și plină de surprize legate de motivele pentru care unele idei prind avânt, iar altele nu se desprind niciodată de la sol” (Adam Grant, autorul cărților *Originalii și A da și a lua*);

„Creatorii de hituri este o lectură fantastică, o combinație spumoasă de povești fascinante, date științifice de ultimă oră și sfaturi minunate. Această carte este o Biblie pentru oricine a încercat vreodată să promoveze ceva, de la produse, oameni și idei până la cărți, filme, seriale de televiziune” (Adam Alter, autorul cărților *Roz tranchilizant și Irezistibile*);

„Creatorii de hituri oferă o perspectivă convingătoare asupra modului în care funcționează industria popularizării și a felului în care se răspândesc ideile” (Daniel H. Pink, autor al cărților *Drive și A vinde e omenește*).

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

Ce își doresc oamenii: o istorie a pixelilor și a cernelii

Ce își doresc oamenii de la știri (...ade-sea nu e vorba de știri)

Să scrii în secolul XXI este, probabil, cea mai competitivă meserie din istoria omenirii. Barierele de intrare în industrie sunt joase, oferta este uriașă, iar concurența este globală, nenumărate companii media producând conținut pentru un public internațional. În fiecare zi, scriitorii compun câteva milioane de articole și postări noi pe bloguri, alături de sute de milioane de mesaje pe Twitter și Facebook. Dar câți oameni sunt realmente interesați să citească ceva din aceste trilioane de gigabiți?

Căutarea adevărului nespoit este primul, și poate singurul, obiectiv al jurnalismului. Dar știrile sunt o afacere, iar o companie media înțeleaptă caută un parametru (cât de cât) complementar: plăcere cititorilor săi.

Să-ți dai seama cum să-ți încânți cititorii și publicul poate părea simplu de investigat. Dar să înțelegi ce-și *doresc* oamenii realmente de la lumea artelor și ideilor nu este deloc un demers direct. De fapt, publicul este atât de ciudat și de complicat, încât cele mai izbutite metode de a-i studia comportamentul nu se deosebesc, de multe ori, de antropologie. Așa că, să aruncăm o privire asupra primului studiu antropologic al cititorilor, realizat cu aproape 100 de ani în urmă, într-o altă epocă în care părea că lumea era inundată, fără speranță, de prea multe cuvinte.

Anii 1920 au fost o epocă de aur a cititului, iar coloana vertebrală a bibliofiliilor americane trecea prin Forth Avenue, la sud de Union Square, în Manhattan. Aici era „Drumul cărților”, o grupare de 48 de librării independente situate de-a lungul a șase mici cartiere. (Astăzi, magazinele s-au închis aproape în totalitate, cu excepția uneia dintre cele mai cunoscute librării independente din America; cum bine i se

potrivește unui supraviețuitor solitar, numele său este Ștrand).

A fost un deceniu favorabil înmulțirii librăriilor. Numărul de cărți publicate anual s-a dublat din anii 1910 până în anii 1920, până la 10 000 de titluri unice. Dar volumul de hârtie tipărită nu a fost cel mai impresionant aspect al literaturii deceniului. Anii 1920 ne-au oferit *Marele Gatsby* de F. Scott Fitzgerald, *Fiesta* de Ernest Hemingway și *Zgomotul și furia* de William Faulkner. Importurile europene au inclus *Ulise* de James Joyce, *Procesul* de Franz Kafka și *Doamna Dalloway* de Virginia Woolf. A fost epoca poeziei mohorâte și fără speranță, precum *Țara pierdută* a lui T.S. Eliot, și a ficțiunii inspiraționale și pline de credință, odată cu publicarea operelor *Siddhartha* și *Profetul*. Cei mai mari autori de ficțiune polițistă și-au dat ștafeta unul altuia. Prima carte a Agathe Christie, *Misterioasa afacere de la Styles*, a apărut în 1920, iar volumul final din seria *Sherlock Holmes* de Sir Arthur Canon Doyle a fost publicat șapte ani mai târziu.

Cu mii de titluri care umpleau rafturile Americii anilor 1920, alegerea a devenit o problemă serioasă și s-au înființat noi organizații care să o rezolve. Clubul „Cartea lunii”, apărut în 1926, promitea să aleagă cu atenție numai cele mai bune opere pentru membrii săi. Chiar în anul următor a început să fie concurat de afacerea cu abonamente literare a Literary Guild of America. Niciuna dintre organizații nu este considerată inovatoare în zilele noastre, dar modelul lor de afaceri a anticipat secolul vânzării de conținut „la pachet”. Să plătești un preț unitar cu o reducere semnificativă pentru a primi mai mult decât poți consuma în mod rezonabil este modelul de business al televiziunii prin cablu, al Spotify, al Netflix și al afacerilor moderne cu casuță de abonare.

De ce au fost anii 1920 atât de exuberanți pentru cuvântul tipărit? O explicație

plauzibilă ar trebui să includă educația, tehnologia și cadrul politico-economic în tâmplător favorabil. Procentul de bărbați și femei, absolvenți de liceu, a crescut de la 30% în 1900 la circa 70% în 1930, iar cererea de știri și divertisment pentru această forță de muncă educată a crescut și ea. De-a lungul secolului următor, centrul gravitațional al știrilor americane avea să se schimbe către radio, televiziune, computere și telefoane mobile. Dar, o perioadă, cerneala și hârtia s-au bucurat de un scurt monopol mediatic. Nu în ultimul rând, anii 1920 au fost o epocă liniștită și prosperă, în comparație cu războiul și recesiunea care au încheiat deceniul.

În funcție de perspectivă, jurnalismul s-a dezvoltat sau s-a umflat în pene de-a dreptul în această epocă de aur a hârtiei. Atunci s-au înființat o serie de reviste legendare, printre care *Time* în 1923 și *The New Yorker* în 1925, iar veniturile din publicitate ale revistelor au crescut cu 500% în cursul deceniului. Cu toate acestea, apariția unor noi publicații periodice și a unor opere literare extraordinare nu a părut să potolească setea de publicații zilnice a cititorilor. Vânzările de ziare au crescut și ele cu 20% în anii 1920, până la 36 de milioane de exemplare pe zi. Asta însemna 1,4 ziare în fiecare gospodărie. La un moment dat, New York City avea douăsprezece ziare zilnice numai pentru sine.

Primele decenii ale secolului XX au fost și martori ai dezvoltării agresive a unui nou produs: tabloidul.

Ca multe alte lucruri din istoria cuvântului tipărit din America, tabloidul a fost importat din Marea Britanie. Având originea în medicina de la finalul anilor 1800, cuvântul „tabloid” se referea inițial la o mică tabletă de medicamente. A devenit în curând un termen generic pentru orice obiect în formă redusă, condensată, inclusiv jurnalismul și ziarele. Nașul știrilor de tip tabloid a fost marele mogul media

britanic Alfred Harmsworth, fondatorul și proprietarul *Daily Mail* din Londra, care s-a lansat în 1896. Cu articole mai scurte, un ton populist și un preț de jumătate de penny (mai ieftin cu jumătate de penny decât rivalii săi), *Daily Mail* a făcut senzație în Marea Britanie. În 1900, era deja primul ziar din lume care pretindea că are un tiraj mai mare de un milion de exemplare.

În mod neașteptat pentru un pionier al vulgarității virulente, Harmsworth a avut o atitudine grandioasă, considerând că imperiul său media în ascensiune se plasa la răscrucea istoriei. „Intrăm în secolul combinației și al centralizării”, a scris el. „Lumea intră astăzi în secolul XX, secolul economiei de timp. Afirm că, prin sistemul meu de jurnalism condensat, sau *tabloid*, sute de ore de muncă pot fi economisite în fiecare an.” Astfel, tabloidul a fost conceput nu doar ca un simplu rezumat al unor porcării, ci și ca o tehnologie salvatoare de timp.

Tabloidele se concentrau pe sporturi, bârfe și, mai presus de toate, infracțiuni. Un studiu din 1927 a arătat că acestea își dedicau aproape o treime din spațiul tipărit articolelor despre infracțiuni, de zece ori mai mult decât ziarele tradiționale. Primul tabloid din SUA, inspirat de *Daily Mail* al lui Harmsworth, a fost *Illustrated Daily News*, care s-a lansat la New York în iunie 1919. Până în anii 1940 ajunsese cel mai bine vândut ziar din Statele Unite. Treptat, etosul tabloidizant a colonizat chiar și ziarele cele mai venerabile, precum *Washington Post* și *New York Times*, care au început să abunde în știri despre sporturi cu mingea și infracțiuni sângeroase pentru a ține pasul cu gusturile evaluate (sau, ar fi putut spune unii, involuate) ale cititorilor lor.

Ziarele de la începutul secolului XX erau creaturi complet diferite - mai degrabă naționale decât locale, mai degrabă pluraliste decât pur etnice. Urbanizarea a încurajat ziarele mai mici să fuzioneze. Inventarea telegrafului și practica publicării

simultane a articolelor au adus cititorilor locali știri de pe meleaguri îndepărtate. Industria jurnalismului se schimba, dar la fel și misiunea de bază a jurnalismului. Pe măsură ce ziarele își măreau tirajul, redactorii erau responsabili pentru atingerea unui grup masiv și divers de cititori pe care nu îi cunoșteau deloc. A scrie pentru publicul lor nu mai era același lucru cu a scrie pentru vecinii lor, însemna să scrie pentru sute de mii de străini.

Aceste schimbări tehnologice și culturale i-au obligat pe redactori și pe directorii de edituri să abordeze diferit vechea întrebare: *ce-și doresc cititorii?*

La începutul anilor 1900, ziarele aveau tot felul de metode de a măsura cerințele cititorilor lor, dar toate aveau neajunsuri, iar unele erau de-a dreptul primitive. Istoricul tirajelor le putea spune editurilor care era dimensiunea publicului lor, dar nu și unde se uitau cititorii când deschideau ziarul. Reclamațiile și reacțiile - de exemplu, scrisorile trimise la redacție - erau o sursă onestă de feedback, însă o minoritate vocală a cititorilor nu putea oferi decât o imagine caricaturizată a publicului real al unui ziar.

Editurile au recurs la tactici absurde pentru a descoperi ce citea publicul lor. Pentru a afla care articole erau mai populare, unele ziare au angajat detectivi privați care se furișau în spatele cititorilor pentru a observa articolele la care se uitau aceștia. Alte edituri au trimis spioni în trenuri și troleibuze pentru a nota pagina exactă la care erau deschise ziarele abandonate pe podea. Aceasta era o metodă teribil de proastă de a măsura audiența, întrucât din ea nu reieșea dacă oamenilor le plăcuse ceea ce citeau înainte să iasă în grabă din tren sau dacă nu le plăcuse deloc articolul și aruncaseră, dezgustați, ziarul. Dar ce să-i faci, situațiile disperate necesitau metode disperate.

Epoca de aur a cititului se afla încă în epoca de bronz a înțelegerii cititorilor.

Apoi a apărut un bărbat al cărui nume este, astăzi, sinonim cu opinia publică. El a propus un plan înșelător de simplu de a descoperi ce-și doresc oamenii. Duceți-vă în sufrageriile lor, a spus el, și urmăriți-i, pur și simplu.

George Gallup visase să devină redactor profesionist de ziar. Dar, după ce a absolvit University of Iowa în 1923, s-a înscris la programul doctoral de psihologie aplicată. Cinci ani mai târziu, a publicat o disertație în care și-a combinat visul cu subiectul doctoratului, studiindu-i pe cititori ca pe niște subiecți ai unei cercetări.

Gallup nu era sentimental în privința celei de-a patra puteri în stat. El privea ziarele, în principal, ca pe niște gladiatori care luptau în arena atenției. „Problema ziarului modern este să se adapteze cât mai mult posibil la nevoile publicului cititor”, a scris el. „Mai specific, problema sa este să se facă citit”. Aceasta nu a fost o recunoaștere entuziastă a datoriei civice a jurnalismului și a avut meritele sale. Un ziar fără cititori este sortit falimentului, iar un articol bine scris este inutil dacă nimeni nu îl citește. Gallup a fost un vizionar pentru că a înțeles că ziarele nu intrau în competiție doar cu publicațiile inferioare ale epocii sale, precum tabloidele și revistele săptămânale. Concurența provenea din *orice* solicita atenția cititorilor potențiali. Printre rivalii ziarelor, el a inclus radioul, industria de film în plină afirmare și chiar timpul petrecut conducând mașina.

Disertația sa din 1928 s-a numit „An Objective Method for Determining Reader Interest in the Content of a Newspaper”. Gallup a pus clar accentul pe adjectivul *obiectiv*. El a respins categoric datele oferite de tiraje și eforturile penibile ale editurilor de a trimite agenți secreți care să spioneze cititorii. Era sceptic chiar și în privința chestionarelor.

În schimb, a propus o abordare etnografică pe care a numit-o „metoda Iowa”.

Hotărât să observe familiile în propriile sufragerii și bucătării, a trimis interviuatori în casele locuitorilor din Iowa să stea la masă cu abonații. Cercetătorul și cititorul răsfoiau împreună ziarele din Iowa, de la știrea principală de pe prima pagină până la secțiunea de caricaturi, marcând fiecare titlu, paragraf și imagine ca citit sau necitit.

Gallup bănuia că cititorii mințeau deseori în sondaje, așa că și-a instruit echipa să ignore afirmații precum „Am citit toată pagina întâi” sau „Nu citesc nimic în afară de glume” deoarece, a scris el, „aproape fără excepție, chestionarea ulterioară a dovedit că aceste afirmații preliminare erau false. Se întâmplă ca persoana care crede că a citit toată pagina întâi să nu fi citit, de fapt, nici un sfert din aceasta”.

Gallup a notat cu meticulozitate, pe zeci de pagini, datele obținute din interviuri. A analizat cum se deosebeau cititorii activi profesional bărbați față de femei și cât de diferit tratau fermierii ziarul în comparație cu familiile urbane.

A reieșit că știrile serioase de pe prima pagină nu erau mai populare decât unele știri frivole îngropate pe ultima pagină. Cel mai citit articol nici măcar nu era o știre. Era caricatura de pe pagina întâi a lui J.H. Darling, citită de 90% dintre bărbați, spre deosebire de doar 12% care citeau știrile zilei privind acțiunile conducerii locale. În cazul femeilor, cele mai citite secțiuni ale ziarului erau „fotografiile de modă și frumusețe”.

Criticii media din zilele noastre ne avertizează asupra tendinței ca jurnalismul să moară îngropat sub Facebook, știrile televiziunilor prin cablu și potopul de social media. Dar cititorii tipici de știri din anii 1920 nu tânjeau după lungi analize ale unor știri internaționale greu de decodificat, dar cu consecințe politice. Bărbaților din anii 1920 le plăceau ilustrațiile amuzante, iar femeilor, fotografiile drăguțe.

Ideea de a face cercetări asupra unui produs prin observarea directă a oamenilor în bucătăriile lor poate nu vi se pare ieșită din comun. Dar a fost, într-un mod subtil, revoluționară. Gallup a fost un pionier al conceptului numit astăzi, de către unii, „antropologie aplicată” - folosirea antropologiei pentru rezolvarea unor probleme omenești practice. În anii 1980, Xerox PARC, fabrica de idei din Palo Alto, a angajat antropologi să deseneze prototipuri pentru computerele moderne. Astăzi, firme de consultanță precum IDEO și McKinsey își încep adesea proiectele trimițând tineri angajați să observe clienții și consumatorii în mediile lor naturale - birourile, bucătăriile, mașinile și sufrageriile lor. Cel mai mare angajator de antropologi din zilele noastre este Microsoft.

Metodele lui Gallup l-au transformat într-o celebritate a marketingului în anii 1930. El s-a alăturat agenției de publicitate Young & Rubicam și și-a pus în aplicare metodele în industria tipăriturilor publicitare în timpul Marii Crize Economice. Gallup a schimbat modul în care editurile tratau spațiul alb, fonturile surprinzătoare și imaginile mari. De exemplu, pe baza interviurilor detaliate cu cititorii, Gallup a conchis că reclamele plasate „sub îndoitură”, în jumătatea de jos a paginii de ziar, erau adesea ignorate. De asemenea, a descoperit că cititorii erau mai atenți la fotografii decât la cuvinte.

Într-un final, Gallup și-a aplicat metodele și în politică, unde numele lui a devenit un brand renumit în arena opiniei publice.

Astăzi, jurnaliștii și cercetătorii de piață fac adesea referire la studiile și sondajele lui Gallup din cele mai diverse domenii, de la gradul de implicare a angajaților la locul de muncă până la atitudinile rasiale și alegerile prezidențiale. Dar între cele două metode de cercetare există o diferență importantă. Studiile măsoară sentimentele și

comportamentul *prezente*. Sondajele prezintă rezultatele *viitoare*.

Distincția dintre studii, o măsurătoare a prezentului, și sondaje, o măsurătoare a viitorului, indică o a doua lecție care reiese din metoda Iowa a lui Gallup. Oamenii se pricep să îți spună ce simt. Dar te poți baza mai puțin pe ei să-ți raporteze obiceiurile lor (în special obiceiurile proaste) sau să-și imagineze dorințele și nevoile lor viitoare.

Cititorii din Iowa au fost niște raportori lipsiți de credibilitate ai propriului comportament. Dar la fel sunt majoritatea oamenilor. Întrebă un om care sunt defectele lui și îți va îmbrăca adevărul murdar într-o cochilie de gândire aspirațională. În studiile sociale, acest fapt este, uneori, atribuit „biasului” de dezirabilitate socială. Oamenii le spun cercetătorilor (ca să nu mai vorbim de prieteni și familie) că sunt mai buni decât în realitate deoarece își doresc ca oamenii să-i placă. Sau, și mai subtil, vor să își spună *lor înșiși* că sunt genul de persoană pe care ceilalți o plac. O analiză din 2008 a acestui bias a revelat că subiecții cercetărilor mint în privința aproape tuturor elementelor identității lor: competențele lor legate de diverse sarcini, starea lor psihică, programul lor de exerciții fizice, emoțiile lor, comportamentul lor față de parteneri și dieta lor. Când li se dă timp de reflecție, oamenii preferă să vorbească despre persoana care ar vrea să fie, nu despre cine sunt la momentul respectiv.

Oamenii își caracterizează greșit obiceiurile proaste deoarece nu pot. Ei nu reușesc să-și anticipeze comportamentul viitor deoarece nu pot. Prognozarea viitorului *oricui* este dificilă, chiar și când este vorba de al tău. A fost deosebit de greu pentru cititorii avizi din anii 1920 și 1930 să prevadă tehnologia rapidă care îi păndea de după colț. Era o cutie mică, alimentată de tuburi catodice, care avea să înlocuiască ziarele și radioul pe drumul său către

poziția de cel mai popular produs media din istoria Americii.

Până la mijlocul secolului XX, marile ziare au continuat să crească, ca număr de pagini și de cititori, după ce au absorbit multe cotidiane mici și specializate. Dar s-au confruntat cu un nou adversar, care s-a dovedit mai periculos pentru viitorul cititului decât tabloidele, radioul, filmul și chiar mașinile – televiziunea.

La început, zierele au ignorat amenințarea televiziunii. Jurnalismul scris era „mult mai fascinant, mult mai variat și oferea posibilități mult mai mari de câștiguri financiare, a spus Richard W. Clarke, directorul executiv al *New York Daily News*, în 1947. Turner Catledge, directorul executiv al *New York Times*, scria, în 1954, că el nu considera televiziunea „un concurent direct al genului de ziar pe care îl publicăm noi”. În timp, editurile s-au protejat, totuși, de eventualitatea ca televizorul să însemne ceva și au achiziționat șase dintre primele cincisprezece rețele de televiziune.

Deși este ușor să judecăm încrederea exagerată a editurilor șapte decenii mai târziu, să nu uităm că acestea se comparau cu niște știri TV care erau de-a dreptul groaznice. La televizor se difuzau foarte puține reportaje originale, iar prima generație de producători nu înțelegea cum se face o emisiune bună. Știau mai degrabă cum să facă o emisiune bună la radio. Însă televiziunea de proastă calitate nu i-a oprit pe oameni să înființeze noi canale - numărul lor s-a mărit de cinci ori în anii 1950 - sau să se uite la televizor. Între 1948 și 1955, timpul mediu petrecut într-o gospodărie ascultând radioul a scăzut de la 4,4 ore la 2,4 ore.

Ar fi dramatic de satisfăcător să putem spune că un singur reportaj a marcat momentul de tranziție al televiziunii de la ceva marginal la un curent principal. Nu există un astfel de eveniment, nu unul singur. Transmisiunile în direct au scos în

evidență abilitatea televiziunii de a atrage atenția oamenilor prin știrile de ultimă oră într-un mod imposibil pentru cuvântul tipărit. Tubul catodic a învins categoric ziarele. Câteva decenii unii târziu, știrile prin cablu au ținut minte lecția. Nimic transmis la televizor nu captează atenția națională la fel ca relatarea unui mister care promite o dezvăluire imediată: *Cine a câștigat alegerile? Cine a plănuit atacul? Unde a dispărut avionul?*

Cu ocazia alegerilor prezidențiale din 1960 a avut loc prima dezbatere televizată, un eveniment istoric care a pus în față aerul regal al lui John F. Kennedy cu mutra jilavă a lui Richard Nixon. Astăzi, se spune despre competiția din 1960, că ar fi fost „alegeri televizate”, dar ar fi greșit să credem că au fost primele alegeri influențate de televizor.

Treptat, principalii critici de media și-au schimbat opiniile despre știrile televizate. Nu mai erau toate oribile, ci doar deseori oribile și ocazional excelente. În 1961, Newton Minow, președintele Federal Communications Commission, și-a ținut celebra cuvântare în care a numit televiziunea „o vastă pustietate”. Dar discursul său nu a fost atât de fioros pe cât ar sugera cel mai cunoscut citat din el. De fapt, cuvântarea a inclus și o altă frază care ar trebui să fie la fel de nemuritoare. „Când televiziunea este bună, nimic nu este mai bun”, a spus el.

Ce-și doresc oamenii să citească? este întrebarea cu care începe acest capitol. Este întrebarea care i-a motivat pe directorii de ziare să angajeze spioni și care l-a făcut faimos pe Gallup.

Dar succesul televiziunii sugerează că această cercetare este prea limitată. Întrebarea corectă ar fi: „Cum își doresc oamenii să trăiască știrile, divertismentul și poveștile, indiferent că mediul de transmitere este format din cuvinte, imagini sau sunete?”

Uneori, o companie antreprenorială poate da peste cap o industrie cu tradiție nu printr-un produs superior pe o piață veche, ci printr-un produs inferior pe o piață nouă. Într-adevăr, s-a dovedit că amenințarea cea mai mare la adresa ziarelor nu au fost ziarele mai bune, ci televiziunea proastă. Televiziunea a înlocuit hârtia tipărită ca sursă principală de știri aproape oriunde a fost introdusă. În Statele Unite, Marea Britanie, Australia și Europa continentală, vânzările de ziare per cap de locuitor au scăzut drastic în a doua jumătate a secolului XX.”

Dacă televiziunea a sabotat audiența ziarelor, internetul a dat lovitură de grație modelului de afaceri bazat pe copaci tăiați.

Ca și livrarea lor fizică, ziarele sunt un pachet economic. Secțiunea de afaceri plătește reportajele politice; secțiunile auto și imobiliare subvenționează investigațiile jurnalistice internaționale. Dar internetul a pus capăt subvenționărilor. Website-uri precum Craigslist, eBay și Zillow au început să ofere versiuni mai directe și mai accesibile ale secțiunilor de anunțuri și ale paginilor de imobiliare, iar publicitatea a părăsit presa tipărită și s-a mutat pe internet. Dacă asta nu era de ajuns, știrile digitale au subminat pe furis știrile plătite într-un sens mai larg, creând așteptarea că știrile ar trebui să fie gratuite. Acum există zeci de site-uri excelente bazate doar pe publicitate care au luat locul ziarelor și revistelor tradiționale. Dar, împreună, au comis un fel de măcel neintenționat al știrilor plătite, învățând o generație de cititori că jurnalismul poate fi finanțat doar prin atenția acordată.

Știrile de pe internet evoluează și ele. În prima fază, ziarele și revistele și-au pus articolele pe web, potrivit forțat conținutul deceniilor anterioare în noul mediu de comunicare, în mare parte așa cum primele emisiuni televizate erau, în esență,

programe radio trântite în fața camerelor de luat vederi, în a doua fază, agregatoarele au preluat conducerea. Cititorii au învățat că nu mai era nevoie să se ducă pe un anumit site pentru a afla știrile dimineții. Puteau să scrie cuvinte-cheie în bara de căutare a Google și să le apară imediat știrile. Puteau vizita portaluri precum Digg și Reddit, care ordonează și contextualizează linkuri de la mai multe companii media. Sau se puteau autentifica pe conturile lor de social-media, precum Facebook și Twitter, pentru a citi articolele postate de prietenii și semenii lor. Evoluția agregatoarelor a diluat puterea website-urilor și a paginilor de start, pe măsură ce cititorii s-au obișnuit să se ducă pe Google sau Reddit pentru a căuta răspunsuri la întrebări rezervate în trecut ziarelor locale. Centrul puterii în publicarea de conținut se mută de la brandurile de știri la platformele de descoperire, așa cum s-a întâmplat într-o altă epocă a cuvintelor abundente, când Clubul „Cartea lunii” îi ajuta pe cititori să aleagă strategic din avalanșa de titluri noi.

Astăzi, social-media a înlocuit ziarul de dimineață ca primă sursă de informare a tinerilor care caută știri despre lume. Tinerii cu vârste cuprinse între 18 și 34 de ani - numiți, alternativ, Mileniali, Generația Y și în alte feluri - tind să nu urmărească știrile „ducându-se direct la furnizorii de știri”, a descoperit American Press Institute într-o cercetare din 2015. În schimb, aproape 90% dintre tineri își obțin știrile din social-media.

Secolul XXI marchează o reîntoarcere hi-tech la valorile știrilor din secolul al XIX-lea, cu o nișă care recucerește curentul principal – dar cu o chichiță. Când mass-media era fragmentată în zeci de ziare etnice, redactorii încă își serveau cititorii în cadrul unei relații strict unidirecționale. Astăzi, însă, cititorii sunt propriii redactori. Utilizatorii Facebook și Twitter nu trebuie să urmărească deloc noi branduri. Ei urmăresc indivizi, care distribuie orice

articol sau imagine li se pare interesantă sau șocantă. Unitatea de bază a știrilor era, în trecut, un sul de hârtie, cu un conținut hotărât de străini și livrat pe ruta de distribuție. Astăzi, unitatea atomică este un articol, livrarea este gratuită și toată lumea servește drept redactor, cititor și distribuitor în același timp. Acum sunt știrile *mele*.

Aici sunt trei teme care merită analizate mai detaliat: trecerea, în secolul XX, de la știrile bazate doar pe text la cele bazate pe text și video; evoluția descoperirii știrilor de la site-urile individuale la platformele care agregă mai mulți producători de conținut; și ascensiunea rețelelor personale care înlocuiesc editarea știrilor, efectuată cândva de redactori și jurnaliști.

Există o singură companie care se situează efectiv în centrul tuturor acestor tendințe și este, astăzi, sursa cea mai importantă de știri și informații din lume. Această companie este Facebook.

La momentul când George Gallup a spus că problema ziarului modern era „să se facă citit”, el nu și-a imaginat nivelul de succes până la care putea ajunge o companie din punctul de vedere al acestui parametru. Peste un miliard de oameni din întreaga lume se autentifică pe Facebook în fiecare zi și aproape 170 de milioane dintre aceștia provin doar din Statele Unite și Canada. În iulie 2014, compania a raportat că utilizatorul american mediu petrece 50 de minute zilnic pe rețeaua socială. Asta înseamnă mai mult timp decât acordă americanul tipic cititului și practicării unui sport, la un loc conform Bureau of Labor Statistics.

Pagina de start a Facebook se numește News Feed, un teanc de observații despre viață, videoclipuri, fotografii și articole, organizate de un algoritm de administrare astfel încât cele mai interesante lucruri să fie afișate prioritar. Ca orice algoritm conceput pentru a atrage și implica oamenii, fluxul de știri este o oglindă a comporta-

mentului utilizatorilor. Oamenii cărora le plac articolele liberale și pozele cu bebeluși tind să vadă mai multe articole liberale și mai mulți bebeluși. Dar este și o reflexie a valorilor proprii Facebook. În calitate de afacere susținută de publicitate, interesul comercial al Facebook nu este doar să vă ajute să găsiți ceva interesant și să vă luați zborul spre alt colț de internet, ci mai degrabă să construiască un mediu în care oamenii să vină, să rămână și să navigheze printre reclame.

În secolul XX, fiecare tehnologie de comunicare se putea împărți, aproximativ, în două categorii: socială (de la unu la câțiva) și de difuzare în masă (de la unu la mulți). Vorbitorul era social; radioul era difuzare în masă. Telefonul era social; televizorul era difuzare în masă. Facebook se îndepărtează de tehnologiile secolului XX deoarece este atât un mediu social (un loc unde vedeți pozele prietenilor), cât și o platformă de difuzare în masă, fiind cea mai importantă sursă de trafic de pe internet. Aceasta este explicația puterii Facebook: este atât un sistem poștal global, cât și un ziar global, parțial rețea de telefonie și parțial televiziune.

Formula algoritmului fluxului de știri este precum rețeta Coca-Cola. Este consumată de miliarde de oameni și nu s-a publicat niciodată ceva care să o explice în întregime. Recent, am vizitat sediul Facebook din Menlo Park pentru a mă întâlni cu directorul său de management de produs, Adam Mosseri, un fost designer care, în trecut, avea o afacere de consultanță specializată în expoziții de muzeu, printre altele. Nu m-am așteptat ca Mosseri să-mi dezvăluie secretele cele mai întunecate ale laboratorului său, de parcă aș fi fost Charlie Bucket și aș fi rămas până târziu la fabrica de ciocolată. Dar l-am rugat pe Mosseri să-mi explice filosofia News Feed de implicare a oamenilor și ce părere are Facebook despre întrebarea principală a

lui Gallup: *Ce își doresc oamenii să citească și cum le oferi asta?*

Facebook are un avantaj față de metoda Iowa și, practic, față de orice altă companie din lume, atunci când vine vorba despre înțelegerea oamenilor. În domeniul studiilor psihologice, „reactivitatea” se referă la faptul că, atunci când oamenii sunt conștienți că sunt observați, își schimbă comportamentul. Însă, pe Facebook, este puțin probabil ca majoritatea oamenilor să rămână într-o stare constantă de automonitorizare anxioasă, de teamă că experții în date de la Facebook vor afla că le plac videoclipurile cu urși panda roșii. Facebook îi poate urmări pe cititori fără conștientizarea explicită a acestora că sunt supravegheați. Asta ar trebui să ofere o înțelegere destul de precisă a ceea ce-și doresc oamenii să citească efectiv.

Cel mai evident lucru pe care îl poate spune Facebook este că preferințele cititorilor sunt ca un mozaic, atât în interiorul, cât și în exteriorul țărilor din întreaga lume. Coreenii de sud urmăresc mai multe videoclipuri pe Facebook, multe țări din Orientul Mijlociu au discuții mai lungi la secțiunea de comentarii, Thailanda și Italia folosesc mai multe fețe ilustrate numite „stickers”. Dar există și aspecte universale. „Dacă îi întrebi pe oamenii de pretutindeni de ce vin pe Facebook, în primul rând îți vorbesc despre conectarea cu prietenii, rudele sau oamenii dragi care se află departe, cum ar fi o soră plecată la facultate în celălalt capăt al țării”, a spus Mosseri. Dacă li se oferă ocazia să se uite la orice își doresc, majoritatea oamenilor nu aleg știrile serioase. Ei se aseamănă mai degrabă cu cititorii din Iowa, din disertația lui Gallup, preferând să se uite la lucruri personale, amuzante sau frumoase.

Cel mai puternic semnal că unei persoane îi place o postare pe Facebook este să o aprecieze, să o distribuie și să lase un comentariu. Aceste aprecieri, distribuiri și

comentarii sunt colectate într-un algoritm care reorganizează constant fluxul de știri, astfel încât lucrurile cele mai relevante să apară primele. Într-un fel, este ca și cum ai deschide ziarul în fiecare dimineață, iar prima pagină ar fi o reflexie a articolelor pe care le-ai citit în săptămânile anterioare. În 2013, Mark Zuckerberg însuși a făcut această analogie, afirmând: „Obiectivul este să construim ziarul personalizat perfect pentru [mai mult de] un miliard de oameni”.

Abilitatea Facebook de a-și urmări cititorii în timp ce citește este visul oricărei companii media, de la epoca lui George Gallup încoace. Dar se pare că atunci când un ziar personalizat ține o oglindă perfectă în fața publicului său, reflexia poate fi destul de dezgustătoare. Când fluxul de știri se bazează exclusiv pe comportamentul utilizatorilor, poate deveni o adevărată mlaștină, un izvor nesfârșit de diversiuni goale de conținut.

Jurnalistul Steven Levy a numit asta „problema celor douăsprezece gogoși. Oamenii știu că nu e bine să mănânce gogoși toată ziua, dar, dacă un coleg le pune douăsprezece gogoși pe birou în fiecare după-amiază, se pot trezi că mănâncă până fac diabet. Și fluxul de știri poate fi un tabloid zilnic - o doză hiperminiaturizată de celebrități, teste și alte forme de calorii fără aport nutrițional pe care oamenii dau clic, transmițând algoritmului Facebook să le servească și mai multe gogoși. Dar Facebook și-a dat seama că, dacă utilizatorii ar începe să privească fluxul de știri ca pe o simplă bombă calorică fără semnificații mai profunde, și-ar putea închide conturile.

Așa că Facebook, după ce a dus la extrem metoda etnografică a lui Gallup, a decis că există valoare în a întreba oamenii ce-și doresc. Acesta este motivul pentru care Facebook pune întrebări în News Feed („Îți place ceea ce ai citit?”), în sondaje, printre utilizatori („Ce fel de articole

ți-ar plăcea să vezi?”) și în chestionare extinse unde „evaluatori” plătiți din întreaga țară răspund la câteva întrebări despre fiecare articol din fluxul lor de știri și scriu un paragraf despre fiecare postare. Au vorbit despre asta mai târziu cu rudele și prietenii? Au avut o reacție emoțională? Li s-a părut interesantă?

Există lucruri pe care oamenii vor să le citească. Și există lucruri pe care oamenii chiar le citesc. Mosseri mi-a spus că unul dintre aspectele cele mai importante pe care le studiază Facebook este această discrepanță - și cum poate fi rezolvată.

Fluxul de știri trebuie să fie atrăgător pentru sinele comportamental, afișând postări pe care cititorii să dea garantat clic, să le aprecieze și să le distribuie. Dar ar trebui să fie atrăgător și pentru sinele aspirațional, arătând postări pe care cititorii vor să le vadă chiar dacă nu interacționează cu ele.

„Dacă te-aș întreba dacă vrei să faci sport, probabil ai spune «Mda, poate de două ori pe săptămână»”, a spus Mosseri. „Dar dacă te-aș întreba mâine la 6:30 dimineața «Vrei să faci sport?», ai spune «Nu, vreau să mai dorm o oră». Pe Mosseri îl interesează cum poate un singur produs să servească ambele entități - sinele comportamental și sinele aspirațional. „Ce articol am putea să-ți arătăm astfel încât să vrei să-l vezi și să și interacționezi cu el? Întotdeauna căutăm să aliniem cele două interese”, a spus el.

Cel mai bun exemplu al discrepanței dintre sinele comportamental și sinele aspirațional din istoria media recentă este tehnica „momelii pentru clicuri”. Un articol este considerat momeală pentru clicuri dacă titlul său îl determină pe cititor să dea clic pe o postare care apoi nu își îndeplinește promisiunea.

Dacă Facebook s-ar fi bazat exclusiv pe clicuri, atunci momeala pentru clicuri ar fi putut cuceri întregul internet. În schimb, compania a avut mai mulți parametri de

măsurare a feedbackului, precum sondajele din News Feed și chestionarele, care au arătat că utilizatorii urau titlurile-momeală, *chiar dacă deseori dădeau clic pe ele*. În ultimii ani, Facebook a anunțat mai multe inițiative pentru a curăța fluxul de știri de titlurile rău-intenționate.

Exemplul meu preferat de discrepanță dintre sinele comportamental și sinele aspirațional nu are de-a face cu cititul, dar duce convenabil mai departe metafora alimentară, dincolo de gogoși. La începutul și mijlocul anilor 2000, McDonald's a început să promoveze mai agresiv opțiunile sănătoase din meniu, precum salatele și fructele. Dar creșterea veniturilor sale din acei ani s-a datorat în întregime faptului că oamenii au mâncat mai multe feluri pline de grăsime, precum cheeseburgeri și pui prăjit. Noile opțiuni sănătoase păreau să-i ademenească în restaurant pe cei care își doreau să țină dietă, unde apoi comandau tot mâncărurile fast-food de bază. În 2010, un grup de cercetători pricepuți la cuvinte de la Duke University au botezat acest fenomen „îndeplinire indirectă a obiectivelor”. Simplul fapt de a te gândi la ceva care este „bun pentru tine” satisface un obiectiv și îți oferă permisiunea de a te răsfăța cu ce-ți place. Oamenii spun că vor știri serioase în fluxul lor de știri din social media, dar dau clic mai ales pe poze haioase. Oamenii spun că vor să mănânce legume verzi, dar comandă mai ales sandvișuri pline de grăsime la restaurante unde se servesc și salate. Oamenii nu mint - ei *chiar* vor să fie genul de persoană care citește știri! Ei *chiar* vor să vadă meniuri cu salată! - dar simpla proximitate cu comportamentul adecvat le satisface interesul de a se comporta bine.

Economia site-urilor cu pretenții intelectuale, sau a oricărei afaceri „bune pentru tine”, presupune adesea mai degrabă monetizarea aspirației decât a comportamentului propriu-zis. Majoritatea sălilor

de sport nu câștigă bani permițându-le vizitatorilor ocazionali să plătească la minut. În schimb, îi conving pe fraieri să-și facă abonament la începutul lui ianuarie pentru niște ore de exerciții fizice care nu se vor materializa niciodată până în iunie (sau nici până la sfârșitul lui ianuarie). Abonamentele burtoșilor subvenționează transpirația obsedaților de sală. Dar această schemă se mai poate conceptualiza și altfel: sălile de sport monetizează discrepanța dintre aspirație și comportament.

La fel fac și revistele prestigioase. Cititorii *New Yorker* (cel puțin cei din New York pe care îi cunosc eu) mărturisesc adesea că revista poate fi o sursă de vinovăție, deoarece publică mai mult conținut de calitate excelentă decât pot consuma abonații, realist vorbind. Am fost în mai multe apartamente și case unde am văzut, în sufragerii sau băi, turnuri prăbușite de ediții din *New Yorker* neatrinse, puse pe mese sau în coșuri de răchită. Paginile digitale se monetizează, de obicei, prin fiecare clic și afișare. Dacă *The New Yorker*, *The Atlantic* sau *New York Review of Books* ar câștiga bani doar din paginile individuale pe care le citesc abonații, probabil ar da de necaz. În schimb, aceste reviste au, fiecare, sute de mii de abonați care plătesc aceeași sumă anuală indiferent dacă citesc o mie de pagini sau niciuna. Abonamentele protejează o afacere precum HBO, Netflix sau *The New Yorker* de nevoia de a maximiza atenția sau utilizarea per unitate. Asta le asigură companiilor un flux de venituri constant și le oferă creatorilor o pauză de la stres.

Există și o a treia dimensiune când vine vorba să oferi oamenilor ceea ce-și doresc dincolo de preferințele declarate (ceea ce spun că vor) și preferințele dezvăluite (ceea ce fac). Acestea sunt preferințele latente: ceea ce nici nu știu că-și doresc. Facebook observă anumite efecte de rețea care sunt prea complicate pen-

tru a fi incluse în vreun sondaj de opinie. De exemplu, utilizatorii nu cer niciodată să vadă notificări despre oameni care se împrietenesc cu alți oameni pe Facebook. Dar „știrile despre împrieteniri – notificările că doi oameni au devenit prieteni – au un efect contagios. Când oamenii văd că se formează prietenii, sunt mai tentați să adauge și ei prieteni, ceea ce creează mai multe conexiuni, ceea ce înseamnă mai mult conținut, ceea ce face ca fluxul de știri să ofere o experiență mai plăcută pentru oameni”.

În urmă cu câțiva ani, Facebook a încercat să arate mai multe comentarii sub postări. Nu era neapărat ceva ce utilizatorii știau că-și doresc. Dar Facebook a descoperit că oamenii care văd mai multe comentarii scriu și ei mai multe comentarii. Asta se traduce prin mai mult conținut total, mai multe notificări și mai mult timp petrecut pe Facebook.

Prin urmare, răspunsul la întrebarea „Ce-și doresc oamenii să citească?” are trei dimensiuni. Prima dimensiune este cel mai simplu de observat: este formată din clicuri, aprecieri și distribuiri. Este tot ceea ce poți afla urmărind oamenii, cum a făcut George Gallup în sufrageria cuiva din Iowa. A doua dimensiune se apropie mai mult de îndeplinirea indirectă a obiectivelor. Este ceea ce cer oamenii în sondaje - știri mai serioase în News Feed, salate în meniuri dar care nu se regăsește întotdeauna și în comportamentul lor efectiv. A treia dimensiune este cea mai complexă și, poate, cea mai valoroasă. Este ceea ce oamenii nu știu că-și doresc, dar dacă le-o dai, le vei face viața mai bună, uneori luându-i total prin surprindere, precum iPhone-ul, altele prin efecte neașteptate de rețea, precum știrile despre împrieteniri pe Facebook.

În a doua jumătate a secolului XX, televiziunea a erodat treptat influența ziarelor, pe măsură ce devenea clar că majoritatea

oamenilor preferau imaginile în mișcare în locul textului static. Pe Facebook, această trecere de mijloc de secol de la text la video ar putea fi completă în câțiva ani. În cinci ani, Facebook „va fi, probabil, bazat doar pe video”, a spus Nicola Mendelsohn, șeful operațiunilor Facebook din Europa, Orientul Mijlociu și Africa.

Facebook nu este predominant un website de știri, dar tinerii petrec atât de mult timp pe el, încât a devenit sursa dominantă de trafic de știri pentru companiile digitale. 44% din întreaga populație a SUA și 88% dintre oamenii sub 35 de ani își iau știrile de pe Facebook. Asta o face o destinație de știri mai mare decât Twitter, Instagram, Snapchat, Reddit, LinkedIn și YouTube la un loc. Pentru moment, Facebook a atins genul de dominație nemiatazită în cadrul tehnologiilor anterioare. *The New York Times* nu a fost niciodată echivalentul „ziarelor”. Fox News nu a reprezentat niciodată toată „televiziunea prin cablu”. Dar, când vine vorba de știri, Facebook aproape că este „internetul”.

Facebook este o companie media, dar, mai presus de asta, este o utilitate socială, o infrastructură informațională integrantă pe care se bazează sute de edituri și companii media pentru a ajunge la publicul lor.

Creșterea rapidă a companiei până la nivelul unui gigant a provocat scepticism, în special din partea jurnaliștilor care consideră că Facebook are obligația de a fi mai transparentă în ceea ce privește modul de funcționare al fluxului de știri, dacă își dorește să fie canalul central de distribuție a știrilor. Facebook a subliniat în mod repetat că este o platformă neutră care facilitează transmiterea tuturor comunicărilor. Dar această premisă pare insuficientă, întrucât însăși ideea unei platforme neutre guvernate de un algoritm conceput de oameni este defectuoasă din start și, posibil, paradoxală. Algoritmul Facebook nu

este o expresie divină a preferințelor publicului. Este, la fel ca multe artefacte și produse, o ipoteză, o încercare de a implica publicul cât mai mult. Această ipoteză algoritmică a fost scrisă de oameni, iar acei oameni au drept șefi alți oameni, iar șefii-oameni au motivații omenești, defecte și investitori, iar această greutate a caracterului omenesc își lasă amprenta pe orice algoritm, inclusiv pe cel al Facebook.

Adevărul este că nimeni nu vrea ca Facebook să fie complet neutră, și cel mai puțin dintre toți, Facebook. Compania nu și dorește să devină un vas Petri de momeli pentru clicuri sau abuzuri emoționale și, de aceea, a luat măsuri de suprimare a unor stiluri specifice de titluri și de anihilare a trollingului. Dar fluxul de știri se poate umple și de teorii ale conspirației sau de minciuni sfruntate, menite să strângă audiență prin sentimente de vinovăție și indignare. Pe măsură ce Facebook continuă să crească, s-ar putea să fie nevoită să facă față unor noi obligații nemaîntâlnite

la vreun ziar, organizație de știri sau utilitate publică. Nu este suficient să construiești un drum deschis pentru comunicare online dacă nu sancționezi șoferii cei mai proști.

Facebook este un ziar modern, prin prisma audienței sale și a faptului că a devenit un portal principal de știri. Dar Facebook este un expert în rețele, nu în știri. Nu există echivalentul relației redactor-reporter sau datoriei civice de a se concentra pe chestiuni de importanță locală. Mai degrabă, Facebook este, în principiu, o afacere care încurajează oameni care nu sunt angajații săi să posteze conținut pe care nu l-a comandat, care este relevant pentru un public pe care nu-l cunoaște. Altfel spus, rațiunea existenței fluxului de știri este să *inducă relevanța*.

Este o diferență foarte mare față de *Des Moines Register* sau *New York Daily News* al anilor 1920. Dar este chintesența decretului lui George Gallup din 1928 pentru editorul modern: „Să se facă citit”.

UN MOTIV CAMUSIAN ÎN CENUȘĂ RECE DE MIHAELA PERCIUN

Clipe de revelație în labirintul ovidian – astfel de emoții au trăit elevii de la Centrul de Excelență în Construcții, la întâlnirea cu scriitoarea Mihaela Perciun. Discuția pe marginea romanului *Cenușă rece* i-a plasat într-un cerc al Infernului lui Dante din *Divina Comedie*, asistând la o procesiune a înmormântării tragicomică. Metafora din titlu fiind simbolul unui trecut care survine într-o manieră involuntară asemenea *Madlenei lui Proust*, din cauza exodului – pustietatea din casele părăsite miroase a *cenușă rece* și-i trezește autoarei amintiri de abandon. Această teorie afirmă că trecutul devine prezent și că subiectul poate să curbeze timpul și să rupă dihotomia prezent / trecut. *Cenușă rece* este o

metaforă a Timpului, a unei realități dure, dezumanizante.

Romanul este o parabolă de factură existențialistă și o critică alegorică la adresa regimului comunist, a unei ideologii dezumanizante, în care oamenii suferă o pierdere a identității. „Funcția nu-ți permite să fii tu însuși”, se va revolta în sinea sa Tudor Cocargea, personajul omniprezent din partea a doua a romanului *Degetele*. Nu va conștientiza tragicul existenței ca *Sisif*, acesta se va supune unui sistem infect din facere, va juca jocul altora, se va resemna și va suporta docil, fără împotrivire, greutatea și absurdul situației în care nimerește, de aici și nefericirea lui. *Cenușă rece* prezintă situația omului care se con-

fruntă cu ororile unui regim totalitar, existența absurdă, acțiunile și gândirea căruia se supun unor condiții economice, politice, naturale, juridice, morale, social-culturale într-o anumită comunitate determinată istoric și geografic.

Unul dintre principiile estetice ale realismului autentic al prozei autoarei Mihaela Perciun este abordarea aspectelor „incomode” ale realității: reprezentări crude și brutale ale vieții (exodul, munca sisifică, neajunsurile, violența, traficul de droguri). Virtutea și viciul sunt în egală măsură importante pentru scriitoare. În *Străinii*, ultima parte a romanului, personajele sunt plasate în situații-limită, sunt dezorientate, angoasate, lipsite de ideal și de perspectivă, sunt cuprinse de „starea de absurd”, care este rezultatul înstrăinării,

dar și al conștientizării de către individ a situației sale nefericite, de ființă aruncată în lume. Această dimensiune absurdistă a existenței umane îți amintește de înstrăinarea personajelor *camusiene*, poate și *sartriene*, care se confruntă cu absurdul condiției umane, nimerind în situații inexplicabile, parcă, fără voia lor. Ei sunt solitari, retrași, înstrăinați, amintind de tipul literar de caracter al *omului mărunț*, aflându-se în conflict cu propria sa personalitate și lumea din jur.

Meritul autoarei este că a știut să exprime sensibilitatea tragică a epocii cu o sobrietate clasică *dostoievskiană* și a depus mărturie fără a-și trăda arta.

Lilia DON-CIOBANU,
Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”,
Filiala „Ovidius”

IMPRESII POST-LECTURĂ

Fata care a împlânzit vântul de Meg Medina este o poveste străveche de munte, despre oameni umili și despre curajul de care au nevoie pentru a-și trăi viața.

O poveste despre magie și dragoste, țesută cu speranță și pesimism, cu hilar și tragism, cu pecetluiri și hazard.

Scriitoarea cubanezo-americană Meg Medina, bună cunoscătoare a psihologiei omenеști, a umilițiilor și obidițiilor, reușește să țesească cu migală un portret din caractere vii a căror existență preced esența și care vor să depășească umilitoarea condiție umană prin orice mijloace. Nu oricare dintre noi ajunge să înțeleagă, să perceapă – în sensul lui Dostoievski – omul din om.

Imaginați-vă că în fața dumneavoastră se naște o făptură *aleasă* cu brațele deschise către cer, care a coborât ca un înger pe pământ pentru a liniști dezastrul provocat de o furtună nemiloasă, care durează două ore într-un sat unde locuitorii își petreceau timpul în mine. Se născuse ca Pasărea Phoenix din cenușă, din ruinele

bisericii ca un *milagro* pentru minerii neobișnuiți cu norocul de orice fel, pentru a-i proteja de rău.

Semenii săi îi pecetluiesc destinul înainte de a-și da seama, asemenea lui Iisus, care se naște cu sentimentul vinovăției pentru pruncii omorâți de regele Irod. O făptură magică care știe să oblojească rănilile prin puterea rugăciunii.

Pentru Sonia Ocampo trenul însemna mai mult decât clienți pentru produsele de patiserie, însemna o privire fugară asupra unei lumi îndepărtate pe care nu credea că avea să o cunoască vreodată. Însă tânăra generație spera să atingă culmile acestei dimensiuni intangibile care însemna progres, viitor luminos. Iar acest viitor avea conturul la capătul șinelor. Fiecare tânăr avea implantat în fiecare fibră a țesutului său imaginea altei vieți decât de miner suferind. Dar putem vorbi despre viitor atunci când tinerii își abandonează familiile pentru alte lumi, acesta fiind eoul trist al părinților, care acceptaseră

cu umilință sau stoicism un asemenea destin. Sonia era doar altarul ambulant al acestui umil colțșor de lume, purta speranța fiecărui muritor, ea avea urechea lui Dumnezeu.

Medina îi îndeamnă pe tineri să rostească propriile speranțe cu voce tare, să creadă în schimbare, să aibă curaj, să-și asculte sufletul, iar părinții să le fie alături, pentru că numai copiii și adolescenții păstrează o anumită puritate: rigoarea, grația, luciditatea, în afara cărora nu există viață adevărată.

Proza autoarei, plină de nuanțe introspective și de dialoguri strălucite, creează cititorului senzația că el citește despre propriul său prieten, cuprins de îndoieli și confuzii. Întregul roman exprimă poziția unor adolescenți revoltați, sceptici și nihilști împotriva lumii adulților și sistemului. Este un strigăt de deznădejde al unei generații care crede într-un viitor luminos întemeiat pe adevăr. *Tres Montes* reprezintă

un simbol al umilitoarei condiții umane și o închisoare simbolică pentru adulți și tineri. Totodată, este metafora deșertăciunii, a cotidianului, a sacrificiului și a lucrului inutil care îl supune pe om.

Recomand cu încredere această carte spre lectură și reflecție, întrucât are la bază un substrat de adevăr împodobit poetic cu metafore, oferindu-i tragicului o nuanță de hilar... De aici, și simțul umorului al autoarei.

Fiecare părticică din țara în care trăim (Moldova), dotată cu vocația tragicului, este un *Tres Montes*, o închisoare absurdă și umilă din care tind să evadeze sau au evadat deja tinerii spre alte existențe. *Tres Montes* este un simbol al absurdului, dar cât de actual este... Avem speranța că, într-o bună zi, să reînvie, ca Pasărea Phoenix, din cenușă fata care va împlânzi vântul...

Lilia DON-CIOBANU,
bibliotecar, Filiala „Ovidius”

NOTE POLEMICE

185 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA PRIMEI BIBLIOTECI PUBLICE A ORAȘULUI CHIȘINĂU (22 august 1832 – 22 august 2017)

Ing. Mihail SLOBOZIANU

La 22 august 2017 s-au împlinit 185 de ani de la înființarea primei biblioteci publice a orașului Chișinău, numită pînă la 1877 «**Кишиневская публичная библиотека**», iar din 1877 – «**Кишиневская общественная библиотека**». Surse contemporane [4, 7, 8, 9, 11, 16] o mai numesc și «**Кишиневская губернская публичная библиотека**», „Biblioteca Publică Gubernială din Chișinău”, „Biblioteca Publică Gubernială” sau „Biblioteca Publică de Stat” – afirmațiile nefiind confirmate nici printr-un act oficial de epocă sau alt document de arhivă. Unele surse au promovat paralel ambele denumiri:

– «**Кишиневская публичная библиотека**» și «**Кишиневская губернская публичная библиотека**» [11];

– „Biblioteca Municipală «B.P. Hasdeu». (...) Prima bibliotecă orășenească a fost deschisă la 22 august 1832” și „Biblioteca Națională a Republicii Moldova. (...) Își are începutul la 22 august 1832 ca **Biblioteca Publică Gubernială** din Chișinău” [3, p. 75] – articole contradictorii, care sugerează ideea că, la 22 august 1832, în Chișinău ar fi fost înființate tocmai două biblioteci – orășenească și gubernială.

Totuși, personalități notorii, dar și autorități din administrația gubernială, au considerat că biblioteca a fost orășenească:

– „Biblioteca orașului Chișinău” [1, p. 54];

– „bibliotecă orășenească” [5, p. 56];

– „prima bibliotecă orășenească” [3, p. 75];

– „Biblioteca Municipiului Chișinău, este înființată din anul 1832” [6, p. 19];

– «**gorodskaja publicinaia biblioteka**» [9, p. 16];

– «**городская библиотека**» [9, p. 152];

– «**городская публичная библиотека**» [9, p. 230; 22, p. 222];

– «**учрежденной в Кишиневе городской библиотеке**» [28, p. 144];

– «**устройства в Кишиневе публичной библиотеки**» [11, p. 18];

– «**учреждение в Кишиневе публичной библиотеки**» [11, p. 22-23];

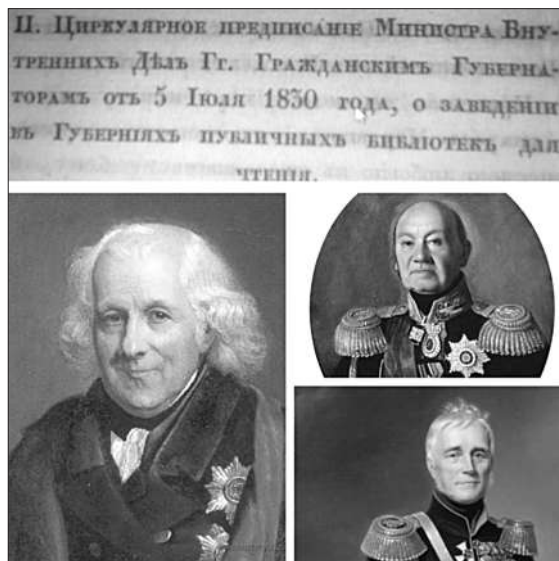
– «**открытие в Кишиневе Публичной Библиотеки**» [24, p. 48];

– «**Кишиневской публичной библиотеки**» [6, p. 4, 5, 7, 9, 28; 9, p. 231; 11, p. 26, 27, 31, 36, 49, 54; 19, p. 106; 26, p. 143, 153, 237];

– «**Кишиневская публичная библиотека**» [11, p. 24, 39, 60, 61, 111; 13, p. 78-79].

De unde pornesc contradicțiile?... La origini stă, fără îndoială, «*Циркулярное предписание Министра Внутренних Дел Гг. Гражданским Губернаторам от 5 июля 1830 года, о заведении в Губерниях публичных библиотек для чтения*» [25] (în continuare – circulară), emisă de contele A.A. Zakrevski.

Titlul circularii este atît de explicit încît se pare că nu ar exista nicio posibilitate de interpretare greșită. Cu toate acestea, mai

N.S. Mordvinov (în stînga), A.A. Zakrevski (în dreapta sus) și M.S. Vorontov (jos)

mulți autori au ajuns la concluzia (pe care nici măcar unul dintre ei nu a confirmat-o printr-un act oficial!) că era vorba despre înființarea unor biblioteci guberniale.

Pornind de la contrariu, am putea spune că, dacă ministrul ar fi avut în vedere înființarea bibliotecilor guberniale, titlul circularei urma să fie *Об учреждении губернских публичных библиотек для чтения*. Cu atât mai mult, cu cât biblioteci publice au fost înființate nu numai în centrele guberniale, dar și în cele județene: «Всего было открыто 39 публичных библиотек, из них 8 – в уездных городах» [20, p. 5] și «в большинстве губернских городов существовали по 2-3 библиотеки для чтения, в уездных – по 1-2» [17, p. 116].

Care era statutul acestor biblioteci? Bibliotecile NICIODATĂ NU AU AVUT funcționalitate gubernială (cu atât mai mult, „*de stat*”) [9], deoarece:

– «Документ предписывал (...) пригласить к совещанию губернских и уездных руководителей дворянства, директоров гимназий и вообще ревнителей просвещения, как из среды дворян-

ства, так и купечества, чтобы **совокупно с ними приискать средства для учреждения библиотек (...)**. Единственным источником финансирования библиотек должны служить добровольные пожертвования дворянства и купечества (...). Сохранился документ *О бюджете Томской городской публичной библиотеки с 1.03.1845 по 27.12.1845 г.*: Приход: 1845, март. По указу Томской городской думы от 9 марта за № 611 выдано от цеха гласному Ивану Жукову на содержание Томской ГОРОДСКОЙ библиотеки серебром десять рублей» [18, p. 5, 12];

– «губернатор (...) внес в дворянское собрание вопрос об учреждении в Симбирске публичной библиотеки (...). Однако и эти действия не возымели результата – только „четверо дворян подписали всего 95 руб. ассигнаций”» [12];

– «29 мая 1834 г. император Николай I утвердил постановление комитета министров о разрешении тамбовскому дворянству образовать капитал на акциях в 50 000 рублей для устройства публичной библиотеки в Тамбове (...).

Правительство не выделяло средств на развитие публичных библиотек из государственного бюджета» [20, р. 6-7, 10];

– «Царское правительство в создании большинства публичных библиотек не участвовало и никакой материальной поддержки им не оказывало» [17, р. 115];

– «был избран специальный Попечительский комитет, который приобрел книжный шкаф, круглый стол и **начал поиски источников пополнения книжного собрания**» [15];

– «Отчет за 1844 г. (...). За год не было приобретено ни одной книги. В год в библиотеке было всего три абонента (...). В 1864 году Псковская губернская публичная библиотека закрылась из-за отсутствия читателей и средств для приобретения новых книг» [14];

– «МВД подготовило специальное распоряжение об открытии публичных библиотек **в губернских городах** (...). Все заботы о способах учреждения публичных библиотек возлагались на губернаторов (...). **Средства на первоначальное устройство и дальнейшее содержание библиотеки предполагалось собрать по добровольной подписке, объявленной повсеместно в губернии через полицию**» [10];

«С самого начала идея Н.С. Мордвинова, таким образом, **предполагала не государственное, а общественное финансирование этого мероприятия. По-видимому, граф даже и не думал, что государство может взять на свой бюджет создание публичных библиотек**» [23, р. 8-9].

Axiomatică este concluzia lui V.A. Bilbasov: «Мордвинов предлагал „для заведения библиотек во всех губернских городах внести в государственную роспись 50 000 руб. к ежегодному отпуску в Министерство Просвещения”. **Гр. Канкрин признавал, конечно, этот расход**

излишним и Комитет Министров согласился с мнением Министра Финансов, и этот **вопрос о заведении публичных библиотек в губернских городах был исчерпан надолго, на все царствование Николая Павловича**» [introducere la vol. 7 din colecția *Архив графов Мордвиновых*. С.-Петербург, 1901-1903, р. XXIX].

Au existat și excepții:

– «Сибирский Комитет рассматривал разные предложения Начальника Камчатки (...) о заведении там **казенной библиотеки** (...). 26 января объявлено Комитету, что журнал его о предложениях начальника Камчатки удостоен Высочайшего рассмотрения (...) и собственноручно Его Величества рукою на оном, между прочим, написано: „Согласен”» [21];

– «На казенные средства содержались лишь библиотеки правительственных учреждений, а также высших и средних учебных заведений (...). Самое большее, на что пошла центральная власть (...) – это выдача небольших субсидий публичным библиотекам в Тифлисе, Вильно, Ташкенте, Киеве, Житомире, Каменец-Подольске, Риге и Ашхабаде. **Эти библиотеки поддерживались царским правительством в целях русификации населения национальных районов России**» [17, р. 115-116].

Excepție a fost și «Кишиневская публичная библиотека»: «(...) проект Гриневича (...) был передан на рассмотрение (...) графу Воронцову, который в письме от 30 января 1831 года в областной совет признает „весьма полезным учреждение в Кишиневе публичной библиотеки” (...). Воронцов предлагает до постройки специального дома нанять в Кишиневе частный дом из двух или трех комнат, выделив для этого (судя по кишиневским ценам) из 10-процентного капитала ежегодную сумму в 2500 ру-

блей ассигнациями. Из того же источника он назначает на первоначальную покупку книг (...) 5000 рублей ассигнациями и на последующие годы выделить по 1000 рублей ежегодно» [11, р. 22-23].

Mai mult ca atât: «Кишиневская публичная библиотека была единственной в этот период (...) которая сохранилась за счет государственных ассигнований. В то время как Кишиневская публичная библиотека не знала особых финансовых затруднений (...) **остальные губернские библиотеки, существовавшие только за счет пожертвований**, влачили жалкое существование или закрывались» [11, р. 111].

Prin câte situații de calvar treceau unii guvernatori în încercările lor de a crea «губернская библиотека» și atitudinea guvernului imperial față de aceste biblioteci o demonstrează cazul bibliotecii din orașul Oriol: «В начале 1837 года (...) должность орловского гражданского губернатора занял брянский дворянин Николай Михайлович Васильчиков (...), через полтора месяца (...) он получает из Министерства народного просвещения распоряжение „о доставлении отчёта о состоянии Публичной библиотеки в Орле за 1836 г.“. Это распоряжение очень удивило Н.М. Васильчикова, так как о существовании в Орле публичной библиотеки он не слышал, и никаких документов, касающихся её деятельности от А.В. Кочубея не получал. **Три месяца он пытался обнаружить какие-либо „следы“ библиотеки**, и, наконец, 28 сентября (...) доложил в Министерство, что „как публичная библиотека в г. Орле до сего времени (...) не открыта (...) то и отчёта о ней за 1836 год я не могу представить“. К сему губернатор добавил, что им уже сделаны все зависящие от него распоряжения для учреждения в Орле публичной библиотеки. В ответ

Н.М. Васильчиков получает из министерства раздражённое письмо, в котором говорится, что, во-первых, разрешение открыть в Орле публичную библиотеку было сделано министром и препровождено к губернатору ещё в 1834 году, во-вторых, Министерство финансов и Министерство просвещения пересылали для орловской библиотеки книги и периодические издания и, в-третьих, все формы отчётности также были высланы губернатору ещё в 1834 году. **А открыта ли библиотека или нет, делал ли Н.М. Васильчиков какие-либо распоряжения на её счёт или нет, большого значения не имеет. В любом случае губернатор обязан уведомить министерство о том были ли в истёкшем году в пользу библиотеки какие-либо пожертвования и каков их размер**» [10].

În concluzie, circulara [25] a fost, probabil, cel mai formal act emis vreodată de către un ministru de interne al Imperiului Rus, deoarece nu constituie o dispoziție, ci mai degrabă o rugămintă adresată guvernatorilor – «В сем убеждении прошу Ваше Превосходительство». Totodată, acesta nu conține nicio indicație privind statutul, devizele de cheltuieli pentru înființarea și activitatea bibliotecilor. Ceea ce nu este caracteristic stilului de lucru al administrației ruse – v., de ex. [21], în care se menționează expres că biblioteca va fi instituție publică finanțată de stat.

Că Biblioteca Publică din Chișinău niciodată, în perioada de timp 1832-1877, nu s-a numit „gubernială” reiese, cel puțin, din denumirea «**Библиотекаря Кишиневской Публичной Библиотеки**» de pe antetele scrisorilor oficiale. Rămîne de ghicit: existînd procedurile necesare [26, 27], de ce nu s-a întreprins nimic în vederea construcției clădirii acestei biblioteci?...

Dacă biblioteca ar fi fost, într-adevăr, o instituție de stat, „creatorul Chișinăului

nou” [1, p. 31] guvernatorul P.I. Fiodorov, la sigur, ar fi găsit posibilitatea de a include acest obiectiv în *Planul oraşului Chişinău*. Dar să revenim la prezent. De ce nu are dreptate Biblioteca Naţională a Republicii Moldova (în continuare – BN) atunci când îşi asumă integral arborele genealogic al primei biblioteci publice din Chişinău?

Iată câteva pasaje din istoricul şi hroni- cul acestei instituţii [8]:

„La adunarea de constituire* a Bibliotecii Publice Guberniale din 10 august 1830 (...).

De-a lungul celor 180 ani** (...) Bibliotecă (...) a purtat diferite denumiri: Biblioteca Publică Gubernială (1832-1875), Biblioteca Publică din Chişinău (1876-1939), Biblioteca Republicană de Stat a RSSM (1940-1990) (...).

Biblioteca Publică Gubernială din Chişinău (ulterior Biblioteca Publică din Chişinău) a fost înfiinţată de jure în 1830, printr-o dispoziţie-acord a Ministerului de Interne al Imperiului Rus***.

1878 - 1917. Sub tutela municipală cu funcţionalitate gubernială****.

Acestea (după părerea noastră, desigur) sînt tertipuri capabile să inducă în eroare diletanţii. Pasajele conţin greşeli:

* în anul 1830 a avut loc constituirea Comitetului de epitropi ai viitoarei biblioteci şi nu constituirea „Bibliotecii Publice Guberniale”.

** cifra „180 ani” este inventată, deoarece, chiar dacă biblioteca, în perioada 1832-1876, ar fi avut statut de bibliotecă gubernială (ceea ce nu este demonstrat nici printr-un act oficial de epocă!), **perioada 1877-1939 oricum trebuia exclusă din istoria BN, aceasta aparţinînd de jure istoriei Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chişinău** (în continuare – BM)!!!

Fapt constatat de către P. Ganenco: «в начале 1877 года официальные представители царской власти в конце концов были вынуждены передать

полностью в ведение города Кишиневскую губернскую публичную библиотеку, которая с этого года носит новое наименование – городской публичной (а иногда общественной) библиотеки» [11, p. 72] şi Maria Vieru-Işaev: „Istoria Bibliotecii Publice Chişinău. 1830-1917 (...) conţine o teză greşită, conform căreia la 1877 BG a fost reorganizată în BPOCh (...). **Eroarea (...) a fost preluată de (...) conducerea (...) (BNRM), care se crede succesoarea atît a BG, înfiinţată la 1832, cît şi a BPCh, înfiinţată la 1877 (...), s-a ajuns la a doua teză eronată, conform căreia BNRM ar avea o activitate şi istorie continuă**” [9, p. 15]. Afirmăţie dură, care, într-un fel, postează BN în rolul de impostor care şi-a asumat o istorie care nu-i aparţine.

*** Titlul actului *Dispoziţie-acord a Ministerului de Interne al Imperiului Rus* nu este corect (v. 25).

**** Expresia „Sub tutela municipală cu funcţionalitate gubernială”, atribuită perioadei 1878-1917, şi afirmaţia precum că BN în perioada 1876-1939 ar fi purtat numele „Biblioteca Publică din Chişinău” sînt lipsite de orice logică.

Denumirea „Biblioteca Publică Gubernială” este spulberată de documentele arhivistice [6, p. 4, 5, 7, 9, 28], care constituie dovada că, cel puţin, pînă în anul 1868, biblioteca s-a numit «**Кишиневская публичная библиотека**»!!!

Astfel, începutul istoriei BN poate fi considerat abia anul 1940 – anul înfiinţării Bibliotecii Republicane de Stat a RSSM.

Să ne focusăm atenţia şi asupra „istoriei de rezistenţă” a Mariei Vieru-Işaev. Monografia [9] sugerează cititorului ideea că:

– „Astăzi avem toate motivele să declarăm cu certitudine că punctul ei de pornire (a BPOCh.* – n.a.) este anul 1877” – p. 12;

* Biblioteca Publică a oraşului Chişinău;

– „Istoria Bibliotecii Municipale «B. P. Hasdeu» a fost pînă nu demult confundată cu istoria Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, înființată în 1832, ca Bibliotecă Gubernială” – p. 13;

– „Pe 22 august 1832 s-a înființat la Chișinău prima bibliotecă publică de stat, intitulată în corespondența oficială, de cele mai multe ori, bibliotecă publică din Chișinău (BPOCh). Mai tîrziu, odată cu schimbarea statutului administrativ al provinciei, ea se va mai numi bibliotecă gubernială (BG)” – p. 14.

În cuvînt introductiv, dr. Gheorghe Palade invocă faptul că „cartea (...) a fost elaborată în baza unor documente de arhivă și publicații puțin cunoscute” [9, p. 8]. La sigur, monografia ar fi avut de cîștigat în credibilitate, dacă pe lîngă „documente de arhivă și publicații puțin cunoscute” erau consultate și publicații bine cunoscute [1, 13, 19], care lipsesc în *Referințele bibliografice* la monografie. Să nu fi cunoscut autoarea monografiei aceste lucrări sau le-a neglijat conștient?...

Demne de admirație și respect sînt afirmațiile autoarei, precum că scopul monografiei este „**informarea corectă a cititorilor și întocmirea unei istorii de rezistență**” (p. 136) și, mai ales, „**într-o cercetare, autoritatea supremă este documentul, sursa primară**” (p. 140).

Simptomatic faptul ca autoarea neglijează totuși cea de a doua teză – „autoritatea supremă este documentul, sursa primară”.

Astfel, cu referire la cea mai discutabilă problemă – care a fost statutul oficial al bibliotecii înființate la 22 august 1832? – autoarea se limitează doar la o declarație banală (p. 13), neconfirmată documentar – „Bibliotecă Gubernială”. Care, conform afirmațiilor de la p. 14, fiind **Bibliotecă Gubernială**, era, „**intitulată în corespondența oficială, de cele mai multe ori, Biblioteca Publică din Chișinău**” (sic!). Și doar „mai

tîrziu, odată cu schimbarea statutului administrativ al provinciei, ea se va mai numi Biblioteca Gubernială” (deși nici acest fapt nu este confirmat documentar). Și totuși, dacă numai „odată cu schimbarea statutului administrativ al provinciei, ea se va mai numi Biblioteca Gubernială”, care era statutul acesteia în anul 1832?...

Chiar autoarea nu și-a pus vreodată întrebarea: „Din care motiv bibliotecă care, după cum pretinde ea, ar fi fost gubernială, era numită de oficiali «Biblioteca Publică din Chișinău»?...

„Impresionează” comentariile făcute de Maria Vieru-Ișaeș asupra documentelor anexate la monografie. Astfel, la p. 237 este inclus facsimilul paginii 155 [28], din care vom cita doar cîteva pasaje: «библиотекарь Кишиневской публичной библиотеки» (...) «из обзора 45-летней деятельности Кишиневской публичной библиотеки» – pe care Maria Vieru-Ișaeș le comentează astfel: „Volumul *Culegere jubiliară a orașului Chișinău. 1812-1912*, vol. I, (...) în care a fost inclus și studiul Dariei Harjevski referitor la Biblioteca publică Chișinău (gubernială) (...). Lucrarea conține mențiuni despre închiderea bibliotecii publice de stat (guberniale)”.

De unde a luat autoarea expresiile „(gubernială)” și „de stat (guberniale)”, dacă acestea nu se regăsesc în text?... Și nu numai pe această pagină, dar și pe alte pagini din lucrarea citată [28, p. 141-157]. În schimb, poate fi găsită expresia «учрежденной в Кишиневе городской библиотеке» [28, p. 144], folosită de către general-gubernatorul Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov. Și oare textul «из обзора 45-летней деятельности Кишиневской публичной библиотеки (...)» nu este o dovadă a faptului că, în cei 45 ani de la înființare, autoritățile nu au considerat „Biblioteca Publică din Chișinău” drept bibliotecă regională / gubernială?

La p. 251 este inclusă în facsimil o pagină din lucrarea Primăriei Municipiului Chișinău *Trei ani de gospodărire municipală. 1934-1935-1936*. Comentariul Mariei Vieru-Ișaev: „Fraza din alineat «datează de un secol» face parte din șirul erorilor privitor la anul înființării Bibliotecii Publice a orașului Chișinău, el fiind 1877, și nu 1832 (vezi greșit Al. Boldur²⁸⁶, Șt. Ciobanu^{368, 398}, Maria Ișaev⁴⁴⁴).”

Apropo, autoarea a uitat să includă în lista celor etichetați cu au „greșit” încă doi autori – Gheorghe Bezviconi [1] și Ion Halippa [24]. Iată cum explica ea „eroarea” sa în capitolul X (*Erori în reflectarea istoriei bibliotecii publice din Chișinău*): „Informația despre anul înființării Bibliotecii municipiului Chișinău a fost preluată de mine din lucrarea lui Ștefan Ciobanu *Chișinăul*, tipărită în 1925, reeditată în 1996: „Ca să se pună bazele unui început de cultură, Primăria or. Chișinău deschide la anul 1832 o bibliotecă orășenească” (...). Adevărul e că la momentul elaborării studiului, momentul inaugurării Bibliotecii Municipiului Chișinău era pentru mine un detaliu, pe care nu aveam cum să-l cunosc, eu fiind preocupată atunci doar de istoria Bibliotecii Centrale din Chișinău (...). Am izbutit să răscolesc mii de pagini de arhivă și prin lucrarea de față înlătur greșeala comisă odinioară” – p. 140.

Cum pare acest proces de cercetare *ad libitum*? Mai întâi, a fost preluată o teză din [5], pe care peste o perioadă de timp o consideră greșită. Apoi se preia altă teză – din [11, p. 19, 24, 29, 67, 72] sau [16, p. 137] –, care miine (de ce nu?) poate fi declarată și ea greșită. E interesant faptul că toți care au scris anterior despre Biblioteca orașului Chișinău, inclusiv [28], „au greșit”. Și numai Maria Vieru-Ișaev nu greșește niciodată!!! Un fragment din pasajul citat este concludent: „La momentul elaborării studiului, momentul inaugurării Bibliotecii Municipiului Chișinău era pentru mine un

detaliu, pe care nu aveam cum să-l cunosc, eu fiind preocupată atunci doar de istoria Bibliotecii Centrale din Chișinău.”

Atunci cum s-a întâmplat oare că autoarea, „fiind preocupată atunci doar de istoria Bibliotecii Centrale din Chișinău”, nu a cunoscut (sau iarăși a neglijat?!) documente arhivistice [6], care indică expres că PRIMA BIBLIOTECĂ PUBLICĂ DIN ORAȘUL CHIȘINĂU ERA NUMITĂ ÎN EPOCĂ NUMAI ȘI NUMAI «КИШИНЕВСКАЯ ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА», de aceea anetele adreselor bibliotecarilor conțineau inscripția «Библиотекаря Кишиневской Публичной Библиотеки»?

Faptul că Biblioteca Publică din Chișinău nu era considerată de către autoritățile centrale ale regiunii drept instituție de stat (regională / gubernială) este confirmat și de alte documente din anexele la monografie. Astfel, la p. 152-153 este inserat următorul document: *Выписка из Заседания Кишиневской городской Думы от 20 ноября 1872 г. Пункт 4. Доклад Управы о найме помещения для публичной библиотеки*: «(...) **Бессарабская контрольная палата***, усматривая из контракта, что в доме нанятом под помещение областного управления, помещается и публичная библиотека и принимая во внимание с одной стороны, что за счет экстраординарной суммы, из которой производится платеж за помещение, разрешается законом нанимать помещение собственно для учреждений правительственных, к коим городская библиотека не принадлежит (...), а с другой, что областная межевая контрола*, помещавшаяся в этом доме до 1872 г., по тесноте помещения переведена в особый дом, нанятый за 888 руб. в год, каковой расход если не мог предотвращен переходом конторы в помещение занимаемом библиотекой, то, во всяком случае, должен хотя бы отчасти возмещен городом (...). (...) до освобождения

этих помещений и перевода библиотеки в городское здание поручить Управе (...) производить оплату до тех пор, пока не освободится помещение для библиотеки в городском здании.» (Publicat în *Бессарабския областныя ведомости*. 27 ianuarie 1873, nr. 8, p. 36.)

* **Notă.** Atragem atenția asupra expresiilor «Бессарабская контрольная палата» și «областная межевая контора», care demonstrează că în cazul instituțiilor regionale erau folosite calificativele «Бессарабская» sau «областная» (după 1873 – «губернская». Vezi, de asemenea, «Бессарабского училища садоводства» [9, p. 156] și «Бессарабской губ. зем. управы» [9, p. 160].

Să nu fi apărut niciodată, la adepții denumirii „Biblioteca Gubernială” [4, 7, 8, 9, 11, 16] întrebarea: „De ce «**Кишиневская публичная библиотека**» NICIODATĂ ȘI NICI ÎNTR-UN ACT OFICIAL nu a fost numită de către autorități «Бессарабская публичная библиотека», «Бессарабская областная публичная библиотека», «областная публичная библиотека», «Бессарабская губернская публичная библиотека» sau «губернская публичная библиотека»? ... În timp ce atâtea și atâtea instituții erau identificate cu calificativul «Бессарабская», «областная» / «губернская»: Бессарабское таможенное управление, Бессарабская областная / губернская контрольная палата, Бессарабская Палата Государственных Имуществ, Бессарабский Областной Совестьный Суд, Бессарабский Мировой Суд, Бессарабский губернский земский музей, Бессарабская Контора иностранных поселенцев, Бессарабская областная контора коронных цыган, Бессарабская областная Почтовая Контора, Бессарабское областное рекрутское присутствие. Iar în cazul când instituția își schimba statutul (vezi: Кишинёвская женская гимназия – Кишинёвская первая земская женская

гимназия și Бессарабская областная гимназия – Кишинёвская мужская гимназия) acesta era indicat în titlatură.

Dar iată și un comentariu la temă al Mariei Vieru-Ișaev (p. 17): „La 16 septembrie 1872 conducerea regională (...) solicita transferarea cheltuielilor pentru arenda localului bibliotecii pe motiv că ea (sic) nu este o instituție de stat (...): «V etom je dome pomeșceatsia i **gorodskaia publicinaia biblioteka**, kotoraiia soderjitsea na sredstva Kișiniova, i **kotoraiia ne otnositsia k pravitelstvennomu ucirejdeniiu**».”

Să înțelegem că autoarea monografiei stă cam rău cu cunoașterea limbii ruse? Altfel, cum se poate explica faptul că ea declară eronate constatările autorităților regionale privind statutul Bibliotecii Publice din Chișinău? – «ГОРОДСКАЯ ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА, которая содержится на средства Кишинева, и КОТОРАЯ НЕ ОТНОСИТСЯ К ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫМ УЧРЕЖДЕНИЯМ». Și oare aceasta nu pune capăt tuturor insinuărilor autoarei referitor la statutul acestei bibliotecii?

De altfel, asemenea constatări, pe care Maria Vieru-Ișaev le consideră, desigur, eronate, le găsim și în comentariile la facsimilele altor adrese ale autorităților guberniale:

– p. 230: „Adresă către primarul orașului Chișinău (...), semnată de vicegubernatorul Basarabiei, care conține o **afirmație eronată, conform căreia Biblioteca publică din Chișinău nu face parte din instituțiile de stat, deoarece este finanțată din bugetul orașului**”;

– p. 231: „Adresa administrației guberniale a Basarabiei (...) prin care **se solicită transferarea Bibliotecii publice din Chișinău din localul administrației guberniale, în cel al orașului**.”

Adresa de la p. 231 (pe formular cu antet oficial – «МВД – БЕССАРАБСКИЙ ГУБЕРНАТОРЪ – ГУБЕРНСКОЕ ПРАВЛЕНИЕ – июня 9 дня 1876 года – № 1424 – г.

Кишиневъ»), prin care „se solicită transferul Bibliotecii Publice din Chișinău din localul administrației guberniale în cel al orașului”, „pune cruce” pe afirmația Mariei Vieru-Ișaev, precum că „mai târziu, odată cu schimbarea statutului administrativ al provinciei (1873 – *n.a.*), ea se va mai numi biblioteca gubernială”. Când putea fi acest „mai târziu”, dacă chiar și în anul 1876 (adică după trei ani de la „schimbarea statutului administrativ al provinciei”) administrația gubernială continua să numească biblioteca «Кишиневская публичная библиотека»?...

Să admitem, totuși (de ce nu?), că această bibliotecă ar fi avut statut de bibliotecă publică gubernială, adică ținea de instituțiile de stat. De ce atunci a fost nevoie de constituirea, în anul 1830, a unui comitet de epitropi, iar deschiderea bibliotecii a fost târăgănată pe parcursul a doi ani?... Oare nu de aceea că actul ministerial nu era obligatoriu, ci avea caracter de recomandare? – «не изыщите ли вы средств, через сношение с начальниками губерний и предводителями дворянства, к заведению публичных библиотек» [25].

De altfel, întrebarea aceasta a apărut și la unii autori ruși – «Потребовалось целых два месяца, чтобы дать циркуляру надлежащий ход! Отчего такая медлительность? Не от того ли, что министерское указание носило рекомендательный характер? Ведь не случайно же, тобольский губернатор предложение министра „приискать средства для учреждения библиотек” проигнорировал, объяснив свою позицию тем, что в Тобольске недостаточно ещё дворянства, да и купечества маловато, а потому „не настало ещё время учредить библиотеку»» [23, p. 10].

Unii autori confirmă caracterul de recomandare al actului oficial: „18 июля 1833 г. Псковскому гражданскому

губернатору было предложено распорядиться об открытии в Пскове публичной библиотеки на основании циркуляра министра внутренних дел” [14].

Dacă era, totuși, vorba de înființarea unei biblioteci de stat (să-i zicem și așa), acest lucru lesne putea fi făcut printr-un act dispozitiv și nu formal, emis de Ministerul Afacerilor Interne, și altul emis de guvernator imediat, în anul 1830.

Întrebare: „De ce Maria Vieru-Ișaev, pentru argumentarea poziției sale privind statutul bibliotecii publice înființate la 1832, precum și pentru negarea afirmației sale anterioare, precum că la 1832 a fost înființată Biblioteca Publică a orașului Chișinău și nu cea gubernială, nu a folosit, cel puțin (!), un act oficial care ar fi conținut expresia «biblioteca gubernială»?...”

Mai mult ca atât, după cum a fost menționat mai sus, «Кишиневская публичная библиотека» NICIODATĂ ȘI NICI ÎNTR-UN ACT OFICIAL NU A FOST NUMITĂ DE CĂTRE AUTORITĂȚI «Бессарабская публичная библиотека», «Бессарабская областная публичная библиотека», «областная публичная библиотека», «Бессарабская губернская публичная библиотека» sau «губернская публичная библиотека».

Și culmea! Cum poate fi explicată autointitularea lui P. Manega din cele două documente din arhiva Muzeului Virtual al BN (date cu „13 septembrie 1832”, la mai puțin de o lună după deschiderea bibliotecii?! și „13 noiembrie 1833”) [6, p. 7, 9]? – «член Попечительства Кишиневской Публичной Библиотеки Доктор Прав Манеги». De ce P. Manega nu numește biblioteca cu unul dintre titlurile enumerate în alineatul anterior???

Dacă Maria Vieru-Ișaev era atât de convinsă că biblioteca avea statutul de bibliotecă gubernială, de ce printr-acele 577 de referințe bibliografice și

16 pagini de *Материалы по истории, географии, этнографии и статистике Бессарабской губернии* [9, p. 154-172] NU SE GĂSEȘTE MĂCAR O REFERINȚĂ SAU UN MATERIAL care ar indica asupra statutului oficial al acestei biblioteci?...

Poate de aceea, că UN ASEMENEA ACT NU A EXISTAT?...

Și atunci cum rămîne cu „nobila idee” a imperiului țarist: „Toată informația despre BPCh. este învăluită într-o ceață ideologică comunistă. Cele mai bune intenții ale administrației țariste centrale, guberniale și municipale, menite să contribuie la culturalizarea populației, la dezvoltarea BPCh, sînt denaturate.

Avem destule pretenții față de imperiul țarist pentru tot ce înseamnă anexare, deznaționalizare, stopare economică și culturală. Aceasta însă nu înseamnă că el nu dorea ori împiedica dezvoltarea culturală și a bibliotecilor publice din gubernii, cum încearcă să ne convingă P. Ganenco.

De ce neapărat să se politizeze, să se bolșevizeze, nobila idee de a înființa biblioteci publice în centrele guberniale, menite să cultive populația imperiului?” [9, p. 145]

Concluzii

1. În nici un act oficial cunoscut, datat pînă la anul 1917, biblioteka publică din Chișinău nu era numită «областная (губернская) публичная библиотека», ci, din contra, sînt folosite expresii de felul «учреждений правительственных, к коим городская библиотека не принадлежит» sau «городская публичная библиотека (...) которая не относится к правительственным учреждениям» [9], «Кишиневской публичной библиотеки» sau «учрежденной в Кишиневе городской библиотеке» [28].

2. Statutul de „Bibliotecă Gubernială” nu a fost argumentat de nimeni pînă astăzi printr-un act oficial din perioa-

da 1830-1917! Astfel, prima Bibliotecă publică din Chișinău, pînă la demonstrarea contrariului cu argumente documentate, poate fi numită, cu cel mai înalt grad de certitudine, BIBLIOTECA PUBLICĂ A ORAȘULUI CHIȘINĂU!!! Astfel, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” fiind în drept să se considere succesoarea acestei biblioteci.

3. Faptul că perioada de timp 1877-1940 este inclusă în „vechimea” BN (aceasta de jure aparținînd BM) ridică semne de întrebare referitor la faptul „cum se scrie istoria” la noi...

Și nici chiar afirmațiile lui P. Ganenco – fost director (1965-1984), apoi director adjunct pentru știință (1984-1987) al Bibliotecii Republicane de Stat a RSSM „N.K. Krupskaja” – «(...) в начале 1877 года официальные представители царской власти в конце концов были **вынуждены передать полностью в ведение города Кишиневскую губернскую публичную библиотеку, которая с этого года носит новое наименование – городской публичной (а иногда общественной) библиотеки**” [11, p. 72] – nu mai au astăzi nicio valoare?..

Notă. Citatele, expresiile și cuvintele transliterate s-au dat în limba originalului.

Referințe bibliografice

1. Bezviconi, Gheorghe. *Semimileniul Chișinăului*. Chișinău: Museum, 1996.
2. Boldur, Alexandru (Semnat – A.B.). *Biblioteca municipiului Chișinău: cu prilejul de 100 de ani*. În: *Viața Basarabiei*. 1932, 20 noiembrie.
3. *Chișinău: Enciclopedie*. Chișinău: Editura Museum, 1997.
4. *Chișinăul în date și evenimente – 2017: Calendar*. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, Departamentul „Memoria Chișinăului”. Chișinău, 2016.
5. Ciobanu, Ștefan. *Chișinăul*. Chișinău, 1996.

6. Documente arhivistice – *Biblioteca Națională a Republicii Moldova*. Disponibil: <http://moldavica.bnrm.md/biblielmoMuzeu?c=muzeu&l=ro&w=utf-8&a=d&cl=CL35>

7. *Istoric. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”*. Disponibil: <http://www.hasdeu.md/despre-biblioteca-istoric-2/>

8. *Scurt istoric. Biblioteca Națională a Republicii Moldova*. Disponibil: <http://www.bnrm.md/index.php/biblioteca/despre-noi/prezentare-general/scurt-istoric>

9. Vieru-Ișaev, Maria. *Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău (1877-2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice*. Chișinău: Editura „Colograf-com”, 2002.

10. Бубнов, Валерий и др. *История Орловской областной публичной библиотеки им. И.А. Бунина*. Disponibil: <http://www.bibliograf.ru/issues/2010/5/150/0/1341/>

11. Ганенко, П. *История Кишиневской публичной библиотеки*. Кишинев: «Карта Молдовеняскэ», 1966.

12. *Доставление полезного чтения*. Disponibil: <http://uliyanovsk.bezformata.ru/listnews/dostavlenie-poleznogo-chteniya/10952450/>

13. *История Кишинева (1466-1966)*. Кишинев: Издательство «Карта Молдовеняскэ», 1966.

14. *История Псковской губернской публичной библиотеки*. Disponibil: <http://birthday.pskovlib.ru/index.php/component/content/article/18-retrolive/75-istoriya-pskovskoj-gubernskoj-publichnoj-biblioteki>

15. *Как петрозаводчане приобщались к чтению: К 170 - летию публичной библиотеки города*. В: *Карелия*. 2003, № 2. Disponibil: http://www.gov.karelia.ru/Karelia/1015/t/1015_13.html

16. *Кишинев. Энциклопедия*. Кишинев: Главная редакция Молдавской Советской Энциклопедии, 1984.

17. Матвеев, М.Ю. Публичные и народные библиотеки в Российской Империи в 1850-1860-х гг. В: *Вестник Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств*. 2012, № 4.

18. Никиенко, О.Г. *Первая публичная библиотека Западной Сибири. Хроника Томской областной универсальной научной библиотеки им. А.С. Пушкина*. Томск, 2010.

19. Оуд, А.Л. *Кишинев. Экономико-географический очерк*. Кишинев, 1964.

20. Патрина, Л.Н. Деятельность тамбовской публичной библиотеки. В: *Библиотека: исторический аспект и современное состояние: материалы науч.-практ. конференции*. Тамб. обл. универс. науч. б-ка им. А.С. Пушкина. Тамбов, 2005.

21. Постановление Министерства Народного Просвещения от 23 января 1828 года *О заведении казенной библиотеки в Камчатке*. В: *Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения*. Т. 2: *Царствование императора Николая I. 1825-1839*, Отделение первое. 1825-1839. 2-е изд. СПб.: Тип. Балашева, 1875.

22. Тарнакин, Владимир; Соловьева, Татьяна. *Бессарабские истории*. Кишинев: «Pontos», 2011.

23. *Томская областная универсальная научная библиотека им. А.С. Пушкина. Очерки истории*. Томск, 2010.

24. *Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии*. В 2 т. Кишинев, 1900-1902.

25. Циркулярное предписание Министра Внутренних Дел Гг. Гражданским Губернаторам, от 5 июля 1830 года, *О заведении в Губерниях публичных библиотек для чтения*. В: *Журнал Министерства Внутренних Дел*. Часть IV. Книжка первая. Санкт-Петербург, 1831.

26. Циркулярное предписание Министра Внутренних Дел Гг. Гражданским Губернаторам, от 15 ноября 1828 года, *О представлении планов тех мест, на коих предполагается постройка казенных зданий*. В: *Журнал Министерства Внутренних Дел*. Книжка третья. Санкт-Петербург, 1829.

27. Циркулярное предписание Управлявшего Министерством Вну-

тренних Дел Гг. Гражданским Губернаторам, от 30 августа 1829 года, с препровождением Высочайше утвержденных образцовых планов. В: *Журнал Министерства Внутренних Дел*. Книжка третья. Санкт-Петербург, 1830.

28. *Юбилейный сборник Кишинева: 1812-1912*. Ч. 1. Кишинев. гор. обществ. упр., 1914.

O MONOGRAFIE CE POATE PUNE PE JAR ISTORICII ȘI LINGVIȘTII

Ing. Mihail COCA

Ca niciodată, poate, anul 2017 a fost bogat în evenimente ce țin de istoria Chișinăului.

Două mari biblioteci din capitală - Biblioteca Națională a Republicii Moldova și Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” - au marcat respectiv 185 și 140 de ani de la înființare.

Primăria Municipiului Chișinău, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și Departamentul „Memoria Chișinăului” au lansat cartea *Chișinău: bulevarde, străzi, piețe. Ghid enciclopedic*.

Asociația Națională a Tinerilor Istoricilor din Moldova a organizat cea de-a IV-a ediție a Conferinței „Identitățile Chișinăului”.

Un subiect mai puțin mediatizat a fost apariția monografiei dr. în arhitectură Sergius Ciocanu *Orașul Chișinău: Începuturi, dezvoltare urbană / biserici (sec. XV - XIX)*. Chișinău: Cartdidact, 2017 – care, **deocamdată**, s-a învrednicit de o prezentare a Larisei Ungureanu pe blogul „Chișinău, orașul meu” și un succint comentariu promoțional pe pagina Facebook a cunoscutului istoric local lu. Șveț – «*Ещё в процессе изучения, но уже могу сказать, что эта книга - лучшее по истории Кишинёва, что было написано до сих пор*».

Am scris „**deocamdată**”, deoarece există convingerea că această monografie privind istoria și arhitectura ecleziastică a Chișinăului **merită toată atenția nu numai a specialiștilor, dar și a tuturor celor interesați de istoria urbei**.

Analiza în detalii a acestei lucrări, inclusiv gradul de noutate a monografiei, nu constituie subiectul acestui articol. Noi ne vom concentra atenția asupra a patru momente privind:

1. Anul primei atestări documentare a toponimului Chișinău – 1436, 1466 sau 1576?..;

2. Originea și înțelesul toponimului Chișinău;

3. Amplasarea geografică primară a localității numite ulterior Chișinău;

4. „Chișinăuian” sau „chișinăuan”?

1. **Anul primei atestări documentare a toponimului Chișinău** continuă să fie și astăzi o problemă discutabilă.

Pornind de la relatările lui Sergius Ciocanu, încep să apară unele îndoieli privind anul primei atestări a toponimului Chișinău:

„*Diploma domnească din anul 1436 (...) atestă toponimul Chișinău* (o mică, dar importantă, precizare: în Diplomă este in-

dicat cuvântul „cheșeneu” și nu „Chișinău” – M.C.) în valea râului Bâc. Documentul referindu-se la amplasamentul satului numit ulterior Visterniceni, menționează aflarea pe malul opus al Bâcului (...) a unei amenajări, de esență deocamdată nedeterminată (aici și în continuare evidențierea textului îmi aparține – M.C.), numită „cheșeneu” lui Acbaș.

Existența pe moșia care ulterior se va numi Chișineu / Chișinău, a unei așezări umane a fost atestată expres doar treizeci de ani mai târziu, într-un document din 1466. Localitatea rurală de aici apare însă fără denumire, indicându-se doar două repere: 1. „fântâna” Albișoara și 2. un oarecare „cheșineu”. **Este posibil ca acest „cheșineu” și amenajarea din 1436 („cheșineu” lui Acbaș) să constituie un singur obiect topografic. Doar în anul 1576 satul de pe această moșie este atestat purtând denumirea de „Chișinău”, menționându-se pentru prima dată situarea lui pe malul râului Bâc.** [Op. cit., p. 256].

Așadar:

- în anul 1436, în valea râului Bâc, este atestată o amenajare (nu localitate,

ci doar amenajare!) de „esență deocamdată nedeterminată”, numită „cheșeneu” lui Acbaș;

- așezarea umană, atestată în documentul din 1466, nu avea denumire (!), fiind indicate doar două repere privind localizarea acesteia – „1. «fântâna» Albișoara și 2. un oarecare «cheșineu»”.

[Apropo, concluzia autorului, care urmează imediat după aceste două constatări, este destul de vagă: „Este posibil (sic! – M.C.) ca acest „cheșineu” și amenajarea din 1436 („cheșineu” lui Acbaș) să constituie un singur obiect topografic”. Și dacă (iar pentru aceasta există toate premisele) nu constituie (adică nu este demonstrat) un singur obiect topografic, cum se va proceda mai departe?..]

- - **Doar în anul 1576 satul de pe această moșie este atestat purtând denumirea de „Chișinău”, MENȚIONÂNDU-SE PENTRU PRIMA DATĂ situarea lui pe malul râului Bâc.**

Apare întrebarea firească: care dintre acești trei ani – 1436, 1466 sau 1576 - poate fi considerat cu certitudine anul primei atestări a toponimului Chișinău?

Evident, răspunsul vine de la sine – 1576. Deoarece numai în documentul din 1576 „satul de pe această moșie este atestat purtând denumirea de «Chișinău», **MENȚIONÂNDU-SE PENTRU PRIMA DATĂ situarea lui pe malul râului Bâc.**”

Și atunci cum se va proceda cu acel buclucaș „cheșineu”, menționat în documentele din 1436 și 1466?...

S-a constatat că denumirea menționată sau derivatele acesteia au fost atestate în mai multe zone geografice ale teritoriului Moldovei istorice, situat pe malul stâng al râului Prut [Ib., p. 32-34]:

„Toponimul apare menționat în cinci documente din secolele XVI-XVII, referitoare la zona stâncoasă a Răutului de Jos²⁸: 1. printr-un document din 9 martie 1535, Petru

Rareș întărea marelui logofăt, Toader Bubuiog, două moșii (...) printre moșiile de la hotarul acestora era menționată și o moșie cu denumirea Chișinău²⁹; 2. printr-o diplomă din 27 februarie 1573, emisă de cancelaria lui Ioan Vodă cel Cumplit, urmașilor lui Maxim Boicoș li se întărea stăpânirea asupra unei moșii (...) pentru localizarea acesteia oferindu-se două indicii geografice: „la chișănău” și (...)³⁰; (...) 3. într-un document din 10 mai 1574, referitor la viitoarea moșie Trebujeni, este amintit în calitate de reper topografic un vad al Răutului, situat „mai sus de cheșeneu” (subl. n.)³²; în anul 1630 un document menționează prezența pe cuprinsul ei a unui «vad de moară unde se cheamă la cheșeneu» (subl.n.)³³; un document din 4 mai 1660 menționând că denumirea veche a moșiei pe care se situa satul Trebujeni era Chișinău (corect: Chișănău – M.C.) - moșia Chișănău (...) ce să cheamă acum Tărbujeni³⁴.

Toponimul Cheșeneu / Chișinău este prezent în trei documente din secolele XV-XVI referitoare la zona Botnei de Jos (...) 1. „Cheșeneul Roșu”³⁵; 2. (...) „Cheșeneul Mare”(1535)³⁶ (...).

Un lac cu denumirea de Chiș(i)nău (...) se afla în lunca Prutului Inferior³⁸.

Astfel, pornind de la faptul că:

- „**Primul document cunoscut** care se referea nemijlocit la localitatea care reprezintă obiectul studiului de față este o diplomă domnească datată în anul 1466 (...)”⁴⁴ (...) Prin aceasta Ștefan cel Mare „dădea și întărea” unchiului său Vlaicu o „**siliști la cheșeneu**”⁴⁵[Ib., p. 35];
- „**Documentul nu atribuie vreo denumire localității cumpărate / vândute. Cel mai probabil, era vorba de o localitate recent „înjghebată” pe vatră nouă (...)** Remarcăm faptul că râul Bâc nu apare printre reperele de localizare a „siliștii”, fapt care probează amplasarea vetrei locali-

tății la o anumită depărtare de acest curs de apă” [Ib.];

- „Deoarece documentul din 1466 nu se referă la subdiviziunea administrativ-teritorială a țării de care „ținea” moșia și localitatea „**de la cheșeneu**”, menționăm că aceasta era situată în partea de nord-est a ținutului Lăpușna, pe malul drept al râului Bâc, la hotar cu ținutul Orhei” [Ib., p. 37] – se poate afirma cu certitudine că **acest „cheșeneu” putea fi localizat oriunde și nu neapărat pe malul râului Bâc!**

Și încă trei precizări importante:

- dacă diploma domnească de la 1466 este „**Primul document cunoscut** care se referea nemijlocit la localitatea care reprezintă obiectul studiului de față”, ce ne facem cu diploma domnească din 1436 care „**este primul document istoric** care atestă toponimul Chișinău în valea râului Bâc”? [Ib., p. 256];
- prin cuvintele „**Documentul nu atribuie vreo denumire localității cumpărate / vândute**” autorul contrazice textul Diplomei domnești, prin care (după cum afirmă însuși autorul) Ștefan cel Mare „dădea și întărea” unchiului său Vlaicu o „**siliști la cheșeneu**” (sic!-M.C.). Adică, Ștefan cel Mare dădea și întărea unchiului său Vlaicu **nu tot „cheșineul”** (ce o mai fi însemnat și acest „cheșineu”?...), dar numai o parte din acesta - o „**siliști la cheșeneu**” (NB!);
- prin cuvintele „menționăm că aceasta era situată în partea de nord-est a ținutului Lăpușna, pe malul drept al râului Bâc”, autorul contrazice prima parte a propoziției – „Deoarece documentul din 1466 nu se referă la subdiviziunea administrativ-teritorială a țării de care «ținea» moșia și localitatea «**de la cheșeneu**»”.

Astfel, doar istoricilor le revine sarcina să „descurce ițele” și să explice până la urmă lucrurile.

2. Originea și înțelesul toponimului Chișinău

În urma unei analize minuțioase a teoriilor existente privind originea și înțelesul toponimului Chișinău, autorul monografiei ajunge la concluzia că „*deocamdată, explicarea originii / etimologiei cuvântului Chișinău (...) rămâne a fi o problemă «deschisă»*” [Ib., p. 34].

Altfel zis, se mai confirmă încă o dată paradoxul atribuit lui Socrate „Știu ca nu știu nimic”.

Totodată, autorul sugerează o idee destul de rațională, considerând că „*O pistă importantă de cercetare a originii cuvântului Chișinău ar fi studierea provenienței denumirii localității Chișineu de pe râul Crișul Alb (...) din actualul județ Arad* (apropo, denumirea oficială a acestui oraș este *Chișineu-Criș* – M.C.).

Prezintă interes existența separată în toponime a celor două componente ale cuvântului Chișinău, dacă desigur putem aborda posibilitatea divizării respective (Chiș și Ineu / Inău). *Actualmente, în județul Arad, ceva mai în amonte de orașul Chișineu, pe același Criș Alb, există un oraș care poartă denumirea de Ineu (...). Un sat Ineu este situat și în județul Harghita. Iar în Țara Moldovei, pe „apa Bârladului”, la 1690 a fost atestată existența satului Chiș.*

Remarcăm atestarea în documentele noastre medievale a unor personalități (probabil, s-a avut în vedere „persoane” – M.C.) care purtau numele de Chișinău. Astfel, pe la 1609 și 1610 este menționat un oarecare Lazor Chișineu, iar în 1731, la Iași, este menționat un Ion sin Chișinău, tot acesta, la 1739, fiind numit mai concis - Ion Chișinău” [Ib.]

Poate că aici se ascunde misterul etimologiei toponimului *Chișinău*?

Cu toate acestea autorul este atât de nehotărât când scrie „*dacă desigur putem*

aborda posibilitatea divizării respective (Chiș și Ineu/Inău)”. Or, în cercetare nu poate fi neglijată nici o ipoteză.

Pare-se că, totuși, autorul se afla pe o pistă corectă, pe care, nu se cunoaște din care motive, până la urmă a abandonat-o.

Regretabil faptul că autorului nu i-a ajuns răbdare ca să consulte *Listă de localități din județul Arad* -https://ro.wikipedia.org/wiki/List%C4%83delocalit%C4%83%C8%9Bi_din_jude%C8%9Bul_Arad – pentru a afla că în județul Arad există cinci localități, denumirile cărora conțin nu numai denumirea completă, dar și cele două componente ale toponimului *Chiș (Cheș) – ineu: Chesinț* [*Cheșinț* - Apud: Anuarul „Socec” al României Mari 1924-1925, p. 819, imagine 1835 În: *Digital collections Lybrary of Congress(SUA)* / http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/ampage?collid=gdc3&fileName=scd0001_20030122001ropage.db&recNum=1834], *Chișineu-Criș*, *Chisindia* (alternativ *Chișindia*, *Chesend*, *Kiszindia*, *Keszend*, *Biszindia*, *Koszend*, *Koszend*), *Chișlaca și Ineu*.

Etimologia toponimului *Chișineu* din denumirea orașului *Chișineu-Criș* (în maghiară *Kisjenő*, în trad. *Ineul Mic*), sugerează ideea că „*chiș*” se traduce din limba maghiară ca „*mic*”.

Raportând această idee la cele expuse anterior, am putea admite (fie chiar și ipotetic) că amenajarea „*de esență deocamdată nedeterminată, numită cheșeneul lui Acbaș*” nu era neapărat o așezare umană, ci mai degrabă o creație a localnicilor – stână, iaz sau altceva. Adică un obiect „*mic*”, de la care ulterior avea să provină și denumirea localității.

Exemplu clasic în acest sens poate servi, de exemplu, *Stâna de Vale*, județul Bihor, România.

3. Amplasarea geografică primară a localității numite ulterior Chișinău

Din cele trei documente citate mai sus – de la 1436, 1466 și 1576 – numai ultimul

indică expres denumirea și așezarea geografică a localității – „**Doar în anul 1576 satul de pe această moșie este atestat purtând denumirea de «Chișinău», menționându-se pentru prima dată situarea lui pe malul râului Bâc.**”

Autorul mai face și alte supoziții privind amplasarea vetrei viitoarei localități Chișinău, ajungând la unele concluzii, despre care Petronel Zahariuc scrie în „Cuvânt-înainte”: „**rezultatul la care a ajuns (Sergius Ciocanu – M.C.) este pe de-a-n-tregul surprinzător: târgul Chișinău a fost înființat pe o „bucată” din moșia vecină, Buicani, după care s-a întins peste satul Chișinău, care ocupa bazinul pâraielor Mălina Mare și Mălina Mică, astfel încât, scrie inspirat autorul „am putea pe bună dreptate, să numim Chișinăul, drept «moșia celor două Măline»” [Ib., p.10].**

4. „Chișinăuian” sau „chișinăuan”?...

În nota de subsol 7 de la p. 12 autorul explică opțiunea sa pentru substantivul „**chișinăuan**”:

„**Am optat pentru ortografierea «chișinăuan» pentru a alinia acest derivat al cuvântului Chișinău regulii generale de derivare a denumirilor localităților din Moldova istorică – Вацау / băcăuan, Назлау / năzlăuan, Hârlău / hârlăuan, Нарцау / narcăuan, Цирпцау / cirpcăuan etc.**” Dar ce ne facem cu Buzău / buzoian?!

Monografiei îi sunt proprii unele inexactități și examinarea uneori superficială a resurselor bibliografice.

Astfel, declarațiile și constatările de la:

- p. 13 – „**În timpurile sovietice, când centrul istoric al localității nu dispunea de protecție juridică (...) el era distrus sub pretextul construirii aici a «orașului socialist», care trebuia să-l înlocuiască pe cel «burghez»**”;
- p. 172 – „**În anul 1834, autoritățile centrale ale Imperiului Rus aprobă așa-numitul Plan al orașului regional Chișinău**”;

- p.177 – „**În 1839-1840, conform proiectului elaborat de arhitectul Luca Zaușkevici a fost construită o poartă de acces (Porțile Sfinte) în formă de arc de triumf**” și „**Biblioteca publică regională, inaugurată pe data de 22 august 1832**”⁴⁷² –

denotă neglijarea de către autor a unor fapte istorice, publicații și documente de arhivă cunoscute:

- - la p.13 - v. Постановление Совета Министров СССР от 14 октября 1948 г. N 3898

«О мерах улучшения охраны памятников культуры» și Постановление Совета Министров МССР 28 сентября 1967 г. «О состоянии и мерах улучшения охраны памятников истории и культуры в Молдавской ССР».

- la p. 172 – v. Халиппа И. Н. ГОРОД КИШИНЕВ времен жизни в нем А. С. Пушкина. (Топографико-эпизодические и бытовые наброски к 100-й годовщине дня рождения поэта, 26-го мая 1899 года): „**Мы рассматривали (...) копию с федоровского «ВЫСОЧАЙШЕ утвержденного Плана областного города Кишинева». На копии имеется пометка: «На подлинном собственною Его Императорскаго Величества рукою написано: Быть по сему. Николай I-й. Александрия, близ Петергофа. 9-го Августа 1834-го года»**”.

- la p.177 –

1) Conform proiectului elaborat de arhitectul Luca Zaușkevici a fost construit un Arc de Triumf pentru a comemora victoria armatelor rusești asupra turcilor în războiul ruso-turc din 1828–1829 și nu „o poartă de acces (Porțile Sfinte) în formă de arc de triumf”.

2) În ceea ce privește prima bibliotecă publică din Chișinău, **în același alineat (!)** al p. 31, citate în monografie, P. Ganenco

a folosit două expresii pentru identificarea denumirii bibliotecii nou deschise – „*Кишиневская губернская публичная библиотека*” / „*Biblioteca publică gubernială din Chișinău*” și „*Кишиневской публичной библиотеки*” / „*Biblioteca publică din Chișinău*”, ceea ce, în traducere în limba română, nicidecum nu se poate interpreta ca „*Biblioteca publică regională*”.

Apropo. Cartea lui P. Ganenco a fost scrisă de pe poziții părtinitoare de către un fost director al Bibliotecii Republicane a RSSM „N.K. Krupskaia”, care a dorit cu tot dinadinsul să afirme că această bibliotecă (înființată în anul 1940) ar fi fost succesorul de drept al primei biblioteci publice a orașului Chișinău.

Ceea ce este contrazis de publicațiile cunoscute de până la 1917 (v. Халиппа И. Н. *Основные исторические данные о Бессарабии*. В: Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии / Печатано под ред. И. Н. Халиппы. Т.

2. Кишинев, 1902. p.48 și *Юбилейный сборник Кишинева: 1812-1912*. Ч. 1. Кишинев. гор. обществ. упр., 1914) și facsimilele a unor documente de arhivă (v. *Documente arhivistice*. În: *Muzeu Virtual al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova*. <http://moldavica.bnrm.md/biblielmo-Muzeu?c=muzeu&l=ro&w=utf-8&a=d&cl=CL35>).

Regretabil, totuși, faptul că autorul nu a menționat în monografie rolul jucat în dezvoltarea Chișinăului de guvernatorul Basarabiei P.I. Feodorov – „*creatorul Chișinăului nou*” [Apud: Bezviconi, Gh. *Semimileniul Chișinăului*. Chișinău: Editura „Museum”, 1996. p. 31], perioada de guvernare a căruia în Basarabia (1834-1854) mai este supranumită și „*EPOCA LUI FEODOROV*” („*Федоровская эпоха*”) [Apud: Tomuleț V. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, Regulamente, Termini)*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău, 2014].

EXTRAS

DIN GHIDUL DE TEHNOREDACTARE A MANUSCRISELOR

Autorii, la elaborarea manuscriselor, se vor ghida de următoarele exigențe:

- Procesorul: Microsoft Word.
- Extensia: *doc*. sau *docx*.
- Textul: tipărit pe o singură față a foii de hârtie, fără spații duble sau multiple dintre litere.
- Formatul foii: A4.
- Margini: stînga – 2,5 cm, dreapta – 1,5 cm, sus – 1,5 cm, jos – 1,5 cm.
- Spațiul între rânduri: 1,5 linii.
- Fontul: textul de bază – Times New Roman (corpul literelor – 12 puncte); notele, trimiterile, referințele bibliografice – același (corpul literelor – 10 puncte).
- Numerotarea paginilor: jos, în partea dreaptă, cu cifre arabe.
- Titlul: cu litere majuscule, centrat.
- Gradul didactic, urmat de cel științific, prenumele (prima literă majusculă, celelalte – litere mici) și numele (toate literele majuscule) autorului / autorilor: la un rînd liber de la titlu, în partea dreaptă a foii, cu litere italice.
 - Funcția: în rîndul următor, precedată de virgulă, cu litere mici italice.
 - Imaginile nu vor fi introduse în manuscris, ci se vor expedia prin poșta electronică sau vor fi predate fizic pentru a fi scanate (în formatul *.jpg*); în text, se va marca locul unde va fi inserată imaginea.
 - Tabelele, graficele, schemele, diagramele, executate în formatul *.doc*, se vor plasa la locul convenit în text, iar cele executate în alte formate (*.xls*, *.ppt* etc.) se vor expedia în original.

Nota redacției:

Responsabilitatea opiniilor exprimate aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BiblioPolis
Revistă de biblioteconomie,
științe ale informării și de cultură
Vol. 68 (2018) Nr. 1

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”,
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova
Tel. redacției: 022 210 734; e-mail: bibliopolis@hasdeu.md;
www.hasdeu.md; <http://bibliopolis.hasdeu.md>

POLIS

Biblia

Revistă de biblioteconomie, științe ale informării și de cultură

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova
Tel./fax: (373 22) 223 360; e-mail: bibliopolis@hasdeu.md
www.hasdeu.md; <http://bibliopolis.hasdeu.md>